

בעזרת השם יתברך

ספר השבת בישראל כהלכה ארבעה חלקים

ליקוט גדול ונפלא מאוד מש"ס בבלי וירושלמי, תו"כ, ספריספרא, מדרשים, ילקוטיוזוה"ק, ראשונים ואחרונים, רמב"ם, שו"ע ופוסקים, וספרי שו"ת, מפרשי התורה, ספרי יראים ומוסר חסידות ועוד. הספר הזה יוצא לאור לראשונה, וכבושם הזה עדיין לא נראה, מאיר עינים, ומעט מן האור ידחה הרבה מן החושך אשר יכסה הארץ, ובעזה"י תיעורר את לבות בני ישראל מתרדמתם, ויביא תועלת רבה לעם ישראל, יען כי רבתה בה ההזנחה, ובוודאי שהמעין בספר לבו יתעורר להתחזק ולהתאמץ בירת שאת ובירת עז, לעורר את עצמו ואת הזולת ללמוד הלכות שבת בכל שבת ושבת, ויפעל בכל כוחו ואונו לזכות את הרבים.

יצא לאור על ידי וועד למען קדושת השבת העולמי שעל ידי מפעל עולמי ללימוד שו"ע אורח חיים
שנת תשס"ה לפ"ק
ועתה יוצא לאור מחדש (ניסן תשע"ג)
ע"י מפעל הזוהר העולמי סניף בת ים, 052-7651911
בנשיאות כ"ק האדמו"ר מהאלמין שליט"א

רבי שלום יהודה גראס שליט"א
האדמו"ר מהאלמין
חיבר למעלה מאלף ספרים
על כל מקצועות התורה

מפעל
הזוהר
העזרי

סניף בת ים
רחוב בר יהודה 50
בת ים יצ"ו ארץ ישראל
טל: 0527651911

מפעל
הזוהר
העזרי

הזוהר
0722-690044

הזוהר
העזרי

הינד מעוניין להקדיש

דָּקָה בְּיוֹם?

לְקַרֵּא זוהר הקדוש

ההודעה הזאת נכתבה בשבילך!!!

פאן ניתן להשיג בחינם ספרי זוהר לכל
המעוניין להקדיש דקה ביום לקרא זוהר הקדוש,
כל יום אתה לומד דקה זוהר ומקרב את הגאולה ברחמים (זוהר דף קכ"ד).

כשיבוא משיח יאמר עליך:
"בזכותך הגעתי!"
לך יש חלק בגאולת העם!"

בית שמש: 0548-436784, ירושלים: 02-6255789
בת ים: 03-6304523, 052-9077914, 054-2214449
במרקז: 09-8323442, בצפון: 054-9788564, בדרום: 08-6108608

מפתחות

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק א'

פרק א.....	א
עונש המוחלל קדושת השבת מש"ס, ומדרשים, זוה"ק, והפוסקים ✧ עוד פרפראות בענין המקיל בקדושת השבת	
פרק ב.....	ב
כבוד שבת ושכר הגדול של שומרי שבת מש"ס, מדרשים, זוה"ק, והפוסקים	
פרק ג.....	ג
בגדי שבת	
פרק ד.....	ד
זכרון יום השבת כל השבוע	
פרק ה.....	ה
לימוד בהלכות שבת	
פרק ו.....	ו
קבלת שבת	
פרק ז.....	ז
מצות תלמוד תורה בשבת	
פרק ח.....	ח
שמירת שבת כדת, ליקוטי דינים השכיחים, להלכה ולמעשה	
פרק ט.....	ט
כללים לכל מיני מוקצה	
פרק י.....	י
דברים המותרין בטלטול שלא לצורך כלל	
פרק י"א.....	יא
כלי שמלאכתו לאיסור	
פרק י"ב.....	יב
כלי שמלאכתו להיתר:	
פרק י"ג.....	יג
דיני מוקצה וטלטולים	
פרק י"ד.....	יד

כיס התפור בבגד

פרק ט"ו..... עה

טלטול פרחים וצמחים

פרק ט"ז..... עה

ביטול כלי מהיכנו

העירוב בישראל כהלכתה ✧ על מצות עירוב..... עה

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק ב'

א. זכור ושמור..... א

ב. שמור את יום השבת..... ב

ג שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא..... ב

ד. לא תבערו אש... ביום השבת..... ד

ה. והיה ביום הששי והכינו..... ד

ו. והכינו את אשר יביאו..... ה

ז. יש קונה עולמו בשעה אחת..... ו

ח. וביום השביעי והיה לכם קודש ✧ הצה"ק מבארדיטשוב לא היה נוסע עש"ק אחר חצות... ז

ט. הצה"ק מקאמארנא זי"ע זכה ע"י בזיון גדול לאור השבת..... ט

י. סיפור נורא מאגרת ששלח השבת להרב אברהם אב"ן עזרא ז"ל (הנקרא ראב"ע)..... ט

יא. הגה"צ רע"א העניש לאיש אחד שבנה בשבת קודש..... יא

יב. עונש לא' שמתו שוריו על שחילל שב"ק..... יב

יג. עונש לאשה בצרעת על שתפרה בשבת, והיה לה רפואה ע"י הרה"ק מפרמישלאן זי"ע... יג

יד. אחד שלא רצה לסגור המספרה בשבת ונענש ע"י הגאון מברעזאן זצ"ל..... יד

טו. מחלל שבת אחד נעשה בעל תשובה גמור..... טו

טז. מגודל קדושת הרה"ק מצאנז זצוק"ל..... טז

יז. איש כפרי מחלל שבת שנעשה בעל תשובה ע"י הרה"ק שר שלום מבעלז זצ"ל..... יז

יח. איך שהעניש הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זצ"ל את אנשי בוריסלאב על שחיללו את השבת..... יח

יט. הקפדת הצה"ק משינאווי על נר שנכבה בשבת על ידי דחיפת חטיפת השיריים..... יט

כ. איך העניש הגאון מברעזאן איש אחד שבנה ביתו בשבת..... יט

- כא. סיפור נורא מגודל שכר "השומר שבת כהלכתו" ⇨ הגביר ר' איסר'ל שסגר החנות בכל
בחצי היום וכבדוהו משמים בבן קדוש רבינו הרמ"א ז"ע..... כ
- כב. מעשה באחד שלא לבש כתונת לבן לכבוד שבת עד הבוקר..... כ
- כג. הכנת השבת אצל הבעש"ט ז"ע..... כ
- כד. תשובה באמת..... כא
- כה. תשובה עם חרטה..... כא
- כו. תשובה גדולה..... כג
- כז. עובדא נוראה מהצה"ק ר"ר מרדכי מנדבורנא ז"ע..... כד

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק ג'

- פרק א..... א
- מצות תלמוד תורה בשבת ⇨ ספר השבת בישראל כהלכתה

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק ד'

- פרק א: הלכות שבת - דינים הנחוצים ושכיחים..... א
- קידוש על הכוס
- פרק ב..... ה
- סעודת שבת
- פרק ג..... יא
- כל עניני מאכלים ועינוגי שבת
- פרק ד..... כה
- תפלת שחרית בשבת
- פרק ה..... לב
- מענין קריאת התורה ותפלת מוסף
- פרק ו..... לז
- קידוש וסעודתא דצפרא דשבתא
- פרק ז..... לט
- סדר אחר צהרים דשבת

ספר זוהר השבת – לאבות ובנים, זקנים עם נערים
 עם לשון הקודש – מנוקד מפסק ומחולק לקטעים
 מסדר על הפרשיות

ספר זוהר הקדוש חק לישראל דף היומי
 עם לשון הקודש – מנוקד מפסק ומחולק לקטעים
 מסדר על הפרשיות

ספר
השבת
בישראל
כהלכה

חלק

תורתו מוגן לנו

דגל הזהר
054-7112492

אנו מוגן
לומד זוהר!

ש"י מועצת גדולי ישראל
למען תורת הרשב"י

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק א'

פרק א

עונש המחלל קדושת השבת מש"ס, ומדרשים, זוה"ק, והפוסקים

(א) רשב"י כד הוה חמי לאימי משתעיא סגין בשובתא הוה אמר לה אימא שובתא היום (ירושלמי שבת ט"ו, ג).

(ב) נשים מתות ילדות בעון שמכבסות צואת בניהם בשבת (שבת ל"ב).

(ג) בעון חילול שבת חיה רעה רבה, ובהמה כלה, ובני אדם מתמעטין (שבת ל"ג).

(ד) אין הדליקה מצויה אלא במקום שיש חילול שבת (שבת קי"ט).

(ה) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת (שם).

(ו) מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר, והמנסך יין, והמחלל שבת בפרהסיא, אלמא ע"ז ושבת כי הדדי נינהו (עירובין ס"ט).

(ז) שבת חמירא ולא אתי לזלזולי בה (ביצה ל"ו).

(ח) בערב שבת לא היו מתענין מפני כבוד השבת קו"ח בשבת עצמה (תענית כ"ז).

(ט) יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, ת"ל איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו (יבמות ה).

(י) ליראה את ד' אלקיך כל הימים אלו שבתות וימים טובים (יבמות צ"ג).

(יא) המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לחילול שבת (גיטין ו).

(יב) בהני תלת מיילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון, דסיירי נכסיהו בשבתא, ודקבעי סעודתיהו בשבתא בעידן בי מדרשא (גיטין ל"ה).

(יג) נהר סמבטיון מוכיח על שמירת השבת (סנהדרין ס"ה).

(יד) חסידים הראשונים לא היו משמשינן אלא בד' בשבת שלא יבאו נשותיהן לידי חילול שבת (נדה ל"ח).

טו) כל מי שאינו משמר את השבת אצלכם [בעוה"ז] ברצונו כאן הוא משמר אותו בעל כרחו (ב"ר י"א י).

טז) אם יבאו עכו"ם ויאמרו לכם למה אתם עושים את יום השבת, אמרו להם ראו שאין המן יורד בשבת (שמו"ר כ"ה ט"ו).

יז) אמר המן אם אתה מבקש לעקור אותם [ישראל] עקור את השבת ובטל אותה ואח"כ אתה מכלה אותם (אסתר רבה ז).

יח) טור שמעון חרב משום שהיו משחקין בכדור בשבת (איכ"ר ב ג).

יט) חילול שבת אחד מג עונות שמגלגלין בהם על עושיהן את כל העונות (מדרש תנאים דברים ה).

כ) לא חרבה ירושלים עד שהעלימו עיניהם מן השבת (מדרש תנאים דברים ה).

כא) המחלל שבתות אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעוה"ב (אדר"נ פכ"ו).

כב) אם חללתם השבת מעלה אני עליכם כאילו חללתם כל המצות (מד"ר שמות פכ"ה).

כג) המחלל את השבת מעיד לפני מי שאמר והיה העולם שלא ברא עולמו בששה ימים ולא נח בשביעי (מכילתא פרשת יתרו).

כד) המחלל השבת מאכילין אותו גחלי רתמים (פענח רזא).

כה) עונש המחלל כפול (מדרש תהלים מ"ז צ"ב).

כו) ישראל שלא שמר שבת בעוה"ז אין לו מנוחה לעולם, וממונה אחד מוציא גופו ומכניס אותו לגיהנם לעין הרשעים, ונשמתו אין לו מנוחה באור גיהנם, וכשיוצא שבת אותו ממונה מחזיר הגוף למקומו ונזוקים כ"א לעצמו (מדרש מובא במעבר יבק, שפתי רננות סימן ל"ט).

כז) ע"י חילול שבת נתפזרנו בגלות (תדבא"ר פ' כ"ו).

כח) מעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך (יבמות צ' סנהדרין מ"ו).

כט) כ"ז שאדם מכבד אביו ואמו אין חטא של חילול שבת ולא שאר שום חטא בא על ידו (תדבא"ר כ"ו).

ל) מעשה באדם אחד שהי"ל פרה וחורשת בכל יום וכשהגיע יום השבת מניח אותה, לימים ירד אותו הצדיק מנכסיו והוצרך למכור השור לעכו"ם, וכשהגיע

יום השבת לא רצה השור לחרוש כמנהגו גם אחר שהכהו העכו"ם מכות רבות ורעות מקודם, בא לו העכו"ם לישראל המוכר שיטול את שורו, מיד הבין הצדיק ולחש לתוך אזן השור שמעכשיו הוא ברשות העכו"ם וחובה עליו לעשות מלאכת בעה"ב גם בשבת ומיד עמד מוכן לעשות מלאכתו, העכו"ם חשש שמא מעשי כשפים ולא הניח הצדיק עד שהגיד לו כל המאורע, כיון ששמע העכו"ם כך נבהל ונזדעזע ונשא ק"ו בעצמו ואמר, מה זאת שאין לה לא דעת ולא תבונה הכירה את בוראה, ואני שבראני הקב"ה בצלמו ובדמותו ונתן לי דעה ובינה לא יהיה ראוי לי להכיר את בוראי, מיד חזר ליר"ש וזכה ללמוד תורה ונקרא ר' חנינא בן תורתא (פסיקתא דר"כ פכ"ד, מדרש עשה"ד).

(לא) מתוך שלא מיחה ר' אלעזר בן עזרי על חילול שבת הנעשה ע"י בהמתו של שכינתו נקרא על שמו, והושחרו שיניו מפני התעניות (שבת נ"ד, ביצה כ"ג, וירושלמי שם).

(לב) המחלל את השבת אין לו מחילה לעולם (מדרש תנאים דברים ה).

(לג) המחלל את השבת כעושה כל רע (שם).

(לד) בעוה"ז אדם הולך ללקוט תאנים בשבת אין התאנה אומרת כלום, אבל לעת"ל אם אדם הולך ללקוט תאנה בשבת היא צווחת ואומרת שבת היום (מדרש שוחר"ט תהלים ע"ג).

(לה) חד דוכתא אית בגיהנם לאלין דקא מחללי שבתא (זוה"ק הקדמה י"ד).

(לו) כל המחלל שבת בזדון אין לו הרמת ראש עד שיעשה תשובה (אותיות דר"ע, אותיות קטנות א).

(לז) המחלל שבת אע"פ שיש בידו תורה ומעש"ט אין לו חלק לעולם הבא (אדר"נ פכ"ו).

להלן מספר זוה"ק:

(א) אם אדם מבעיר אש בשבת הקב"ה אומר אני כביתי האש שלא יתוקד ואתם מוקדים אותו אתם תתוקדין בגיהנם (תיקוני זוהר תיקון כ"ד, ס"ט:).

(ב) אם מקיים מצות שבת הוא בצלמנו ואם לאו אין לו חלק בזרע ישראל (שם תיקון מ"ז פ"ג:).

(ג) אם אין ישראל שומרים השבת נאמר בהם "שלח תשלח" שני גירושין (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"א:).

(ד) כל אלו שמחללים שבתות ומועדים בפרהסיא ואינם חוששין לכבוד בוראם, כמו שלא שמרו את השבת בזה העולם, כך אינם שומרים אותו בעולם

ההוא, ואין להם מנוחה בגיהנם, ר' יהודא אומר שומרים אותו שם בעל כרחך (ח"ב ק"נ:).

ה) אלו הרשעים שלא שמרו את השבת לעולם אין אש הגיהנם שוכך מהם, וכל הרשעים שבגיהנם שואלין עליהם מה נשתנו אלו, מלאכי הדין משיבים להם אלו הם רשעים שכפרו בהקב"ה ועברו על התורה כולה בשביל שלא שמרו את השבת, והרשעים כולם יוצאים ממקומם לראות בהם, ומלאך אחד מכניס גופותיהם של אותם מחללי שבת לתוך הגיהנם לעיניהם של שאר הרשעים ורואים שתולעתם לא תמות ואשם לא תכבה, וכל הרשעים מסבבין אותו ומכריזין זה הוא פלוני הרשע שלא חשש לכבוד בוראו כפר בהקב"ה ובכל התורה, אוי לוי, טוב היה לו שלא נברא, ושלא יבא לדין זה ולבושה זאת (ח"ב קנ"א).

ו) כמו שאדם מקבל את הנר"ן היתרים בעיין שם בסבר פנים בעונג ובשמחה, כך מקבלים בעולם ההוא את הנר"ן שלו כשיוצא מן העולם (תיקוני זוהר תיקון ו' כ"ג:).

ז) השבת מכובד מכל שאר המועדים (ח"ב פ"ח).

ח) רוח שנקרא נגע ממונה על כל השולחנות שלא סדרו אותם בשבת בתענוגים כראוי (ח"ב רס"א:).

ט) מי שיש לו יכולת לעשות ענג שבת ואינו עושה נהפך לו ענג לנגע צרעת (תיקוני זוהר תיקון כ"א, נ"ח, וח"ג רע"ג).

י) עמלק בא על ישראל על שלא שמרו את השבת (זוה"ח בשלח ל"ז:).

יא) הגורע עונג שבת כאילו גוזל את השכינה (תיקוני זוהר תיקון רא, נ"ט:).

יב) המוציא בשבת מרה"י לרה"ר גרים לשכינתא למהוי תהו ובהו חשך ותהום (תק"ז תיקון ל' ע"ג:).

יג) מאן דמחלל שבת אינו משומר מהקב"ה (תק"ז בהקדמה י"ב:).

יד) המשקר בשבת כאילו משקר בכל התורה (ח"ב צ:).

טו) אלו שאין עושים תוספות לשבת ויום טוב אם הוא חכם חכמתו מסתלקת, ואם הוא עשיר עשרו מסתלק ממנו, והברכה נמנעת ממנו (תיקוני זוהר תיקון י"ט, ל"ח:).

טז) המתענה בשבת ראוי לקללה ועונש, אלא כיון שיושב בתענית לתעניתו קורעין לו גזר דינו (ח"ב ר"ז:).

יז) אוי לו לאדם שאינו משלים את הסעודות בשבת (ח"ב פ"ח:).

יח) כל האמונה בסעודת שבת מצוי (ח"ג רפ"ח:).

יט) הגורע מסעודת שבת עונשו גדול (ח"ב פ"ח:).

כ) הגורע חד סעודה בשבת מיתחזי פגימותא לעילא ומראה עצמו דלאו מבני היכלא דמלכא הוא, דלאו מזרעא קדישא הוא ניהבין עליה חומרא דתלת מלין דינא דגיהנם (ח"ב פ"ח:).

כא) כששלחנו לא נסדר בתענוגים כראוי דוחים אותו אל הסט"א (ח"ב רנ"ב:).

כב) כיון שיוצא השבת כחות הסט"א יוצאין בחפזון ומשוטטים בעולם ורוצים לשלוט על עם ישראל, ולכך תקנו שיר של פגעים, וכיון שהם רואים את ישראל בתפלה ואומרים שיר זה ומבדילין בתפלה ומבדילין על הכוס הם פורחים מהם והולכים אל המדבר (ח"א י"ד:).

כג) כיון שיוצא השבת כל כחות הסט"א משוטטים והולכים בעולם ואש הגיהנם מתחיל ללהט (ח"א מ"ח:).

כד) בשעה שישראל אומרים ויהי נועם במוצאי שבת כל הרשעים שבגיהנם אומרים אשריכם ישראל (ח"ב רז:).

כה) שבת שמא דקוב"ה כמבואר בזוה"ק שמות פ"ח. ועד כאן אסור להזכירו במקום שאסור לדבר ד"ת, וידעתי ממדקדקים במעשיהם שנוהרו להזכיר שם שבת ללא צורך (בני יששכר מאמר א אות א).

כו) בס רוח חיים (להרמח"פ זצ"ל) סימן פ"ד דלפמ"ש הרב חסל"א דלפי הזוה"ק הנ"ל גם שבת אין לומר במקום מטונף, לפי"ז צ"ל שב"א במקום שב"ת, ואי"ה מעתה אהיה נזהר גם בשם שבת לומר שבא בל"נ, עכ"ל (שד"ח פאה"ש כללים מערכת א סימן ק).

כז) על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן וכו' ועל שאין זהירות בהדלקת הנר (שבת ל"א:).

כח) השבת וע"ז כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות שבתורה, והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז כנכרי לכל דבריהם (רמב"ם הלכות שבת פ"ז הט"ו).

עוד פרפראות בענין המקיל בקדושת השבת

כט) מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה ואין שחיטתו נבילה, אולם מומר לחלל שבת הריהו מומר לכל התורה ושחיטתו נבילה ויינו יין נסך (חולין ה. או"ח שפ"ה ס"ג, יור"ד סימן ג' וק"ט).

ל) מה שמצוי בזמן הזה שריפות רח"ל הכל בשביל חילול שבת (ס פרי שבת מובא במנח"ש ע"ב י"ג).

לא) מומר לחלל יו"ט הוי מומר לכה"ת כולה כמו מחלל שבת, וכ"ש מומר לחלל יוה"כ (דע"ת הלכות שחיטה סימן ב ס"ק כ"ט בשם רדב"ז, תשו הר"ש, זוה"ק, א"ז הגדול בשם הגאונים).

לב) י"א דדין מחלל שבת בפרהסיא גם בפירסום בעלמא סגי גם בפחות מעשרה (פלתי בשם רמב"ם ומרדכי ושאלות ותשובות מהרי"א יור"ד סימן ב) ועכ"פ בידוע לעשרה אין להקל (דע"ת סימן ב ס"ק ל' ביור"ד, ומנח"ש ע"ב ט"ו).

לג) המחלל שבת הרי הוא רחוק מן החיים ונסגר לפניו הפתח להכנס לעוה"ב, (מנח"ש ע"ב י"ח בשם מדרש).

לד) מקום אחד יש בגיהנם לאלו שמחללין שבת כיון שהוא הדליק נר קודם זמנו ממונה יש בגיהנם שבמוצאי שבת מדליק תחלה אותו מקום ואומר "מקום זה הוא של פלוני" וכל הרשעים שבגיהנם עוזרים לו להדליק אותו מקום (זוה"ק במדבר רמ"ו).

פרק ב

כבוד שבת ושכר הגדול של שומרי שבת מש"ס, מדרשים, זוה"ק, והפוסקים

א) כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות, מחבלו של משיח, ומדינה של גיהנם, וממלחמת גוג ומגוג (שבת קי"ח).

ב) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים (שם).

ג) כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו (שבת קי"ח:).

ד) כל המשמר שבת כהלכתה אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו (שם).

ה) אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהן אומה ולשון (שם).

ו) אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין (שם).

(ז) ברכת ד' היא תעשיר זו ברכת שבת (ירושלמי ברכות ב ח).

(ח) מאן דיזיף שבתא פרעיין שבתא (שבת קי"ט).

(ט) עשירים שבשאר ארצות במה הן זוכין, בשביל שמכבדין את השבת (שם).

(י) מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף, א"ל תבלין אחד יש לנו ושבת שמו שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף, א"ל תן לנו הימנו, א"ל כל המשמר את השבת מועיל לו (שם).

(יא) כל המתפלל בער"ש ואומר ויכולו ב' מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך (שבת קי"ט:).

(יב) ב' מלאכי השרת מלוין לו לאדם בער"ש מביה"כ לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת מלאך טוב אומר יה"ר שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו (שם).

(יג) כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית (שם).

(יד) א"ל הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט"ו:).

(טו) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכיפורים חוץ מהוצאות שבתות (ביצה ט"ז:).

(טז) נשמה יתירה נותן לו הקב"ה לאדם ערב שבת, ולמוצאי שבת נוטלין אותה הימנו (שם).

(יז) אילו היו ישראל משמרין שבת אחת כתיקונה מיד היה בן דוד בא (ירושלמי תענית א א).

(יח) לא דומה אור פניו של אדם כל ימות החול כמו שהוא דומה בשבת (ב"ר י"א, ב).

(יט) בקש הקב"ה לגנוז האורה וחלק כבוד לשבת (שם).

(כ) אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם במדה, אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת ירש את העולם שלא במדה (ב"ר י"א, ח).

(כא) כנסת ישראל היא בן זוג לשבת (ב"ר י"א, ט).

(כב) אם מקבלים בניך [כנס"י] את השבת נכנסים לארץ ואם לאו אין נכנסין (ב"ר מ"ו ז).

כג) אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן דוד בא, למה, שהיא שקולה נגד כל המצות (שמור"ר כ"ה, ט"ז).

כד) מצינו בתורה נביאים וכתובים ששקולה שבת נגד כל המצוות (שם).

כה) בעת שאדם שומר את השבת, גוזר גזירה והקב"ה מקיימה (שם).

כו) בזכות שני דברים ישראל מתחטאים לפני המקום, שבת ומעשרות (תנחומא פרשת ראה).

כז) אין ישראל נגאלין אלא בזכות שבת (ויק"ר ג, א).

כח) לא נתתי לך השבת אלא לטובתך, אתה מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקי ומהנה את נפשך ואני נותן לך שכר (אסתר רבה ז).

כט) כיון שראה אדם שבחו של שבת התחיל משורר עליה להקב"ה שבח ומזמור (קה"ר א ג).

ל) כבוד שבת עדיף מאלף תעניות, דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן (תנחומא בראשית ג).

לא) כשם שלמד שבת זכות על אדם הראשון, כך למד על קין (תנחומא בראשית י).

לב) לפיכך אין מתפללין בשבת י"ח, שאם יהיה לו חולה בתוך ביתו נזכר ברופא חולי עמו ישראל והוא מיצר, והשבת נתנה לישראל לקדושה לעונג ולמנוחה ולא לצער (שם וירא א).

לג) גם המתים יודעין יום השבת (שם תשא ל"ג).

לד) בזכות ב' דברים ישראל מתחטאין לפני המקום בזכות שבת ובזכות מעשרות (שם ראה י"א).

לה) בכל יום היה ריחו של המן נודף, ובשבת יותר, בכל יום היה מצולהב כזהב ובשבת יותר (מכילתא בשלח ט"ז).

לו) אם תזכו לשמור את השבת עתיד הקב"ה לתת לכם ג' מועדים, פסח, עצרת וסוכות (שם).

לז) אם תזכו לשמור את השבת, עתיד הקב"ה ליתן לכם ו' מדות טובות, ארץ ישראל, עולם הבא, עולם חדש, מלכות בית דוד, כהונה, ולוי (שם).

לח) אם תזכו לשמור את השבת תנצלו מג' פורעניות, מיומו של גוג ומגוג, ומחבלו של משיח, ומיום הדין הגדול (שם).

לט) מי שמשמר את השבת מרוחק מן העבירה (שם).

- (מ) יום שבת שקול כנגד כל מעשה בראשית (מכילתא יתרו כ).
- (מא) שבת מעין קדושת העוה"ב (שם תשא ל"א).
- (מב) השבת מוספת קדושה לישראל (שם).
- (מג) כל המשמר השבת כאילו עשה השבת (שם).
- (מד) כל המשמר שבת אחת כתקנה מעלה עליו הכתוב כאילו שומר שבתות מיום שברא הקב"ה את עולמו עד שיחיו המתים (שם).
- (מה) אין שבת בטלה מישראל, וכן בכל דבר שמסרו ישראל נפשם עליו כגון שבת ומילה נתקיים בידן ואין ניטלין (שם).
- (מו) כיון שנידלדלו ישראל מן המצות לא עמדה להם אלא זכות שבת (מכילתא דרשב"י תשא י"ז).
- (מז) בני סוריא חיים בזכות שהם מכבדים יו"ט ושבתות (פסיקתא רבתי כ"ג).
- (מח) כל שהוא מתענג בשבת, שואל, והקב"ה נותן לו משאלותיו (פסיקתא רבתי כ"ג).
- (מט) בטלתם כל הדברות, אפילו דבר אחד אם קיימתם אני סולח לכם, ואיזהו הדבר, יום השבת (שם כ"ח).
- (נ) כל המברך על היין בלילי שבתות מאריכין לו ימיו ושנותיו (פרקי דר"א י"ח).
- (נא) בזכות יום השבת ניצול אדם מדינה של גיהנם (שם י"ט).
- (נב) כל מענג את השבת כאילו הוא מכבד להקב"ה (תדבא"ר כ"ו).
- (נג) התנה הקב"ה עם אברהם שבזכות מילה ושבת אין בניו יורדין לגיהנם (אגדת בראשית ל"ד).
- (נד) אם שמרתם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון (ילקוט בעלותך תשי"ט).
- (נה) כל ימות השנה יורדי גיהנם נדונין, ובשבת ובמוצאי שבת עד שהסדרים נשלמים אינם נידונים (ילקוט איוב תתקנ"ו).
- (נו) כד אתקדש יומא במעלא שבתא סוכת שלום שריא ואתפריסת בעלמא (זוה"ק בראשית מ"ח).
- (נז) כל שיתא יומא מתברכאן מיומא שביעאה (זוה"ק שמות ס"ג).
- (נח) ג' קדושות בעולם קדושת הקב"ה, קדושת שבת, וקדושת ישראל (אותיות דר"ע ש).

להלן מספר זוה"ק בענין "שבת":

(א) באדם ובבהמה הקפידה תורה שיעבור עליהם שבת אחת, באדם ברית מילה לח' ימים, ובהמה ראוי להקרבה רק לאחר ח' ימים (ח"ג צ"א.).

(ב) האמונה קשורה בשבת (ח"ג צ"ד:).

(ג) אש הקדושה עם השבת אחוזים זה בזה (ח"ג רנ"ד:).

(ד) שבת מגין מכל סטריין בישין (תק"ז מז"ח קס"ח:).

(ה) כל הבריאה היתה תלוי ביום השבת (ח"א ה:).

(ו) בשבת מתברכין כל ו' ימי השבוע (ח"ב ס"ג:).

(ז) כל הברכה שלמעלה ושלמטה ביום השביעי תלויים (ח"ב פ"ח).

(ח) בשבת מתמלאים ברכה בכל העולמות (ח"ג צ"ד:).

(ט) אם ישראל הוו מקיימין שבת אחת כהלכתן מיד הוו נגאלין (תק"ז תיקון כ"א נ"ז:).

(י) אפי' הרשעים שבגיהנם מוכתרין הם ביום השבת ושוקטין ונוחין (זוה"ח בראשית כ"ב:).

(יא) בשבת אינו שולט לא הגיהנם ולא הממונים שלו (תיקוני זוהר תיקון כ"ד ס"ט:; זוה"ק ח"ב פ"ח: ק"ל:).

(יב) בשבת נחים רשעים שבגיהנם (ח"ג צ"ד:).

(יג) מקום מיוחד בגיהנם למחללי שבתות (ח"א י"ד:).

(יד) המוציא מפיו דיבורי חול בשבת מחלל השבת (ח"ב ס"ג:; תיקוני זוהר תיקון מ"ח פ"ח:).

(טו) בשבת אין דין לא למעלה ולא למטה (ח"ג רפ"ח:).

(טז) בשבת כל הדינים נכפים (ח"ב פ"ח:).

(יז) כמו שהאדם עושה דירה בלבו להקב"ה ושכינתו שיוכלו לשרות עמו בשבתות, כן הקב"ה מכין לו דירה בעולם הבא (זוה"ח תיקון קל"ז:).

(יח) שבת היא כלה, ולעולם אין מכניסין אותה אלא בדירה מתקנת לכבודה כפי ראויה לה (זוה"ח רות כ"ג:).

(יט) הרצים לדרשה בשבת יש היכל מיוחד עבורם (ח"ג רכ"ט:).

(כ) כל מה שמוציא האדם על מאכלים ומשקאות לכבוד השבת הוא מלוה את הקב"ה, והקב"ה מחזיר לו כפלי כפלים (ח"ב רנ"ה:).

כא) כל המוסיף במאכלים ותענוגים בשבת מוסיפין לו וכל הגורע גורעין לו (תק"ז מז"ח קנ"ה.).

כב) שבת היא שמחת הקב"ה והשכינה שמחת עליונים ותחתונים (ח"ג צ"ד:).

כג) בשבת צריך לתקן מסיבה נאה בכמה כרים וכסתות מרוקמות מכל שיש לו בבית (ח"ג רע"ב:).

כד) בשבת ויום טוב ישראל הם בחרות מכל אומות העולם ואינם יראים מכל המצירים בעולם (ת"ז מז"ח קנ"ח:).

כה) יום השבת נשכחים בו כל הצער ורוגז ודוחק בכל העולם כי היא יומא דהילולא של הקב"ה (ח"ג צ"ה:).

כו) כל ימי השבוע מקבלים שפע מן יום השבת (ח"א ע"ה:).

כז) אשריהם ישראל שזכו לנחול את השבת לירושת עולמים (ח"ב ר"ז:).

כח) אשרי חלקו של מי שזוכה לכבד את השבת אשריו בעוה"ז ואשריו בעוה"ב (ח"ב ס"ד. ר"ז:).

כט) כשאדם מכבד את השבת בשלימות כראוי, הקב"ה קורא עליו "עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר" (ח"ב ר"ט:).

ל) כל מי ששומר השבת ומכבד אותה, ומענג אותה בשביל כבודו של הקב"ה, כך הקב"ה נותן לו מקום נוח למעלה ונח במנוחה מיגיעת זה העולם (תק"ז תיקון ע, קל"א:).

לא) כמו שהאדם עושה נחת רוח להקב"ה ושכינתו בשבת, כך עושה לו הקב"ה ולזוגתו בעוה"ב (ז"ח בתיקונים קל"ז:).

לב) שבת זכרון המנוחה בעולם והוא כלל כל התורה (ח"ב צ"ב:).

לג) בשבת ויום טוב מתלבשין הנשמות בכתונת אור (תק"ז בה"ק י"א:).

לד) בשבת יש ללבוש מלבושים לבנים או בגוונים נאים (ז"ח יתרו נ"א:).

לה) לכל אחד נותנין לו נפש היתרה לפי מדרגתו ומדתו (ח"ג רמשנה ברורה:).

לו) ע"י נשמה יתרה נשכחים כל עניני חול וכל צער וצרה (ח"א מ"ח:).

לז) בשבת נותנין לאדם נשמה אחרת, נשמה עליונה, נשמה שכל שלימות בה דוגמת עולם הבא (ח"ב פ"ח:).

לח) כשהסט"א רואה שעשו שינוי לכבוד שבת בכל דבר, בלבוש ומאכל, אין להם רשות להתקרב (תיקוני זוהר תיקון ר"א, נ"ז:).

- (לט) בשבת ויום טוב אין שליטה לס"מ, ואין לו שליטה בגיהנם (ח"ג רמ"ג).
- (מ) כשברא הקב"ה את העולם לא היה יכול להתקיים עד שבאה ושרה עליהם שלום שהוא השבת (ח"ג קע"ו:).
- (מא) שבת דוגמת עולם הבא הוא (ח"א מ"ח, ז"ח. בראשית כ"א:).
- (מב) בשבת מצוי השמירה לעם הקודש (ח"ב ר"ה.).
- (מג) כמה מחנות מלאכים משוטטין לכאן ולכאן לעטר את ישראל בנשמות היתרות (ח"ב קל"ו.).
- (מד) המענגים את השבת הקב"ה נותן להם משאלותם (תק"ז נ י"ח ל"ג:).
- (מה) מלאך אחד עומד ואינו נותן להיתוקד בנהר דינור את כל אלו שקיימו עונג שבת כראוי (ח"ב רנ"ב:).
- (מו) כשבא השבת מלאכים מעבירים מישראל כל עצב ויגיעה ומרירות הנפש וכל כעס (ח"ב רנ"ו.).
- (מז) אשריהם ישראל שרצה בהם הקב"ה ונתן להם השבת שהוא קדושה משאר הימים (ח"ב מ"ז:).
- (מח) אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם שום אומה ולשון (ז"ח בשלח ל"ז:).
- (מט) ר"ש כשהיה רואה אמו מדברת בשבת היה אומר לה אימא שתקי שבת הוא ואסור (ח"א ל"ב:).
- (נ) נפש יתירה ניתוספה לאדם ביום השבת זו רוח הקודש ששורה עליו ומכתיר לאדם בכתר קדוש והוא מאותו רוח שעתיד לשרות על הצדיקים לע"ל (ז"ח בראשית כ"א:).
- (נא) לדבר מצוה אפי' בשבת מצוה לרוץ (ז"ח נ"ח. כ"ח:).
- (נב) אין לך שבח וקילוס לפני הקב"ה כמו שבחו של שבת, העליונים והתחתונים כולם משבחין לו כאחד, ואפי' יומו של השבת ממש משבח לו (זוה"ח בראשית כ"ב:).
- (נג) אין שטן ואין מזיק שליט ביומא דשבתא (ח"ג רע"ג:).
- (נד) לא זזה שכינה מישראל בכל שבתות וימים טובים ואפילו בשבת דחול (ח"ג קע"ט:).
- (נה) השכינה שומרת לשומרי שבת ויום טוב (ח"ג קע"ט:).

נו) שבת שמו של הקב"ה (ח"ב פ"ח:).

נז) כשאדם נכנס לביתו בשמחה ומקבל השבת בשמחה והוא ואשתו בשמחה, אותה שעה השכינה אומרת זה שלי הוא (זה"ח אחרי ס.).

נח) אם הוא עצב בחול מכל מקום בשבת יהיה בשמחה (תק"ז ת"ק כ"א. נ"ז.).

נט) מכל המעשים טובים שעושה האדם אין טוב לאדם תחת השמש כי אם לאכול ולשתות ולהראות שמחה בשבתות וימים טובים (ח"ב רנ"ה.).

ס) אפילו הרשעים שבגיהנם שמורים הם בשבת (ח"א מ"ח:).

סא) ביום השבת כל השערים פתוחין (ח"א ע"ה:).

סא) אשריהם של אלו שעוסקים בתורה בשבת יותר משאר הימים (ח"ג ע"ד:).

סב) שבת הוא כלל כל התורה, וכל סודות התורה בו תלויים, וקיום שבת כקיום כל התורה (ח"ב צ"ב:).

סג) שקולה שבת ככל התורה כולה, והשומר שבת כאילו שומר כל התורה (ח"ב מ"ז. קנ"א:).

סד) החרטות דשבתות וימים טובים חשובים להקב"ה יותר מכל מיני בשמים (ח"ג רמ"ג:).

סה) כל האמונה בסעודת שבת מצוי (ח"ג רפ"ח:).

סו) בסעודת שבת נכרים ישראל שהם בני המלך (ח"ב פ"ח:).

סז) סעודת שבת של ישראל הוא ולא של הגוים (ח"ב פ"ח:).

סח) כל השלחנות שמסדרים בני אדם בשבתות מכניסין אותן בהיכל אחד, ואשרי חלקו של האדם אשר שלחנו נראה שם בלא בוש כראוי, כ"א כפי כחו (ח"ב ר"ד:).

סט) במוצאי שבת הנשמות עולות והקב"ה שואל לכולם, מה חדשתם בתורה בזה העולם (ח"ג קע"ג:).

ע) במוצאי שבת צריכין ישראל להתעכב ולא להראות כאילו דוחקים את השבת (ח"ב ר"ז:).

עא) במוצאי שבת הרוחות יוצאות ומשוטטות בעולם, ובשביל כן תקנו שיר של פגעים (ח"א מ"ח:).

עב) במוצאי שבת פותחין ישראל והוא רחום, בשביל שהדין חוזר למקומו (ח"ב ר"ז:).

עג) כשיוצא השבת יש לנו לומר ויהי נועם כדי שננצל מאותו העונש של הרשעים (ח"א קצ"ז).

עד) מי שמדליק הנר במוצאי שבת טרם שהגיע הצבור לקדושה של ואתה קדוש גורם לאש הגיהנם שיודלק טרם זמנו והרשעים שבגיהנם מקללין אותו, כי אין להדליק הנר במוצאי שבת עד לאחר שהבדילו ישראל בתפלה ועל הכוס, כי עד אז עדיין קדושת השבת שולט, אבל אם ממתין עד שהצבור אומרים הקדושה של ואתה קדוש אז הרשעים מצדיקין עליהן את הדין ומברכין לאותו אדם בכל הברכות של ויתן לך (ח"א י"ד).

עה) במוצאי שבת הנשמות עולות ומתעטרות בעטרות קדושות למעלה (ח"ב צ"ח).

עו) גדולה שבת שאין כה"ג נכנס לעבודה אחר משיחתו עד שתעבור עליו השבת (מדרש המובא באור עולם שבסו"ס ראשית חכמה, וכ"כ הרמב"ם להלכה הלכות כלי המקדש פ"ד הי"ג).

עז) גדולה שבת שכשנתדלדלו ישראל ממעשים טובים לא עמדה להם אלא זכות שבת (שם).

עח) גדולה שבת שאינה נדחית אלא מפני סכנת נפשות (שם).

עט) בשבת מחזירין לישראל השני כתרים של נעשה ונשמע (מדרש מובא ברמתיים צופים על תדבא"ז ח"ב אות י"ב).

פ) מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליו לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו (שבת ק"ג).

פא) יש דג ששובת בשבת על שפת הים עד מוצאי שבת, ושם הדג שבת"י (ס התגין).

פב) אור גיהנם שובת בשבת ור"ח (פסיקתא הובא בתוספות ומרדכי פרק ער"פ).

פג) בכל יום השבת יש לרשעים מנוחה בגיהנם, ולא עוד אלא שמכתירים אותם בכתר שבת וביום הששי נדונים בגיהנם ככפלים כמו שמצינו במן (מדרש מובא בעונג שבת, ותענוג שבת).

פד) חייב אדם לקבל פני רבו בשבת (ר"ה ט"ז: סוכה כ"ז).

פה) ר' אליעזר אומר בכ"ח מקומות הזהיר הכתוב על השבת (מדרש מובא בס כסאות לבית דוד, בית ד' שער כ"ג).

- פו)** הלכות שבת מקרא מועט והלכה מרובה (חגיגה י').
- פז)** תינוק בן יומו חי מחללין עליו השבת כדי שישמור שבתות הרבה, דוד מלך ישראל מת אין מחללין עליו, כיון שמת אדם בטל מן המצות (שבת קנ"א:).
- פח)** בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת (שבת י"ב:).
- פט)** עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח:).
- צ)** מלך ומטרונה יושבין ומסיחין זה עם זה, מי שבא ומכניס עצמו ביניהם חייב מיתה, כך השבת בין ישראל והקב"ה, לפיכך כל עכו"ם שבא ומכניס עצמו ביניהם עד שלא קיבל עליו למות חייב מיתה (מד"ר דברים פ"א).
- צא)** הקב"ה נתן לאדם מצות שבת לשמרה (מ"ר בראשית ט"ז:).
- צב)** השבת למד זכות על אדם הראשון ועל קין (פרד"א י"ט, תנחומא בראשית).
- צג)** שמר יעקב השבת קודם שניתן (מ"ר בראשית פ' ע"ט).
- צד)** יעקב שכתוב בו שמירת שבת ירש את העולם שלא במדה (מד"ר בראשית י"א).
- צה)** יוסף שמר השבת עד שלא ניתנה (מד"ר במדבר פ' י"ד תדב"ר פ' כ"ו).
- צו)** האבות שמרו השבת (מדרש מובא בספר חמדת צבי, דברי יוסף, יסוד התורה, תענוג שבת).
- צז)** בני הוה זהיר בענג שבת לכבדו כפי כחך, לענגו במאכל ובמשתה, אל תשים עצמך כעני, כי אם יותר מיכלתך, והזהר בסעודה השלישית, והוה זהיר בדברך ביום השבת, כי על הכל אתה עתיד ליתן דין וחשבון (צוואת ר' אליעזר הגדול אות ל').
- צח)** שבת הוא אחד מששים של עולם הבא שכולו שבת (אותיות דר"ע אות א).
- צט)** בזכות שבת ומילה אין יורדין לגיהנם (אגדת בראשית פרק ל"ד).
- ק)** יש יונה שאינה אוכלת מהנתלש מן המחובר בשבת (יעב"ץ בבית מדות עליית הטבע).
- קא)** יש דג שבעיין שם כבוא השמש מתקרב ליבשה ואינו זו ממקומו, ואף אם יפצעוהו בחרבות ורמחים בלתי נעתק מאותו המקום (שם).
- קב)** עם הארץ אימת שבת עליו ואומר אמת (ירושלמי דמאי פ"ד מגן אברהם).
- קג)** מינה משה שומרים שלא יחללו את השבת, והם מצאו המקושש (ספרי במדבר ט"ו).

קד) אחד חילל שבת והיה נושא כספו, בא לפני חכם להורות לו תשובה, אמר לי הכסף, או שווי חלק לעניים שמתביישים לקבל צדקה (ס"ח קפ"א).

קה) מת בער"ש סימן יפה לו, במוצאי שבת סימן רע לו (כתובות ק"ג:).

קו) "ברוך אתה בעיר" בזכות מצות שאתה עושה בעיר, הדלקת נר שבת (ילקוט שמעוני דברים כ"ח).

קז) גדולה השבת שאסר בה המלאכה שהיא חביבה לפניו (מדרש תנאים דברים ה).

קח) כל המענג השבת תפלתו נשמעת וזוכה ויושב בישיבה של מעלה (שם).

קט) הקב"ה נתן השבת לבטל השכחה (מדרש מובא בספר שמנה לחמו, דרוש א לשבת).

קי) בברכת כהנים "יברכך" בזכות זכור, "וישמרך" בזכות שמור (מדרש מובא בזכרון מנחם אות תל"ט).

קיא) המקדש עצמו בששת ימי החול יוכל בנקל לקבל אור קדושת שבת (יוסף לחק פרשת תולדות יום ו').

קיב) הבא לקבל אור שבת ונפשו מלוכלכת מזוהמת כתמי עונותיו אין אור הנשמה שולט בו (שם).

קיג) בעל תשובה, שמירת שבת צריכה אליו ביותר, דנמשך עליו בשבת ניצוץ מהשכינה ודוחה הסט"א שבקרבו, ונמצא דבשמירת שבת נתקנו נפשו וגופו (יוסף לחק בשלח יום ו').

קיד) בעל תשובה צריך שיכוון במה שאוכל בשבת שהוא לענג השבת לקיים מצותיו יתברך, והוא עיקר גדול לעושה תשובה, וככה יעשה תדיר בכל שבת, והוא סגולה להתרחק מיצר הרע, ולידבק אל הקדושה (שם).

קטו) השומר שבת כהלכתו במחשבה, דיבור, ומעשה, אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, ובודאי שמועיל לתקן פגם הברית ומעלים עליו כאילו קיים כל התורה כולה, וביותר צריך לזהר מדיבור חול, וק"ו דיבור אסור, ויענג השבת ויאכל לכבוד שבת דוקא, וללבוש בגדי שבת לכבוד השבת, ולקבוע לימוד בשבת, כי לא ניתן השבת אלא לעסוק בתורה, ואם ככה יעשה נמחלים עונותיו, ובכלל אשר חטא בפגם הברית, ושב ורפא לו (שם משפטים יום ו').

קטז) אם אדם מייסר את בנו כשבא לחלל השבת ומנעו מעשות עבירה, הקב"ה יתן מוראו של אביו על הבן, לכך סמך איש אמו ואביו תיראו, ואת שבתותי תשמרו (ס"ח אות א).

קיוז ישראל הוא מלאך יום השבת (סודי רזא דף מגן אברהם ע"ב).

קיוח השבת אחד מעידי ישראל שבכל יום ויום אדם נידון לפני הקב"ה ובאין המצות שהוא עושה להעיד עליו ולהמליץ בעדו (מדרש תנחומא מובא במבוא התנחומא להרש"ב דף ע"ח).

קיש עשה דברים שתהא זוכר את יום השבת, לרחוץ בער"ש, וללבוש בגדים, ולתקן עונג שבת, ולקרוא דברים הנוהגים בשבת (ס"ח מכת"י פארמא אות א).

קכ בעון עשרה דברים ישראל גולין ממקומם, בעון חילול שבת (מבוא הנספחים לספר אליהו זוטא צ"ד ח).

קכא אמר הקב"ה אם שמרתם את השבת אני מקבץ גליותיכם (שאלות פרשת בראשית).

קכב כמו שהזהיר בנר שבת זוכה לבנים חכמים, ה"נ הזהיר בהדסים (מהרש"א בח"א שבת).

קכג אם שמרתם נרות שבת אני מראה לכם נרות של ציון, ואיני מצריך לכם לראות באורה של חמה אלא בכבודי אני מאיר לכם שנאמר "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם וגו' והיה לך ד' לאור עולם", וכ"כ למה בזכות הנרות שהן מדליקין בשבת (ילקוט ריש בהעלותך).

קכד המתפלל בעיין שם ואומר ויכולו מעה"כ כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וב' מלאכי השרת המלווין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו "וסר עונך וחטאתך תכופר" (שבת קי"ט).

קכה כל המברך על היין בלילי שבתות מאריכין לו ימיו ושנותיו בעוה"ז ויוסיפו לו שנות חיים לעוה"ב (פדר"א פי"ח).

קכו הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין (שבת כ"ג:).

קכז שאלו תלמידיו את ר' זכאי במה הארכת ימים אמר להם וכו' ולא בטלתי קידוש היום, אימא זקנה היתה לי פעם אחת מכרה כפה שבראשה (צע"ף שבראשה) והביאה לי קידוש היום, תנא כשמתה הניחה לו ג' מאות גרבי יין, כשמת רבי זכאי הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין, וכו' (מגילה כ"ז:).

קכח רבי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא ניחת קמי אילפא ואמרי לה רבי אילפי אמר משיב הרוח ונשא זיקא (נשב הרוח), מוריד הגשם ואתא מיטרא, אמר לי רבי מה מעשיך, אמר לי דר אני בכפר דחוק שיש בו עניות ביותר וליכא בה יין לקידוש והבלדה, ומטריח אנא ומייתא יין לקידוש והבדלה ומוציא להם ידי חובתם (תענית כ"ד:).

קכט) השותה מדין של קידוש בלילי שבתות חזר לי מאור עיניו שניטל ממנו ע"י פסיעה גסה (שבת קי"ג:).

קל) לא נתתי לך השבת אלא לטובתך, אתה מקדש את השבת במאכל ומשתה וכסות נקי ומהנה את נפשך ואני נותן לך שכר (מ"ר דברים פ"ג).

קלא) ר' עקיבא היה יושב ובוכה בשבת אמרו לי תלמידיו למדתנו רבינו וקראת לשבת ענג, אמר להם זהו ענג שלי (מדרש מובא בשבלי הלקט סימן כ"א).

קלב) השבתות ניתנו לישראל לאכילה ושתי ולעסוק בדברי תורה (ירושלמי שבת פט"ו).

קלג) ת"ח היגיעים בתורה כל ימות השבוע בשבת הם באים ומתענגים, והפועלים העוסקים במלאכתן כל ימות השבת בשבת הם באים ומתעסקים בתורה (פסיקתא דר"כ פרק כ"ג).

קלד) ישכים אדם וישנה בשבת וילך לבה"כ, ובהמ"ד ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה (תדבא"ר פ"א).

עוד ליקוטים יקרים בהנ"ל ובמעלת קדושת השבת

קלה) והשומר שבת ומתנהג בו בקדושת מחשבה ודיבור ומעשה הוא מפתח גדול לקנות קדושה לימות החול ולהתגדל בהם בקדושת מחשבה דיבור ומעשה בנקל (פלא יועץ ערך שבת).

קלו) תיקון הגוף נמצא בשבת בשני פנים, האחד, שינוח האדם בשביעית ימיו ובזה יתמיד בריאותו, והשנית שיום השבת הוא סיבה לזרו האדם במלאכתו בשאר ימי המעשה שאם לא ידמה האדם קץ לעמלו יקוץ בו ויעשה פעולתו בעצלה ובכאב לב, אבל כשידמה שמנוחתו קרובה יפעל בזריזות ויקל הטורח מעליו, לפי שכח הדמיון פועל מאד באדם, וכאשר ידמה העמל שינוח ביום השבת והוא קרוב שימצא בלבו מנוחה כל ימי השבוע, ולכן נקרא השבוע גם כן שבת לפי הזמן הקצוב בו למנוחה והוא כלשון בני אדם, וכן ימצא עצמו אחר המנוחה כאילו לא עמל ויתאוה למלאכתו ויעשנה בזריזות, וכן יתמיד כל ימי חייו (צדה לדרך לתלמיד ר"י בן הרא"ש).

קלז) השב"ק נותנת חיים רוחניים לכל השבוע (ר"ח שעה"ק פ"ב, אוהב ישראל פרשת שמות ד"ה וירא, אגרא דכלה פרשת ויחי ד"ה ויהי ימי, ובת עין ר"פ דברים, ופלא יועץ ערך שבת).

קלח) שכר שבת גם בהאי עלמא איכא (עיין שבת קי"ט, עשירים שבשאר ארצות וכו', ובכתבי האריז"ל שער הפסוקים בליקוטים בסופו, דר"ת ביומו תתן שכרו הוא שב"ת, ומובא בנחל קדומים פרשת תצא להחיד"א ז"ל).

קלט) שב"ק הוא זמן תשובה (סידורו של שבת שורש א, וכן בסה"ק דברי אמת להגה"ק מלובלין ז"ע פרשת מטות בשם רבו המגיד זצ"ל).

קמ) שמירת שבת כהלכתו גורמת שהקב"ה ימלא משאלותינו לטובה ביוה"כ (הרה"ק מהרמ"מ מרימענעוו זצ"ל מובא בספר ולאשר אמר אות ז').

קמא) השומר שבת סגולה שלא ישכח תלמודו (מטה אהרן מובא בספר באר שלמה ח"א ערך ש' אות י').

קמב) כחו של הצדיקים לבטל גזירות הקב"ה נמשך משמירת שבת כראוי (אור לשמים פרשת שופטים ד"ה על פי בשם רבו הגה"ק מלובלין ז"ע).

קמג) השומר שבת כהלכתו נקרא צדיק יסוד עולם (אור החיים הק עה"כ ויברך אלקים).

קמד) בזכות הצדיקים ששומרים מצות שמירת שבת כהלכתו על צד היותר טוב יהיה גנון והציל שארית ישראל, עכ"ל (אוהב ישראל פרשת תשא).

קמה) המשחיתים אשר השרה עליו לא יגורשו מעליו עד יקיים מצות באותם אברים שחטא בהם ואותן המלאכים יגרשו את כח הטומאה מעליו וזה אי אפשר אלא ע"י שמירת שבת כהלכתו, וכ"כ בספר יסוד התשובה, עכ"ל (במנח"ש סימן ע"ב אות ג' בשם דרך חכמה).

קמו) רצה הקב"ה לזכות את ישראל לקדש כל אחד מישראל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ונתן לנו את תורתו הכלולה מתרי"ג מצות, כל מצוה מחזק אבר אחד, וכל עוד שלא קיים כולם הרי עדיין חסר אבר והוא בעל מום ומוכרח לבא בגלגול עד שיתקן ולאז כל אדם יוכל לזכות לקיים את כולם מפני כמה עיכובים ומניעות, הנחילנו הקב"ה מתנה טובה ושבת שמה שע"י שמירתו את השבת כהלכתו מקיים כל תרי"ג מצות בפועל, ובזה עושה לבוש רוחני על כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו ושורה עליו הנשמה קדושה ואז יבוער רוח הטומאה ממנו כי כשזה קם זה נופל. ונתבאר מזה שאם אדם מישראל רוצה לגשת אל הקודש ולהיות צדיק גמור אין לו שום תקנה אחרת רק ע"י שמירת שבת כהלכתו כי אז שורה עליו הנשמה קדושה כאילו קיים כל התרי"ג מצות בפועל.

קמז) וכן אם ירצה אדם לעשות תשובה שלימה על כל עונותיו בין על הידועים בין על שאינם ידועים לו שתקנתם לקיים חבילות חבילות של מצות, וזה אי אפשר, והחי יתן אל לבו, את התועלת הנפלא הזו לנפשו ורוחו ונשמתו וישמור שבת בכל יכלתו וטוב לו בעוה"ז ובעוה"ב (שם אות ד' בשם ספר הזכירות).

קמח ע"ז ודכוותיהו כולל כל חמשים שערי טומאה ולכן מומר לע"ז ולחלל שבת הוי מומר לכה"ת, וכמו שבד מאות יום רצופים כשמרשיע נכנס לכל נ' שערי טומאה כך ע"י ע"ז נכנס מיד לכולם, וכן שמירת שבת הוא כלל כה"ת וע"י שמירת שבת כהלכתו יוכל ליכנס בכל נ' שערי קדושה בפע"א כמו אם יצדיק מעשיו ת' יום רצופין (כמבואר בחסל"א שא"א ליכנס לכל נ' שערי קדושה אם לא שיצדיק מעשיו ת' יום רצופים), ועיין שמירת שבת יוצא מכל הטומאה בפעם אחת ונכנס לקדושה וכאמור (שם בשם הערבי נחל פרשת שמיני).

קמט אפילו לתורה א"א להגיע כי אם ע"י שמירת שבת (מאור עינים פרשת ויקהל, מובא שם אות ו).

קנ שקול שבת נגד כל התורה כולה (אוה"ח הק פרשת ואתחנן עה"פ וידעת היום).
קנא אחד מתיקוני מדת היסוד הוא שמירת שבת כהלכתה (יסוד יוסף, קש"ע הלכות אישות בסופו).

קנב השבת מגין עלינו מכל דבר רע ושיעבוד מלכיות (יער"ד ח"ב מובא במנח"ש ע"ב י).

קנג ע"י ששומר שבת כראוי יהיה סיבה שיהיה שומר ידו מעשות כל רע (כלי פז עה"כ אשרי אנוש יעשה זאת, מנח"ש שם ט"ז).

קנד השומר שבת מרוחק מן העבירה (פרי שבת בשם המכילתא, מנח"ש שם).
קנה בכל המצות אין מצילין מיצה"ר רק בעידנא דעסיק בה, ומצות שבת כהלכתו וכהוגן מצלת מן החטא בכל ימות השבוע אף בעידנא דלא עסיק בה, ומי ששומר שבת כהלכתו יתברך בכל ושולט ביצרו והוא מרוחק מן העבירה (שם).

קנו מי שנח בשבת קודש בל"ט מלאכות נקרא "צדיק תמים" ורוחה"ק שורה עליו בשב"ק בשמה יתירה (סה"ק רב ייבי סו"פ נח עה"כ אלה תולדות נח).

קנז בעת שהאדם משמר השבת גוזר גזירה והקב"ה מקיימה (מנח"ש ע"ב י"ח).
קנח בספר מגלה עמוקות דאליהו יושב במוצאי שבת תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת (מנח"ש שם, ועיין מגן אברהם סו"ס רצ"ה).

קנט צריך אדם להאריך אפו על כל ענין ולהיות עניו בתכלית ביום השבת כמו שהקב"ה מאריך אפו על הרשעים שבגיהנם, ואסור לדאוג כלל בשבת אפילו על חורבן הבית לא יזכרו כלל ולא יתודה (שם בשם ראשית חכמה).

קס) צריך אדם לדקדק במעשיו יותר בשבת מבימי החול ויהיה יותר ירא וחרד, גם יחמיר יותר בספיקא דספיקא דאיסורים, ועונש על העבירה הוא כפול ומכופל יותר (של"ה הק, מנח"ש כ).

קסא) המבזה ת"ח כאילו מבזה השבת שהוא כאלו עובד כוכבים (א"ר רמזנה ברורה א).

קסב) יש לנו קבלה שבשעה שישראל למטה אומרים ברכו בליל שבת אז בת קול הולכת בפמליא של מעלה לומר אשריכם ע"ק שאתם מברכין למטה כדי שיתברכו למעלה כמה מתנות קדושים אשריכם בעוה"ז, ואשריכם בעוה"ב (פע"ח פי"א).

קסג) בעת שאדם רגיל לשבות בעיין שם, כך לאחר מותו מוציאין אותו מן הגיהנם, גם אם הוסיף במוצאי שבת מאחרין אותו שם להכניסו (סודי רזא).
קסד) כצבע הלבושים שאדם לובש בשבת בעוה"ז, כך ממש הלבוש אחרי פטירתו בימי שבת ומועד (ילקוט ראובני בראשית, ס"ח תתשכ"ט).

קסה) שבת קודש היא האות הגדול וכו' למען ידעו כי ששת ימים עשה ד' כל מה שברא בשמים ובארץ וישבות ביום השביעי, ולפי שהוא עיקר גדול באמונה להאמין שהקב"ה ברא העולם, ואנחנו עבדיו וחייבין לעבדו בגופינו ונשמתנו כי הוא המחי לכל, ומשגיח על כל ונותן לחם לכל, ובידו להמית ולהחיות כי הוא הבורא היוצר והעושה, ולכן באה האזהרה הזאת על שבת י"ב פעמים (זכרו תורת משה סימן א).

קסו) כיון שמאד גדלה קדושת השבת לכן רצה הקב"ה לזכות אותנו שנזכה כולנו לנשמה יתירה וקדושה יתירה בשבת, ולכן צוה אותנו לשבות ביום הקדוש הזה ולכבדו ולענגו, עד שאמרו שקולה שבת נגד כל התורה, וכל המשמר שבת כהלכתו מוחלין לו כל עונותיו, והמחלל שבת כעובד ע"ז, ולכן מחויבין אנחנו לכבד יום הקדוש הזה (שם אות ג).

קסז) יכול האדם להתבונן ולנסות כי כאשר יכין האדם את דעתו ותהיה יראת ד' בלבו באמת ויהיו מעשיו רצוים אז בודאי לאחר שטבל בער"ש בכוונה רצוי לקבל קדושת שבת יבין בדעתו שניתוסף לו נשמה יתירה כי ירגיש בנפשו יראת הרוממות שבאה לו עד שתבער בו אהבת ויראת ד', וזה בדוק ומנוסה מכמה אנשים כמה פעמים בלא שום ספק, אבל כשאין נשמתו טהורה אז לא ירגיש בקדושת שבת (שם אות ב).

קסח) מי ששומר שבת כהלכתה ומוסיף מחול אל הקודש גורם שמטהר הטמא (קרבן שבת פי"ב באמצע).

קסט) בכל מוצאי שבת נכנס אליהו לגן ויושב תחת עץ החיים וכותב זכותן של ישראל השומרים שבת (א"ר סימן רצ"ה אות ט).

קע) ב' מיני תוספות קדושת שבת ניתוסף ביום השבת האחד היא ע"י כוונת התפלה, והב היא ע"י כוונת הסעודות, וכנגד תוספות קדושת שבת מבחי התפלות אנו אומרים במוצאי שבת ויהי נועם ועי"ז ממשיכין נועם העליון בכל תפלות השבוע, וכנגד תוספות קדושת שבת מבחי הסעודות אנו עושים סעודה ד' במוצאי שבת להמשיך אור קדושת סעודת שבת לכל סעודות ימי החול (שעה"כ דף ס"ג למהרח"ו ז"ל).

קעא) בסעודת ליל שבת ותפלתו מתברכין יום א' וב', בתפלת וסעודת שחרית יום ג' וד', בתפלת וסעודת מנחה יום ה' ו' (ילקוט ראובני בשלח בשם האריז"ל).

קעב) מי שהוא שבע ונפשו קצה באכילה ושתי מכל מקום ידחוק את עצמו, ובזה ינצל שלא יצטרך לאכול מאכלים ומשקים מי המרים לרפואה (ארחות ישר פ"ג, יפל"ל סימן ש' אות א').

קעג) סגולה לנשים שלא יתקשו בלידתן שיאכלו בכל מוצש"ק איזה דבר לשם מצות סעודת מלוה מלכה ועי"ז ילדו בנקל בעזה"י (דברי יצחק אות ס"א בשם הר"ר אלימלך זצ"ל).

קעד) נפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מו"ש ולכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש או בתורה עד אחר סעודה דמוצאי שבת (האריז"ל בפע"ח שער ח"י פכ"ד, שע"ת ש"ו).

קעה) במו"ש עולה הנשמה יתירה למעלה ושואל לה הקב"ה מה מאכל שמו לפניך, ומה חידושי תורה שמעת ומוקים לה במתיבתא דרקיע (זוה"ק, ש"ק פרשת אמור, כה"ח למהרח"פ סימן ל"א אות כ"ו).

קעו) חמין במוצאי שבת מלוגמא (שבת קי"ט:).

קעז) ופי רפואה נגד עצבות (דברי יצחק אות צ' בשם הק מוהר"ר זוסיא זצ"ל).

קעח) השומר שבת נקרא אדם (ערכי הכנוים, ועיין אמרי יצחק עה"ת פרשת ויקהל).

קעט) שבת קודש נקרא ברי"ת וכן דרש במכילתא בזה "ושמרתם את בריתי" זו ברית שבת, וכן במקובלים הראשונים כי השבת כנגד שמירת היסוד (באר שלמה ערך ב אות כ"ג, ועיין להגרחד"א פרשת יתרו).

קפ) בעת שהאדם רגיל לשבות בעיין שם, כך לאחר מותו מוציאין אותו מן הגיהנם, גם אם מוסיף במוצאי שבת מאחרין אותו שלא להכניסו (שכחת לקט בשם סודי רזא).

קפא) יורדי גיהנם שיש להם מנוחה בשבת קבלנו דאין כולם שוין בדבר, מהם מאריכין במוצאי שבת הרבה ולא נידונין והוא כ"ז שהחסידים ואנשי מעשה מאריכים בסעודה ג' ומוסיפין על הקודש עד זמן שהוא גם הם ינוחו וישבתו מדינה של גיהנם, אמנם זהו דוקא באותן רשעים שגם שהיו רשעים בפני עצמן אבל לא התנגדו לצדיקים, אבל אותן שדיברו סרה על הצדיקים וחסידים ובפרט בענין זה דהאריכות ותוספות שבת, הרשעים ארורים הללו המה נידונים בגיהנם תיכף בצה"כ (נועם מגדים פרשת צו עה"כ לא תאפה).

קפב) מי שמחלל שבת ומוכר ומכסה המעות תחת המפה לא יצליח, וכ"כ ספה"ק כל מה שמרויח בשבת אינו מצליח, ומי שנזהר מלמכור בשבת השי"ת יתן לו ברכה והצלחה במעשה ידיו של חול לשלם לו בעד ריוח של שבת (עיין שם בשם ספר בית פרץ).

קפג) ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך, פי' הוא הבטחה שלא יאמר אדם ששביעת שבת יחסרהו ממלאכתו הראוי לו לזה אמר שנהפוך הוא כי ע"י שביעת שבת יצליח במלאכתו ותהיה הברכה בו, וז"ש "ועשית כל מלאכתך" יהיה בטוח שמלאכה שמונע מלעשותה בשבת יהיה מצליח בששת ימי המעשה (פנים יפות יתרו).

פרק ג

בגדי שבת

א) לא יהא מלבושך של שבת כחול (שבת קי"ג).

ב) אמר ר' יוחנן מניין לשינוי בגדים מן התורה שנאמר ופשט את בגדיו וגו' לימדך ד"א בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל יימזוג כוס לרבו (שם קי"ד).

ג) צריך אדם שיהיה לו שני עטיפין אחד לחול ואחד לשבת (ירושלמי פאה פ"ח ה"ז).

ד) רב הונא אמר צריך להחליף (מבגדי חול לשבת), ר"ח בשם ר' יוחנן צריך לערב (פי אם אין לו כולם של שבת צריך לערב עכ"פ אחד של שבת עם בגדי חול), **אבין בר חסדאי אמר צריך לשלשל** (פי בדאין לו אפילו בגד אחד להחליף די שיתיר חגורו ומשלשל בגדיו למטה לא כבחול שחוגר אותם למעלה להקל פעמיו) (מ"ר בראשית פי"א).

ה) רבי חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא (בבגדים נאים), אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה (שבת קי"ט).

- (ו) ר' ינאי לבוש מאני מעלי שבת ואמר בואי כלה בואי כלה (שם).
- (ז) אמרו חז"ל שמונה עשר מלבושים חייב אדם ללבוש בשבת (מדרש עשה"ד).
- (ח) אמר בלעם לבלק האיך אקללם הלא הם לובשים בגדי שבת ויום טוב (מדרש הובא בס אז"א, ובספר תענוג שבת).

(ט) צריך האדם להזהר כשיש לו בגד של שבת ויום טוב שלא יהא בו שום גזל או גניבה, וכשיהיה בו איזה גזל או גניבה נקרא "נגע" ואותו הבגד נקרא בגד בוגדים, ולכן אמרו חז"ל עתידין צדיקים לעמוד בתחיית המתים, בלבושיהון, דהיינו במלבושיהון הכשירים הנעשים בממון של יושר, וזהו הסוד שאמרו חז"ל כשצדיקים נפטרים מהעולם יוצא בת קול "בשלוש תנוחו על משכבכם" כי אותיות "בשלוש" הן אותיות "מלבוש" בהיפוך אתוון שלפי שהצדיקים עושין בגדיהן בממון של יושר, וכל מי שלובש בגדים בממון של יושר בודאי תפלתו הוא מקובל ומרוצה לפני הקב"ה (קב הישר פרק ס"ג אות י"ב).

(י) כפי גוון המלבושים שאדם לובש שבת בעוה"ז כך ממש הלבוש אחרי פטירתו בימי שבת ומועד (ילקוט ראובני, בראשית, ס"ח תתשכ"ט, כתבי האריז"ל).

(יא) שום מלבוש ממנה שלבש האדם בחול אין ראוי ללבוש ביום השבת, והמלבושים של שבת אין ראויין ללבשם בחול כלל (סימן רס"ב מגן אברהם, והגר"ז).

(יב) אפי' המכנסיים, מנעלים וכובע ששוכב בו וכדומה, הכל כאשר לכל יהיה מיוחד לו לשבת אם אפשר (חסל"א אות ג' ובספר ישראל קדושים ערך שבת כ' דכעת שהמטבע מצוי ומבזבזין הון רב בהבלים). יש מקום לקטרוג יותר באם מקמצים בדברי קדושה, והמדקדקין מחליפין הכל).

(יג) מקום שרובם לובשים שחורים בשבת אין ללבוש לבנים בפרהסיא (שאלות ותשובות פנים מאירות ח"ב סימן קנ"ב, ברכ"י רס"ב ג, ועיין כה"ח כו שכ דמאחר שכ האריז"ל דבעוה"ב יתלבש בגוון דוגמת עוה"ז ליכא יוהרא כיון שחושש אל לבוש נפשו בעוה"ב, ובספר ישראל קדושים שם כ' דבר נאה ומתקבל, כי אם כוונתו באמת לאמיתו בשביל זה ובדיק בנפשי שלא יתיהר ע"י שאחרים אין לובשין כמותו אז ילך לבטח דרכו, ויכוין לבו לשמים, אב בלא"ה הלא קי"ל כל שאינו ת"ח ומתלבש בטליתו של ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, וא"כ מוטב להיות במחיצתו של הקב"ה במלבוש פשוט מלעמוד בחוץ במלבוש חשוב, ומ"ש בכה"ח ונ משם דחשש להאומרים שאסור ללבוש לבן במקום שלובשין שחורין לא יהיה מלובש כן לעוה"ב, לפי כלל המסור בידינו כי אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לשמים, וכפי שביארו האחרונים בסימן א' קבלת שכרן שוה, ה"ה בזה לא יגרע מצדיק שכרו, אם כוונתו רצוי ללבוש מלבושים חשובים ומונע עצמו בעבור יוהרא, וציין לט"ז אה"ע סימן כ"ה שהביא מהרמב"ם דהאוכל ושותה ומעדן נפשו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי"ת י"ל שכר

כמו שמתענה, וכן ת"ח ששיניים הרבה כדי שיהיה להם כח חזק וזריזות לב לעסוק בתורה ויכול ללמוד בשעה אחד מה שת"ח מנדד שינה מעיניו ועוסק בשתי שעות שניהן שחרן שוה, וכ"כ שם בשם הראב"ד, עיין שם).

יד) אפילו מי שהוא בדרך לבדו ובבית גוי ילבש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים רק לכבוד שבת (ח"א כלל ה אות ז), וכן צריך שיזהרו בני העיר ההולכים לכפרים שילבשו עצמם בשבת מלבושים היותר נאים הנמצאים אצלם כמו שהיו לובשים בהיותם בעיר ברוב עם (פתה"ד אות ה, כה"ח רס"ב כ"ט).

טו) לא נכון מנהג עשירי עם ההולכים אור שבת בבה"כ במלבושי חול וכן יושבים על שלחנם באור שבת, ויהי בבוקר לובשים בגדי שבת, ואשר נגע אלקים בלבו ילבש בערב לכבוד שבת לקבל שבת בבגדים נאים (ברכ"י אות ד) וה"ה אשה המדלקת נרות תהיה אז בבגדיה הנאים שאז מקבלת שבת כמ"ש בסימן רס"ג (כה"ח רס"ב ל"א) וח"ו לאחר זמן הדלקה בשביל זה (הפוסקים).

טז) הנשים נוהגות קודם הדלקת הנרות לרחוץ עצמן וללבוש בגדי שבת ואשרי להם, אמנם בימים הקצרים שמתאחרים לישב בחנות ואח"כ רוחצות ולובשות ובין כך יבואו חס ושלום לספק חילול שבת, לכן טוב להזהיר להם שיקדימו לבא לרחוץ וללבוש וכשמתאחרת מצוה יותר שתדליק כך במלבושי חול מלבא ח"ו לספק חילול שבת, ואם הבעל רואה שמתאחרת מצוה גדולה שהוא ידליק הנרות ולא ישגיח בקטטת אשתו, ומצוה גדולה יותר לישב בחשך מלחלל שבת ח"ו (ח"א קש"ע ע"ה ו', ומשנה ברורה רס"ב ס"ק י"א).

יז) בדאפשר טוב שיהיה לו טלית אחר לשבת (מגן אברהם ומשנה ברורה רס"ב).

יח) ילך בבגדי שבת עד מוצאי שבת אחר הבדלה (מגן אברהם סימן רס"ב).

יט) מה שהחסידים מלבישים עצמם בשבת בבגדים ארוכים לאו מנהג חסידות לבד (ד"ת מהד"ק אות נ"ח לבעל מנח"א זצ"ל).

כ) בגדים קצרים הוא דרך הריקים, וארוכים דרך חשובים (מהר"ל בליקוטים).

כא) מלבוש קצר הוא מלבוש מיוחד לפרוצים ומלבוש ארוך למלכים ואנשי מדות (ספר אלה המצות למהר"ם חאגי"ז זצ"ל).

כב) אבל תוך ל' אסור ללבוש בגדי שבת (יור"ד סימן שפ"ט), והאחרונים מתירין (מגן אברהם סימן רס"ג בשם כוונות האריז"ל, וברכ"י יור"ד סימן ת).

כג) הנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מוצאי שבת (פע"ח שער ח"י פכ"ד) ומה"ט נוהגין שאין להחליף בגדי שבת עד אחר סעודה ד, וגם כדי ללות המלך בבגדי פאר (כה"ח סימן ש' אות ו').

פרק ד

זכרון יום השבת כל השבוע

(א) אמרו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת מצא אחרת נאה הימנו מניח השני ואוכל הראשונה (ביצה ט"ז).

(ב) המקדש עצמו בששת ימי החול יוכל בנקל לקבל אור קדושת השבת (החיד"א ביוסף לחק פרשת תולדות יום ו').

(ג) זכור את יום השבת, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת (מכילתא פרשת יתרו), עכו"ם לא מונין שבתא, אבל ישראל מונין חד בשבתא, תרי בשבתא, תלתא בשבתא, ארבעתא, חמישתא, ערובתא, כמה שנצטוו זכור את יום השבת לקדשו (פסיקתא רבתי פרק כ"ג).

(ד) זוכרהו עד שלא יבאו, שומרהו משיבא, הא כיצד אם נזדמן לך חפץ התקינו לשבת, כלי חדש התקינו לשבת, שמאי הזקן היה לוקח עצים מאחד בשבת לשבת, אמר ר' אבהו אם נזדמן לך חפץ טוב אפילו אחד בשבת מתנינהו לשבת (פסיקתא דר"כ פכ"ג).

(ה) אמר ר' תנחומא אכלינן הוינן בארבעתא (היינו אוכלין אצל ר' אבהו ברביעי בשבת), ועל לקמן כותבן (והביאו לפנינו לאכול תמרים), ואמרין יתפרשון לשבתא (אמרנו שיפרישו אותם לשבת) (שם).

(ו) שמאי הזקן לא היה זכרון שבת זו מפיו, לקח חפץ טוב אומר זו לשבת, כלי חדש אומר זו לשבת (מכילתא הובא ברמב"ן ומנוה"מ).

(ז) זכור את יום השבת לקדשו, תהא זוכרו באחד בשבת שאם יתמנה לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת (מכילתא יתרו).

(ח) אמר ר' חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ט"ז בני אדם, וט"ז שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות, וכוסות, וקיתוניות, וצלוחיות קבועים בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים וכו' אמרתי לו בני במה זכית לכך, אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת (שבת קי"ט:).

(ט) אמר הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט"ו:).

(י) לעולם ישכים אדם להוצאת שבת (שבת קי"ז:).

(יא) לא יאכל אדם בער"ש ועיו"ט מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה (פסחים צ"ט:).

יב) משפחה היתה בירושלים וקבעה סעודתה בעיין שם ונעקרה (גיטין ל"ח:).
יג) ואם ישתדל בימות החול להתנהג בקדושת מחשבה, דיבור, ומעשה יהיה נקל לו וימצא עזר כנגדו לקנות תוספות קדושת שבת על נר"ן כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת (פלא יועץ, שבת).

יד) חכמי הגמרא מהם ביארו מלת "זכור" שחייב אדם לזכרו מאחד בשבת שאם נתמנה לו חלק יפה או מנה יפה מזמינו לשבת, ואמרו על שמאי שלא היה זכרון שבת זו מפיו לקח חלק טוב אמר זה לכבוד שבת וכו', כי בזכרנו אותו תמיד נזכור מעשה בראשית בכל עת ונודה שיש לעולם בורא והוא יתברך צוה אותנו באות הזוה, וזה עיקר גדול באמונתנו (צדה לדרך לתלמיד ר"י בן הרא"ש).

טו) בספר תולדות יעקב יוסף ר"י פרשת קדושים ר' דמן הראוי כל היום של שבת לבל יסיח דעתו מקדושת ומורא השבת ק"ו מתפלין, ובספר פרשת בשלח כ' שאסור להסיח דעתו כל יום השבת מקדושת שבת ק"ו מתפלין שאסור בהיסח הדעת, ושבת דפטור מתפלין מטעם דקדושתו הוא יותר מתפלין כ"ש שצריך שלא להסיח כל היום מקדושת שבת עכ"ל.

טז) במנחת שבת סימן ע"ב אות א' כ' על דברי תולדות הנ"ל וז"ל: הגם דשם מיירי בת"ח הנקרא שבת גם בחול כנ למעיין, אך מאד מן הראוי והנכון גם לאנשים פשוטים כערכינו ליזהר בכל זה כי החוש יעיד אשר בהיסח הדעת ביום השבת ממוראו אפי בשעה מועט קרוב מאד לבא לידי חילול שבת ח"ו כגון לידי ריבוי דברים, שזהו איסור גמור בשבת, וכן קרוב לבא לידי פסיעות גסות יותר מאמה, ולקינוח בגדיו מאבק ועפר, וטלטול כלים שמלאכתם להיתר, כי הידים עסקניות הן ואפילו לומדי תורה נכשלין בכל אלה ע"י היסח דעתם ממורא חילול שבת, לכן מאד מן הראוי בכל מאי דאפשר לבל יסיח אדם דעתו ממורא חילול שבת אפי על שעה מועטת, עכ"ל.

פרק ה

לימוד בהלכות שבת

א) מן הדברים אשר ינעם למוכיחים להזהיר ולהעד בעם עליהם, ולשמור ארחות פריץ במצות השבת על אודות אבות מלאכות ותולדות, כי רבות מהנהג נעלמו מעיני רבים אף אין מגיד אף אין משמיע (שע"ת לר"י שער ג' סימן קל"ה).

(ב) ומי שלא למד הלכות שבת על בורי פעמיים ושלש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן, ומהראוי ללמוד הלכות שבת בתמידות ואצל רב שיברר לו הכל, ויחזור עליו תמיד עד שיהיה שגור בפיו, אשרי אנוש יעשה זאת ומגין עליו כתריס בפני הפורעניות (יער"ד ח"ב מובא במנח"ש ע"ב י).

(ג) מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה "ויקהל" אלא אחת, אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת (מדרש אבכיר, ילקוט ויקהל).

(ד) איסורי שבת מעט מזער שנוהרין בהם, ורבים שאינם יודעין איסורן, וללמוד מס שבת ענין מפואר, וילמוד דינים של הלכות שב"ק, וצריך להיות בקי בהלכות שבת (מהרש"א שאלות ותשובות קי"ט, צוואת הר"ר שעפטיל).

(ה) חיוב גדול על האדם להיות בקי בהלכות שבת מאד, כי כהררים התלויים בשערה הלכותי, מקרא מועט והלכות מרובות, וחמורים עונשי (יסושה"ה שער ו' פ"ג).

(ו) העצה היעוצה כמאמרם ז"ל "כל השומר שבת כהלכתו מוחלין לו על כל עונותיו" כהלכתו דייקא לכן מוטל על כל אחד להיות בקי בהלכתא רבתא לשבתא, ובש"ק בעלות המנחה יעסקו בהלכות שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול להכשל בה ח"ו, אפי באיסור כרת וסקילה מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון, וא"צ לומר באיסורי ד"ס שרבו כמו רבו למעלה, ובפרט באיסור מוקצה דשכיחי טובא, וחמורים ד"ס יותר מד"ת (אגרת הקודש מבעל התניא זצ"ל וקרא"א שם).

(ז) בירושלמי פרק כלל גדול אי דר יוחנן ור"ל דייקו כ"כ עד שמצאו בכל אב ל"ט מלאכות ולזה רמזה התורה שישמור שבת ממלאכה בכל הפרטים, דהיינו מכל האבות ותולדותיהן כאשר צוך ד' בע"פ, וזה מה שאמרה הגמרא כל המשמר שבת כהלכתה, כהלכה דייקא דהיינו שישמור שבת שלא לחלל אותה בשום פרט (שם עולם לבעל חפץ חיים זצ"ל, שמירת שבת פ"א).

(ח) באיזה ענין נוכל לבא לזו המדריגה שישמור שבת בכל פרטיו העצה היעוצה לזה שיראה לזרז את עצמו ללמוד הלכות שבת ולחזור עליה תמיד כדי שידע האסור והמותר דאל"ה אפי ילמוד כל הענינים המוסריים המזרזים לשמירת שבת כראוי לא יועיל לו וכו' אם הוא חושב על איזה דבר שאי"ז בכלל מלאכה או שבות לא יועיל לו שום מוסר (הח"ח בהק לספרו משנה ברורה הלכות שבת, ומונה והולך כמה דוגמאות שבניקל להכשל מחסרון ידיעה).

ט) וראוי ונכון לכל ירא וחרד לדבר ד' לכונן חבורות ללמוד הלכות שבת כדי שלא יכשלו במ (שם).

י) מה שאינם שואלים ודורשים בהלכות שבת מפי ספרים וסופרים המה כשלו ונפלו בהרבה אסורי שבת ומחללין שבת גם בלא דעת כגון באיסורי שבת, מוקצה, צידה, ברירה, ליבון וכו', בפרט בשמחות וגיל רבה המכשלה, וצריכים מנהיגי קהלות לעמוד בפרץ וכהנה רבות (פלא יועץ ערך שבת).

יא) וכבר כ' בספר חסידים שכשם שאמרו שואלין ודורשין בהלכות פסח כך חיובא רמיא לדרוש ולתור לדעת הלכות שבת ולעבור עליהם לפחות פעם אחד בשנה, וחיובא רמיא על הדרשנים לדרוש לעם את חוקי האלקים ואת תורתיו, ולשומעים ומקיימים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב (פלא יועץ ערך שבת).

יב) אחד מתיקוני היסוד הם שמירת שבת דגם שבת נקרא ברית עולם, ולכן ראוי מאד לידע דיני שבת כי הלכתא רבתא לשבתא והמה כהררים התלויים בשערה (ספר מרפא לשון מובא במנח"ש ע"ב ח).

יג) אחיי ורעיי שים לבך היטב לדברי הגאון בעל יער"ד זצ"ל (הנ"ל אות ב) במה שכתב "דבלא למד הלכות שבת על בורי פעמיים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן" וע"ז ידוע כל הדווים כי בעוה"ר כמה מופלגי התורה עוסקים בפלפול וחריפות ובהלכות שבת אינם בקיאים ובאים בלי ספק לידי חילול שבת (מנח"ש ע"ב אות י).

יד) רוב חילולי שבת שנכשלים ההמונים הוא מחמת חסרון הידיעה שאינם בקיאים בדיני טלטול ומוקצה, עד כאן הירא וחרד לדבר ד' ילמד קודם לכל הלימודים הלכות שבת על בוריו ולהיות חוזר עליו תמיד כי שמירת שבת כהלכתה הוא יסוד לכל תורתנו הק הן לצדיקים גמורים והן לבעלי תשובה (תפארת הקודש מובא שם אות י"א).

טו) הזהר בשמירת שבת כהלכתה ובהלכותיו כי הם כהררים התלויים בשערה, (הנהגות ישרות מהר"ר מרדכי מטשערנאבעל זצ"ל, מובא בברכת חיים לבעל מסגה"ש פ"ג אות י"ז).

טז) בעהמ"ח חיי אדם בהקדמה לספר זכרו תורת משה דף י"ט כתב וז"ל: ולדעתי מצוה יותר לבעלי בתים לקבוע שיעור בשבתות וימים טובים ללמוד בקונ זה משילמדו תקון שבת או פרק משניות כאשר ראיתי בעיני באחד שלמד פרק משניות בכל יום ונזדמנו שנינו ללון בפונדק אחד של עכו"ם בשבת וראיתי שיושב אצל מטוה וטוה גערתני בו הלא שבת היום, ותמה

מה מלאכה זו, ואמרתי לו הלא אתה שונה במשנה "והטוה" ומלאכת הטוה תהיה במה שתהיה, ויאמר וכי כשאני שונה אני משים על הלב מה לעשות או לא רק לקיים ללמוד התורה, ואמרתי יפה אחז"ל "האומר אין לי אלא תורה, אף תורה אין לו" כי אם הלמוד אינו כדי לידע דיני התורה ומצותי מאי נ"מ בלמודו.

וסיים דבריו שם בהאי לישנא, ולדעתי אף להמוכחים את העם ומגידיהם להם שיעור בכל יום עין יעקב, או דרוש, או שאר ד"ת, יותר יקבלו שכר על הדרשה באלו השיעורים להורות להם המעשה אשר יעשון ויקיימו ללמוד ולעשות מאשר לדרוש להם בד"ת שאין בו אלא ללמוד, עכ"ל.

יז) בספר אור תורה להמגיד ממעזריטש זצ"ל מפרש הכ "דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב" פי דברי פיו של יצה"ר הוא לחדול להשכיל לעשות טוב, כי בודאי שאין היצה"ר מפתה שלא ילמוד כלל כי ידוע לו שבודאי לא ישמע לו, כי כאשר לא ילמוד כלל לא יהא נחשב בעיני הבריות, ואינו נקרא למדן, אך היצה"ר מפתה שלא ילמוד שו"ע לידע הדין על בוריו (מובא בקהלת יו"ט על הח"א סימן א אות ב).

פרק ז

קבלת שבת

א) יש לזוהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה נתכסה מעינינו ואפילו מלאכת מצוה כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת גם כן יזהר מאד לגמור הדלקתם קודם שתשקע החמה דאח"כ הוא בכלל ביה"ש, ולכתחילה אין להמתין עד הרגע האחרון רק יקדים הדלקתם משעה שהשמש בראשי אילנות, ומי שמחמיר על עצמו ופורש עצמו ממלאכה חצי שעה או עכ"פ שליש שעה קודם השקיעה אשרי לו דיוצא בזה ידי שיטת כל הראשונים (משנה ברורה רס"א ס"ק כ"ג, וכ ע"ז בשעה"צ אות כ"א דהיינו אפי' לשי ר"א ממין, ואפי' נסבור דמיל הוא כ"ד מינוט ויוצא בזה מדינא גם התוספות שבת להרבה אחרונים, עכ"ל. נ' כוונתו דג' רבעי מיל קודם השקיעה שהוא לדעת היראים ביה"ש הוא י"ח מינוט לשיטת הסוברים דשיעור מיל הוא כ"ד מינוט ואם מוסיף ע"ז עוד ב' מינוט לתוספות שבת יש כאן סך הכל כ' מינוט והוא שליש שעה ויוצא לדעה היותר חמור ואלביא דהפוסקים דתוספות שבת סגי בכ"ש, או לדה"ח דסגי במינוט וחצי תוספות שבת).

ומ"ש בתחלה דיפריש עצמו חצי שעה נ' טעמו עפמ"ש בביאור הלכה דשיעור תוספות שבת הוא פחות מכדי ג' רבעי מיל, ואם נחשוב ג' רבעי מיל

להסוברים שיעור מיל י"ח מינוט הר"ז י"ג מינוט וחצי וא"כ פחות מזה הוא י"ב מינוט וכשאתה מוסיף י"ב מינוט על חשבון י"ח מינוט של ביה"ש יוצא בדיוק חצי שעה, ולא חש להחמיר בשיעור ג' רבעי מיל כהסוברים דשיעור מיל כ"ד מינוט דעד כדי כך לא מחמיר.

אבל הפשוט יותר דמה"ט כ' חצי שעה שכן הביא שם בס"ק כ"ב דהתוספות שבת עם בה"ש יחד עולין לשיעור חצי שעה, עיין שם.

ועיין בב"ח רס"א מובא במגן אברהם סק"ט שראה לזקינים ואנשי מעשה שפירשו ממלאכה ב' שעות קודם שבת, ועיין בח"א כלל ה' דמי שמחמיר ע"ע לקבל ב' שעות קודם הלילה אשרי לו וקדוש יאמר לו, עיין שם.

פרק ז

מצות תלמוד תורה בשבת

(א) לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ושתיה ולעסוק בתורה (ירושלמי שבת פט"ו).

(ב) ת"ח שיגעים בתורה כל השבוע בשבת באים ומענגים, והפועלים העוסקין במלאכתן כל ימות השבת בשבת הם באים ומתעסקין בתורה (פסיקא דר"כ פכ"ג).

(ג) אע"פ שאתם עושים מלאכה כל ששת ימים שבת יעשה כולו תורה, מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת וילך לבה"כ ובהמ"ד ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה (תדבא"ר פ"א).

(ד) אמר הקב"ה למשה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני, אמר משה לישראל אם אתם עושים כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאלו המלכתם אותי בעולם (מדרש אבכיר מובא בילקוט שמעוני פרשת ויקהל).

(ה) מי מנה עפר יעקב, אדם לבוש בגדים של שבת ושל מועד ונכנס ומתאבק בעפר לשמוע לזקן ולשמוע דברי תורה (ילקוט פרשת בלק).

(ו) שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת בשעה שהחכם יושב ודורש, ושתיהן נעקרו (גיטין ל"ח:).

(ז) לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת (ברכות ו:).

(ח) תכלית ימים הלילות, ותכלית הלילות השבתות (מדרש מובא בספר ברית אברהם).

(ט) לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בתורה, וידוע מה שפי הקדמונים עה"כ כי אקח מועד, שמי שמאבד הזמן ואינו עוסק בתורה בשבתות ומועדים ענוש יענש גם על ימי החול ואין לו מקום פטור באומרו שהיה טרוד על המחי ועל הכלכלה שהרי שבתות ומועדים יוכיחו כי אין בפיהו נכונה (פלא יועץ ערך שבת).

(י) כ"ש בעלי אומנות וסוחרים העוסקים כל ימי השבוע בפרנסה להם נתנה השבת רק לאכול ולשתות מעט ולעסוק כל היום בתורה כי זה הוא חייו והעונג הגדול לנשמתו, ומה יתרון לעונג גופו אם רוחו ונשמתו הם לעולם ביגון ואנחה, ולכן עכ"פ יענג נשמתו בשבת ויום טוב בתורה ובמצות (זכרו תורת משה סימן י').

(יא) חייב אדם לחדש חידוש בתורה בכל שבת כמ"ש בזה"ק בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקב"ה מה חידוש אמרת בתורה (של"ה).

(יב) אם מחדש בתורה בשבת מעטרין לאביו באותו עולם, ומי שאינו בר הכי לחדש ילמד דברים שלא למד עד הנה (מח"ב בשם האריז"ל או"ח ר"צ, ומובא בשע"ת שם).

(יג) אם מחדש בשבת הנהגה טובה אין לך חידוש גדול בתורה יותר מזה (יסוד ושורש העבודה).

(יד) מי שמאבד הזמן בשבת ויום טוב שיש לו פנאי יענש גם על ביטול תורה של ימות החול ואין לו מקום פטור שהיה טרוד על המחי שהרי שבת ויום טוב יוכיחו שאין דבריו אמת ולכן כל רגע בשבת ויום טוב יהיה יקר לו יותר מזהב ופז (קהלת יו"ט סימן י').

(טו) גרסינן בירושלמי ר' חגי אמר לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ושתי, ר' ברכי אמר לא ניתנו אלא לעסוק בהם ד"ת, ופירש בתנחומא דל"פ מ"ד לת"ת אלו הפועלים שעוסקין במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בת"ת, ומ"ד להתענג אלו ת"ח שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים (ירושלמי, תנחומא).

(טז) פועלים וב"ב שאינן עוסקין בתורה כל ימי השבוע יעסקו יותר בתורה בשבת מת"ח העוסקים בתורה כל ימי השבוע והת"ח ימשיכו יותר בעונג

אכילה ושתייה קצת דהרי הם מתענגים בלימודם כל ימי השבוע (רמ"א ר"צ סעיף ב).

יז) אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי (תנחומא).

יח) אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע, כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו אני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתן ויכולים לעסוק בך (טור סימן ר"צ).

יט) לא ירבה בשינה בשבת יותר מדאי שלא יביאנו לידי ביטול תורה שאפילו ת"ח הלומדים כל ימי השבוע שהמצוה שיתענגו יותר וכדאי ברמ"א סימן ר"צ, אין הפי' שיבלו כל היום בתענוגים רק ימשכו יותר בתענוג משאר בני אדם (משנה ברורה ר"צ סק"ג).

כ) נ' דדעת הטור דקביעות מדרש בשבת אינו לדרוש באגדה אלא לדרוש דינין והלכות וכו' והכי משמע ב' אלו נאמרים וכו' ולא אפייס דעתא דר חייא משום דעבד ר' אבהו שלא כתיקון משרע"ה לדרוש דינין והלכות, ומקורב נתפשט לדרוש כל הדרשות באגדות ולא בדינין והלכות כל עיקר נגד דת תורתנו, דעיקר הדרשה צריך שתהיה ללמד את חקי אלקים ואת תורותיו להורות הלכות שבת והאסור ומותר, לפי מה שקורין שבת בס"ת, וגם להמשיך לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם למנעם מחטוא לפניו ית ובתשובה ולא יכוין להראות שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים (ב"ח, שכנה"ג, מגן אברהם, וש"א סימן ר"צ).

כא) הגם שצריך הדורש לדרוש קצת דברי חכמה, מכל מקום עיקר הדרוש יהיה להזהיר להמון ישראל את כל תוקף פרטי העבירות שאדם דש בעקביו וענשן, וכמה דינים שנכשלים בהם. (כה"ח אות י"ב, ועיין שם דמה שהא"ר יצא להמליץ בעד הדרשנים זה אינו, עיין שם).

כב) רבינו האריז"ל היה מזהיר תמיד לתלמידו מהרח"ו ז"ל וגם בחלום ידבר בו שירבה דרושיו להוכיח לעם ולהחזירם בתשובה ובזה תלוי הגאולה (ספר החזיונות, מחב"ר אות ג).

כג) יש מן הראשונים שכתבו כי הת"ח מוזהרים יותר לעסוק בתורה בשבת כמ"ש הרב בעל ספר הבתים (מחב"ר אות ד).

(כד) י"א כי ת"ח העוסק בעיון בשבת מחלל שבת (סימן יעב"ץ) אבל החיד"א במחב"ר חולק עליו וכ דגם בעיה"ק בירושלים בישיבת הפר"ח היו מפלפלין בעומקא דדינא בערב, עיין שם.

פרק ח

שמירת שבת כדת, ליקוטי דינים השכיחים, להלכה ולמעשה

(א) שבת לד', שבות כד' מה הקב"ה שבת ממאמר אף את שבות ממאמר (ירושלמי שבת פ' ט"ו).

(ב) שבות גם ממחשבת עבודה (מכילתא יתרו).

(ג) מדוחק התיירו לשאול בשלום בשבת (ירושלמי שם, מד"ר ויקרא פל"ד).

(ד) ר' שמעון בן יוחאי כד חזי שאמו מדברת הרבה בשבת אמר לה אימא שבת היום (שם).

(ה) אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת (שם).

(ו) לא יהא הילוכך של שבת כהילוכך בחול (שבת קי"ג:).

(ז) לא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, דיבור אסור הרהור מותר (שם).

(ח) חשבונות של מצוה מותר לחשבן בשבת, פוסקים צדקה לעניים בשבת (שבת קנ"ט:).

(ט) מפקחין פיקוח נפש ופיקוח רבים בשבת (שם).

(י) משדכין על התינוקות ליארס בשבת (שם).

(יא) משדכין על התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות (שם).

(יב) אל יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת שאסור לומר למחר אעשה כך, ואפילו חפץ לכתוב תורה, מפני שמראה מה שישן בשבת בשביל החול, אלא יאמר ננוח כי שבת היום (ס"ח סימן רס"ו).

(יג) נהר סמבטיון מוציא אבנים גדולות וחול כל ימות השבוע, ובשבת נח המעיין ואין האבנים הולכין מן הנהר (ספר התוין).

(יד) יש הר שמוציאין מעפרו כסף, ובשבת לא ימצאו בעפרו כסף (שם).

טו) כל שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין (ד"ה).

טז) שינה בשבת תענוג (מדרש המובא בילקוט ראובני ואתחנן, ובזר זהב בשם כ' האריז"ל).

יז) מפרסמין החנפים אפילו בשבת (מס כלה רבתי פ"ג, בליקוטי שאלות ותשובות בסו"ס כלבו, בה"ג הלכות שבת פכ"ג).

יח) ל"ט מלאכות נאמרו למשה מסיני (שבת דף ע, ע"ד, צ"ז, מכילתא ויקהל).

יט) לא ידבר שיבא לידי דברים המביאים לידי תוספות עצב וע"ז נאמר "זכור את יום השבת לקדשו", וכי עשוי לשוכחו והלא כל השביעי שבת, אלא זכור את יום השבת מדברים המשכחים אותו מלזכור את השבת, כגון אם נעשה דבר שבא להעצב בו אל תדרשם שאם תזכרם תוסיף להעצב (ס"ח כת"י פארמא א).

כ) חייב אדם למשמש בבגדו ער"ש עם חשיכה שלא יהיה כרוך בו שום דבר פן יוציאנו (שבת י"ב:).

כא) והנה תהלות לקל ית רובא דרובא ישראל קדושים שומרי שבת קוראי עונג, אמנם גדול הכאב על שתיים אשר היו בעוכרנו, כי יש מי שלא נזהר מלדבר דברי חול בשבת ורחמנא אמר ודבר דבר וסמך לי אז תתענג על ד, כי אם תשמור על הדיבור אז תתענג על ד, והמון העם לא יבינו ולא יאמינו שהמדבר דברי חול בשבת חשוב חילול שבת, והנה לומר דבר זה אעשה למחר כל שהוא דבר האסור לעשותו בשבת הוא איסור גמור אליבא דכו"ע, ואפילו בדבר הצריך לאדם כ' התוספות שיש למעט ובדוחק התיירו שאלת שלום בשבת, והזוה"ק מחמיר הרבה בענין הדיבור (פלא יועץ ערך שבת).

כב) ראיתי המנהג ביושבי כפרים הרחוקים זה מזה ובשבת באים למנין עשרה לבה"כ להתפלל ברב עם הדרת מלך מלכו של עולם הקב"ה, ובאים לבה"כ והם עוסקים בהבלי עולם ומספרים אחד לחבירו איך שקנה סוסים במקח השוה אצל א' וזה מספר שקנה פרה או שאר בהמה, וכל דבריהם הוא במשא ומתן של חול וקי"ל ודבר דבר שלא יהיה דבורך בשבת כשל חול, ובחול אין רואין אחד לאחד רק בשבת באים למנין והן עוסקין הכל בדרך ארץ ובמשא ובמתן, אז טוב היה להם לשבת בית בבתייהם ולישן במטה כדי שלא ידבר דברי חול בשבת (קב הישר פרק ע"ה אות ג).

כג) וכתבו המקובלים שלא זו בלבד מחילול שבת צריך ליהדר בשבת אלא מכל דהו דבר חטא כי אפילו עם הארץ שבחטאו בחול אינו פוגם אלא בעשי' בשבת שכל העולמות כלולים זה בזה גם הוא פוגם באצילות (פלא יועץ ערך שבת).

כד) נודע איסור הדיבור של חול, והתוספות כתבו דאפי בדיבור של היתר אסור להרבות בשבת, וכ"כ בשו"ע והפליגו הרבה ע"ז בסה"ק וחובה על כל אדם ליזהר בזה כי אי"ז ממדת חסידות כלל רק בזולת זה אינו שומר שבת, ומי שנזהר בזה יזכה ליום שכולו שבת (נועם מגדים עה"כ בחריש ובקציר, מנח"ש ע"ב אות י"ז).

כה) בספר מגלה עמוקות מגדיל מאד עון דיבור שקר בשבת (מנח"ש שם).

כו) דיבור של חול איסור גדול ועצום בשבת ושואלין עליו למעלה ואומרים מי הוא זה אשר גורם פירוד בין הדבקים, ואם בדיבור הקל כן כ"ש במעשה החמור שהוא מטמא עליונים ותחתונים (סה"ק תולעת יעקב, מנח"ש אות כ"א).

כז) אמחז"ל לא יהיה דיבורו של שבת כדיבורו של חול, אין הכוונה לבד על ריבוי דברי חול דא"כ הוה לי למימר שלא ידבר בשבת דברי חול, אלא הכוונה שיקדש פיו בקדושה יתירה בין בלימוד בין בתפלה יותר מבימות החול כגון ג' ברכות הראשונות של תפלה ששיוין בשבת כמו בחול יתקדש בשבת יותר מבחול והכל תלוי בקדושת המחשבה (פנים יפות לבעל הפלא"ה זצ"ל, מנח"ש כ"א).

כח) אל תשמע לדברי היצר הרועה לאבד נפשך אחר שמצוה לענג שבת וא"כ ילך ויטייל כי הוא לו לעונג, הא למה זה דומה למצות שמחת יו"ט שפתוי היצר לשמוח בשמחת הוללות וטיול, ובאמת אין כוונת השי"ת על שמחה זו ועל עונג זה, כי כוונתו ית' לזכות אותנו שנשמח ביו"ט במאכל ובמשתה ושמחת לב בסיפור נפלאותיו ולזמר שבחיו וכן הוא מצות עונג שבת שיענג גופו במאכל ובמשתה ומעט שינה, אבל לטייל ולדבר דברים בטלים אי"ז עונג של מצוה רק של הוללות (בעל ח"א בספרו זכרו תורת משה סימן י').

כט) אסור לקרוא בשבת עתונים (שאילת יעב"ץ שע"ת סימן ש"ז, תפא"י בכלכלת שבת, יסוד יוסף).

ל) מה שצריך לדבר מותר לדבר אף בלשון חול אבל מה שאינו צריך לא יועיל מה שידבר בלשון הקודש (זת"מ סימן מ"ח) והאריז"ל היה נזהר שלא לדבר בשב"ק רק בלשה"ק וכשהיה אומר דרוש וד"ת היה מפרשה לעתים בלשון האם כדי שיבינו, וכן היה נזהר שלא לדבר דברי חול בשבת ואפילו בלשה"ק (נגיד ומצוה מובא בבאה"ט סימן ש"ז סק"א).

לא) ברמב"ן פרשת אמור דאם אינו שובת ומתנהג כחול עובר אמ"ע דאורייתא של "שבתון" (מובא בשאלות ותשובות חת"ס ח"ו צ"ז).

(לב) אסור לנסוע במסילת הברזל בשבת אפילו מתנהג ע"י עכו"ם וגם בלעדו היה נוסע, ואפילו קנה שם שביתה (שאלות ותשובות חת"ס ח"ו צ"ז, שאלות ותשובות מהר"י אסאד או"ח סימן נ"ח, שו"מ מהד"ה ח"א סימן ג, תפא"י כלכלת שבת אות ט).

(לג) אסור לשמוע מראדי"א דברי מסחר דדוקא הרהור דממילא מותר ולא משמיעת קול (שלח"מ סימן ו' ס"ק ע"ב).

(לד) יש להתיר לקטנים מיני שחוק אם אינו להרויח אלא לתענוג בעלמא, אבל לגדולים יש לאסור דלא ניתנה שבת אלא לעונג ולד"ת (מור"ק סימן של"ח, וכע"ז ביש"ש ביצה פ"ק סימן ל"ד).

(לה) אסור למדוד בשבת שום דבר אם הכוונה לצורך, אא"כ לצורך מצוה (או"ח ש"ו סעיף ז) ובנפל איסור לתוך היתר מותר למדוד אם יש ששים (עיקרי הד"ט סימן י"ד אות כ"א) ויש מחמירין שישער דוקא באומד הדעת ובמראה עיניו ישפוט ולא ימדוד (פרי מגדים שכ"ג י"ד, שאלות ותשובות בית יהודה סימן כ"ט), ויש מקילין אפילו מדידה להתלמד להוראה (משנה ברורה ש"ו ס"ק ל"ה בשם פרי מגדים כאן).

(לו) אסור לפתוח דלת או חלון נגד נר דלוק כשהוא קרוב להם שמא יכבה עי"ז, אבל מותר לסגור דלת וחלון (רע"ז סעיף ב).

(לז) יכולים לבקר החולה בשבת, ולא יאמר לו כדרך שאומר בחול אלא אומר לו "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא ורחמי מרובים ושבתו בשלום" (סימן רפ"ז), והמנהג עכשיו לומר בביקו"ח עד, קרובה לבא, ולא יותר (שכנה"ג אות ב).

(לח) בשבת אל ידבר מאוהביו שמתו או שהן בצער כדי שלא יצטער (ס"ח סימן ק"י) וק"ו שלא יודיע לאדם שאיזה קרוב או אהובו הוא בצער או חולה או שמת, כדי שלא יצטער והוא ברור (כה"ח סימן חפ"ר אות ה).

(לט) כתבו חכמי מוסר דעיקר ביקו"ח לעניים לראות אם צריכים איזה דבר, ומי שיש סיפק בידו לא יפה עושה לבקר בשבת, ואם בעל נפש הוא ילך בחול לבקר עניים החולים ויראה דרכם ועניים וירחם עליהם כפי אשר תשיג ידו, והיא מצות ביקור חולים כתקנתה וכו', ומה טוב מנהג עיה"ק ירושלים כי אם בקורת תהיה לכבוד חתן או אבי הבן הוא כמו רגע כניסה ויציאה דוקא (מחבר"ר סימן רפ"ז אות ה, מובא בשע"ת בקיצור) ונ' מי שבימות החול טרוד במילי דשמיא או דעלמא ובשבת שיש לו פנאי הולך לחולה אוהבו שיודע בו שיש לו נחת מזה שהוא בא אליו לבקרו מצוה קעביד ואין לו למנוע מללכת בשבת ויום טוב, ומי שהוא רך הלבב ומיצר על יסורי החולה אין לו לילך בשבת לבקר דלעונג ניתן ולא לצער (שע"ת שם).

מ) הרגיל בשינת צהרים אל יבטלנו כי עונג הוא לו (טור ורמ"א סימן ר"צ סעיף א).
מא) לא יאמר נלך ונישן כדי שנוכל לעשות מלאכתנו במוצאי שבת שמראה בזה שנח וישן בשביל ימות החול (ס"ח סימן רס"ו, באה"ט סימן ר"ד, ס"ק א).

מב) אין לרוץ בשבת אלא לדבר מצוה (סימן ש"א סעיף א).

מג) ואסור לפסוע יותר מאמה בפסיעה אחת אם אפשר לו בפחות (שם ברמ"א),
 וה"ה לדלג (רמב"ם פכ"ד ה"ד).

מד) אסור לעיין בנכסיו לראות מה צריך למחר, או לילך לפתח המדינה כדי שימהר לצאת בלילה למרחץ (ש"ו סעיף א).

מה) אסור לאדם להלוך בתוך שדותיו וגינותיו לראות מה הן צריכין ואיך הן פירותיהן וכן שאר נכסיו שהרי זה עוסק בחפציו בשבת ואע"פ שאינו ניכר כלל אסור (ח"א כלל ס אות א).

מו) אסור ליתן או ליקח שכר שבת רק בהבלעה (עיין סימן רמ"ג, רמ"ו, ש"ו) אבל בנותן דרך מתנה ולא בתורת שכר שרי (מש"ס ש"ו אות ד).

מז) ויש מקילין במקום מצוה (ש"ו סעיף ה) ומכל מקום אינו רואה סימן ברכה (מגן אברהם סק"ח, וע"ע סימן תקפ"ה סעיף ה).

מח) אסור ליתן דבר במתנה לחבירו ביו"ט ושבת אלא לצורך מצוה, או לצורך שבת (מגן אברהם ס"ק ט"ו א"ר י"ט, תו"ש כ), ומה שנוהגין ליתן כלים לחתן הדורש דחשבי לי צורך מצוה להגדיל כבוד התורה ולשמח חתן וכלה דלפעמים הם עניים (א"ר אות י"ט).

מט) ואחד שנתנו לו מתנה היותר טוב לכוין שלא לקנותם עד מוצאי שבת ואז מותר לכו"ע (שאלות ותשובות מהרי"א או"ח סימן פ"ג).

נ) לא הותר אמירה לעכו"ם ולא שבות אחר בשביל עסקי רבים לבד הפיקוח והתעסקות בדברים בלא מלאכה דאסור בצרכי יחיד משום דבר זה הותר לדבר מצוה או לצורך רבים וזה מוכרח בגמרא, עכ"ל (מכל מקום פכ"ד).

נא) יש להחמיר שלא לקרות צייטונגען שיש בהם ידיעת משא ומתן (שאילת יעב"ץ סימן קס"ב, ברכ"י ש"ו אות י"א, שע"ת שם, נ"י בשם שלחן עיין שם, כלכלת שבת, יסוד יוסף, שכולם אוסרים, וכ"כ במשנה ברורה ש"ז ס"ק ס"ג).

נב) מה שנהגו העולם להתנדב בפני ס"ת פתוח בשמחת נשואין ואבי הבן וקריון ומיודעיו אין פורעין אם איישר חילי אבטליני מחמת האריכות לצאת מביה"כ טירחא דציבורא על מגן וחטאת הוא להם גם כן להתנדב בבה"כ ובפני הס"ת ולא לפרוע (משא חיים חלק המנהגים מע' ס אות קס"ז).

נג למדוד מדידה של מצוה, או כשמתעסק בעלמא מותר (ש"ו סעיף ז' הגר"ז י"ט).

נד מותר ללחוש לחש עיה"ר בשבת (כלבו בשם הר"מ, יפ"ל אות ב, שאלות ותשובות לב חיים ח"ג סימן פ"ח, או"ח אות י"א).

נה הרהור בעסקיו מותר, ומכל מקום משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל, ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשוי (ש"ו סעיף ח), אבל הרהור מתוך הכתב אסור (שאלת יעב"ץ קס"ב, ברכ"י י"ג, שע"ת ש"ו).

נו וכן הרהור הגורם טרדת הלב או נדנוד דאגה אסור (רבינו יונה באגרת התשובה, ב"י וט"ז סימן ש"ו).

נז אם המחשבה עונג לו כגון שיחשוב בהוצאת חופת בנו או בתו אפי' ר"י מודה מפני ששמחה היא לו אם כביר מצאה ידו כי בירך ד' חילו וגם חפצי שמים הם (יפ"ל אות ד, כה"ח ע"ב).

נח האריז"ל היה נזהר מאד שלא לדבר בלשון לע"ז ביום שבת לא בלילה ולא ביום זולת כשהיה אומר איזה דרוש והיה צריך לומר בלשון לעז שיבינו השומעים, גם היה נזהר שלא לדבר שיחה בטיילה או דיבור של חול אפילו בלשון הק וכן היה נוהג בכל יו"ט כמו בשבת (שעה"כ דף ע"ד, פ"ח ש"ע ח"י).

נט אסור לומר דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר, ואפי' בשיחת דברים בטלים אסור להרבות (סימן ש"ס סעיף א), ודבר מצוה מותר (א"ר ש"ס א, ברכ"י א, שע"ת א).

ס אסור לקרות בספר בשבת להכיר מקום הצריך הגה"ה להגיה אותו למחר, אבל אם מכוין לקרות ואם ימצא טעות יגיה למחר מותר (שאלות ותשובות הרדב"ז סימן תר"ץ, ברכ"י ב, שע"ת שם).

סא אסור לספר שבת מאוהביו שמתו או שהן בצער (ס"ח סימן ק"י, מגן אברהם א"ר א).

סב בני אדם שסיפור שמועות ודברי חידושים עונג להם מותר לספרם בשבת כמו בחול (רמ"א סעיף א), ומכל מקום לאו משנת חסידים הוא והנשמר מלדבר דברי חול קדוש יאמר לו, ואנשי מעשה נזהרין בזה שלא לדבר אפילו הכרחיים כ"א בלשה"ק, וקבלתי אדם המבקר לחבירו בשבת שחרית לא יאמר לו כדרך שאומר בחול "צפרא טבא" רק יאמר לו "שבת טבא" לקיים זכור את יום השבת לקדשו (של"ה, א"ר אות ג, דעת חכמה פי"א, ועיין במחב"ר להחיד"א אות א' שכ' דדין הרמ"א שהקיל לא קבלוהו הני חסידי השל"ה ובעל דעת חכמה ופסקו דל"ת אסור ומפורש בזוה"ק הוא מחלל שבת, וכ"ש דמזה ודאי ימשוך לדיבור אסור ובענ"פ יגדור גדר שלא יהיה בסוג מחלל שבת ח"ו, עיין שם).

סג) הרוצה לשכור חבירו למלאכה מותר לומר לו "הנראה בעיניך שתוכל לעמוד עמי בערב" אע"פ שמתוך כך מבין שצריך לו לערב לשכרו, אבל לא יאמר לו "היה נכון עמי לערב" (ש"ז ס"ז).

סד) בענין אמירה לעכו"ם עיין או"ח סימן ש"ז, ובנו"כ, ושד"ח כללים מ"ע א.

סה) מותר לומר לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירותיך שבתחומי (ש"ז ס"י).

סו) האי דמקילין אמירה לעכו"ם בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן לצורך מצוה, ה"ד לצורך מצוה של יום השבת ולא למחר (שאלות ותשובות נו"ב ח"ב או"ח סימן מ"ד) ויש מקילין (רו"ח אות ה' בשם גזע ישי, מובא בכה"ח ש"ז מ"ד).

סז) אסור לחשוב חשבונות אפי' אם עברו כבר כגון כך וכך הוצאתי על דבר פלוני ודוקא כששכר הפועלים עדיין אצלו אבל אם פרעם כבר מותר (ש"ז סעיף ו), ובהרהור בכ"ע מותר (ליקוטי פר"ח, כה"ח אות נ"ז).

סח) השואל בשבת דבר מחבירו לא יאמר לו הלויני דמשמע לזמן מרובה ואיכא למיחש שמא יכתוב אלא יאמר לו השאילני, ובלשון לע"ז שאין חילוק בין הלויני להשאילנו צריך שיאמר תן לי (ש"ז עיין י"א), ומותר לסיים ולומר "ואחזיר ואתן לך" דעיקר הטעם שמא יכתוב ולא חשו בזה אלא בלשון הלויני שהוא לזמן מרובה (ט"ז סק"ט, א"ר אות כ"ז, הגר"ס אות ח"י), וצ"ע אי מותר לומר תן לי לזמן מרובה (ביאור הלכה בשם פרי מגדים).

סט) כשם שאין לזמן בשבת כך אין פורעין בשבת (ברמ"א שם) פי' דאסור לומר לשון הלואה ופריעה אלא לשון שאלה וחזרה (תוספות ב"מ דף ע"ה. לבו"ש, וא"ר), ודוקא בדבר מאכל וצורך שבת אבל בלא"ה אסור בכל לשון (מגן אברהם ס"ק ט"ו, א"ר אות כ"ח, תו"ש אות כ"ט, כה"ח אות פ"ו).

ע) בשטרי חובות וחשבונות אפילו לעיין בהם בלא קריאה אסור (ש"ז סעיף י"ב י"ג), והאיסור משום ממצוא חפצך (לבוש), או משום שמא ימחוק (רמב"ם פכ"ג) ואע"ג דבשבת הרהור מותר אפ"ה אמרי' א"א כשמהרהר ומעיין בהם שלא ישא ויתן בעיני השטרות ואסור (הג' הלבוש, לבו"ש).

עא) וכן אגרת של משא ומתן אסור לעיין בו (פרי מגדים א"א י"ט).

עב) אגרת הנשלח לו אם אינו יודע מה כתוב בה מותר לעיין בו (ש"ז סעיף י"ד) דשמא כתוב בו דבר שצריך לו (מגן אברהם י"ט) אבל כשכבר קראה או יודע מה שכתוב בה אסור לקרותה משום שטרי הדיוטות (שם), ומכל מקום מותר

לטלטלו אם אינו מקפיד לצור ע"פ צלוחיתו, והקפידא תלוי באם חושש שלא יתלכלך ואם מקפיד לצור בו משום שכתוב בו דבר סתר מותר לטלטלו דמכל מקום אפשר לצור בו ויניח הכלי עם האגרת שעל פיה במקום מוצנע (מגן אברהם ומחה"ש סק"כ), ואם היה באגרת פסקים ודינים ופי התורה מותר לקרות בה לכו"ע (ד"מ אות ז, עו"ש אות ט"ז), וכן אם נכתבה בלשה"ק לכ"ע שרי (משנה ברורה ס"ג).

עג) ואם האגרת הובא מחוץ לתחום מותר ליגע בו ולטלטלו (מגן אברהם סק"כ, גר"א, משנה ברורה, וש"א), ובענין העיון בו יש מבוכה ועד כאן נכון להחמיר מי שהובא בשבילו אם לא לצורך גדול דאז יש לסמוך על המקילין (ביאור הלכה ד"ה טוב ליהרר).

עד) עכו"ם שמביא איגרת בשבת אין מקבלין אותו מידו אלא אומרים לו שיניח ע"ג קרקע או שלחן כי חוששין שמא טרם שיעמוד לפוש יטול ישראל האגרת מידו טרם שיעמוד לפוש ונמצא הישראל עושה גמר ההוצאה מרשות לרשות, שעכו"ם עשה עקירה וישראל הנחה (משנה ברורה ס"ק נ"ו).

עה) אם הביא העכו"ם אגרת חתומה יאמר לו הישראל, איני יכול לקרותה כ"ז שאינו פתוח וממילא יבין הא"י ויפתחהו, ולא יאמר לעכו"ם בהדיא לפתחה אם לא לצורך גדול (משנה ברורה שם), ויש מקילין דלכתחילה יאמר להעכו"ם ברמיזה ואם לא הבין יאמר לו להדיא (כה"ח ק"ד).

עו) כל דבר שאסור לומר לעכו"ם לעשותו בשבת אסור לרמוז לו לעשותו, אבל מותר לרמוז לו לעשות מלאכה אחר שבת (רמ"א סעיף כ"ב), וה"ה שאסור לומר לעכו"ם בשבת איזה דבר שיבין מתוך כך שיעשה מלאכה ועד כאן אסור לומר לא"י שיקנח חוטמו כדי שיבין שיסיר הפחם שבראש הנר (משנה ברורה בשם מגן אברהם, א"ר, מאמ"ר, וח"א).

עז) אבל מותר לומר ברמז שלא בלשון פקידה כגון שאומר, הנר אינו מאיר יפה, או אינו יכול לקרות לאור הנר הזה שיש בו פחם ושומע הא"י ומתקנו, ואין לאסור מטעם הנאה ממלאכת העכו"ם בשבת דאסור אפי נעשה בהיתר כ"ז שנעשה בשביל ישראל, דאי"ז הנאה כ"כ דגם מקודם היה יכול בשעת הדחק לקרות לאורו (משנה ברורה ס"ק ע"ו בשם פרי מגדים).

עח) כותל או וילון שיש בו צורות חיות משונות, או דיוקנאות של מעשים כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין זו צורת פלוני וזה דיוקן פלוני אסור לקרות בו בשבת, גזירה משום שטרי הדיוטות (ש"ז סעיף ט"ו), ואפי יצחק ועקידתו אסור

(עיין שם אות ח"י, א"ר שם), ובחול מותר כיון דדבר מועט הוא (מגן אברהם ר"א, א"ר ל"ה, תו"ש ל"ח).

עט) מליצות ומשלים של שיחת חולין ודברי חשק כגון ס' עמנואל, וכן ספרי מלחמות אסור לקרות בשבת ואף בחול אסור משום מושב לצים, ועובר משום אל תפנו אל האלילים, לא תפנו קל מדעתכם, ובדברי חשק איכא תו משום מגרה יצה"ר, ומי שחיברן, ומי שהעתיקן, ואצ"ל המדפיסן מחטיאים את הרבים (לשון המחבר סימן ש"ו סעיף ט"ז), וראיה בעלמא בצורות שרי (מגן אברהם ס"ק כ"ג, תו"ש מ). וה"ה דההולך לטרטיאות וקרקסאות (והם מיני שחוק) ושאר מיני תחבולות, וגם בפורים לא שרי רק השחוק שעושין זכר לאחשוורוש (מגן אברהם כ"ב, א"ר ל"ח, תו"ש ט"ל, א"א כ"ב, משנה ברורה ק"ט, כה"ח קט"ו, ובמשנה ברורה שם האריך להתלונן ע"מ שנעשה אצל הרבה כהיתר לילך לבית טרטיאות יעין שם).

פ) ועד כאן צריכין ליזהר שלא לעסוק או לילך לראות עניני שחוק שקורין פארשטעלונג, וכ"ש מיני קאנצערטן (בשאלות ותשובות פאר ישע סימן ח"י האריך בכמה טעמים לאסור מיני פארשטעלונגען הנקרא כהיום לעי וכו' שם דהמעין היטב בשו"ע סימן ש"ז סעיף ט"ו, ט"ז, ובאחרונים שם, וכן בסימן תק"ס ואחרונים יראה כי הרבה איסורים עוברין בזה אל תפנו וגו', מושב לצים, ביטול תורה, איסור שחוק מטעם החורבן, וכתוב "אל תשמח ישראל אל גיל כעמים", שמיעת מיני זמר, ועוד, ובכלל זה גם כן המבטלין זמן לשמוע תקליט (טעי"פ) שקלטו מיני שחוק הנ"ל ועוד גרועים מהם, וסיים דהמכשילין הרבים ישימו נגד עיניהם דחז"ל המחטיא הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, ומ"ש הביאור הלכה שם דאם התרו חז"ל להתלוץ שמזונותיו מתמעטין ויסורין באין עליו ונופל לגיהנם, כ"ש מי שהביא כמה מאות אנשים לכלל זה, עיין שם).

פב) מוכרי ספרים הממציאים לקונים ספרים הנ"ל שאסור לקרותם הם גם כן בכלל מחטיאי הרבים (משנה ברורה ס"א וע"ע שאלות ותשובות מחנה חיים סימן א).

פג) כל שאסור לקרותו אסור אף בטלטולו (ט"ז, משנה ברורה ס"ב).

פד) ספר יוסיפין, יוחסין, דברי הימים של ר"י כהן, אע"ג שהם ספרי מלחמות מכל מקום שרי שמהם ילמדו דברי מוסר ויראה, ואפילו כתובין בלע"ז שרי (משנה ברורה נ"ח) וכל סיפורים הבדויים הנפוצים, ואפילו האמיתיים אך אינם מסוג שיוצא מהם איזה ענין מוסר ויר"ש אין היתר לקרות בהם (שאלות ותשובות פאר ישע שם).

פה) והא דאסור לקרות בשיחת חולין וסיפורי מלחמות דוקא בכתובים בלע"ז, אבל בלשה"ק שרי (רמ"א סעיף ט"ז), דהלשון יש בו קדושה ולומד ממנו ד"ת, ולפ"ז גם אגרת שלום הכתובה בלשה"ק שרי דיש ללמוד מתוכו הלשון, וגם

כתוב בו כמה פסוקים של תורה (מגן אברהם ס"ד), אבל הרבה פוסקים אוסרין גם בלשה"ק (אגודה, ט"ז, ב"ח, של"ה, מעיו"ט, ב"ש, מו"ק, גר"א, וכ"נ דעת המשנה ברורה ס"ד למעשה) ולפ"ז גם אגרת בלשה"ק אסור (משנה ברורה שם).

פז) מותר ללמוד בשבת אף דברים שאינו רגיל בהם ואין אומרים שצער הוא לו (ד"מ אות ט).

פז) אסור לפתוח דלת או חלון נגד נר דולק הקרוב להם שמא יכבה עי"ז, (רע"ז ס"א), ואפי' אין הרוח מנשב עכשיו (מגן אברהם תקי"ד סק"ט). ולנעול כנגדו מותר (רע"ז ס"א ב רמ"א). ואם אין הרוח מנשב עכשיו והוא שעהד"ח יש להקל לפתוח לאט לאט שלא יגרום הדלת עצמו נשיבת רוח (משנה ברורה סק"ג).

פח) מותר ליתן חתיכות לימו"ן בתוך טי"י בכלי שני, דדינו כתבלין (חז"א נ"ב י"ט).

פט) מים או פרי וכיוצא שלא נתבשלו עדיין אסור ליתן סמוך לכירה שתתחמם, אפילו רק קצת, אם באותו מקום יש אפשרות שתתחמם עד שהיס"ב דחיישינן שמא ישכח (שי"ח י"ד) ולצורך גדול שרי (ח"א כלל כ יג, שאלות ותשובות צ"צ סימן ל"ז).

צ) יש אוסרין לתת בשבת מכלי ראשון לתוך צלוחית שומר חמימות [טרמו"ס פלא"ש] (שאלות ותשובות לבוש"מ ח"ג סימן נ"ה), והרבה פוסקים מתירין (שאלות ותשובות קרן לדוד סימן ע"ז, זקן אהרן ח"ב סימן י"ד, ובדחו"ש אות תר"א בשם האדמו"ר ממונקאטש בעל מנחת אלעזר).

צא) מותר לשבור קרח כדי ליטול מים מתחתיו (ש"כ ס"י) ויש אוסרין בנהר ובאר דיש בו חשש בנין וסתירה (מגן אברהם שם) והרבה אחרונים חולקין ע"ז (א"ר תו"ש, ומאמ"ר) ולצורך שבת יש להקל, (משנה ברורה סל"ו). ויש אוסרים לטלטל השברים כמו שאסורים שברי חביות בטלטול אע"ג דמותר לשבר (שאלות ותשובות חת"ס או"ח פ"ט). וי"א דוקא לא הוכן כמו בנהר ובאר אסור בטלטול אבל קרח שהוכן לזה מותר (דעת ש"כ ס"י).

צב) איסור ברירה יש ליזהר אפילו במידי דלאו בר אכילה כגון בכלים, מלבושים, ספרים וכל כיוצא, דמה שרוצה להשתמש בו עתה הוי כמו אוכל והשאר כמו פסולת (ט"ז שי"ט סקי"ב, קש"ע סימן פ' סעיף ט"ז ובהג מסגה"ש שם, וכ"מ במנ"ח מלאכת בורר).

צג) לקלוף תפוחים או שאר פירות אין היתר רק מה שצריך לאכול מיד (שכ"א ב רמ"א סוף הסימן).

צד) אסור לחתוך בצלים ושאר ירקות רק סמוך לסעודה ולא דק דק מאד (שכ"א סעיף י"ב).

צה) דבר שהמלח פועל בו לרככו או להפיג חריפותו אסור למלחו דהוי כמו מעבד, ולכן אסור למלוח גורק"ן חיין, וכן צנן או בצלים אסור למלוח אפי מה שצריך לאותה סעודה, אלא מטביל במלח חתיכה ואוכל, אבל ביצים ובשר מבושל וכיוצא בו שאין המלח מועיל להן אלא שיתן בהם טעם מלח מותר למלחם לאכלם באותה סעודה, אבל בשביל להניחם לסעודה אחרת אסור (שכ"א סעיף ג' ה, קש"ע סימן פ' סעיף כ"ב).

צו) אין למלוח ביחד הרבה פולין וקטניות מבושלות כי המליחה מועלת בהן לרככן ואפילו כדי לאכלן לאלתר אסור (קש"ע פ' סעיף כ"ג). אבל בנותן לתוכן מיד שמן וחומץ מחלישין כח המלח (שם כ"ד).

צז) אין להדיח כלים בשבת אלא אותן שצריכין לשבת (שכ"ג סעיף ו' עיין שם פרטי דינים).

צח) יש ליהזר מלאכול בגינה כי בקושי יכול ליהזר שאל לשפוך משקים על הארץ (של"ו סעיף ג' וט"ז).

צט) ספוג שאין לו בית אחיזה אין מקנחין בו (סימן ש"כ סעיף י"ז).

ק) יש מחמירין דאסור לרוק במקום שהרוח יפזר הרוק (רמ"א סו"ס שי"ט) **ויש מקילין** (ברכ"י שי"ט סק"ח, חי רעק"א שי"ט, שאלות ותשובות רעק"א סימן כ, ועיין ביאור הלכה).

קא) בתולה אסורה לקלוע שערותי בשבת ולא להתיר קליעתה, אבל יכולה לתקן שערותי בידי (ש"ג סעיף כו, כז).

קב) אסור לסרוק במסרק בשבת שא"א שלא יעקרו שערות (שם, ועיין שם פרטי דינים).

קג) בגד שיש עליו לכלוך מקנחו בסמרטוט, אבל לא ישפוך עליו מים דהוי ככיבוס (ש"ב ט).

קד) חבית או שאר כלי שמונח בו מים או שאר משקה אסור לפרוס עליה בגד לכסותו אם אינו מיוחד לצורך זה דחיישינן שיבא לידי סחיטה (ש"כ סעיף ט"ו).

קה) מי שנרטבו בגדיו מן הגשם או זיעה כשפושטן אסור לשטחן כדי שיתייבשו, ובגד שמקפיד על מימיו אסור אפילו לטלטל לאחר שפשטו מעליו דחיישינן שמא יסחטו (סימן ש"א סעיף מ"ה).

קו) אסור לילך בשבת במקום שיכול להחליק וליפול במים שמא ישרו בגדיו ויבא לידי סחיטה (ש"א סעיף ג, וש"ע הגר"ז שם, קש"ע סימן פ' סעיף ל"ד).

קז) אסורה אשה לצבוע פניה בשבת (ש"ג סכ"ה).

קח) יש לזהר כשידיו צבועות מפירות שאכל שלא יגע בבגדו ולא יקנח במפה, וכן בדם חוטמו ומכתו (שכ"ח סעיף מ"ח) ולצורך יש להקל כיון שהוא דרך ליכלוך (עיין משנה ברורה קמ"ו, ונימוקי אר"ח שם, ומחה"ש שם).

קט) הצובע אוכלין ומשקין ורוצה בהצביעה אסור (פרי מגדים ש"כ א"א ס"ק כ"ה).

קי) תינוק שהשתין על בגד אסור לשפוך עליו מים (ש"ב סעיף ט י), ובשעה"ד"ח יש להקל ליטול עליו (עיין א"ר דבסמ"ג סמ"ק ומרדכי מתירים בפירוש, וכן בשו"י מנחה בהשמטה בשם מהרש"ם, ודע"ת סימן ש"ב, וא"א בטשאטש סימן ש"ב).

קיא) פירות שנתפזרו בבית או בחצר במקום אחד מותר לקבצם, אבל בנתפזרו אחת הנה ואחת הנה דאיכא טירחא לקבצם אסור לקבצם תוך הסל אלא מלקט ואוכל (של"ה סעיף ה) ויש אופנים להקל עיין ביאור הלכה סוס"י של"ה, ואו"ח החדש.

וה"ה אם נתפזר לאחד מלח או ביצים וכיוצא (מנח"פ בשם א"ז בשם הרא"ם, ובשם המאירי, וסיים במנח"פ דיש להחמיר כמותן).

קיב) מה שאסרו חז"ל משום עובדין דחול לא ניתן ביד כל אחד לחדש מדעתו איסורים ולכנותו "עובדין דחול" אלא הכוונה לאחד מג דברים א) דבר שאסרו חז"ל משום דדומה לאחד מל"ט מלאכות ב) שמא ע"י כך יבא לעשות מלאכה ג) משום טירחא יתירתא (תפא"י בכלכלת שבת בשם אגרת הרמב"ם).

קיד) פירות הנמצאין תחת האילן אסורים אפילו בטלטול שמא נפלו היום (שכ"ב סעיף ג) ואפי' יודע שנשרו מעיין שם לא שרי רק ללקט אחד אחד ולאכלו אבל לאסוף כמה יחד אסור, וקרוב לומר בזה חיוב חטאת (משנה ברורה סק"ו, וסימן ש"מ סעיף ט וביאור הלכה שם).

קיד) הנותנים חתיכות לימו"ן לתוך הטי"י כדי שיריחו אין היתירו ברור כ"כ (מנח"ש סימן פ' אות מ"ח עיין שם). ואם כוונתו להטעם ולא לריח שרי, (קו"א לשו"ע הגר"ז סימן תקי"א סק"א).

קטו) וכן בכל דבר שנותנים לאוכל או משקה שיריחו צ"ע בשבת ויום טוב (עיין היטב ט"ז ומגן אברהם סוס"י תקי"א, שע"ת שם, פרי מגדים ש"כ ס"ק כ"ה ש"ע הגכר"ז תקי"א ובקו"א, דע"ת, ואו"ח החדש שם).

קטז) גשם ושלג שירדו בשבת מותר לשתותם ולרחוץ בהם ולא הוי מוקצה ונולד אע"פ שלא היו עבים מבערב, (תשובת הגאונים סימן רמשנה ברורה, זכ"א ח"א ערך מטר, נז"י סימן ל"ח בח"ג, מובא במנח"ש, וכן בתולדות שמואל דמדברי הגאונים הללו אידיחי מה שנתספק בפרי מגדים דיני מוקצה אות כ"ט לאסור, וכן סתם במשנה ברורה סימן של"ח סק"ל להתירא).

קיז) לעשות קשר אחד ועליו עניבה כמו שעושין בשבת בכל דבר שרוצין לקשר זה לזה לא שרי (בסימן שי"ז סעיף ה) אלא בדבר שדרכו להתירו בו ביום ואם לאו אסור אפי' דעתו להתירו בו ביום (כלכלת שבת דין מתיר אות כ"ב, קש"ע סימן פ' סעיף מ"ה וכ"נ במשנה ברורה אות כ"ט), ויש מקילין (במסגה"ש מקיל בקשר שאין דרך לעשות רק לזמן ולא לעולם אם דעתו בפירוש להתירו ביומו, ועיין שאלות ותשובות מהרש"ג ח"א סימן ס, ערוה"ש שי"ז ס"י שמקילין יותר) ובענין ס"ת שבת במנחה כבר האריכו הפוסקים (עיין מנח"ש סימן פ' קנ"ה, תולדות שמואל דיני קושר, ושאלות ותשובות זכרון יהודה, ונימוקי אור"ח סימן שי"ז, ובערוה"ש ומהרש"ג שם).

קיח) וכל שנקשר ע"מ להתירו בתוך כ"ד שעות מעכשיו ביומו מיקרי (פרי מגדים א"א שי"ז ב, מובא להלכה במשנה ברורה, ומנח"ש וש"א שם).

קיט) במקום צער מותר להתיר אפי' שני קשרים זה ע"ג זה אם הדרך להתירו ביומו (רמ"א שי"ז סוף ס"א, מגן אברהם ס"ק י"א, הגר"ז ס"ו סעיף ב) ויש מחמירין אם הקשר מהודק מאד (כלכלת שבת שם), ול"ד להתיר ה"ה לנתקן שרי בדא"א להתיר אבל לא בפני ע"ה אלא בצינעה (שם).

קכ) אפי' ב' קשרים אם רואין שאינו מהודק כלל שרי להתיר (לבושי שרד שי"ז על המגן אברהם סק"ד).

קכא) אם בשעת הקשירה לא עשה הקשר מהודק ונתהדק אח"כ מאליו מותר לנתקו כיון שבתחלת הקשירה היה מעשה הדיוט (נז"י בשם שלחן עיין שם, מנח"ש קנ"ד, וכ"נ בחזו"א נ"ב י"ז), וכן דבר שדרך לעשותו תמיד עניבה ע"ג קשר ובלא כוונה נקשר שני קשרים מותר להתירו ואם אינו יכול להתירו מותר לחתכו ולנתקו ובתנאי שלא בפני עם הארץ (יש"ש ביצה פ"ד, וב"ח, ח"א כלל כ"ו אות ב' מנח"ש שם).

קכב) אסור ליתן במנעל חדש רצועות בשבת דמתקן מנא, וה"ה בסרביל או מכנסים חדשים אסור להכניס רצועות או משיחה דמבטל לי התם, אבל אבנט לתוך המכנסים שרי דלא מבטל לי התם ועשוי להכניס ולהוציא תדיר (מגן אברהם שי"ז סק"ח, קש"ע פ' מ"ח, ש"ע הגר"ז ה, משנה ברורה ט"ז) וה"ה במנעל ישן אם הנקב צר שיש טורח להכניסו, או אם הדרך לעשות קשר בראש הרצועה שלא תשמט אע"ג דעכשיו אינו עושה קשר אסור (מגן אברהם, ט"ז, הגר"ז, ומשנה ברורה שם).

קכג) עליו של ספרים שנתדבקו אהדדי שלא בכוונה ע"י שעה או מחמת הצבע שצבעו הכורך או שאר דבר כיון דנעשה במילא שרי לפתחן דל"ד לתופר ואי"ב קורע (סימן ש"מ בסופו במגן אברהם, ומשנה ברורה מ"ה, קש"ע אות נ, וש"א) ואם נדבקו במקום האותיות אסור לפרקן (מש"ז ס"ו סק"ב, משנה ברורה שם, מנח"ש סימן פ' קס"ג).
קכד) אבל אותן העלים שלא נחתכו עדיין יש בהן חיוב חטאת ואפי ע"י עכו"ם אסור (פרי מגדים, משנה ברורה, ועיין ביאור הלכה).

קכה) יש לזהר כשרוצה לסתום תיבה או כלי שיש שם זבובים שיפריחם תחלה משם דאל"כ נצודים שם, (רמ"א שט"ז ג, וכ"כ הב"ח, ט"ז, ומגן אברהם, הגר"ז, משנה ברורה וש"א), ודי להפריח הזבובים שרואה בעיניו וא"צ לחפש ולבדוק אם נשארו שם עוד (ט"ז, קש"ע נג, משנה ברורה שם).

קכו) אסור להוציא דם, ועד כאן אסור למצוץ דם שבין השיניים, או לדחוק המכה להוציא דם (מגן אברהם סוס"ק ל"ג).

קכז) מי שנסתבכו קוצים בבגדיו מפרישן בנחת שלא יקרע, ואם נקרע נקרע, ופוצעין אגוזים במטלית ואינו חושש שמא יקרע (משנה ברורה סוס"י ש"מ).

קכח) צפורן שפרשה רובו ומצערות אותו מותר להסירו ביד (שכ"ח סעיף ל"א).
קכט) להשען באילן אם האדם בריא מותר דאינו סומך עליו אלא מעט ולא מיקרי משתמש במחובר, אבל תש כח סומך בכל כחו עליו מקרי משתמש במחובר ואסור, וה"מ כשאינו מנידו, אבל כשמנידו אפי בבריא אסור דזה גופא שימוש הוא (מגן אברהם, מחה"ש, פרי מגדים, ומשנה ברורה סוס"י של"ו).

קל) הדס או שאר מין עשב שאינו ראוי לאכילה מותר להריח בו במחובר, אבל אתרוג ושאר פרי הראוי לאכילה אסור להריח בו כ"ז שהוא מחובר (של"ו ס"י).

קלא) עשבים שגדלו על כלי מלחות הכלי חשובים מחובר והתולשו חייב (של"ו ס"ה).

קלב) מותר ליליך ע"ג עשבים בין לחים בין יבשים ואע"ג שנתלש ע"י הליכה, כיון שאינו מתכוין לכך (של"ו סעיף ג) ואם העשבים גדולים יזהר שלא לרוץ או לילך במהרה דהו"ל פס"ר לתלוש (משנה ברורה ס"ק כ"ה).

קלג) עלה באילן בשבת בשוגג מותר לירד, במזיד אסור לירד עד מו"ש (של"ו ס"א) אבל חפץ אפי הניחו מבעוד יום אסור ליטלו משם בשבת (שם ב רמ"א).

קלד) יש לזהר שלא לטבול אצבע במשקין ולכתוב בו על השלחן או על נייר וקלף (ש"מ סעיף ד' ומשנה ברורה ס"ק י"ט) ואפי על דבר שאינו מתקיים כגון עלה ירקות וכיו"ב אסור (כנה"ג, א"ר, משנה ברורה שם).

ואם מטבל אצבעו במים וכותב צ"ע (ע"י שעה"צ אות כ"ח דבתפא"י אוסר, וכ עליו דמנין לו זה שברש"י ר"ן והרע"ב כולם דקדקו וכתבו מי תותים שמשחירין ש"מ דמיא לגמרי לא חשיב כתב, עיין שם).

קלה אסור לשרט באצבעו כמין אותיות באפר נגוב וכן בחול (ש"מ סעיף ד) וכן אסור לרשום כמין אותיות על החלון זכוכית בימי הקור שהם לחים מן הקור (פרי מגדים ש"מ, קש"ע סימן פ' אות ס"ב, משנה ברורה כ), וכ"ש על הקרח והשלג שעל חלון זכוכית בימי חורף (מנח"ש פ' קצ"ו).

קלו ואם רשם אותיות בדברים הקרושים כגון דם וחלב שנקרש חייב (משנה ברורה שם).

קלז בזה"ז שאין משתמשין בקלף רק בנייר אסור לרשום אפילו בצפורן על הספר אפילו קו פשוט לזכרון וכ"ש אות ממש דגם על הקלף אסור, (ש"מ ס"ה, ומשנה ברורה דכח) וכן בכלי לעולם אסור (שם).

קלח מותר לרשום באויר כמין אותיות, ואפילו כוונת לרמז לחבירו איזה דבר (ש"מ סעיף ד) וה"ה להוליך אצבעו ע"ג דף נגוב כעין צורת אותיות גם כן שרי כיון דאין רישומו ניכר כלל (ט"ז שם).

קלט אסור לחבר אותיות של כסף לפרוכת דהוא כעין כותב, ולהסיר הוא כעין מוחק (מגן אברהם סימן ש"מ, שעין שם, משנה ברורה ס"ק כ"ב).

קמ נטף שעה על אות אסור להסירו בשבת דע"י מחיקתו מינכר האות והו"ל כמוחק ע"מ לכתוב (ב"ח, עיין שם, ט"ז, מגן אברהם, א"ר, קש"ע פ' ס"ב משנה ברורה י).

קמא עוגה שכתב עליה כמין אותיות שנדבקו עליה מדבר אחר י"א דאסור לשברה אע"ג שכוונתו לאכילה דהוי מוחק (רמ"א ש"מ סעיף ג) והרבה פוסקים מקילין (בשע"ת סק"א בשם דגו"מ שהתיר והמסיים דהמחמיר יחמיר רק לעצמו ולא לאחרים ובעיקרי דינים סימן י"ד אות פ' בשם עוד גדולים שמקילין) ויש לסמוך על המקילין כשאנו שובר ביד רק בפיו דרך אכילה (משנה ברורה ס"ק י"ז) וכן לשבר ביד שמאל (א"ר) וכן מותר ליתנו לתינוק (משנה ברורה י"ד).

קמב וכן כשהכתיבה מעוגה עצמה בדפוס או בידים שרי (משנה ברורה שם).

קמג י"א דציורים דינו כאותיות (משנה ברורה ט"ז).

קמד ספר שכתוב בחודי הדפין אותיות או תיבות יש אוסרין לפתחו ולנעלו בשבת דהו"ל ככותב ומוחק, אבל בשאלות ותשובות הרמ"א וכן הרבה אחרונים דעתם להקל, וכן המנהג (משנה ברורה סימן ש"מ ס"ק י"ז דכ"כ האחרונים שכן

המנהג) ונכון להחמיר כשיש לו ספר אחר (כ"מ בח"א וכ"כ בתפא"י) ולכתחילה טוב יותר לצאת ידי הכל שלא לעשות אותיות על חודי הדפין (שעה"צ אות כ"ה והוא פשוט, כדי לצאת לכ"ע).

קמה קטן שעבר עבירות בקטנותו (כמו חילול שבת וכיוצא) **אע"פ שא"צ תשובה** כשיגדל מכל מקום טוב לו לקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה **אע"פ** שעבר קודם שנעשה בר עונשין (רמ"א סוס"י שמ"ג).

קמו ברזל או שאר כלי שמיוחד להשמיע קול, **אע"פ** שאינו קול שיר אסור להכות בו כגון טבעת הקבוע בדלת להכות, שיפתחו (רמ"א של"ח סעיף א).

קמוז חביות של יין שהובאו על עגלה אסור להורידן בשבת אם לא לכבוד אורחים או לצורך מצוה (של"ג סעיף ג) ואפילו הובאו עיין שם והיה בדעתו אז לשותות ממנו בשבת **אפ"ה** אסור להורידן משום עובדא דחול או טירחא יתירא, אלא ימשוך ממנו כשעומד על העגלה (משנה ברורה י בשם האחרונים).

קמח פרעוש, היינו כינה שחורה הקופצת אסור לצודו, **אא"כ** הוא על בשרו ועוקצו (שט"ז סעיף ט) והיינו דמשום צערא דעקיצה לא גזרו רבנן ומותר לצודו ולהשליכו (מגן אברהם, גר"א, ועוד) ויש מקילין עוד כשהוא על חלוקו בפנים ליטלו בידו ולהשליכו פן יבא לידי עקיצה ואם אפשר להפילו לארץ בלי נטילה ביד ודאי נכון להחמיר בזה (הגר"ז סעיף ח"י, ומשנה ברורה ס"ק ל"ז עיין שם).

קמט חצר שנתקלקלה במימי גשמים יכול לזרות בה תבן ולא חשיב כמוסיף על הבנין ובלבד שישנה שלא יזרה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה שיהפכנה ויביא תבן על שולי דהיינו ע"י שינוי אבל ביד אסור (ש"ג סעיף י) דלא מבטל לי התם דחזי למאכל בהמה או לטיט, אבל דבר דמבטל לי התם כמו טיט, חול, וצרורות אסור משום אשווי גומות (משנה ברורה ס"ק נ"ה).

קנ ספסל ארוך שנשמט א' מרגלי וכ"ש שתים אסור לטלטלה ולהניחה על ספסל אחרת ולישב עליה אפילו נשברה מבעוד יום **אא"כ** ישב עליה כך פע"א קודם שבת (ש"ח סעיף ט"ז), ודוקא בנשמט דאפשר להחזיר הרגל במקומו אבל בנשבר דא"א להחזיר שרי (משנה ברורה ס"ק ט), ואם נעלם אותו הרגל גם כן אין חשש (שם), וכל האיסור מיירי בטלטול אבל ישיבה בלי טלטול. פשיטא דשרי (משנה ברורה סק"ע).

קנא גם אסור להחזיר הרגל למקום שנשמט משם משום בנין (רמ"א שם) רק אם דרך הרגל לעולם להיות רפוי ומכניסו ברפיון אבל בדרכו להיות רפוי ולא רפוי אפילו מכניסו רפוי אסור, (ב"י ש"ג, משנה ברורה ש"ח ס"ק ע"ב).

קנב) קוץ המונח בר"ה מותר לטלטלו פחות פחות מד אמות, ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא מטעם דחוששין שמא יוזקו בו רבים, ובמקום הזיקא דרבנן לא גזרו רבנן שבות (ש"ח סעיף י"ח) עד שיסלק לצדי ר"ה במקום שאין דורסין בו רבים (משנה ברורה ע"ו).

ואם היה הקוץ גדול כיון דנראה לכן ובנקל יכול לזוהר שלא יוזק אסור לטלטלו להדיא, אבל בטלטול מן הצד מותר (משנה ברורה ס"ק ע"ה).

קנג) זכוכית שנשברה על השלחן או במקום שהולכין מותר לטלטל השברים כדי לפנותן שלא יוזקו בהן (ש"ח סעיף ו). וחרס וכיוצא שאין ההיזק מצוי כ"כ אסור לפנותן בידיים רק ברגליו דטלטול בגופו מותר (משנה ברורה סק"ל).

קנד) מחט מיוחד לתפירה שמצאה מונחת במקום שיכולין ליזוק בה, אפילו שברי מחט מותר לטלטלה (משנה ברורה ס"ק מ"ז).

קנה) מחט שלימה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ (ש"ח סעיף י"א). וה"ה שמותר לתחוב בה את המלבושים לחברן בעת הדחק (משנה ברורה ס"ק מ"ו).

קנו) סתם סולמות שבבית שעשויין לטלטל מזוית לזוית לצורך איזה תשמיש מותר לטלטלו כדי להוציא על ידו איזה דבר מן העלי או להעלותו, ואפי' הסולם הוא גדול גם כן מותר כמבואר בט"ז סימן תקי"ח (משנה ברורה ס"ק ע"ח).

קנז) כל הראוי למאכל חי ועוף המצויים מטלטלים אותו, ואם אינו ראוי אלא למאכל חי ועוף שאינם מצויים אם יש לו מאותו מין חי או עוף מותר לטלטל מאכל הראוי לאותו המין ואם לאו אסור (ש"ח סעיף כט).

קנח) בשר חי אפילו לא מלחוהו מותר לטלטלו דמשום דחזי לאכלו חי (ש"ח סעיף ל"א) ואין איסור דם אחר שהדיחוהו, (משנה ברורה ס"ק קכ"ה על פי יור"ד סימן ס"ז) וי"א דוקא בבשר רך כגון יונה ובר אווזא אבל בשר בהמה לא (מגן אברהם) ויש מקילין גם בבשר בהמה (ט"ז, א"ר, גר"א) ובשעהד"ח יש לסמוך על המקילין (משנה ברורה ס"ק קכ"ה).

קנט) אין עושין גרף של רעי לכתחילה, (ש"ח סעיף ל"ו), ופירושו דאין לעשות לכתחילה דבר שיהיה בודאי אח"כ מאוס לפניו ויוציאנו, דאע"ג שהתירו להוציא דבר המאוס מכל מקום לעשות לכתחילה דבר שיהיה בודאי אח"כ מאוס אסור, (משנה ברורה ס"ק קל"ט). ובמקום הפסד, פי דאם ישאר הגרף במקום שהוא יגנב או יתקלקל ומונח בחדר במקום שאינו דר שם, או בחצר במקום שאין דריסת רגלו שם, מותר להכניס מטתו לשם לשכב עליה, או להכניס שלחנו לאכול דע"ז נחשב כאילו דירתו שם וממילא מותר להוציא הגרף, אבל

ישיבה בעלמא שם לא מהני (סעיף ל"ז, ע"פ ביאורו של המשנה ברורה ק"מ-מגן אברהם) והא דלא מהני ישיבה בעלמא דוקא בכה"ג שהולך עכשיו לכתחילה לקבוע עצמו אצל הגרף, אבל באם הגרף מונח במקום דריסת הרגל מותר לפנותו (פאר ישראל הלכות שבת, וכ"מ בשו"ע עיין בסמוך אות קנ"ו).

קס) ובדין אי שרי לעשות גרף לפניו במקום הפסד, בביאור הלכה בשם הגר"א דאסור.

קסא) כל דבר מטונף כגון רעי וקיא וצואה בין של אדם בין של תרנגולים וכיוצא בהם, אם היו בחצר שיושבים בה מותר להוציאם לאשפה או לביה"כ ואפי בלא כלי (ש"ח סעיף ל"ד) כמו החצרות העשויות לפני הבתים שהוא מקום דריסת הרגל התירו לפנותו משום כבודו, וה"ה אם מונח במבוי במקום דריסת הרגל מותר לסלקו לצדדים (משנה ברורה קל"א). וכן הדין בעכבר מת שנמצא דמותר להוציאו בידים (משנה ברורה ס"ק ק"ל).

בחצר שאינו דר שם, פי כמו חצר שאחורי הבתים או שמונח באשפה שבחצר אסור לטלטלם (משנה ברורה קל"ג). וגרף או עביט המונח במקום שאינו דר שם גם כן אסור (א"ר, משנה ברורה קל"ד) אבל אם הוא מלא וא"א לפנות עליו מותר להוציאו ולהחזירו משום כבוד הבריות (משנה ברורה שם) ובאופן זה שצריך להכלי לפנות עליו מותר להחזירו בלי מים גם כן (עיין שעה"צ אות קי"ד שסתם כן).

קסב) אע"פ שמותר להוציא גרף של רעי ועביט של מ"ר אסור להחזירם אא"כ נתן לתוכן מים (ש"ח סעיף ל"ה), וצריכין המים שבתוכן להיות ראויין עכ"פ לשתית בהמה (משנה ברורה ס"ק קל"ח). ולא ישתמש בהיתר של נתינת מים רק בצריך להגרף והעביט להוציא בו צואה ומ"ר אבל בא"צ לא, זולת אם מונח במקום שאינו משתמש ומתיירא שלא יאבד (משנה ברורה שם) ואם צריך להכלי לפנות עליו ממש א"צ מים כלל (עיין לעיל אות קנ"ו).

קסג) מכניס אדם מבעוד יום מלא קופתו עפר ומיחד לו קרן זוית ועושה בו כל צרכיו בשבת (ש"ח סעיף ל"ח) ולא שרי ליטול רק בענין שאי"ב משום עשיית גומא דהיינו שיטול בשוה או שהחול דק, או תיחוח דתיכף כשנוטל החול נופל לתוך הגומא וסותמה (משנה ברורה ס"ק קמ"ג).

קסד) אסור לטלטל בהמה חיה ועוף, ואצל פי כן מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו (ש"ח סעיף ל"ט), ואפי אם יכול להגיע להפסד על ידם כגון עוף הפורח ע"ג כלים ויכול לשברם אפ"ה אסור לתפסם בידים (משנה ברורה ס"ק קמ"ו).

פרק ט

כללים לכל מיני מוקצה

(א) טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר (סימן שי"א ס"ח) ופירושו שאינו נוגע בידיו במוקצה אבל הטלטול מכל מקום נעשה ע"י ידיו, דהיינו שנוגע בידו בכלי ובו מטלטל המוקצה, ובין שאין רוצה כלל שהמוקצה יזוז ממקומו אלא שבמילא נעשה והוה פס"ר (דבלא"ה, בכל מלאכות שרי אינו מתכוין) כגון מטלטל חפץ המוקץ מוקצה וע"י הגבהת החפץ מזיז המוקצה אע"ג שאין לו תולעת בה (עיין שי"א ס"ח) וכן בכוונתו להזיז המוקצה אבל כוונתו לתועלת עצמו כגון שיהיה הבית מכובד ונראה (עיין משנה ברורה סימן שי"א).

(ב) מותר וגם מצוה לטלטל מוקצה במקום שקיים חשש שיזוקו בו (ש"ח ס"ו ב רמ"א) לפיכך מותר לסלק שברי זכוכית (רמ"א שם) ומחט או מסמר וכדומה שברצפת הבית או אפילו ברחוב שאינו מעורב כ"ז שאינו רה"ר גמורה (משנה ברורה מז) וברה"ר גמורה יטלטל פחות פחות מד"א (סעיף ח"י).

(ג) שכח ונטל בידו מוקצה גמור (פי מוקצה מחמת גופו או חסרון כיס) רשאי לטלטלו לכל מקום שירצה אבל רק במקום הפסד (הגר"ז סימן ש"ח י"ג).

(ד) כל מוקצה אין אסור אלא בטלטול (פי שמנדנד המוקצה בידיו) אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו שרי (ש"ח ס"ג ב רמ"א). ואפילו אם הנגיעה לצורך המוקצה כגון שכופה כלי על המוקצה לשמרה אע"ג שנוגע בהמוקצה שרי (מכל מקום, ביאור הגר"א, דה"ח, משנה ברורה ש"ח ס"ק י"ז, דלא כמגן אברהם ש"י ס"ו, והגר"ז לא הכריע).

(ה) אם מטלטל בידיו היתר ועי"ז מתנדנד מוקצה מכל מקום כיון שכוונתו להמותר שרי (שי"א ס"ח, פרי מגדים ומשנה ברורה ש"ח יט).

(ו) כל עיקר איסור טלטול דוקא במטלטל בידיו כדרכו, אבל במטלטל בנפיחת פיו, או בגופו, או כלאחר יד שרי אפילו בכוונתו לצורך המוקצה כגון שלא יאבד או יפסד וכיוצא (ש"ח ס"ג, שי"א ס"ח, ואחרונים שם).

(ז) אע"ג דאסורה בטלטול מכל מקום מותר להשתמש בו כשהוא במקומו כגון לשבת עליו (ש"ח ס"כ משנה ברורה ס"ק פ"ב, ומ"ש במשנה ברורה בשם המאירי דשלא לצורך יש לפרוש נ' הכוונה, ידיים עסקניות ויש לחוש שאגב טירדתו ישכח ויטלטל בידים).

(ח) אע"ג דכלל מסור בדינו שאין איסור במוקצה רק בטלטול אבל בנגיעה שרי (ש"ח ס"ג) מכל מקום כשיש משום כילוי המוקצה בידים כגון להדליק ביו"ט עצי מוקצה לכולתן אסור.

(י) מותר לטלטל מוקצה במקום הפסד לדעת י"א אפי' במקום שאין לחשוש שיבא לעבור איסור חמור (ח"א כלל מ"ה ס"ו, ועיין סימן של"ד משנה ברורה סק"ד-ו וב"ח שם).

(יא) י"א דמוקצה מותר לחולה שא"ב סכנה אפילו לאכול (ישועות יעקב סו"ס ש"ט, תפא"י בכלכלת שבת "בזה הכלל וכו'" אות ג, ובפת"ש יור"ד קנ"ה סק"ה דדעת הגרע"א להתיר) ויש אוסרים (ח"א כלל ס"ט סעיף ט"ז, שאלות ותשובות לחם שלמה או"ח נ"ו אליבי דהגרע"א, עיין שם). ומאכל מוקצה היינו כגון חלב שנחלב בשבת, או פירות שנשרו מן העץ בשבת וכיוצא.

(יב) אבל לקטן לכו"ע מותר להאכיל מוקצה (מגן אברהם שכ"ח ס"ק ט"ו, ח"א, הגרע"א ישוע"י, משנה ברורה, וכל אחרונים). ואם אין התינוק רוצה לאכול מותר להאם לטלטל המוקצה ולהאכילו (מגן אברהם ומשנה ברורה, שם).

(יג) אין מוקצה באוכלין תלושין אפילו עומדין לסחורה רק בדאיכא תרתי דחינהו בידים ולא חזי (סימן ש"י ס"ב).

פרק י

דברים המותרין בטלטול שלא לצורך כלל

(א) ספרים שמותר לקרות בהם בשבת (ש"ח ס"ד, שו"ע הגר"ז י"ז וש"א).

(ב) אוכלין (ש"ח ס"ד) ודוקא מאכל הראוי לאדם אבל הראוי רק לבהמה חי ועוף אין מותרין רק לצורך, ככלי שמלאכתו להיתר (פרי מגדים ש"ח א"א סק"י, תולדו"ש סימן צ"ט, ופרטי דיני אוכלין הראויין לבע"ח כבר נתבאר במקומה).

(ג) מלבושין ותכשיטין שמותרין ללובשן מותרין גם כן בטלטול שלא לצורך כלל (קצוה"ש סימן ק"ח בבדה"ש אות ז, ובזה תבין מנהג העולם למשמש כל שעה בציצית בלי צורך, או בבתי עינים וכיוצא).

(ד) שערות האדם כמו של הראש והזקן (שאלות ותשובות שא"י סימן ל"ח, ונלמד במכ"ש מסעיף ג' דכאן, וכן עמא דבר).

(ה) כוסות, קערות, צלוחית וסכין שע"ג השלחן דתדירין בתשמיש לגבי לחם ובשר ואוכלין שחותכין בו (שלט"ג, שכנה"ג, באה"ט סק"י, חי חת"ס שבת דף קכג; א"ר סק"י,

מקו"ח מובא במנח"ש, וע"ע בתה"ד ש"ח סק"ד, ומנח"ש פ"ח נ"ג, וכפי הנראה גם דעת המשנה ברורה נוטה להמקילין שהביא שיטתם בסתם בס"ק כ"ג, ושיטת האוסרין הביא בלשון "יש מחמירין").

אבל יש מחמירין דדינם ככל כלי שמלאכתו להיתר שאינם מותרין שלא לצורך כלל (ש"ע הגר"ז ש"ח ס"ק ט"ז, י"ז, שעה"צ כ"א דכן משמעות הרמב"ם פכ"ה, וכ"נ בתו"ש בשם של"ה, דעת התו"ש, דה"ח, ח"א כלל ס"ו ס"ג, קש"ע פ"ח ס"ח, ומובא גם במשנה ברורה בשם יש מחמירין, ועיין תה"ד ומנח"ש שם).

פרק י"א

כללים בדיני מוקצה

כלי שמלאכתו לאיסור

פירוש, שמיוחדת לעשות דבר שאסור לעשות בשבת (מגן אברהם בס"ג, הגר"ז י"ב, משנה ברורה סק"י)

א) דינו: שמותר לטלטלו בין לצורך גופו פי שצריך להשתמש בגוף הכלי לדבר המותר כגון קורנוס (האממער בלע"ז) לפצו"ע (אויפקלאפע"ן) אגוזים, בין לצורך מקומו פי שצריך להשתמש איזה תשמיש במקום שהכלי מונח שם, אבל לצורך הכלי עצמו כגון שלא יגנב או שלא ישבר או שלא יתקלקל מסיבה אחרת אסור לטלטלו (ש"ח ס"ג, וש"ע הגר"ז יב) וכ"ש שלא לצורך כלל (פשוט).

ב) כל דהוה בי הנאה אפי רק הנאת שילוח לחבירו משום שמחת יו"ט לצורך גופו נחשב, (שבת ס. תוד"ה לא בסנדל, רשב"א ביצה טו. ד"ה הא דר"ה, עירובין תוד"ה כיון) וה"ה לשלוח לחתן בשבת ביום חתונתו לייכטע"ר וכיוצא דמשום שמחת חתן מקרי צורך גופו חי רעק"א סימן ש"ו על מגן אברהם ס"ק ט"ו, ופטומי זמנינו של כסף צ"ע בהיתר זה דהם מוקצים מחמת חסרון כיס).

ג) כלי שמלאכתו לאיסור אם מחשב עליו להשתמש בגופו במקו"א או להשתמש במקומו, מותר לטלטלו ממקום זה אע"פ שעיקר כוונתו בטלטלו לצורך הכלי שלא יגנב (מגן אברהם בשם הירושלמי ס"ג, ש"ע הגר"ז אות י"ב, משנה ברורה ס"ק ט"ז).

ד) כל שרוב מלאכתו לאיסור גם כן בכלל "כלי שמלאכתו לאיסור" (רשב"א, פרי מגדים, ביאור הלכה, ומשנה ברורה סק"י), ודע שדעת המשנה ברורה נוטה (ביאור הלכה) דלא תלוי אם משתמשין בו רוב פעמים לאיסור או להיתר, אלא תלוי אם

עיקרה נעשית למלאכת איסור אף שמשתמשין בה גם להיתר דינו ככלי שמל"א, אבל אם מיוחד מעיקרה גם להיתר אלא שלאיסור משתמשין בה יותר, דינה ככלי שמלאכתו להיתר, והניחו בצ"ע, אבל בקצוה"ח סימן ק"ח בבדה"ש י"ב כ' דגם דעת הגר"ז נראה כספר המשנה ברורה.

(ה) כלי שמלאכתו לאיסור אע"ג דשרי בטלטול לצורך גו"מ מכל מקום היינו דוקא כשאין לו כלי היתר לתשמיש זה, דאם י"ל ישתמש בה (משנה ברורה ש"ח, ס"ק י"ב) ואפילו אם בכלי ההיתר יצטרך לטרוח בשימוש ובכלי האיסור לא יטרח כ"כ, ישתמש בכלי ההיתר (קצוה"ש סימן ק"ח ס"ק י"ד) ומכל מקום אם כלי ההיתר אין מיוחד לתשמיש זה אולי הדין ששניהם (אותו שמלאכתו לאיסור ואותו שמלאכתו להיתר) שוין לטלטול, וכ"ש בדאיכא טירחא יתירה בכלי ההיתר (קצוה"ש שם).

(ו) כלי שמלאכתו לאיסור אפילו איסורו רק מדרבנן (פרי מגדים, וביאור הלכה סעיף ג), אבל חומרא בעלמא שרי (פרי מגדים בא"א של"ח סק"ג בשם הלבוש, ועיין שם בביאור הלכה ד"ה אסור).

(ז) היתר טלטול לצורך גופו או מקומו היינו אפילו באם עיקר כוונת המטלטל מחמה לצל, מכל מקום כיון שסוף סוף עכשיו מטלטלו לצורך גו"מ שרי (מגן אברהם בשם הירושלמי, משנה ברורה ס"ק ט"ז).

(ח) אפילו הכלי גדול וכבד הרבה מותר לטלטלו (ש"ח סעיף ב) ואפילו הוא משוי כמה בני אדם (עירובין קב, משנה ברורה ט) ואם בימות החול נזהרין להניעה ממקומה שלא תפסד ותתקלקל הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כים ואסור לטלטלה (משנה ברורה סק"ח).

(ט) כלי שאדם מסיח ומקצה דעתו ממנו מחמת מיאוסו מלהשתמש בו למלאכה אחרת ונקרא "מוקצה מחמת מיאוס" י"א דדינו לעולם ככלי שמלאכתו לאיסור ושרי לטלטלו לצורך גופו ומקומו לבד ולא יותר כגון מחמה לצל, אע"ג שהכלי מיוחדת למלאכת היתר (בביאור הלכה סימן רע"ט בשם הפרי מגדים שמצדד דעת הרמב"ם כן, ודעת שו"ע הגר"ז רע"ט ז, ש"ח ב, ש"י א, כן, וכ"כ בקצוה"ש סימן ק"ח, יז) ויש חולקין דתלוי לפי הכלי ואם מלאכתו להיתר דינו ככלי שמלאכתו להיתר דשרי אפי' מחמה לצל (משנה ברורה רע"ט י"ט), וכתב בביאור הלכה דכן דעת בעה"מ והר"ן, עיין שם).

כלי שמלאכתו לאיסור:

(יא) לצורך מקומו לא מקרי אלא כשרוצה להשתמש בו במקום שמונח הכלי, אבל אם מציאת הכלי במקום זה מפריעה אותו מסיבה צדדית אסור לטלטלו **משם** (מאירי שבת קנד: ד"ה יש שואלים).

(יב) במקום הפסד מרובה יש לסמוך על המתירין ומקילין להניח חפץ המותר (כמו ככר) **על הכלי שמלאכתו לאיסור כדי לטלטלו** (שו"ע הגר"ז סימן ש"ח כ"ב, קצוה"ש קי"ג ו).

פרק י"ב

כללים בדיני מוקצה

כלי שמלאכתו להיתר:

(א) כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר דינו ככלי שמלאכתו להיתר בלבד (מגן אברהם בשם ש"ג ומועתק בדה"ח, ח"א, ש"ע הגר"ז, קש"ע, משנה ברורה וכל האחרונים) **ופירושו** שנעשה מעיקרו לשמש שני צרכים שונים דאיסור ודהיתר (עיין משנה ברורה וביאור הלכה סעיף ג, ובדה"ש ק"ח אות י"ב).

(ב) אם מטלטל בידיו או בכיסו כדי שיהיו מוכנים אצלו במשך היום כשיצטרך לו **אע"ג שעכשיו א"צ לו שרי** (ט"ז רי סימן ש"ח והגר"ז ח"י ומשנה ברורה ס"ק כ"א).

(ג) וכפי הנראה דאפילו אינו מטלטל כלי ההיתר שיהיה מוכן לו לצורך תשמישו או כדי שלא יגנב, מכל מקום אם מטלטלו לאיזה כוונת מה יהיה מה שיהיה שוב מיקרי טלטול לצורך ודמי לטלטול בשביל שלא ישבר או יגנב, וכ"מ לשון של"ה הק שכ"ז: **כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר לטלטלו אלא לצורך מה עכ"ל**, ומשמע דאם הוא רק לצורך מה שוב מיקרי לצורך, וכ"מ לכאורה דעת הח"א כלל ס"ו דין ג, (מנח"ש סימן פ"ח ס"ק נ"ג וסיים וז"ל: וכן ראיתי ממורי התנא האלקי איש אלקים קדוש ידינ"פ כמ"פ וכו').

בסיס לדבר האסור:

כללנו בפרק זה איזהו פרטים שמחמת מיעוטם לא היה כדאי להפרידן, דוגמת שאר כללים.

(א) פירוש, חפץ שלו (ש"ט ס"ד ברמ"א ועיין משנה ברורה ס"ק כ"ז) **השרי בטלטול** שהניח עליו חפץ של מוקצה מבע"י על דעת שיהיה מונח שם כל השבת

נעשה ההיתר הזה בסיס לדבר האסור לכו"ע, ודינו ממש כדין המוקצה שהונח עליו אפילו נסתלק מאליו ביה"ש הדבר מוקצה (סימן ש"ט י"ד, וש"י ס"ג). וי"א שאפי' הניחם ע"ד שישאר שם רק בכניסת השבת ויטלם אח"כ נעשה גם כן בסיס על כל משך השבת אע"פ שניטל אח"כ (שם) ובמקום פסידא יש לסמוך על המקילין (מגן אברהם בשם הב"ח, הגר"ז, משנה ברורה וכל האחרונים).

ב) ודע דכל הקולא רק כשחשב בהדיא לסלק אח"כ המוקצה בשבת ע"י נייעור או עכו"ם, או דבר שדרכו בכך דנחשב ככוון להדיא, אבל בחשב בסתמא שיהיה מונח המוקצה בשבת לכו"ע נעשה בסיס אף דלא חשב בהדיא שיהיה מונח עליו כל השבת (משנה ברורה ש"ט, כ"א).

ג) וכ"ז בהניח עכ"פ המוקצה מדעתו אבל אם לא הניח בכוונה אלא שכחו כגון שכח אבן על פי חבית או מעות על הכר מטה החבית על צדה והאבן נופלת ומנער הכר והמעות נופלות (ש"ט ס"ד) ואם היתה החבית בין שאר חבית דא"א להטות ולנער במקומה יכול להגביהה כמות שהוא עם האבן במקום אחר להטותה שם שיפול מעליה, (ש"ט ס"ד).

וכ"ז לא הותר רק בצריך היין מהחבית, או הכר לשכב דאז הר"ז מקרי טלטול מן הצד (שהרי אינו תופס בידו בהאבן) ולצורך דבר המותר דשרי כבסימן שי"א ס"ח (משנה ברורה ש"ט י"ז) ועכ"ז לא הותר לטלטל החבית מבין החביות רק משום שא"א לנער במקומה שזהו החיוב לכתחילה (שם). וכמו"כ הותר בצריך להמקום שהמוקצה עומד עכשיו כגון שצריך למקום החבית ועליה אבן, מטלטל החבית עם האבן למקו"א (ש"ט ס"ה, ש"י. ועיין לקמן אות ט"ו) וכשהותר לטלטל החבית אי שרי לטלטלו עם האבן שעליה עד המקום שצריך להיין ולנערה שם צ"ע (ביאור הלכה שם ד"ה יכול בשם חי רעק"א).

ד) אם הניחם בכוונה בחול ולא היה דעתו בפירוש שישארו בשבת ושכחם מקרי שוכח (משנה ברורה ח"י בשם כתבי מהר"י). ולדעת הב"י אפי' הניחם בעיין שם כל שלא היה דעתו בפירוש שישארו שם בכניסת שבת ובביה"ש שכח לסלקו ג"ז הוא בכלל שכח (משנה ברורה שם).

ה) ולא מקרי בסיס אא"כ הניח עליו המוקצה בשביל שיתיישב עליו בטוב, אבל מה שמניחין בדרך אקראי כמו שרגילין להשיב בתיבה חפצים אלו על אלו מפני שאין לו ריוח לפנות לכל חפץ מקום בשולי התיבה כה"ג לא חשיב מניח אלא שוכח ומותר לטלטל חפץ המותר אחר שניערו המוקצה מעליו, ומכל מקום, התיבה גופא לכו"ע הוי בסיס לדבר האסור אם המוקצה חשוב

יותר ואסור לטלטלה דהא עכ"פ דעתו היה שיהיה מונח המוקצה בתיבה, ח"א (משנה ברורה ס"ק ח"י).

ועפי"ז יוצא דמפה שעל השלחן שעליה נותנין הנרות [אע"ג דלא נתנו חלות על השלחן לפני ביה"ש] לא נעשו בסיס לדבר האסור דא"צ שתהא המנורה דוקא על המפה אלא על השלחן ואינו מעמידה על המפה אלא מפני שא"א לו לפנות מקום להמנורה בגוף השלחן עצמו או מפני שאינו חושש לפנות לה מקום, ולפיכך לא נעשית המפה בסיס להמנורה שעליה שתאסר בטלטול (מגן אברהם, הגר"ז, בית מאיר, מו"ק) ואע"ג דיש מחמירין (עיין היטב שעה"צ ש"ט כ"ד) מכל מקום במקום הצורך יכולין להקל (משנה ברורה ח"י, וביאורו בשעה"צ שם).

ו) אפילו בדבר שלא ידע מבע"י אם דרכו בכך שיהיה כן הוי כמניח ולא כשוכח (מגן אברהם בשם התוספות ומשנה ברורה שם כגון קינה של תרנגולת ויש שם ביצה שיש בה אפרוח אותה ביצה אסורה בטלטול אף שלא ידע מבע"י שיהיה שם הביצה מכל מקום כיון שדרך הוא בכך הוי כמניח ולא כשוכח ונעשה הקינה בסיס לביצה, (עד כאן שם).

ז) מצינו בסיס אפי' בהניח היתר על האיסור כל שהיתר משמש לאיסור (פרי מגדים סימן ש"ח מ"ז בהקדמה לסימן ד, והניחו בצ"ע).

ח) לא אמרי בסיס לדבר האסור אא"כ ההיתר משמש לאיסור, ולא שהאיסור משמש להיתר כי אז האיסור בטל לגבי ההיתר (רנ"ט ס"א ומשנה ברורה סק"ט, וסימן שי"א ס"ח, ברמ"א ומשנה ברורה ס"ק כט).

ט) כדי שיהיה בסיס בעינן שיהיה מונח המוקצה על ההיתר במשך כל ביה"ש מתחלתו ועד סופו דבלא"ה לא נעשית בסיס לדבר האסור (פרי מגדים רע"ט א"א סוס"ק י"ד, וש"ט משנה ברורה ס"ק י"ט).

י) דלת של ארון או של בית שתלוי בה חפץ של מוקצה מותר לפתוח ולסגור הדלת, מטעם שחשובה היא הדלת ואין בטלה לגבי המוקצה שתלוי בה (סימן רע"ז ומשנה ברורה סק"ז).

יא) אם הונח עליו המוקצה בשבת אפי' לדעת הבעלים כגון שנכרי או קטן הניחו אם נסתלק מעליו אח"כ חוזר להיתרו לכו"ע (מגן אברהם ש"ח סק"נ, הגר"ז ש"י, יא). ובעודו מונח עליו מותר לנערו מן המוקצה ולטלטלו אח"כ, ואם צריך למקומו וא"א לנער האיסור מיד מותר לטלטלו בעוד האיסור עליו (הגר"ז שם, קצוה"ש קי"ב ח, מגן אברהם רס"ה סק"ב) ומכל מקום לאו לכו"ע הוא (כמבואר במגן אברהם ש"ח סק"נ, משנה ברורה רס"ה סק"ט וסו"ס ש"י, ותולדות שמואל דף קצב:) והרוצה לצאת לכו"ע ניח עליו דבר של היתר החשוב יותר ומטלטל הכל יחד (משנה ברורה סו"ס ש"י, ועיין לקמן יח, יט).

(יב) אם הניח אדם דבר מוקצה על של חבירו ל"א דנעשה בסיס לדבר האסור דאין אדם אוסר על של חבירו שלא מדעתו (רמ"א סימן ש"ט ס"ד), ואין נ"מ אם המוקצה הוא שלו או של המניח (הגר"ז ומשנה ברורה).

(יג) אבל אם עשה כן לטובת חבירו ומן הסתם ניחא לי בזה נעשה בסיס (מגן אברהם, תו"ש, הגר"ז, ח"א, משנה ברורה כ"ז).

(יד) ובכה"ג שנעשה בסיס ע"י אחד שעשה לטובת חבירו אפשר להקל בדין הנ"ל אות א' אפי' שלא במקום פסידא (דה"ח, ומשנה ברורה שם).

(טו) הא דלא שרי באינו בסיס אלא להטות ולנער ולא לטלטל ממקום למקום דוקא בצריך לגוף החבית והכר אבל בצריך למקום החבית והכר ולא מספיק הטיה וניעור לזה, דהלא צריך שיהיה המקום פנוי לגמרי, ואם ינער האבן ישאר באותו מקום, יכול לטלטל החבית עם האבן שעליה למקום אחר (ש"ט ס"ה, וש"י).

(טז) דבר הנעשה בסיס לאיסור ולהיתר דהיינו שהניח מבעוד יום גם דבר המותר בטלטול והיה מונח שם כל ביה"ש עם האיסור מותר לטלטלו (ש"י ס"ח) אבל בתנאי שדבר המותר חשוב יותר מדבר האסור (שם), אבל אם שניהם שווין אסור (בית מאיר, לבו"ש, ח"א, משנה ברורה ל"ג).

וענין החשיבות וגדרה תלוי לפי אותו האדם: ואם לדידי ההיתר חשוב יותר מותר, ואם לאו אסור (מגן אברהם, א"ר, הגר"ז, ט"ז, קצוה"ש קי"ב-י"ב, משנה ברורה ל"ג).

(יז) ודע לך: דמה שהתירו לטלטל כלי ההיתר עם האיסור וההיתר המונחים עליו דוקא באין לו ברירה אחרת דהיינו שא"א לו לנער מיד כל המונח עליה ולהחזיר ההיתר לבד תוך הכלי ולטלטלו למקום שרוצה ליהנות מההיתר אבל בדאפשר לו צריך לעשות כן (ש"י ס"ח).

וכן בצריך למקומו מותר לטלטל הכלי עם שניהם עליו דא"א לו לנער כיון שצריך למקום זה, (שם). אבל בצריך לכלי התחתון ולא איכפת לו אם מנער כאן צריך לנער ואח"כ מטלטל הכלי לבדו (שם). אבל אם יהיה לו הפסד א"צ (משנה ברורה ש"י, ל"ו). וכן בצריך לכלי ההיתר (המונח על התחתון) ואפשר לו לקחתו לבדו יעשה כן (שם).

(חי) מה שכתבנו להתיר בהיה בסיס לאיסור והיתר דוקא באחד מאופנים שזכרו לעיל דהיינו: א) בהיה צריך לההיתר שלמטה (היינו הכלי שנעשה בסיס), ב) או בצריך לההיתר שלמעלה (המונח עם האיסור על כלי ההיתר שלמטה), ג) או בצריך למקומו.

אבל אם חושש רק משום פסידת המוקצה גופא שלא יגנבם או שלא יפסד כאן אפילו ניעור לבד אסור (מגן אברהם סימן ש"ט ס"ד, ומובא במשנה ברורה י"ד, ועיין שם בשעה"צ י"ז). ויצויר דבר זה שיועיל לו הניעור להנצל מגניבה: כגון שעכשיו מוטל במקום שנראה לעין כל ורוצה לנערו ולכפות עליה כלי שיתעלם מן העין, וכן "הפסד" יצויר בכע"ז שהגשמים דולפין עליה וע"י הניעור וכיסוי ינצל.

ומכל מקום באינו מטלטל בידים רק בגופו מותר אפילו לצורך המוקצה (משנה ברורה ש"ט י"ד).

יט) ודע שכל מה שכתבנו וביארנו בדין כלי הנעשה בסיס לאיסור ולהיתר, שפירושו שהאיסור וההיתר היו עליה ביה"ש, ה"ה בכלי שנעשה בסיס לאיסור והיתר בשבת כדלעיל אות י"א, מיהו עיין שם דלא דמי אהדדי לגמרי, פי דהרבה קולות יש בנעשה בסיס בשבת לאיסור וליכא שם רק האיסור, דליתנהו בכלי שנעשה בסיס ביה"ש לאיסור לבד (עיין שם).

כ) צריכין ליזהר בעת שמנערין שלא יבואו לזלזל באיסור אחרת דשבת, ובדא"א אז דינו כא"א לנער דשרינן לטלטל למקו"א בלי ניעור, לדוגמא: כלכלה מליאה פירות ואבן בתוך הכלכלה אם הפירות אין נפסדין כשינער כמו תפוחים ואגסים וכיוצא דאז דינו שינער הכל שיפול ממנו האבן ואח"כ יחזור ויתן הפירות לתוך הכלכלה ויטלטלם למקום הנצרך, אבל צריך ליזהר בעת הניעור שלא יתפזרו אחת הנה ואחת הנה דאז אסור ללקט אותם ולהניחם בתוך הכלכלה משום עובדא דחול (כמבואר בסו"ס של"ה, ובתו"ש סימן ש"ט, ומשנה ברורה ש"ט י"א) ובא"א אז לא ינער (האחרונים).

כא) דין בסיס דנין בכלי שהיה עליה איסור ביה"ש אע"ג שאחר ביה"ש נסתלק האיסור ורוצה אז לטלטלו, דמיגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא (ש"י ס"ז).

כב) עוד כלל גדול בענין בסיס לאיסור והיתר דחפץ המיוחד לשימוש מוקצה לא מהני אם יעשנה לפי שעה בסיס גם להיתר כיון שמיוחד לתשמיש איסור כגון נר שמיוחד לשידליקו עליה לא מהני אם יתן על הנר קודם ביה"ש דבר החשוב מהשלהבת [שהוא האיסור] (הגר"ז רע"ט ד, קצוה"ש קי"ב ו), וה"ה לכיס המיוחד למעות (בל"א בערז"ל) לא מהני מה שיתן מבעוד יום שאר דברים בתוכו החשובים יותר מהמעות (קצוה"ש קי"ב, בדה"ש אות ט"ו).

כג) עיין בדיני מוקצה שהארכתי בפרק מיוחד בנושא "כיס המיוחד למעות" שיסודו מטעם בסיס.

פרק י"ג

דיני מוקצה וטלטולים

(א) כל אוכלין הראויין לאכילת אדם מותר לטלטלן בשבת אפילו שלא לצורך כלל (סימן ש"ח סעיף ד). ואפילו עומדין להוליכן לסחורה למקו"א (ש"ע הגר"ז סימן ש"י אות ב' ומשנה ברורה שם), אבל מאכל בהמה חי ועוף אסור שלא לצורך כלל (פרי מגדים ש"ח א"א סק"י).

(ב) בסדר העברת עצמות ופירורין מעל השלחן ינהגו ככה: פירורין ועצמות וקליפי פירות הראויות למאכל בהמה מותר להעביר בידים, ואם אין ראויין לבהמה כגון קליפי אגוזים וקליפי ביצים אסורין בטלטול בין בידו בין ע"י דבר אחר שבידו כגון סכין אלא מנער את הטבלא או המפה ונופלות מאליהן, וצריך לנערן במקום המוכשר כל הקרוב להשלחן, ואם יש פת על המפה או הקערה מותר לטלטל עד מקום שרוצה דהקליפות בטלות לפת (קצוה"ש סימן קי"א אות ד' על פי שו"ע הגר"ז ואחרונים).

והמדקדק מניח קצת בשר על העצם דאז אין שום פקפוק (עיין משנה ברורה ס"ק קי"ד בשם המאירי).

(ג) מאכל שאינו ראוי אלא לחי ועוף המצוים מותרים בטלטול אף למי שאין לו חי או עוף, ופי מצוים היינו שדרך סתם בני אדם לגדלם ורגילין בכך, ואם אינו ראוי אלא לחיה ועוף שאין מצויין אז דוקא אם יש לו מאותו מין חיה ועוף מותר לטלטלו (שם אות ה).

(ד) אע"ג דאוכלין שרי לטלטל שלא לצורך כלל אבל מיני בשמים העומדין להריח אסור לטלטל שלא לצורך כלל ודינן ככלי שמלאכתו להיתר (שם בבד"ש אות כ"ב).

(ה) מצות מצוה שהכין לסדר אסור לטלטל בשבת לפני פסח (פרי מגדים סימן ש"ח א"א סק"י, וגם בסימן תמ"ד א"א סק"א, וספר דבר משה מהד"ת סימן צ"ח אות מ, ובספר ייטב פנים בשם הפר"ח, וע"ע שו"מ מהד"ת ח"ב סו"ס ע"ז, הג מהרש"ק תמ"ד ג' ותע"א א, מעדנ"ש קי"ג יא, ובא"א בוטשאטש סימן ש"ח).

(ו) דבר שאין אסור לאוכלו רק שיש נהגו כן מותר בטלטול (א"ר תמ"ד ג, שבה"ש מלאכת זורע, מהרש"ק שם).

(ז) מאכל האסור גם בהנאה אפילו רק ביומו כמו טבל או נולד דינו כמוקצה מחמת גופו ואסור בטלטול אפילו לצורך גופו ומקומו (פרי מגדים מש"ז ש"ח ס"ק כ"ה, הגר"ז ש"ח ט).

ח) מאכל האסור רק באכילה אם נכרי או כלב מצוי במקום, וגם ראוי להם כגון סתם יינם, או בשר טריפה מבושל (לעכו"ם) **שרי לטלטל** (סימן דה"ח דיני מוקצה סימן א' אות ט, ותול"ש סימן צ"ט אות ב).

ט) בשר חי אפילו לא נמלח עדיין של מין הרך כגון יונה ובר אוזא מותר לטלו (ש"ח סל"א), **אבל בשר בהמה אסור רק בשעת הדחק שרי** (כן הכריע במשנה ברורה שם בין פלוגתת הט"ז ומגן אברהם, עיין שם).

י) גרעיני פלוימע"ן וכן בכל הגרעינים שיש בתוכן אוכל יש להקל בטלטולן (ביאור הלכה סימן ש"ח סעיף ל).

יא) גרעיני תפוחים ואגסים גם כן מותרין בטלטול כיון שראוין גם לאדם ונאכל לפעמים עם הפרי (ביאור הלכה שם).

וכ"ש שיש להתיר עפי"ז גרעיני ענבים (תולדות שמואל סימן צ"ט אות ג).

יב) וכן גרעיני שאר פירות אם ראויין עכ"פ למאכל בהמה שרי לטלטלן (ביאור הלכה שם).

יג) כל דבר מטונף בבית או בחצר לפני הבית או אצל הבית שיוצא ונכנס לתוכה תדיר שמקפידין עליו שלא יהא בו טינוף מותר להוציאם לאשפה או ביה"כ בידיו (ש"ע הגר"ז ש"ח, ע"ב).

יד) בא"ל שילע"ן (שחוק הכדור) **לענין קטנים וקטנות כבר נתפשט שלא למחות** (כמ"ש הרמ"א בסימן ש"ח סעיף מ"ה, ורש"ל ביש"ש סימן ל"ז, ובשו"ע הגר"ז אות פ"ג, ובט"ז סימן תקי"ח ס"ב, ומגן אברהם שם, וקצוה"ש סימן ק"י) **מכל מקום ח"ו שיקילו בה גדולים לשחוק ואפילו בתוך הבית** (בט"ז שם בשם רש"ל דלגדולים מנהג רע הוא, ואם איישר חילי אבטלינן, עכ"ל, וכע"ז במחה"ש סימן ש"ח בשם רש"ל, עיין שם, ובב"י ש"ח בשם ירושלמי פ"ב דתענית דטור שמעון י"א שחרב על שהיו משחקין בכדור, וכ"ה במ"ר איכה פ"ב).

טו) ואעתיק איזה קטעים מספרי אחרונים מה שהרעישו בענין שחוק הכדור בשבת, כי ממנו ילמדו להתרחק מכל מיני שחוק ולבלות יום שבת קודש בספרי קודש לבד, כי קדוש היום לאדונינו:

בבדי השלחן (סימן ק"י אות ט"ז) **וז"ל: ולדעת המתירין שחוק הדור בבית, צ"ל פי הירשלמי והמד"ר והמד"ר** (כשחרב טור שמעון בעון שחוק הכדור) **לפי שעשו שחוק הכדור קביעות לש"ק יהיו מבליים הזמן של יום הקדוש בשחוק כי אפילו המתירין לא התירו אלא באקראי שאין בכדור איסור מוקצה אבל חלילה לעשות מזה קביעות להוציא זמן הקדוש בחשוק של דברים בטלים ואין לך זלזול בכבוד ש"ק יותר מזה וכו' "ובשביל הזלזול התמידי בכבוד שב"ק אע"פ**

שלא חיללו אותה במלאכה נגרם להם החורבן רח"ל" והדברים נוקבים ויורדין עד התהום להתבונן עד היכן קדושתה של הש"ק כי אפילו לדעת האוסרין שחוק הכדור בשבת אי"ב אלא איסור מוקצה מדרבנן והעבירה ע"ז גרמה חורבן לטור שמעון שהיה מוציא ג' מאות כפיפות של פיתותי לחם לעניים בכל ער"ש, וגם מוכח שהיו שומרים השבת בפרטים אחרים וכו' ומפני עון מוקצה בא עליהן החורבן, עכ"ל.

בכה"ח סימן ש"ח אות רנ"ט וז"ל: וכל מי שיראת ד' על פניו יתבונן במ"ש ז"ל לא ניתנו שבתות ויום טוב לישראל אלא לעסוק בהם בתורה וא"כ איך יעזוב ביום הקודש הזה את התורה הקדושה אשר לא יערכנה זהב, ולעסוק בהבלים המטמאים את נפש הקדושה, ומי יודע כמה עולה שכר לימוד שבת ויום טוב יותר מחול, עכ"ל.

בברכ"י סימן של"ח אות א' וז"ל: ומצאתי תשובה שלימה להרב כמהר"ר יהודא חאמי מובא וכו' שאסור לשחוק בשבת והסכימו עמו הרב החסיד המפורסם מוהר"ר חיים כפוזי והרב מהר"ם גאויזון, ומפיהם לפידים יהלכו לבזויי ולאטוויי הפלא ופלא, והגם שהרב כנה"ג בחו"מ ש"ע כ' דגדולי ישראל נטפלו בו הנח לגדולי ישראל דודאי מעשיהם לש"ש דאפשר דהוי חולים בחולי השחורה ומשום רפואה לאסוחי דעתייהו ולמיהדר אתלמודייהו וכיוצא וכו', עכ"ל, והתשובה נדפס בסוף הרדב"ז ח"ה.

ברדב"ז ח"ה מביא תשובה הנ"ל וכו' שם עוד דהמרדכי בשם הר"ר יוסף טוב עלם ז"ל כ' שהעוסק בהם הוא בנידוי שמניח חיי עולם ויישובו ובניינו ועוסק בחורבנו וכ"ש ביום ש"ק, וכ קללות נמרצות למשחק בכל מיני קוביאי, מובא בפתה"ד אות ד, וכה"ח של"ח אות ל"ט.

ובתולדות שמואל ח"ג דף קצ"ו מחא מאה עוכלי בעוכלי על הכדורים שנתחדשו בזמנינו, וכ בזה"ל: ונ"ל דעד כאן לא פליג, (אם שחוק הכדור אסור או מותר) אלא בהכדורים הקטנים העשויין לשחוק לילדים, אבל הכדורים שעושין בזמנינו מגוממ"י או משאר מינים בין הגדולים שמשחקין בהם ברגל הנקרא פו"ס בא"ל, בין הקטנים שמשחקין בהם ע"י כף הקלע לכו"ע אסורים בטלטול כי כל עיקרן נמשכין ממקור משחת וממקום הטינופת אשר בדו להם אנשי לצון ובני בליעל שפרקו מעליהם עול מ"ש וחצבו להם בורות נשברים ותאות שונות, וממציאם כל פעם המצאות חדשות לצוד בנ"א ברשת היצה"ר ואין לך כלי מיוחד לאיסור (כוונתו לשחוק של טיול) חמור אפי בימי החול יותר מזה וכו' עכ"ל.

וכע"ז בבדה"ש שם דהכדורים של גומי שנתחדשו שאחר משך זמן השימוש בהו יוצא ממנו הרוח וחוזרין ונופחין אותו דאסור משום תיקון מנא, עיין שם.

טז קדירה המיוחדת לבישול דינה ככלי שמלאכתו לאיסור (ביאור הלכה בשם הרשב"א, דה"ח הלכות מוקצה, בדה"ש ק"ח י"ג בשם פרי מגדים, ועוד דלא כקש"ע סימן פ"ח ס"ח). אבל כ"ז שהמאכל בתוכה מותר לטלטלה (עיין שו"ע הגר"ז ש"ח י"ב).

יז וכן הדין במחבת שאופין בו סופגנין וכיוצא, דכ"ז שמונחין בהמחבת מותר לטלטל המחבת (עיין שם).

יח כיסוי כלים דינם ככלי עצמו (מנח"ש מובא בבדה"ש ק"ח טו).

יט כלי מדידה (מעסטער) שתשמישן למדידת הבגדים בעת התפירה, או לעשות ציורים וכיוצא דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ומותר לצורך גו"מ (בדה"ש שם יג, שע"ת ש"ח סק"ה) אבל של בנאים וחייטים דקפדי עלייהו הוי מוקצה מחמת חסרון כיס (שם).

כ תפילין דינן ככלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלן לצורך עצמן רק לצורך גופן כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין או לצורך מקומן (לשון הגר"ז ש"ח י"ט, והוא דעת הט"ז ג, ומגן אברהם יא, וכ"כ בסדה"ח, וברכ"י או"ח סימן ל"א).

להציל התפילין שלא יבאו לידי בזיון מותר לטלטלן (הגר"ז שם, וכ"כ במנח"ש סימן פ"ח ס"ק ל"ז בשם תה"ד).

גם כדי שלא יפלו או יגנובו מותר לטלטלן (פרי מגדים ש"ח מש"ז סק"ג, משנה ברורה בביאור הלכה בשם ח"א, תולדות שמואל ערך תפלין).

תפלין המונחין בחמה או בגשמים ומתיירא שיפסלו וא"א לכפות כלי עליהם גם כן מותר לטלטלן שלא יבאו לידי פיסול דהוי בזיון לתפלין כשרים אם יפסלו (קצה"ש סימן ק"ח בבדה"ש אות ח").

וכשמונחין כבר על הארץ, כבר התירו חז"ל להרימן (עירובין ר"פ המוצא תפלין, וסימן ש"א סעיף משנה ברורה).

כא כיסוי התפלין (הנקרא ביתלך) דינם כתפלין עצמו ואפילו עכשיו אינם על התפלין (מנח"ש פ"ח ס"ק ל"ח).

כב בתים של תפלין שלא היו בו פרשיות מעולם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור (תולדות שמואל סו"ס צ"ט בשם הגאון מהרש"ם, עיין שם).

כג טלית של מצוה מותר להוציאו מהכיס הגדול שבו מונחין כל השבוע הטלית ותפלין הנקרא "טלית בייטעל" (קונ' אהב"ש שבסו"ס מנח"ש, מובא בבדה"ש ק"ח

ח"י) וה"ה להוציא הגארטע"ל (חגורה) מכיס התפלין הנקרא "טלית בייטעל" (קונ' אהב"ש שבסו"ס, מובא בבדה"ש ק"ח ח"י) וה"ה להוציא הגארטע"ל (חגורה) מכיס התפלין הנקרא "תפלין בייטעל" שרי (השבת כהלכתה דיני מוקצה על פי האחרונים הנ"ל) אבל אסור להגביה או לטלטל כל הכיס ממקום למקום להקל עליו להוציא החגורה (שם מטעם דכולם בסיסין להתפלין שאסור בטלטול רק לדוגמ"מ).

כד) ליכ"ט (נר) שלם של שעה או חלב אפי נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה נקרא כלי שמלאכתו לאיסור ומותר בטלטול לצורך גו"מ (שו"ע הגר"ז ש"ח סל"ג, קצוה"ח ק"ח ח, ומקורו במגן אברהם ש"ח ס"ק ח"י) והיעב"ץ אוסר (שע"ת שם). ובאופנים הבאים אסורין בטלטול בכ"ע, והן: באינו ראוי עוד להדלקה (מנח"ש פ"ח ס"ק נ' בשם זת"מ, ונו"י, ותו"ש). וכן אם היה דלוק בבה"ש של שבת זו (סימן רע"ט ס"א-ב-ג, ומגן אברהם וש"א). וכן נר שלם שאין יוצא כלל מן הפתילה למעלה אלא כולו מכוסה בחלב ואינו ראוי להדליקו עד שיהבהבו אותה תחלה (תולדו"ש סימן צ"ט אות י"א).

כה) ספרים שמותר לקרות בהם מותר לטלטלם אפילו שלא לצורך כלל (ש"ח ס"א, הגר"ז אות יז, וש"א).

כו) מגילה מותר לטלטל בכל שבתות השנה כיון שיכול לקרות בהם (כ"כ בא"ר סימן ש"ח ופרי מגדים א"א ש"ח סק"י, ומחה"ש שם סק"י, ושע"ת תרצ"ג סק"ב, וכ"נ במשנה ברורה כ"ב, וכ"כ במנח"ש פ"ח, נ"ד דלא כפר"ח, ובאור ישע העיר לפלא שלא העירו האחרונים דכפי הנהוג בזמנינו היינו צריכין לדון במגילה דין "מוקצה מחמת חסרון כיס" דהלא אין משתמשין במגילה כל השנה כלל רק לצורך קריאת המגילה ולשם זה נכתבת ונמכרת, ומטעם זה לבד דינו ככלי שמלאכתו לאיסור (עיין לעיל בכללי "כלי שמלאכתו לאיסור" וטראה) אפילו אם רוצה בהזדמנות ללמוד מתוכה (שלא שמענו בזמנינו כלל) אבל לבד זה נוסף עלה מה שמקפידין עליה שלא תתלכלך ותתקלקל ומייחדין לה מקום באמצע שנה ומדקדיקין שלא לטלטלו לשום דבר רק למצותו עת הגיע זמנה, ולפ"ז הו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס גמור כמבואר בסימן ש"ח ס"א וכל האחרונים).

כז) זייגע"ר שלנו מותר בטלטול (פרי מגדים ש"ח, ומחה"ש, משנה ברורה וש"א) ודוקא הקטנים שקורין טאשי"ן אוה"ר [או האנ"ד אוה"ר] אבל הגדולים שקורין וואנ"ד אוה"ר אסור לטלטל (משנה ברורה ש"ח, קס"ח) ובנידון הזייגערס שדרך תשמישן בכח עלעקטרי ע"י הבאטער"י המונח בתוכה גדולי זמנינו אוסרין טלטולן בשבת (אור השבת דף י"ב).

כח) כתב שאסור לקרות בשבת (עיין ש"ש סעיף י"ב, יג, יד) אם מאיזה סיבה מקפיד שלא להשתמש בו כגון לצור על פי צלוחיתו וכיוצא אסור לטלטלו אפילו

לצורך מקומו שהרי אינו ראוי לכלום, ודינו כמוקצה מחמת גופו (שו"ע הגר"ז ש"ז כ"ח).

כט) לידיג"ע טא" (קדירה ריקנית) מותר להוציאה מן החדר להמטבח לאחר שהוריקו האוכלין ממנה דהוי כגרף של רעי (ביאור הלכה ש"ח ס"ו ד"ה קדירה, ושכ"כ המאירי בשבת).

ל) שמו"ץ קאסטע"ן (כלי האשפה) ונאכ"ט געשי"ר (עביט של מ"ר) לאחר שהוריקו אסור להחזיר למקומן אפי אם נקיים אא"כ עדיין לא הניחם מידו, ואפילו לאחר שהניחם אם נותן בו מים שרי (עיין סימן ש"ח סעיף ל"ה, ושו"ע הגר"ז ע"ד, וח"א קש"ע, וערוה"ש) מיהו כ"ז בכלים שדרכן לבלוע חומר המאוס הניתן בה ומתמאס ביותר, כגון כלי חרס, אבל בלא"ה יש להקל כמו במתכת וכיוצא (עיין חזו"א סימן מ"ח סוסק"י שתלה ד"ז בסימן פ"ז, עיין שם).

לא) אע"ג שספסל שנשמט רגלה אסורה בטלטול גזירה שמא יחזיר הרגל, (ש"ח סעיף ט"ז) מכל מקום אם לפי מצבה כעת יש לחוש שתפול הספסל ויזיק לאדם מותר לטלטלו ולפנותו משם (ש"ח ס"ו בהג"ה, וביאור הלכה בסעיף ט"ז) ומותר אז לסמכו על ספסל אחר לישב עליו, (ביאור הלכה שם).

לב) לולב הדסים ערבות, אסור לטלטלן באחד ממי חג הסוכות שחל בשבת (עיין תרנ"ח ס"ב ומשנה ברורה ג, ושעה"צ ב). ואסור להריח בהדס אפילו אינו נוגע בידו (תרנ"ג). אבל אתרוג כיון שמותר להריח מותר בטלטול (תרנ"ח ס"ב ברמ"א ומשנה ברורה סק"ה).

לג) שופר מותר לטלטלו בשבת לצורך גופו או מקומו (ש"ח ס"ד) ואפילו בר"ה שחל בשבת (סימן תקפ"ח סעיף ה' במגן אברהם ומשנה ברורה ס"ק י"ד-ט"ו).

לד) חפץ של מוקצה המונח על הקרקע ורוצה להסתירו ולהעלימו מעיני האדם שלא יגנב או יפסד מותר לדוחפו ברגליו למקום שרוצה, ולא דוקא משום הפסד אלא ה"ה ביש לו כוונה ומטרה אחרת (ש"ח ס"ג, ש"א ס"ח).

לה) מותר לכבד רצפת הבית במכבד (בעז"ם) השרי לכבד בו (עיין סימן של"ז) ואע"ג שמזיז אבק ואפר אין בו חשש של טלטול מוקצה, דבכה"ג מקרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר (עיין משנה ברורה של"ז שעה"צ סק"ז).

לו) עצמות וקליפות (ביינע"ר מיט שאלעכ"ץ) אע"ג דכבר כתבנו לעיל שבאם ראויין למאכל בהמה שריין בטלטול, אבל ביו"ט חמור ואם נתפרקו הקליפות מן הפירות ועצמות מן הבשר ביו"ט אסורות בטלטול לבד במקום ששייך להתיר מטעם הוצאת גרף של רעי (סימן תצ"ה משנה ברורה ס"ק י"ז).

לז) מותר לטלטל מוקצה ביו"ט לצורך אוכל נפש, אבל רק הטלטול שרי, לא האכילה והתשמיש בו (תק"ט משנה ברורה סקל"א) ומה"ט מותר להסיר מוקצה המונח ע"ג האוכלין כדי שיוכל ליקח האוכל (תק"ט ס"ז ברמ"א, ומשנה ברורה). וכן מותר לטלטל ביו"ט ארנק כסף (געלט-בערז"ל, בלע"ז) להוציא ממנו את המפתח של ארון אוכל וכיוצא (תקי"ח ס"ג ברמ"א ומשנה ברורה ס"ק כ"ד) וכל שאפשר ע"י טלטול כלאחר יד טפי עדיף (תרל"ח ס"ב בביאור הלכה).

לח) לייכטע"ר אע"ג שבשבת דינם ככלי שמלאכתו לאיסור מכל מקום ביו"ט כיון שאז מותר להדליק נרות דינו ככלי שמלאכתו להיתר, וכן כל כיוצא כגון קדירות ושאר כלי בישול, וכן כל כלי אפייה, וכן אוכלין חיינ לבשל או לאפות, כמו קמח, קטניות, דגים חיינ, ועוד (שאלות ותשובות פא"י סימן כ"ה), ומכל מקום בלייכטער"ס (פמוטות) של כסף יש להסתפק גם ביו"ט להפוסקים דס"ל דגם בכלי שמלאכתו להיתר שייך "מוקצה מחמת חסרון כיס" (שם).

לט) פירות שנשרו מן העץ בשבת הרי הם מוקצה ואסור לטלטלם בשבת וה"ה ביו"ט (שכ"ב ס"ג, תקט"ו ס"ב, ומשנה ברורה כ"ג).

מ) בערז"ל (ארנקי הוא כיס של מעות) אע"ג שאין בו מעות והוא נקי לגמרי, מכל מקום כל שהשתמשו בו כבר פע"א דינו ככלי שמלאכתו לאיסור ואסור לטלטלו רק לצורך גופו או מקומו (א"ר ובית מאיר, ומשנה ברורה ש"י ס"ק כ"ז) אבל אם מקפיד שלא להשתמש בכיס זה לשום דבר רק מעות אז דינו כמוקצה מחמת חסרון כיס, ואסור בטלטול גם לצורך גו"מ (מגן אברהם, פרישה, וביאור הגר"א ש"י, ומשנה ברורה ס"ק כ"ה).

מא) אין שום אוכל תלוש הראוי לאכילה מוקצה לשבת ואפילו עומדים לסחורה (ש"י ס"ב) לבד גרוגרת וצימוקין שהניחם לייבש ואין ראויין (שם).

מב) כל דבר שהיה מחובר ביה"ש אפי' נשר אח"כ מעצמו אסור משום מוקצה (שכ"ב ס"ג ומגן אברהם שם).

מג) כל דבר שהיה ביה"ש מחוסר צידה אפי' נצוד שבת מאליו הר"ז אסור עד מוצש"ק משום מוקצה (שכ"ה ס"ה) וה"ה בצדו עכו"ם (שם).

מד) אם תלשו או צדו עכו"ם בשביל ישראל (אפי' לא בשביל ישראל זה שנתנו לו אח"כ) אז אסור עד מוצש"ק בכדי שיעשו, אבל אם לעצמו מותר לערב מיד (שם). ועיין מגן אברהם תקט"ו ס"ז האיך משערין בכדי שיעשו.

מו) בגד שעטנו אסור לטלטלו (ש"ח סעיף מ"ז ומסקנת האחרונים) ובגד שיש להסתפק בו משעטנו כמו שנוהגין למנוע ללבוש בגד צמר עד שנבדק מחשש

שטענענז גאם כן אסור וצ"ע (כן מבואר בשאלות ותשובות אמרות ש"י ח"א סימן ל"ב ונימוקו דכיון שסוכ"ס נמנעין מללבשו ומקפידין ע"ז מחמת חשש שעטנז הר"ז מוקצה, ול"ד למה שהתיר בא"ר סימן תמ"ד בדבר שנמנעין מחמת מנהג דשאני התם שאי"ב שום סרך איסור רק המנהג, משא"כ הכא קביעת המנהג מחמת חשש כשלון באיסור חמור, ועוד ל"ד לנידון הא"ר דשם מיירי באוכלין ושם קיל יותר משאר דברים כדקי"ל לענין מוקצה דשרי לבד מגרוגרות וצימוקים וכן לענין היתר טלטולו שלא לצורך כלל, משא"כ בכלי, וסיים דמכל מקום צ"ע דאולי במקום ספק יכולין לסמוך על שיטת היש מתירין לטלטל כמבואר בסעיף מ"ז שם).

מז) אסור לטלטל בהמה חי ועוף (סימן ש"ח סעיף ל"ט) **ואפי' להשבת אבידה או שילוח הקן גם כן אסור** (שאלות ותשובות חת"ס או"ח סימן פ"ב). **ואפילו במקום הפסד אסור כגון שהעוף פורח ע"ג כלים ואפשר שתשברם אלא יפריחם בלבד** (משנה ברורה ש"ח קמ"ו).

מח) לטלטל בע"ח כגון עופות שמשתמשין בו לשחוק וטיול בשו"ע הגר"ז סימן ש"ח סעיף ע"ח דאסור לטלטלו ובמנח"ש סימן פ"ח סק"י שראוי להחמיר כן, (עיין שם).

מט) גחלת של מתכת ואפי' של עץ מותר לסלקה ממקום דריסת בני"א שלא יזוקו בה (מגן אברהם סימן ש"ח ס"ק ל"ז, ובשאלות ותשובות אור הישר סימן ז' דאפילו להריב"ש דמחמיר בעץ מכל מקום במקום דריסת קטנים לכו"ע שרי, עיין שם).

נ) במוקצה מחמת מיאוס קי"ל כר"ש דשרי (סימן רע"ט ס"ו, וסימן ש"י ס"א, ובענין עד היכן כחא דהיתרא אם רק לצורך גופו ומקומו או אפילו מחמה לצל עיין פרי מגדים וביאור הלכה שם). **נא) דבר הנולד ונתהוו בשבת או ביו"ט המה מוקצה גמור לכו"ע, ואסורין בטלטול אפי' לצורך גופן ומקומן** (סימן שכ"ב ס"א, תקי"ג ס"א).

ויש נולד שני שהיה כבר בעולם מבע"י אלא שבשבת ויום טוב נשתנה מכמות שהיה כגון כלים שנשברו בשבת או ביו"ט ואין השברים ראויין למלאכתן הראשונה, וכן עצמות שנתפרקו מהבשר וראויין לכלבים פליגי הפוסקים בזה (עיין ש"ח ס"ו) והכרעת הפוסקים להחמיר ביו"ט ולהקל בשבת (אחרונים שם ובסימן תצ"ה ס"ד).

נג) כלים שנשברו במקום שיכולין להזיק כגון כלי זכוכית שנשברו על השלחן או במקום שהולכין מותר לטלטל השברים ולפנותן כדי שלא יזוקו בהן (רמ"א ש"ח ס"ו).

נד) כל כלי שמותר לטלטלו בשבת אם נתפרקו דלתותיהן מהן בין מבחול בין בשבת הרי אלו ניטלין אפי' אין ראויין למלאכה אחרת כלל אעפ"כ שם כלי עליהן כיון שראויין עדיין להתחבר עם הכלי (סימן ש"ח ס"ח וכפמ"ש הפרי מגדים שם).

נה) לאכטע"ר (נר) **חדש שעדיין לא נשתמשו בו אפילו פעם א' מכל מקום מוקצה הוא** (פרי מגדים א"א ש"ח סק"ה, הג מהרש"ם א"ח רע"ט בשם תוספות שבת מד: שהעיקר כהפרי מגדים, ובשארית ישראל סימן כ"א דלאכטע"ר של כסף וכ"ש של זהב לכו"ע אסור אפילו לא נשתמשו עדיין דהו"ל מוקצה מחמת חסרון כיס, עיין שם, ועיין מנח"ש סימן פ"ח ס"ק כ"ח).

נו) כלי לישנה כגון קנע"ט שיסע"ל וועלגע"ר האל"ץ מעה"ל זיפ"ל וועלגער ברע"ט, וכן כל כלי אפייה מוקצים הם (עיין מנח"ש סימן פ"ח ס"ק ככ"ה אות ה).

נז) כל כלי כתיבה דינם ככלים שמלאכתן לאיסור (תפא"י בכלכלת שבת, דיני מוקצה אות י) **אבל הקולמוסים שמקפידין מלעשות בהם תשמיש אחר מחשש שלא יתקלקלו, חמורין יותר, ודינם כמוקצה מחמת חסרון כיס** (עיין מנח"ש שם).

נח) בשבת שבתוך החג סוכות אסור לטלטל הלולב ודינו כאבן (רמ"א תרנ"ח ס"ב, פרי מגדים ש"ח א"א י"ב ח"א הלכות שבת כלל ס"ו סי"ג, ותוספות שבת) **ובשבת לאחר סוכות אם ייחדו לעשות סלים קלועים למצות בשמים אסור לטלטלו, וכן אם לא ייחדו לשום דבר דדינו כאבן** (שאלות ותשובות שא"י סימן כ"ה).

נט) מזוזה מסתפק במנח"ש סימן פ"ח ס"ק ל"ח אות ז' מה דינו, ועיין תולדות שמואל דף קצז:

ס) מחט הנקרא שפילק"ע או שטע"ק נאד"ל מותר בטלטול לצורך גופה או לצורך מקומה, וכן הדין במחט המיוחד לתפירה הנקרא נע"ה נאדע"ל (ש"ח סי"א).

סא) מי גשמים אינה מוקצה (נזר ישראל בשם תשובת הגאונים סימן רמשנה ברורה, ובשם זכ"א ח"א, ואע"ג שכ הפרי מגדים בפת"כ דיני מוקצה אות כ"ט שאסור בטלטול כבר כ' בתולדות שמואל דף קצ"ז: דתשובת הגאונים מכריע הפרי מגדים, עיין שם).

סב) מכבדת הנקרא בעז"ם מאותן שנאסרו לכבד בהן אפי חדר מרוצף (עיין רמ"א של"ז ס"ב) **אסור בטלטול רק לצורך גו"מ** (מגן אברהם ואחרונים בש"ח סעיף מ"ט, ותולדות שמואל שם).

סג) מסרק הנקרא קעמ"ל המיוחד לסרוק הראש והזקן דינו ככלי שמלאכתו לאיסור (תולדות שמואל דף קצ"ח).

סד) מעות הוי מוקצה מחמת גופו ואין ניטל אפילו לצורך גופו ומקומו (ב"י סימן ש"י, ושו"ע ש"ג סכ"ב).

סה) תרופות הנקרא מעדעצי"ן אין לטלטל כלל רק לצורך החולה (מנח"ש סימן פ"ח ס"ק ט"ז).

סו) מפה שעל השלחן שעליה הנרות אם היו ביה"ש על השלחן דברים המותרין החשובין יותר מהנרות ודאי דאין המפה מוקצה, אבל אפילו לא היה מכל מקום לא נעשה המפה בסיס למנורה (עיין היטב שו"ע הגר"ז רי סימן ש"ט, וכן כ' במשנה ברורה שעה"צ אות כ"ד בשם מו"ק ובית מאיר ומסיק להקל) ויש מחמירין עכ"פ המפה שעליה עומדת הנרות (פרי מגדים ודה"ח, אבל דעת הלבוש יחידאה היא ולית דחש לה במוקצה דרבנן).

סז) מקל של חגור כיון דמותר לילך בו מותר גם כן בטלטול לכל אדם, אבל של שאר אנשים צ"ע (עיין קו"א שבשו"ע הגר"ז סימן ש"א סק"ז, ומנח"ש סימן פ"ח ס"ק כ"ז).
סח) מראה (שיגע"ל) של מתכות שהיא חריפה אסור להסתכל בה בשבת, וגם בטלטול אסורה (תולדות שמואל דף קצח:).

סט) שריי"ב אי"ר מוקצה מחמת חסרון כיס כיון שמקפידין להשתמש בו דוקא לכתיבה, מגן אברהם סימן צ"ח סק"י, ומי שאינו מקפיד קיל (אחרונים).
ע) לייטע"ר (סולם) גדול שמשמשין בו בחוץ אסור לטלטלו ממקום למקום, אבל באותו מקום שעומד מותר לעלות ולירד בו (ש"ח י"ט) אבל בעומד בפנים הבית שרי לטלטלו ממקום למקום (תולדות שמואל קצט:).

עא) סם המות לזבובים עכברים וכיוצא אסור בטלטול (עיקרי דינים סימן י"ד אות כ"ט).

עב) טאשע"ן מעסער"ל (סכין כיס) המכיל להב אחד גדול ויש בה גם כן להבים קטנים שמיוחדין לדברים האסורים בשבת כגון לחתיכת צפרנים תיקון קולמוס הנקרא בליי-פעדער, וכיוצא, דינו כך: אם להב הגדול חשוב לו יותר מהקטנים (כמו שהוא על פי רוב בזמנינו) ובלהב הגדול עושה צרכי היתר (כנהוג) אז מותר לטלטל הסכין בלי פקפוק (דדמי ממש לדין נדן שבסימן ש"ח ס"א) אבל אסור לטלטל בידיו הלהבים הקטנים שבו באם מיוחדין לאיסור רק באם רוצה להשתמש בהם לצורך גופן או מקומן (ואין בהו חומר מוקצה מחמת חסרון כיס, דאין מקפיד מלהשתמש בהם שאר תשמישין שאין מיוחדין לה) (שאלות ותשובות פאר ישרים או"ח סימן כ"א, ומנח"ש סימן פ"ח ס"ק מגן אברהם).

עג) בענין סכין מילה לטלטלו לאחר המילה, אם אין לו עוד מילה באותו שבת היתרו מפוקפק מאד ועד כאן לכתחילה יזמין שיניח אחר החיתוך הסכין בתוך כלי שיש שם דברים המותרין החשובין יותר מסכין של מילה ועי"ז יוכל לטלטל אח"כ הכלי עם הסכין כמבואר בסימן ש"ח ס"א, ובסימן ש"י עיין שם (שאלות ותשובות מהרש"ג) ובדיעבד אם הניחו מידו על הכסא וחושש שלא יגנב יש

להקל ללוקחו ולהצניעו (רמ"א יור"ד רס"ו ס"ב, וש"ך שם, ב"ח סימן ש"ח, משנה ברורה ש"י ס"ק ט"ו, אות חיים ושלום בשם משיב דברים, תולדו"ש דף קצ"ט:).

עוד עצה אלכתחילה שיזמין אדם שיקבל הסכין מידו בגמר החיתוך ואותו אדם לא יניחו מידו עד שיצניענו במקומו הראוי (א"ר שם, וכ"כ בשאלות ותשובות פא"י שם, ותמך יסודו על החכ"ש רי סימן ש"ח, ואע"ג דשם דוקא באינו מוקצה מחמת חסרון כיס כמבואר בשע"ת מכל מקום הפסד מקיל הגר"ז, וכדאים לסמוך עליהם במוקצה דרבנן במקום מצוה דאורייתא שלא יפסידו עושי מצוה בצירוף מה שמקילין הרבה פוסקים גם לכתחילה, עיין שם).

(עד) באנ"ק או בענקע"ל שנשמט אחד מרגליה מכ"ש שתיים או יותר אסור לטלטלה ולהניחה על ספסל אחרת ולישב עליה אא"כ ישב עליה כבר כך פע"א קודם שבת (מגן אברהם ש"ח סט"ז) ומכל מקום יש היתר באופנים הבאים:

(א) אם נשבר הרגל או נאבד (ט"ז, ומשנה ברורה ס"ק ס"ט).

(ב) אם הרגל נעשה באופן שאין תוקעין הרגל בתוך חור אלא שהכסא מחובר לה בשאר אופן (בשאלות ותשובות פא"י סימן ל' על פי משנה ברורה הלזה).

(ג) אם דרך אותן כסאות שהרגל מונחין בחורן ברפיון (מגן אברהם, ומשנה ברורה בביאור הלכה שם) ויש מקילין אפילו אם רק אדם זה דרכו כן (מגן אברהם שם ועיין ביאור הלכה).

(ד) לישב עליה במקומה בלי להצטרך לטלטלה ממקום למקום גם כן שרי (א"ר, ומשנה ברורה סק"ע), (פא"י שם).

ודע דדין זה נ"מ גדולה לכל מיני חפצים שיש להם רגלים כמו שלחנות, וכיוצא כולם דינם כזה וכן כל כלים שיש לחוש בהם לתיקון האסורה, אסור בטלטול (קצה"ש בבדה"ש סימן ק"ט אות י').

(עה) כל מיני ספרי קודש שמותר לקרותן מותרין בטלטול אפילו שלא לצורך כלל (ש"ח סעיף ג).

(עו) מותר לטלטל מגילה בשבת (שע"ת סימן ש"ח בשם א"ר, מחה"ש שם סק"י, פרי מגדים, בגדי ישע, חסדי דוד, מטה יהודה, ומשנה ברורה תרפ"ח דלא כפר"ח).

(עז) עיסה הנקרא טיי"ג הוי מוקצה מחמת גופה ואסורה אפי' לצורך גופו ומקומו (ש"ע הגר"ז סימן ש"ח סעיף ח).

(עח) טיי"ע זעק"ל (או בלעטע"ר) אסורין בטלטול אפילו לצורך גו"מ (מנח"ש סימן פ"ח ס"ק כ"א) אבל המונחין בכלי יחד עם הסענץ שרי לטלטל הכלי (תולדות שמואל דף ר).

עט) פליגע"ן טרייבע"ר והוא כלי עץ הנעשה להברית הזבובים ויתושים מותר להשתמש בו בשבת (ש"ח סכ"ג) אבל הנעשה להרגם דינו ככלי שמלאכתו לאיסור (ספר שבתות ליש דף מ).

פ) מטה המיוחד להכות או לאיים התינוקות שרי בטלטול (תולדו"ש שם).

פא) גרא"ז, (עשב) אסור בטלטול (מגן אברהם ש"ב סק"ו, פרי מגדים שם, וט"ז של"ו סק"ד) וצריכין לזוהר בעת הישיבה עליהן שלא יגע בהן בפרט שבאין אח"כ לידי תלישת עשבים (תולדות שמואל דף ר:). בשגם שעל פי המקובלים אין לישב על האדמה בלי חוצץ אחר (עיין שע"ת הלכות ט"ב).

פב) צייטונגע"ן, למפ"ש הפוסקים שאסור לקרות צייטונגע"ן בשבת (באה"ט ש"ז ס"ק י"ט, ומשנה ברורה ס"ק ס"ג בשם שאילת יעב"ץ, ושלחן עיין שם, יסוד יוסף, כלכלת שבת, מהר"ם ש"ק או"ח סימן קכ"ג, שע"ת ש"ז, קצוה"ש סימן ק"ז, תולדות שמואל דף ר) אסורין גם בטלטול (תפא"י שם, תולדות שמואל שם, פאר ישרים שם, ועיין בתולדות שמואל שם דכל היתור של השבוי" לא שייך רק בעת מלחמה וגם בכה"ג לא שייך בזה"ז, עיין שם).

ובעניני עתוני החרדים אם רובם במילי דעלמא קורות ומאורעות (וגם רעקלאמע"ן אדווערטייזמענט"ס בכלל) אז דינם כפי המבואר בפוסקים הנ"ל שאסור לקרות (כמבואר בדבריהם ובבדי השלחן סימן ק"ז בדה"ש מ"ג באורך) ואפילו הנעשו בעניני הדת בחיי הציבור וחיזוק עניני החרדים יש להסתפק בקריאתן (בדה"ש שם).

פג) אסור לנגוע שינועבעכט"ס (קורי עכבי"ש) והוה מוקצה מחמת גופו (מנח"ש סימן פ"ח ס"ק מ"ז בשם תהלה לדוד).

פד) שאלעכט"ס (קליפין) עיין דינם לעיל אות ב'.

פה) שאלעכט"ס של האגוזים הנקראין אמעריקאנער ניסלע"ך אסורין בטלטול והרבה נכשלים בזה בפרט באסיפת חברים וכיוצ"ב שקובעין לשתות יין ושכר וכדי שיהיו תאבים לשתות נותנין על השלחן מיני אגוזים הרבה עד שהשלחן מלא מקליפותיהם, ועל פי רוב יושבין ומפטפטין בשיחות שונות ומשונות וממשמשין בהקליפות ואין שם על לב שהם מוקצה גמור ואין נטלין אפילו לצורך גופו ומקומו כמבואר ברס"י ש"ח, ובא"ר, ובאים אז לכמה איסורים, טלטול מוקצה שיחה בטילה ואסורה בשבת מושב לצים ביטול תורה לשה"ר, ליצנות, רכילות, ליבון פני חבריו, ועוד, והמדקדקים נוהגין כהוראת החיד"א שכ במח"ב סימן רפ"ז וז"ל: ומה טוב מנהג ירושלים תובב"א, אם בקרת תהיה לכבוד חתן או אבי הבן הוא כמו רגע כניסה ויציאה דוקא, עיין שם. (עיין מסגה"ש, ותולדות שמואל דף ר"א, וספר הנדמ"ח "שבתותי תשמרו" דיני מוקצה אות ר"ו).

פז) מעה"ל (קמח) מוקצה מחמת גופו ואסור בטלטול אפילו לצורך גו"מ (ש"ע הגר"ז סימן ש"ח סעי' ח-ט, ומנח"ש סימן פ"ח ס"ק ר"א).

פז) קנע"ל או קרס הנקרא הא"ק שנפסק מהבגד בין שבת בין בחול מותר לטלטלו (מנח"ש סימן פ"ח סק"ב).

פח) רעגע"ן-שיר"ם (אמברעל"ע בלע"ז) מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו (מנח"ש שם סק"ז) אבל ביקרה שמקפיד עליה שלא להשתמש בו תשמיש אחרת שלא יתקלקל דינו כמוקצה מחמת ח"כ ואסור גם לצורך גו"מ, (שבת"ת שם).

פט) וטע"ר (חמאה) וכיוצא שאין הדרך לאכלן לבדנה רק ללפת הפת מכל מקום דינם כאוכלין שמתלטלין אפילו שלא לצורך כלל (שם).

צ) שני"י (שלג) שירד בשבת או בחול מותר בטלטול (נז"י בשם תשובת הגאונים וזכ"ל"א) אבל יזהר שלא לרסק השלג, ולא ידחקם בין ידיו (סימן ש"כ סעיף י"א, ועיין ביאור הלכה שם).

צא) כל דבר שהובא בשבת מחוץ לתחום אפילו לצורך ישראל זה אם אי"ב חשש שצדו אותו או תלשוה מהמחובר בשבת מותר בטלטול אפי' לישראל שהובא בשבילו (שכ"ה ס"ח).

צב) כלים המוקצים מחמת חסרון כיס גם דלתותיהן שנתפרקו אסורות בטלטול כגוף הכלי, אע"ג שאינו מקפיד על הדלת (קצוה"ש סימן ק"ט בבדה"ש אות ח).

צג) וכמו"כ צריכין לידע דכלים שנתפרקו דלתותיהן וראויין להחזירן בניקל (אבל אסורה) דאסורין בטלטול (קצוה"ש סימן ק"ט בדה"ש י) ומה"ט בתי עינים (בריל"ל) שנשמט יד ממנה ויש הבורג (שרוי"ף) ברשותו אסור לטלטלו באם הוא שרוי"ף כזה שבניקל להחזירו (שאלות ותשובות פא"י סימן ל"א). וכן מכבדה (בעז"ם) שנתפרקו החלקים, או קלאמק"ע שנתפרק ויש כאן החלקים אסורין בטלטול שמא יחזירם (שם).

צד) אבל אם נתפרק כלי שכעת עלולה להזיק לאדם מותר לטלטלה לפנותו.

פרק י"ד

כיס התפור בבגד

(ביארתי ביתר שאת מקצוע זו כיון שהוא שכיח ורגיל)

א) הניח מעות במכוון (או שאר מוקצה כצורות, שברי עצים, וכיוצא) **בכיס של הבגד** (קעשענע בל"א) **אם הכיס אינו תפור לארכו בבגד** (פי' דהכיס הוא חלק נפרד מהבגד) **אלא** פיו לבדו תפור וכולו תלוי, **אע"ג דהכיס נעשה בסיס להמעות מכל מקום** מותר לטלטל הבגד ממקום למקום **ואע"ג שהמעות בתוכו** (ש"י ס"ז ובהפוסקים) **ומכל מקום אם אפשר לנער המוקצה מהכיס ובלי נגיעה בכיס גופא שהוא מוקצה)** **ינער לכתחילה** (א"ר, ומשנה ברורה ר"ט, ל) **אבל הכיס הוא מוקצה גם אחר הניעור** (שם).

ובין בהניח במתכוון בין בשכח ינהוג כן. לבד מה דבשכח אין הכיס נעשה מוקצה **כיון דבשכח לא נעשה הכיס בסיס להמוקצה** (שם).

ב) ואם היה הכיס תפור בבגד נעשה כל הבגד בסיס, ועד כאן אם הניח במתכוון המוקצה שישאר ביה"ש אסור ליגע בהבגד כלל, אבל בשכח דינו שצריך לנער המוקצה מהכיס ואח"כ מותר בטלטול (כבסימן ש"ט ס"ד, משנה ברורה ל).

ג) ובכל ענין אין ללבוש בגד כל זמן שהמוקצה בו דחיישינן שיצא בו (ש"י ס"ז).

ה) עצים ואבנים אסורים בטלטול אפילו לצורך גו"מ, אבל אם ייחדן לאיזה תשמיש לעולם נעשה כלי ומותר בטלטול, אבל בלא ייחדו לעולם כגון שרוצה לייחדן לישיבה לשבת אחד או שתים אז אף אם עשה בהם מעשה רב דהיינו שסדרם מבעו"י שיהיו מוכנים לישב עליהם למחר מותר לטלטלם לצורך ישיבה (שו"ע הגר"ז סימן ש"ח סעיף נ"ב, ובקצוה"ש סימן ק"י בדה"ש אות ד-ה).

ו) וכן הדין בכל דבר כע"ז באם מייחדו לעולם לתשמיש מיוחד שרי לטלטלו, ובאינו מייחדו לעולם רק לצורך שבת אחד או שתים אז אם עשה מעשה תיקון המוכיח שמוכנים ועומדים לכך מותר בטלטול לצורך הדבר שהוכן לו (שם נג, וקצוה"ש שם).

ז) מותר לעשות גרף של רעי לכתחילה במקום פסידא (של"ה משנה ברורה ט"ו).

ח) סולם שבבית שעשויין לטלטל מזוית לזוית לצורך תשמיש מותר לטלטלו כדרכו בשבת (משנה ברורה ש"ח, ע"ח).

פרק ט"ז

טלטול פרחים וצמחים

א) מותר להעמיד ענפי אילן במים בשבת ובלבד שלא יהיו בהם פרחים ושושנים הנפתחים מלחלוחית המים (רמ"א של"ו י"א) ובד"ז פליגי האחרונים י"א דאינו מותר רק כשכבר עמדו במים מער"ש מותר להחזירו בשבת (תו"ש וח"א), וי"א דכל שהיו המים מזומנים מער"ש אע"ג שלא היו בתוכן מותר לתת בתוכן בשבת (הגר"ז ופרי מגדים) ויש בדיעבד לסמוך עליהו (שעה"צ, מ"ח).

ב) אסור לשרות חטים ושעורים וכיוצא במים דהוה תולדות זורע (של"ו י"א).

ג) עציץ אפי אינו נקוב יש ליזהר מליטלו מע"ג קרקע ולהניחו ע"ג יתדות או איפכא (של"ו ס"ח, ומשנה ברורה שם).

פרק ט"ז

ביטול כלי מהיכנו

א) אסור לשום בשבת כלי במקום מסויים ע"מ שדבר מוקצה יפול אל תוכו כיון שע"י כך יבטל כלי התחתון מלהשתמש בו עוד ע"י שהמוקצה בתוכה, וזה נקרא בש"ס ובשו"ע "ביטול כלי מהיכנו" (ש"י ס"ו). ואסור לעשות כן שיבטל הכלי מתשמישו אפילו לשעה קלה בלבד (רס"ה משנה ברורה סק"ה רס"ו משנה ברורה ס"ק כ"ז).

וכמה היתרים נשנו בה:

א. במקום שאפשר לנער האיסור מתוך הכלי מיד אחר שנכנס בה (רס"ה משנה ברורה סק"ה, ש"ח משנה ברורה קמ"ז) וענין "האפשרות לנער" אין הכוונה מטעם איסור מוקצה, דמצד זה בכ"ע שרי לנער כיון שלא היה המוקצה בתוכן ביה"ש, (כבסימן ש"י) אלא הכוונה מצד רצונו ודעתו של בעה"ב כגון אם נכנס שמן לתוך הכלי לא ירצה לנער הכלי מיד, שלא להפסיד השמן ושלא ללכלך השלחן, וכן אם נופל לתוך הכלי דבר יקר שבקלה להשבר גם כן לא ירצה לנער שלא להפסידה ולשברה (עיין שם, ותראה).

ב. אם יש בכלי דבר המותר (וה"ה שיכול להניח בתוכה דבר המותר לכתחילה, (חי חת"ס או"ח ש"ח על המגן אברהם נ"א) החשוב יותר מהאיסור שרוצה להניח ליפול

בהכלי שרי גם כן (מגן אברהם ומשנה ברורה בסימן רס"ה שם) וגדר דבר חשוב נמדד לפי בעל המעשה והכלי (משנה ברורה ש"י ל"ג בשם מגן אברהם א"ר וש"א).

ג. אם אין כוונת נותן הכלי לקבל מוקצה הנופל בה רק סיבה אחרת מביאו לשים הכלי תחת הנר כגון שמתיירא שלא יפלו ניצוצות וכיוצא (עיין משנה ברורה רס"ה סק"ו, וצ"ע מסעיף ד' למה הצריכו לתת טעם בניצוצות מפני שאי"ב ממש הי"ל להתיר מטעם שאין הכוונה לקבל הניצוצות רק לחצוץ בית הניצוצות להשלחן, וצ"ל דכוונת התירו של המשנה ברורה רק באם אין דעתו על השמן כלל כמו שכתבתי שדעתו משום הניצוצות ולא איכפת לו ענין השמן אז לא מיחשב ביטול כלי, אבל אצל ניצוצות כיון שרוצה לקבל הניצוצות רק לא מטעם שצריך להם בעצמם בזה שייך עדיין ביטול כלי, והה"נ לענין שמן אם רוצה בקבלתן אפילו לא מטעם שצריך להשמן י"ל דין ביטול כלי מהיכנו, ודו"ק).

ד. באינו מבטל בידים רק גורם לביטול כלי, גם כן שרי, כגון בנופל מוקצה על השלחן ונותן כלי תחת השלחן לקבלו אולם כ"ז שהשלחן על מקומו המוקצה נופל על השלחן ולא בתוך הכלי, ומזיו השלחן ממקומו כדי שיפול בתוך הכלי, (משנה ברורה רס"ה ו).

ה. במקום הפסד מרובה מותר לבטל כלי מהיכנו לשעתו (רס"ו ס"ט במגן אברהם ומשנה ברורה כ"ז) ולכלל היום במקום הפסד מרובה יש מחלוקת הפוסקים (שם במשנה ברורה וביאור הלכה, וחזו"א סימן מ"ח סק"ז).

ו. אם נותן כלי עם מים והמוקצה היורד לתוכה גם כן משקה דשייך לומר קמא קמא בטיל, אפילו נתרבתה אח"כ האיסור מן ההיתר שהיה בתחלה מכל מקום שרי (של"ה משנה ברורה ס"ק ט"ו).

ז. מותר לבטל כלי מהיכנו משום צעב"ח (ש"ה סעיף י"ט, ומשנה ברורה ס"ט).

ח. כלי שמונח בו איסור והיתר מותר לקחת ההיתר ולית בי משום מבטל כלי ע"י שמניח האיסור (ספר אחד על פי המשנה ברורה רס"ה סק"ו).

ט. אם הכין כלי לקבל מוקצה ולא נעשתה מחשבתו לא נאסר הכלי בטלטול (משנה ברורה רס"ה סק"ז).

י. מותר להניח כלי לקבל כלי שמלאכתו לאיסור ולא שייך בזה משום ביטול כלי מהיכנו כיון שיש היתר לטלטל לצורך גופו ומקומו (תהלה לדוד רס"ו סק"ז).

יא. כלי שמלאכתו לאיסור אע"פ שכבר יש לה שם מוקצה קצת מכל מקום אסור להעמידה לקבל דבר המוקצה מחמת גופו או חסרון כיס דנתבטל מהיתר טלטול גופו ומקומו שהיתה שרי עד עכשיו (פרי מגדים מובא

בביאור הלכה רס"ה, ג, וכן העלה בספר מלאכת יושר דיני מוקצה כלל ה' מסברא פשוטה דהלא כלי שמלאכתו להיתר גם כן שם מוקצה עליה והיתה בכלל גזירת מוקצה כמבואר בפרק כל הכלים, ולא התירו בו יותר מכלי שמל"א רק בטלטול מחמה לצל, וכיון ששייך בה ביטול כלי מהיכנו במה עדיף כלי שמלאכתו לאיסור, עד כאן).

העירוב בישראל כהלכתה

על מצות עירוב

(א) תורה: והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום. (שמות טז ה).

(ב) תרגום יונתן בן עוזיאל: ויהי ביומא שתיתאי ויזמנון מה דייתון לקמיהון למיכל ביומא דשבתא ויערבון בבתיא וישתתפון בדרתיהון בגין למיתייא מדין לדין ויהי להון בכופלא על מה דמלקטון יומא יומא. (תרגום יונתן בן עוזיאל שם)

(ג) תלמוד בבלי: אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (משלי כ"ג) ואומר "חכם בני ושמח לבי ואשיבה חרפי דבר" (משלי כ"ז). (שבת יד:

- עירובין כא:)

(ד) הנהו בני קקונאי דאתי לקמיה דרב יוסף, אמרו לי הב לן גברא דלעירב לון מאתין, א"ל לאבוי זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחי' עלה בבי מדרשא. (עירובין ס.)

(ה) א"ל רבה בר רב חנן לאבוי מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף? (עירובין סח.)

(ו) אלא אי אתמר לחומרא מאי קלקולא איכא, כיון דמקלקלי בה רבים היינו קלקולא, פירש"י כיון דמקלקלי בה רבים, ששוכחין ומטלטלין בלא עירוב, היינו קלקולא, אם הי' מותר לערב אתמול והוא אסר. (ביצה ט"ז:)

(ז) תלמוד ירושלמי: א"ר יהושע מפני מה מערבין בחצירות מפני דרכי שלום... מתוך כך עשו שלום הדא הוא דכתיב "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום". (ירושלמי עירובין פ"ג ה"ב)

ובקרבן העדה: "מפני דרכי שלום - כדי שיבאו לדבר זה עם זה גם שעל ידי עירוב כולם נחשבים כאיש אחד".

ובפני משה: דרכי' של התורה דרכי נועם וכל נתיבותי' היוצאים מדרכי' והן דברי סופרים שהן נתיבות לדרכי' גורמים שלום.

(ח) שאילתות: במשנה (שבת לד:): ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר, ובגמרא: מנא הני מילי א"ר

יהושע בן לוי אמר קרא "וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא" וכו'. וכתב השאילתות - פי' ואי לא מערבי כיון דלא שרי לטלטולי מאניה, ליכא שלמא בביתיה, ואי לא מדלקי שרגא ולא מעשרי ליכא שלמא בביתיה, עכ"ל. (שאילתות סימן ס"ג, ופרשת בהעלותך סימן קכ"ב)

ט) מדרש שכל טוב: "והכינו את אשר יביאו", את אשר יאכלו לא נאמר, אלא את אשר יביאו, כלומר יכינו ביום הששי במבואות ובחצרות תיקוני לחיים וקורות וצורת פתחים ועירבים ושיתופים, להתיר להם את אשר יביאו ביום השבת מרשות לרשות עכ"ל. (מדרש שכל טוב פרשת בשלח עמוד רי"ד)

י) מדרש לקח טוב: "והכינו את אשר יביאו" מכאן לעירובי חצירות מן התורה, שיערב אדם בשבת בפת או בשום מאכל, כדי שיטלטל מבית לחצר ומחצר לחצר עכ"ל. (מדרש לקח טוב פרשת בשלח)

יא) תיקוני זוהר: עירוב איהו עמודא דאמצעייתא וביה מטלטלין מבית לבית, דאינון שכינתא עילאה ותתאה, ועלייהו איתמר "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", דא מקדש, דא מקדש יו"ר. (תיקוני זוהר תיקון כ"ד)

יב) עירוב איהו עמודא דאמצעייתא - וכמ"ש (לעיל תיקון כ"א דף נב) איהו עירוב דילה מסטרא דימינא ושמאלא, דאינו ע"ב רי"ו דהיינו חסד וגבורה, ועיי"ש בביאורנו דהיינו סוד תפארת עמודא דאמצעייתא מסטרא דאות ו' של הוי"ה עיי"ש. (באר לחי רואי שם)

יג) ו' דא קורה ועמודא לסמוך עלה בית ואינון ב' מלכות י' יסוד ספירה תשיעאה, ואיהו סומך גאולה לתפלה, וביה סומך ה' לכל הנופלים ואיהו עירוב דישפיל ביה הקורה, אם היא למעלה מעשרים, דאיהי יו"ד דלעילא מכ', דאיהו כ' כתר איהו עילת העילות על כולא, דלית עינא שליט עליה. (תיקוני זוהר בהקדמה)

יד) רעיא מהימנא: כתיב ב' במשיח (זכר' ט' ט') "עני ורוחב על החמור", עניי איהו תמן בסימן ע"רובין ג'דה י'במות, ושאר מתניתין בכלל ולא איתקרי תמן מלך עד דרכיב בסוסיא דיליה כנסת ישראל. (רעיא מהימנא ר"פ כי תצא)

טו) ר"ן: בגמרא ופקדת נוך: זה עירוב שהוא דבר הצריך לנוה לטלטל מבית לבית. (ר"ן שבת ל"ד).

טז) ריטב"א: מבואה דדירין ביה כו' מהא שמעינן דלא מבעי ליה לצורבא מרבנן למידר במבוי וחצר שאינה מעורבים. (ריטב"א עירובין ס"ח).

(יז) מאירי: הזכרו עוד במעשה זה, דברים שאתה צריך ללמוד מהם הלכה למעשה, והוא שחקרו מבואה דדיירי בי' תרי גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי בי' לא עירוב ולא שיתוף. (מאירי עירובין שם)

(יח) מרדכי: מבואה דאית בי' תרי גברי רברבי כרבנן ליהוי בלא עירוב, משמע מכאן דמצוה לערב, וטעמא רבא איכא, דלא ליתי לידי איסורא לאפוקי ולעילוי, מבתיים לחצירות. (מרדכי עירובין פרק הדר)

(יט) סמ"ג: נ"ל מתוך דברי רבי יהודאי גאון כי בימי ירמי' הנביא לא שמרו דברי גזירת שלמה המלך לערב בחצרות לשתף במבואות, אלא היו מוציאים בלא עירוב, ומתוך כך היו מביאין מן העיירות שסביבות ירושלים כל מיני משא מבתיים דרך סרטיא שמעיר לעיר שהיא רה"ר ומביאין אותן משאות בשערי ירושלים, ולכך כשהזהיר ירמי' על גוף האיסור של תורה הזהיר גם על גזירת שלמה שלא להוציא שום משא אף מן הבית לחצר אלא אם כן ערבו, וזהו לשון הנביא "כה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תוציאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלים", זה גוף האיסור של תורה, ואח"כ אמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, זו גזירת שלמה המלך, כי לבני ירושלים הי' מזהיר וכבר אמרנו כי מן התורה מותר להוציא מן הבתים לרחובות ירושלים, אלא וודאי על גזירת שלמה הזהיר מפי הגבורה שע"י שעברו גזירתו באו לגוף האיסור של תורה, עכ"ל. (סמ"ג בהלכות עירובין).

(כ) טור: מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות בין אחר שיתופי מבואות ועל שניהם מברך על מצות עירוב. (טור או"ח סימן שצ"ה)

(כא) בית יוסף: מצוה לחזור בין אחר עירובי חצירות וכו' כ"כ המרדכי בפרק הדר והביא ראיה מדאמר מבואה דדיירי בה תרי גברי כרבנן ליהוי בלא עירוב וטעמא רבא איכא דלא ליתו לידי איסור לאפוקי ולעילוי באיסור וכ"כ בהגהות בפ"א מה"ע. (בית יוסף שם)

(כב) כסף משנה: לכך יש לומר דתלתא גווני ניהו חובה ואינה חובה ודבר הרשות ונטילת ידים ושחיטה הם דברי הרשות שהרי אפשר לו שלא לאכול בשר ולא דבר שיצטרך נטילת ידים אלא פירות או ירקות, אבל עירוב אף על פי שאינו חובה מצוה עליו לעשות עירוב שמא ישכח ויוציא, ולא תיקשי לרבינו מעל הטבילה דמילתא דרשות היא לא ליטבל ולא ליטהר ואע"ג דחייב אדם לטהר עצמו ברגל לאו חיוב גמור הוא א"נ דלא רצו חכמים לשנות הברכה שלש פעמים בשנה מבכל השנה... (כסף משנה הלכות ברכות פ"א הי"א)

כג) מגיד משנה: ... לפי שידוע שדבר תורה מותר להוציא מן הבתים לחצרות ולמבואות בלא שום עירוב וחכמים אסרו זה גזרה משום הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים והתירו על ידי עירוב ואנו מברכין וצונו לומר שאין אנו רשאים לטלטל בלא עירוב וצונו שכשנרצה להוציא מן הבית לחצר שנערב והרי זה כמצות נטילת ידים ושחיטה וכיוצא בהן... ולא עוד אלא שבחצרות על ידי עירוב נעקר לגמרי איסור של דבריהם להוצאת הבתים. (מגיד משנה הלכות עירובין

פ"ו הכ"ד)

כד) ב"ח: מצוה לחזור וכו' כלומר אף על גב דבעירובי חצירות ושתופי מבואות מערבין אפילו לדבר הרשות מכל מקום מצוה לחזור אחריהם כדי שלא יגיעו לידי איסור טלטול בחצר ובמבוי. (ב"ח שם)

כה) פרישה: מצוה לחזור אחר עירובי חצרות בין אחר שיתופי מבואות וכו', במה שכתוב כאן מצוה לחזור פי': אותה מצוה לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צורכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג, ומכל מקום אותה מצוה היא בשביל הנאתינו וכו'... (פרישה סימן שצ"ה)

כו) שולחן ערוך: מצוה לחזור אחר עירובי חצרות. (אורח חיים סימן שס"ו סעיף י"ג).

כז) שולחן ערוך: מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ומברך עליו על מצות עירוב, ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצירות למבוי בשבת וכו'. (אורח חיים סימן שצ"ה סעיף א').

כח) שולחן ערוך: בני מבוי כופין זה את זה לעשות לחי וקורה למבוי. (חושן משפט סימן קס"ב סעיף א')

כט) טורי זהב: מצוה לחזור כו', דלא יבא לידי איסור טלטול. (ט"ז סימן שצ"ה ס"ק א')

ל) פרי מגדים: דודאי עירובי חצרות שבות הוא ומשום מצות כבוד שבת שלא יהיו ידיו אסורות מלהוציא ולהכניס התירו בין השמשות... (פרי מגדים סימן ר"ס א"א ס"ק ג')

לא) שולחן ערוך הרב: מצוה לחזור אחר עירובי חצירות כדי שלא יבאו לטלטל באיסור וצריך לברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב כמו שצריך לברך על כל מצות של דבריהם. (שולחן ערוך ערב סימן שס"ו סימן י"ח)

לב) משנה ברורה: מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, כדי שלא יבואו לטלטל באיסור. (סימן שס"ו ס"ק ע"ח)

לג) משנה ברורה: מצוה לחזור וכו': פן ישכחו ויבואו לידי איסור טלטול. (סימן שצ"ה ס"ק א')

לד) רבינו מהר"ם בר ברוך: (לענין צרכי העיר) "ואמר אחרי רבים להטות, כמו שמסכימים הרוב, אף על פי שהמיעוט המתנגדים נראה יש להם טענותיהם חזקות, הרי הם בטלים ברוב, ואין שומעין להם כמו שאין שומעין אם טענו לא נכנים אורחים, לא נחלוק צדקה וכו', וכן לענין לחי וקורה, אם טען למה אתן לתקנם כדי להכניס ולהוציא בשבת, אני איני רוצה להכניס ולהוציא, או איני צריך להכניס ולהוציא, או לכולנו אין צריך לנו כ"כ בתקנה זו וכו'... אלא כופין זה את זה". (מובא בשו"ת ר"י מינץ סימן ז')

לה) קרבן נתנאל: הרא"ש: ולא מסתבר כלל למיזל לחומרא בתרי לישני לענין עירובין, וכן כתב ר"מ ז"ל, ונראה כלישנא קמא דבשל סופרים אפילו בעלמא הלך אחר המיקל וכל שכן בעירוב שאין לו עיקר מן התורה שהלכה כדברי המיקל בעירוב. וכתב הקרבן נתנאל: דהלכה כדברי המיקל בעירובין "ונראה מכאן דהלכה כדברי המיקל אפילו בפלוגתת הפוסקים" עכ"ל. (קרבן נתנאל עירובין פ"ה סימן ט' סק"ל)

לו) הלכות גדולות לר"י גאון: "וצריכא מתא למיעבד לה עירוב הדר הדרנא (פ' סחור סחור) בחבלים או בצורת הפתח". (הלכות עירובין פרק הדר)

לז) רב נטרונאי גאון: "תימא גדולה תמהני בדבר זה, חכמים גדולים שכמותכם, בעלי תורה, מדקדקים בדבר הלכה כו', מפני מה אין אתם מערבין עירובי חצרות כדאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי (עירובין סח). מבואה דאית בה תרי גברא רברבי כרבנן, לא ליהוי ליה עירוב ולא שיתוף?" (שם) מהא שמעינן דלא מבעי ליה לצורבא מרבנן למידר במבוי וחצר שאינה מעורבים. (תשובות גאוני מזרח ומערב סימן כ')

לח) ספר הכוזרי: החכם החבר ר' יצחק הסנגרי זצ"ל. אמר הכוזרי... אבל נשאר לי לשאול אותך בעירוב, והוא קלות במצות השבת, איך יתיר מה שאסרו הבורא בתחבולה ההיא הנקלה והפחותה. אמר החבר: חס ושלום שישכימו המון חסידים וחכמים על מה שיתיר קשר מקשרי התורה, אך הם מזרזים ואומרים עשו סייג לתורה, ומן הסייגות שסייגו שאסרו ההוצאה וההכנסה מרשות היחיד לרשות הרבים ובהפך, מה שלא אסרה התורה, ואחר כן כלכלו בסייג ההיא גלגול להרוחה, כדי שלא תחשב לעמל השתדלותם בתורה, ושיהיה ריוח לבני אדם בהשתמשם, ולא יגיעו אל הריות ההוא אלא

ברשות, והרשות הוא עשות העירוב, כדי שתהיה הכרה בין המותר לגמרי ובין האסור ובין הסייג. (ספר הכוזרי מאמר שלישי אות נ, נא)

לט) הרמח"ל בעל מסילת ישרים: הגה"ק רבי משה חיים לוצאטו זצ"ל. - מתוך מכתב לרב הר"י בסאן, בו מגלה לו שורש נשמתו, וז"ל: ההר הגדול ירום ונשא, פנת יקרת אבן הראשה, נר"ו. - פניני אמרותיו, אמרים נעימים מליאים חכמה והשכל, ראיתי ואשמח מאד, כי כאיש גבורתו, לתפוש מגן ולהוריק חרב לקראת מתקוממים על האמת ועל השלום ולתור מנוחה אל עם ה', וכאשר צוני עשיתי, ולא אחרתי... ועל אשר חפץ כ"ת שאכתוב לו על עניניו, בקיצור אומר לו, כי הלא כבר הודעתי לכ"ת איך שרשו מר"ע בן יוסף ונתגלגל על הוצאה מרשות לרשות בשבת, ועי"ז נתקן בתקנו תיקון העירוב פה פאדובה העיר... יחנני לשלוח העתק כתב רבני ויניציאה לכ"ת מיד בלי עיכוב. - שותה בצמא דבריו, - משה חיים לוצאטו. - פאדובה, יום א' ח"י לחודש שבט הת"ץ. (מובא בספר ירים משה להרמח"ל).

מ) בעל שו"ת גנת ורדים: הגאון רבי אברהם הלוי אב"ד במצרים: יען וביען באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו פועל פעלו בימיהם ימי קדם רבנן סבוראי אשר בארץ החיים המה דתיקנו תיקון גדול מצות עירוב להתיר הטלטול במחנה העברים חוץ לד' אמות ולהוציא מבית לבית ומחוץ למחנה בקצת שכונות שמכאן ומכאן פה מצרים העיר הגדולה של חכמים ושל סופרים יע"א ויהי כי ערכו הימים כהיום הזה נולדו כמה ספקות עד היכן גבלו ראשונים היתר של עירוב כי נאספו (נפטרו) הזקנים שהיו יודעין היטב, וביחוד דבר זה על בוריו. גם בגופו של עירוב נפל ספק אם הוא עדיין קיים ולא ידענו מה היה לו ואנה מקומו. אשר על כן נתתי אל לבי לתקן עירוב מחדש, ולהעלות על ספר סימן הגבולים של היתר העירוב, ואגב אורחין נוסף אומץ בכחא דהתרא להרחיב מקום ההיתר להסיר מכשלה מהמון עם המזלזלין בדבר ולהיות הלכות אלו עמומות אצלנו מאין דורש ואין מבקש, והקורא בהם כקורא בספר החתום, על כן אמרתי אלקטה נא ראשי בשמים לבאר קצת דברים המצטרכים לנו בעירוב ובתיקונו. (שו"ת גנת ורדים, או"ח כלל ג' סימן כ"ב).

מא) בעל שו"ת מים רבים: הג"מ רבי רפאל מילדולה זצ"ל. ... ומה גם בהיות עיקר הדברים איסורא דרבנן וזמנין דאם נחמיר ביה נפיק מיניה חורבא וזלזול ע"ה בהוצאה דאורייתא כמו שהרחיב בדיבורו הרב מוהרר"ש אבוהב ז"ל בסוף תשובה קמ"ה ובתשובה ק"ן כפל הדברים באמרו כמה עמקו מחשבות רז"ל הרועים הקדמונים להרים מכשול מדרך בני עמינו למען ייטב להם לטלטל

חפציהם ממקום למקום בהיתר ולא באיסור יעו"ש. (שו"ת מים רבים ח"א סי' ל"ו)

מב) הג"מ רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל: ... וכמו שהי' עובדא אצל הגאון ר' יונתן אייבשיץ זצ"ל שבעירו היה שם רשע אחד שהיהודים סבלו ממנו צרות רבות, ופעם שלח הגאון הנ"ל את משמשו לתקן עירוב העיר, וכשראה אותו הרשע איך שמטפל וטורח בעצמו בעשיית העירוב, רצה לסייעו והשיב לו הלא אני שלוחו של הרב וצריך אני לשאול רשות ממנו, וכשבא לפני הרב אמר לו שחם ושלושם להניחו לסייע בעשיית העירוב, כי זה הרשע אין לו שום לחלוחית דקדושה, וכבר הגיע קיצו להסתלק מן העולם, אך הבעל דבר רוצה להעמידו ולקיימו, לכן שלחו לקיים איזה דבר מצוה, כדי שיהי' לו יניקה מקדושה, ולמחר מת אותו רשע. (מובא בספר ויחי יוסף פרשת חוקת)

מג) היעב"ץ: ז"ל במוסך השבת, צוה האר"י לערב כל ערב שבת עירובי חצירות ושיתופי מבואות, וזכרוננו שגם אמ"ה ז"ל היה מערב כל ערב שבת עירובי חצירות בלבד, והיה מזכה לבני עירו על ידי אחר. ומצאתי בספר מהרי"ל ז"ל שהיה נוהג כך... וכן הייתי נוהג... (סידור היעב"ץ).

מד) מור וקציעה סימן שצ"ד בב"י: ותימה עד כאן לא אמרין אלא גבי עירובי תחומין וכו' אבל גבי עירובי חצירות מאי מצוה: תימה על הרב אוצר בלום לתורה, איך לא ידע ולא ראה מה שכתוב בסימן הסמוך, דעירובי חצירות מצוה היא, והא מברכינן עלה נמי על מצות עירוב. (מור וקציעה אורח חיים סימן שצ"ד)

מה) השל"ה הקדוש: עירובי חצירות מצוה גדולה אמרו רז"ל בשעה שתיקן שלמה המלך עליו השלום עירובי חצירות יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך וכו'. (של"ה מסכת שבת)

מו) האר"י הקדוש: והנה ראיתי למורי ז"ל שבשחרית יום שבת הי' מוליך עמו הטלית והחומש מביתו לבית הכנסת וגם הי' מוליכו לבית הטבילה אשר מחוץ לעיר צפת ת"ו אותה הנודעת ולא הי' מקפיד וחושש לחקור בענין העירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות צפת ת"ו או אשר נעשה לבית הטבילה אם היו נעשין כהלכתן או לא. (שער הכוונות - ענין כרחיצת פניו ידיו ורגליו בד"ה ענין העירוב).

שם: "ועל ידי כך (העירוב) יתבטל כח הדינין ותתבטל אחיזת הקליפות, ויוכל האדם להכניס ולהוציא בחצרות ומבואות בלי פחד מהקליפות". (שער המצוות פרשת בשלח דרוש ג).

מז) בעל קרבן שבת: הג"מ רבי בצלאל זצ"ל מסלוצק ופרעמיסלא. גרסינן בשבת פרק א' ובעירובין פרק עושין פסין וז"ל: אר"י אמר שמואל בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה ב"ק ואמרה בני אם חכם לבך ישמחלבי גם אני חכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר, עכ"ל.

ודע סודם כפי המבואר בכתבי הקודש רבינו האר"י זלה"ה. בסוד עמוק מי ימצאנו ואני לא באתי לסתום אלא לפרש אפרש הדברים, דע כי כי העולם מתנהג בשלשה קוין שבמרכבה קו הימין חסד, קו השמאל גבורה, קו אמצעי יד רמה... שהוא עירובי חצירות ושתופי מבואות. קו הימין והשמאל חסד וגבורה הם סוד החצירות והמבואות וקו אמצעי הוא סוד בעל הבית שנוטל משתי החצירות והמבואות ומחברם יחד ועשה עירוב כי בהצרף חס"ד שהוא עולה מספר ע"ב למספר גבורה שעולה רי"ו. וע"ב ורי"ו הם אותיות עירוב. ואז רשות היחיד נעשה רשות יחידו של עולם שאין לחיצונים אחיזה כי בשיתוף חסד וגבורה יחד בטיילים כל הדינים שבעולם והמן נדחף אל ביתו והעיר שושן צהלה ושמחה. משא"כ קודם לכן הם בפירוד ונקרא רשות הרבים רשות חיצונים ואין לטלטל מזה לזה...

והנה עולה לנו מזה ששני תועליות יוצא ע"י תיקון עירוב ונטילת ידים, חדא לשכינתא שאין צריכ' אורה לירד למטה. וגם לשם מ"ב שהוא נטהר ונגבה יותר על ידי הגבהות ידים, ודע מה שכתוב בתיקונים ישנים דף מ"א שכל הגאולות שהיו ושיהיו הכל על ידי שם מ"ב. וגם הנקמה לעתיד יהי' על ידה וזה סוד כי יום נקם בלבי הוא שם מ"ב דאיקרי לב"י דשכינ' ועולה מנין לב"י עיין שם. וכבר נודע שסוד הבת קול היא השכינה ורבים נבוכים בזה וגמרא ערוכה היא בפ"ק דברכות בת קול אומר אוי לי שהחרבתי את ביתי ומדקאמר ביתי משמע בהדיא שהיא השכינה כי שם ביתה. ולכן כשתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים וראה השכינה התועלת שיצא לה מזה וללבה שהוא מ"ב. מיד יצאה בת קול ואמרה אם חכם בני ישמח לבי גם אני. ר"ל מה שהי' בני חכם ותיקן זאת לזאת ישמח לב"י שהוא שם מ"ב דאקרי לבי וגם אני בעצמי שגם לי יש הנאה בזה. ולכך בפסוק שני באה כמצווה על האדם ואמרה חכם בני וגו' ר"ל אחרי שהתחלת במצוה גמור וראה וחכם תמיד לעשות פעולות ומצות טובות כדי לשמח זה השם שנקרא לבי וכ"כ למה דווקא זה השם ולא אחר, ואומר הפסוק ואשיבה חורפי דבר, רצה לומר שעל ידי זה השם אשיב לחורפי ומנאצי לנקם מהם ובו אתנקם על כן שמח לבי. ובוה מיושב למה תיקן שלמה אלו יחד עירובין ונטילת ידים מפני שהם דומים בעניניהם וסוד אחד להם...

התורה אמרה ובאת אל השופט אשר יהי' בימים ההם ועשית על פי התורה אשר יורוך, כי בכל דור ודור אף על פי שקטני ראשונים הי' עבים ממתנינו מכל מקום אין לך דור ודור שאינו מתחדש בו דברים הרבה על פי פוסקים ותשובות הרבה וסודות הקבלה לכך ירא שמים יחוש לעצמו ומצוה היא המוטלת על חכם שבעירו לחקור בדברים האלה והשם דרך יזכה לראות בישע אלקים. (קרבן שבת פרק י"א - סוד עירובין ותחומין)

מח) החיד"א: ... אין חשש עבירה בתיקוני מבואות חס ושלום, ואדרבא הזריז הרי זה משובח ואיכא לאתמוהי על מי שאפשר לו לתקן ואינו מתקן ואלמלא טרדת הגירסא דרך תלמידי חכמים הוא לתקן ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה הוא או מינות נזרקה בו. הרשב"ץ בתשובותיו חלק ב' סימן ל"ז.

מט) בעל יסוד ושורש העבודה: הנה כי כן יבורך גבר ירא ה' במצותיו חפץ מאד, ותעש בחפץ כפיך מצוה שאין לה דורשין והיא עירובי חצירות, ואף שפשטה אורה על חלוצים חלוצי הצבא צבאות ישראל בכל תפוצותם, המנהג לעשות עירובי חצירות בכל ערב פסח ממצה אפויה ולהניחה בבהכ"נ כל השנה, ומנהג ישראל תורה הוא, ודורש אין לה מכלל דבעי דרישה...

לכן הירא את דבר ה' מעבדי ה' ומעם קדושו הישראלי, ראוי לזרז עצמו בכל עש"ק לעשות עירובי חצירות בשבילו, ולזכות גם כן על ידי אחר לכל הדרים בעירו. (יסוד ושורש העבודה שער השמיני, שער העליון)

נ) הג"מ רבי אברהם צבי לבוב זצ"ל מפרעשבורג: ... גם היה עסקן גדול במצות, שילח אברהם את ידו למול את ילדי העברים, זה וזה עלתה בידו, לפתוח דלתי ביתו יומם ולילה לכל איש מצוק ומר לב, והי' עקב אשר נסע אברהם בשנת תקצ"ג לעמוד בהיכלי מלך, הוא אדונינו המלך האדיר החסיד והרחמן פראנץ עליו השלום לקיים לדורות מצות עירוב. (יעוין היטב בשאלות-ותשובות מרנא החתם סופר חלק אורח חיים סימן צ"ט). ודין עירובא יהא שרי לן, להעמידו בכל תחומי העיר המעטירה קהילתנו קהילה קדושה פרעשבורג יע"א, ועלתה בידו ויט ה' עליו חסד לפני המלך האדיר ע"ה, ונכתב ונחתם בפקודת המלך, אשר נתן המלך ליהודים אשר בעיר פרעזבורג, להעמיד בכל דורות, את העמודים עמודי שבת בכל תחומי העיר, פתשגן הכתב שניתן הדת, גלוי לכל העמים בלשון לאטיין, ונכתב בספר המונח בבית הגדול, בית העצה אשר פה העיר המעטירה, וניתן להעתיקו בלשון אשכנז, וזהו פתשגן הכתב: 6/אויגוסט/1833, מיינע האכפערעהרטען אומזיכטיגען אונד איבערלעגענדע שטענדע! "זיינע מאיעסטעט האט אין זיינעם ערלאססע גערוהט, יענער

ביטטע דער פרעסבורגער איזראעליטישען געמיינדע. דעמציפאלגע זיע אן, דען ביידען טהיילען דער פארשטאט אויס דען אין רעדע שטעהענדען סאבבאטה. ביימען אללערהאנד שראנקען אויפריכטען, איבערהויפט קיין הינדערניס אין דען וועג צוא שטעללען, אונדז גערוהט אללערגעדיגסט יענעם רעקורזא רויס צוא געבען וואנאך דיא ביטשטעללער איהרע סיגנאלא (אדער צייכען) אויף איהרען טעריטאריען האך אויפריכטען קאננען, יעדאך מאגען זיע דען אפפענטליכען פערקעהר ניכט העממען, זיא זאללען דאזעלבסט ניכט אויסריימען, אונד זיא מעגען אויך דיא גרענצען דער קאצעסיאניערטען שטאטיאן ניכט ערווייטערן, אויס דעם גרונדע האבע זיך דיא געמיינדע ביס אויף וויידערע פערפיגונג ווייטער דען געגענווארטיגען (אבוואלטענדען) פעהאלטניססען, דעם אם אפריל אונטער צאהל הערויס געגעבענען אויסווייזע צוא פיגען". (מובא בספר אלף כתב חלק ב' עמוד ר"א)

נב) הג"מ רבי מדרכי בנעט זצ"ל אבדק"ק ניקלשבורג: ברכת צדיק עושה רושם. בעזה"י. עיקאלסבורג יום א' י"ב מרחשון תרל"ד.

ת"ר מה שלחו בני לשכת הגזית לחוני המעגל, ותגור אומר ויקם לך, אתה גזרת מלמטה והקדוש ברוך הוא מקיים מאמריך מלמעלה (תענית כ"ג עמוד א').

על דברי אמת במאמר הזה נתעוררנו, בראותנו פה עדתינו מעשי ה' ונפלאותיו. _ שלשום בנטות צללי ערב, ובא העת הגיע היום שבת קדש לה', והנה פתע פתאום גדלה צעקת אנשי העיר גם רבה, כי אש אלקים נפלה משמים ותבער בית איש נוצרי ברחוב היהודים. בעזרת ה' עושה גדולות ונפלאות, טרם בא הכנסת כלה, כבר אש אבדון כלה, ונאום האדון ה' צבאות למשרתיו אש לוהט: עד פה תבא ולא תוסיף.

אכן כל עין רואה כן יתמה וישתומם על המראה ואין מבין, כי קרוב הבית מאוד אל בית שכנו הנוצרי עד אפס מקום, וחצר א' לשניהם, והנה כידודי אש יתמלטו מפה ומפה, וגדרות צאן של שכנו מחופות בתבן ובחציר יבש, נצבות מבלי נזק מאומה, הלא זה אחד מצל מאש. - וכולם פה אחד השיבו מלים: אין זה כי אם ברכת צדיק וטוב עליו תבא, ולא לבד מאחינו בני ישראל נשמע כן, אף גם בגוים אומרים ככה.

והמעשה אשר נעשה, היא ממעשה תוקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי. - בעת אשר האיש מרדכי גדול ליהודים הי' רועה עדתנו, ה"ה אמ"ו הרב הגאון קדוש ישראל מ' מרדכי בנעט זצוק"ל זי"ע, קרה כי הנוצרי (אדון הבית הניצל) לא

אבה להציג מוטה העירוב אצל חומת ביתו, ולדברים רבים דברים טובים ונכוחים, אזניו הכביד משמוע, ונתן כתף סוררת, לכל לשון מדברת, עד כי נקרא אל מורנו הרב הגאון הנ"ל, והוא הבטיחו על משענת הקנה אם יסמך אל ביתו, ישא ברכה מאת ה', כי לא תשלוט בו אש להבה. וכשמוע את הברכה הזאת חרד לבו והטה אזנו לשמוע בקול דברי איש האלקים הזה, ועד היום הזה מוצב ארצה.

והנה אנכי יודע ועד, כי לא א' ולא פעמים שמעתי מאדון הבית הזה קמוט בכלחו משבח ומפאר עצמו בברכה הזאת, כי תצא אש ונאכל הגדיש, תמיד תהלתו בפיו לאמר: "איך פירכטע ניכט, איך האבע פאן דעם הייליגען מאנן איינען זעגען בעקאממען" (אני לא אירא רע, יען הברכה היא לי מאת איש אלקים הקדוש), וגדול הי' כבוד הבית הזה גם בפעם הזאת בעיני כל רואיו, באמרם כאשר גזר הצדיק והקדוש, כן גם הביתה זה לבעליו, ועל זה נאמר מן החכם שבחכמים, "זכר צדיק לברכה" - ואנכי אומר "אמן כן יעשה וכן יקום ה' לנצח" ... משה ליב כהן דיין דק"ק הנ"ל (הובא בקובץ כרם שלמה שנה כ"א קונטרס ו' אייר-סיון תשנ"ח)

נג) בעל חתם סופר, חידושי חת"ס מסכת שבת דף י"ד ע"ב: בני אם חכם לבך ישמח לבי. עיין תוס' עירובין [כ"א ע"ב ד"ה בשעה] שהקשו, הא תיקן גם שניות לעריות ואיזן ותקן משלים הרבה. ואני אומר להוסיף איסורים וגדרים שלא אמר שהוא מגזירה דילי, ונעשה כמוסיף על דברי ה', אבל יפה עשה שגזר, עיין באבות דר"נ [פ"א ה"ה]. ומרע"ה גזר על הזאה בשבת כמו שכתב סמ"ג [עשין רכ"ד]. אך שלמה המלך עליו השלום עשה תקנה לבל יכשלו, הוא גזר שלא יאכל קודש בידים, ותקן לזה נטילה, נמצא לא תצא מכשול מתחת ידו, וכן אסר להוציא מחצר למבוי ומבתים לחצר, ועשה לזה תקנה עירובי חצירות לבל יכשלו בתוספות איסורו, עיין ביצה ט"ז ע"ב כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא. (חי' חת"ס מס' שבת דף י"ד ע"ב)

שאל ממני ידידי הרב נ"י לברר לו בראיות מדברי חז"ל, שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיכם, לתקן מבואותיהם בתיקונים צורת הפתח כו' כדי שלא יכשלו רוב המון עם בהוצאה מרשות לרשות ביום ש"ק.

דבר זה אינו צריך לפנים ולראי' והוא מן השכל ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל, השכל מחייב באשר ידוע ששמירת יום ש"ק מעשות כל חפץ הוא אצלנו ממצות הראשיות ומי שאינו משמר כהלכתו הרי הוא ככופר ומומר בכל התורה כולה כמבואר בעירובין ס"ט ע"א, ואיסור הוצאה מרשות הרבים

לרשות היחיד או בהיפוך הוא א' מאותן המלאכות שהעובר עליהם הוא מומר לכל התורה כולה, וזה מבואר שם בעירובין ס"ט דההוא גברא נפיק בחומרתא דמדושא, פירש"י שהוא טבעת שבאצבע, ודנוהו כדין כופר בכל התורה וכמי שיצא מדת ישראל, וכל כך חמור הדבר עד שאפילו באונס דליקה ח"ו לא התירו להציל לחצר שאינה מעורבת עיין ש"ע א"ח סי' של"ד סעיף יו"ד ובמג"א שם סקי"ד ונ"ל דשלא כדרך מלבוש אפילו מלבוש אסור וכו' ע"ש, ואנו מצווין על הקטנים שלא להרגילים בחילולי שבת כמבואר בש"ע א"ח סימן שמ"ג סעיף א', וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפי' בדברים שהם משום שבות, ומבואר שם דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך שהוא כבן ד' וה' שנים אבל כשהוא בן שש שכבר כבר הגיע לחנוך כמבואר שם בש"ע סימן תי"ז ובמג"א סק"ב שם.

וא"כ כל בר דעת ישפוט בשכלו שא"א בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו וגם לא נשותיהם וחלושי דעת לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת וקטנים ופתם בידם, וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים ובפרט בענין תפלה בבהכ"נ ביום ש"ק בהבאת הסידורים להתפלל מתוכו וטליתים וכדומה עט"ז סי' שמ"ו סק"ו, א"כ השכל הפשוט גוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול.

ואמנם על כן מצינו לחז"ל במס' ביצה י"ו סוף ע"ב דההוא מרבנן שהיה אוסר לערב ערובי חצרות בי"ט שחל להיות בערב שבת ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא, ופריך הש"ס מאי קלקולא הרי החמיר, ומתרץ כיון דמקלקלי בי' רבים היינו קלקולא. פירש"י, דמקלקלי בי' רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב היינו קלקולא אם הי' מותר לערב אתמול והוא אוסרו עכ"ל. א"כ ק"ו, השתא ומה התם אינו אלא לשבת א' ונקל יכולים להזהר בטלטול שבת א', ומה גם דהמורה ההוא עשה כן משום חומרת יו"ט שלא לערב בע"ש שהוא י"ט קרי ליה קלקולא, מכ"ש שאין להתעצל מלתקן המבואות לשמור העם מקלקולי שבתות כל השנה כולו.

והדבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו כדאמרינן בעירובין ס"ח ע"א א"ל רבב"ח לאביי מבואה דאית בי' גברי רברבי כרבנן לא להוי בה לא עירוב ולא שיתוף והוצרך אביי שם להתנצל על המכשלה שתחת ידו יע"ש.

ועיין עירובין כ"א ע"ב בשעה שתיקן שלמה עירובין ונט"י יצאה ב"ק ואמרה אם חכם בני ישמח לבי גם אני, והקשה תוס' הא גם שניות תיקן, וי"ל לפי

הנ"ל במה שהוסיף חומרא לאיסור שניות, אע"ג שהוא מצוה לעשות סייג לתורה מ"מ לא שייך ישמח לבי כי אולי יכשלו בזה בני אדם שאינם הגונים, אבל כשעשה סייג לשמירת שבת וגם עשה תיקון שלא יקלקלו בו היינו שיערבו עירובין אז ישמח לבי גם אני, וגם כשהוסיף סיג לקודש לגזור טומאה על הידים לא שמח לבו אלא יען למד תיקון לטומאה בנטילת ידים אז ישמח לבי גם אני.

ובטש"ע סימן שס"ו סעיף י"ג וי"ד מצוה לחזור אחר עירובי חצרות, מברך על מצות עירוב, והנה אין כוונת הברכה על אשר קדשנו ואסר לנו ההוצאה וטלטול בשבת, חדא דלא שייך וציונו על המניעה דה"ל למימר ואסר לנו הוצאה מרשות לרשות בשבת כמו שמברכים בחופה ואסר לנו הארוסות, ומ"ש וציונו על העריות כבר כתב שם הר"ן [כתובות ז' ע"ב] בזה ע"ש, ועוד מ"ש דמברכין על איסור הוצאה בפרוטרוט טפי משאר מלאכות שבת שהכל נכלל בברכה שאנו מברכים בקידוש ובתפלה מקדש השבת, אע"כ לומר דהאי ברכה על מצות עירוב היא על מצות התיקון הגדול הלז להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש א"א להזהר ממנו כמ"ש לעיל.

וברוך ה' אלקי ישראל אשר נתן בלב מלכים וסגנים ושרים אשר עם ה' חוסים בצילים שנותנים רשות לשמור דתנו בכלל, ובפרט לקבוע עירובין במבואותיהם אפילו במבואות שגדולי מלכות דרים בהם אם צריכים להתיר טלטול לישראל נותנים רשות לתקן, ומי לנו גדול מעירנו פרעשבורג מטרפולין דמדינתא וכמה פעמים המלך יר"ה ושריו וסגניו נעצרים פה וכעת הוא וועד המדינה וכל שרי המלוכה נאספים ויש כאן במקום אחד שצריך תיקון צורת הפתח בשני קנים וקורה על גביהם ובמקום א' אצל המים יש תיקון אחר פס גבוה הכל לפי הצורך ואין מכלים דבר והדברים מפורסמים וגלויים אין בו ספק ע"כ אין להאריך יותר, ופשוט שמעלת ידידי הרב נ"י ישתדל בכל עוז לתקן בני קהלתו וה' יתנהו לחן ולחסד בעיני האדון הגדול החסיד הפישאף נסיך עירו ויתן רשות להסיר מכשול ותקלה ובחסדו ירום הודו וכסא כבודו. ואחתום בברכה א"נ דש"ת פ"ב נגהי ליום ה' י"ב טבת קפ"ז לפ"ק משה"ק סופר מפפד"מ (שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן צט ד"ה ועיין עירובין).

(נד) שו"ת מהרי"ט צהלון הג"מ רבי יום טוב צהלון זצ"ל מצפת: הנה זאת חקרנוה על דבר בקיעי עיר אלוקינו צפת אמת תכון לעד כי רבו ובאו זרים וחללוה ופרצו בה פרצות תחת היות' מימי קדם סוגרת ומסוגרת נאוה

כירושלם דלתותיה נעולות בלילה ועתה בעונותי - י עיר פרוצה אין חומה ותחת זאת פקפקו הלמדנים וקצת תלמידי חכמים על הטלטול בה בשבת על כן ראיתי בחמלת ה' עלי לבאר כל פרטי הדינים שייכי בענין בדרך קצרה אקצר ואעלה...

זאת ועוד דהרי כתב רש"י זלה"ה דבענין ששים רבוא בוקעין בו וכן כתב הרא"ש זלה"ה דרך פשיטות דבזמן הזה אין רשות הרבים דליכא ששים רבוא וכן כתבו התוספות ז"ל פירקא קמא דשבת גבי הא דפריך בגמרא אמאי לא חשיב מדבר רשות הרבים ומשני לא קשיא כאן בזמן שהיו ישראל שרויין במדבר כתבו התוספות משמע קצת דבענין ששים רבוא עוברים בו עכ"ל הרי שהתוס' ז"ל סוברים כן וכתבו הפוסקים נהגו לפסוק כהרי"ף ז"ל כשאין התוספות חולקים עליו משמע דאם התוס' חולקים עליו פוסקים כתוספות והכא הרי התוספות ורש"י והרא"ש והטור כלם סוברים דבענין ששים רבוא וכמה גדולים גאוני עולם נוחי נפש אשר היו בארצנו ולא פקפק שום אדם מעולם וע"ז נאמר אל תסיג גבול עולם וצור יש' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות אמן. כ"מ הצעיר יום טוב צהלון. (שו"ת מהריט"ץ חלק א סימן רנא

ד"ה זאת ועוד).

נה) בעל מנחת יצחק הג"מ רבי יצחק יעקב ווייס זצ"ל, גאב"ד הבד"ץ דעדה החרדית בעיה"ק ירושלים ת"ו, בענין עירובין בעיר גראסוורדיין: ב"ה גרוו"ד יום ועש"ק בראשית ת'חל ש'נה ו'ברכותיה לפ"ק, הנה זה רבות בשנים, אשר הב"ד דעירנו ובראשם חותני הרב הגאון הגדול מו"ה ר"פ צימעטבוים הי"ד ראשי בית דין דפה בראותם גודל המכשילה, מה שנעשה בהוצאת משא בשבת, ע"כ התקינו תקון גדול בתיקון עירובין פה עירנו, ובאשר שלא היה במציאות לעשות בדרך פשוט קנה מכאן וקנה מכאן וקנה ע"ג לצוה"פ בכל קצה המבואות, ע"כ הוכרחו לצרף החוטי האלקטרי, באופן שהתחלת העירוב מתחיל אצל הכותל ומסיים אצל כותל, מכותלי הבתים או החצרות, היינו ע"י המשכת חוט מן הכותל עד קנה האלקטרי על ידינו, וקנה מכאן ומכאן תחת החוט באופן פשוט, שגם החוט הוא מכוון כנגד האויר שבין העמודים, ואחר כך מתחיל הצירוף חוטי האלקטרי, ובאשר שהמה מן הצד, על כן בתחילה הניחו תחת הברזל והחוט המתוח עליו לחי עב קצת גבוה עשרה טפחים, ובכוונה שיהיה מכוון תחת הברזל או החוט, אך אחר כך התחילו לגמגם, אולי אינו מכוון בדיוק מחמת הרחק גבהות החוט מהלחי, ועקמומית הקנה הגבוה, פעם לצד זה ופעם לצד זה, וא"א לצמצם, על כן המצאתי למשוך חוט מן הקרקע על הקנה הגבוה שבו קבוע הברזל והחוט עד למעלה תחת הברזל

ממש, וזה החוט הוי במקום הקנה שמכאן ומכאן, והנה בררתי מאז להלכה, שבזה יצאנו מהרבה חששות וערכתי קונטרס גדול בזה, קודם שנגלתי מביתי בשעת הזעם, בידים ריקנות, וכאשר באתי לביתי חפשתי ולא מצאתי כלום מה שכתבתי בזה, (ועי' בת' מהר"מ בריסק מהרב הגאון מטאשנאד הי"ד, ח"ב סי' ע"ו מה שהסכים לדברי בזה), ומחמת טרדותי המרובים א"א לי לחזור כעת על כל פרשה דא רק לציין ראשי פרקים.

דהנה יש הרבה מקילים לצרף חוטי האלקטרי לעירוב בלא שום תיקון, וכל אחד ואחד בנתינת טעם לשבח לכל צד...

ואלו דברי הגאון הגדול מניאמץ שליט"א (ז"ל) מה שכתב בשולי דברי הנ"ל, (ורומז לזה במכתבו הנדפס לעיל סי' ד'). בעירובין (ס"ח ע"א), א"ל רבה בר רב חנה לאביי, מבואה דאית ביה גברי רברבי כרבנן, לא ליהוי בה לא עירוב ולא שיתוף, אשר זה המקור להלכה הפסוקה בטוש"ע (או"ח סימן שס"ו, וסי' שצ"ה), דמצוה לחזור אחר עירובי חצרות ושיתופי מבואות, ובברכי יוסף ז"ל (בסי' שס"ג) כתב בשם הרשב"ץ ז"ל, וז"ל אין חשש עבירה בתיקוני מבואות ואדרבה הזריז הרי זה משובח, ואיכא לאתמוהי על מי שאפשר לו לתקן, ואינו מתקן, ואלמלא טרדת הגירסא דרך ת"ח הוא לתקן, ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה הוא וכו' עכ"ל, וכן בשו"ת חת"ס חאו"ח (סי' צ"ט) הזהיר מאד על זה לכל קהל ישראל, יעו"ש בארוכה, (וקצת אנשים היראים שנוהרים להוציא בש"ק, גם במקום שיש עירוב, הוא שחוששין שמא נתקלקל העירוב, או לחוש לשיטת המהרש"ל ומ"ב ז"ל, שהובאו בטו"ז ומג"א ז"ל (בסי' שמ"ה), אמנם כל בית ישראל יוצאים ביד פסק הרמ"א ז"ל, שכל רשויות שלנו כרמלית הם כמבואר שם). ועיר גראסורדיין הנכבדה זכתה על ידי גברי רברבי לתקנה, כי האיר בה זיוה והדרה של איש צדיק וקדוש גאון הגאונים כו' וכו' כקש"ת מוה"ר פנחס צימעטבוים זצ"ל. הוא והב"ד שלו, תקנו את העיר בעירוב כדת התורה, וכהלכה ברורה, וקלקול קצת שהיה בזה על ידי שערוה הנוראה, עתה כי קמה הסערה לדממה, קם האי גברא רברבא פרי צדיק חתנו כבנו הרב הגאון סוע"ה, קולע אל המטרה להלכה ברורה, מוה"ר יצחק יעקב ווייס שליט"א ראב"ד, ותיקן תיקון גדול בזה, ומלבד אשר בדרבנן שומעין להקל, וכללא הוא הלכה כדברי המיקל בעירוב, (ולחלק יצאו בין עירובין למחיצתן ובין תנאי לאמוראי כידוע בזה שיטת הראשונים ז"ל, והברכ"י ז"ל בסי' תש"ו ביאר בארוכה יעו"ש), בבקיאתו ובדעתו הרחבה, עשה את העקום למישור, והראה פנים מסבירות בקונטרס דמעל"ד, אשר כולו יפה אף נעים, כי הוא כשר לכל הדעות, ויכולין לסמוך על עירוב זה, גם החרדים לדבר ד', כי נעשה בהשכל ודעת תורה כדת וכהלכה: ע"ז בעה"ח יום

ז' כסלו לסדר ויצא יעקב שנת תש"ו לפ"ק - באר חיים מרדכי מניאמץ יצ"ו

(שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן נט)

נו) בעל חלקת יעקב, הג"מ רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל אב"ד ציריך: ... ואם החת"ס בתשו' סי' צ"ט האריך כי דבר זה אינו צריך לפנים, כי מצוה גדולה לתקן בעיר שיתופי מבואות ועירובי חצרות, ומטעם זה אנו מברכים על מצות עירוב, כי הברכה לא קאי על האיסור לטלטל בלא עירוב, רק קאי על המצוה והתיקון שע"י העירוב מותר לטלטל, ועי"ז ינצלו בני ישראל מחילולי שבת, אשר ח"ו הוא ככופר בכל התורה כולה, והביא שם מה שאמרו במס' ביצה ט"ז, בההוא מרבנן שהי' אוסר לערב עירובי חצרות ביו"ט שחל להיות בשבת, ואמרו עליו שהוראתו לקלקולא במה שהחמיר, דכיון דמקלקלי ב' רבים היינו קלקולא, ופירש"י דמקלקלי ב' רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב, ומשמע מזה דמצוה לבקש היתר מן התורה, כי אין לך שעת הדחק יותר מזה במה שרבים נכשלים. וגם בגמ' עירובין ס"ח, א"ל רבר"ח לאביי מבואה דאית ב' תרי גברי רברבי, כרבנן, לא הוי בו לא עירוב ולא שיתוף, והוצרך אביי להתנצל עצמו על המכשלה שתחת ידו, וגם בגמרא עירובין כ"ה, גבי ההוא אבוורנקא דהוי לי' לריש גלותא, א"ל לר"ה ב"ח ליעבד מר תקנתא דלמחר נאכול נהמא וכו' עד קרי עלייהו ריש גלותא "חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו", ואם בימים האלו הי' המצוה כך גדולה לחפש ולהתיר טלטול בשבת, על אחת כמה וכמה מה גדלה המצוה לחפש ולברר ולהתיר טלטול בשבת בימינו אלו, ובפרט בפה מדינת אשכנז, בכדי שלא תרד היהדות ח"ו מטה בענין זהירות ושמירת ש"ק.

... וקראתי לשבת עונג, להתיר להם את הטלטול עפ"י דתוה"ק - ואם כי מיראי הוראה אנכי, עכ"ז נאלצתי לסמוך לפעמים על שיטת המקילין, כאשר אבאר איה"ש להלן אחת אל אחת, ולא חששתי לבל אתקרי "רב המקיל", כי אמרתי מוטב שיכנסו החצים בי ואל יחללו בני קהלתי שבת בפרהסי' באונס וברצון כנ"ל. (שו"ת חלקת יעקב או"ח סימן קעא ד"ה ואם רבותינו)

... ואם רבותינו נוחי נפש שמו נפשם בכפם להתיר כל העיירות שבכל מקום ע"י צורת הפתח, שזה אינו מועיל רק להשיטות הסוברים שאין לנו היום רשות הרבים כיון שאין ס' ריבוא בוקעים בכל יום, ועכ"ז לגודל הדחק, אשר הוא בלתי אפשרי לעשות דלתות בכל עיר, סמכו נפשם על שיטות הללו, ולא חיישו לשיטות גדולי ראשונים ואחרונים, הובאו בשו"ע סי' שמ"ה, דאף האידנא יש רשה"ר וא"צ ס"ר בוקעים, דלדידהו אינו מועיל צוה"פ רק דלתות

או ראוי לנעול, וא"כ על אחת וכמה בעירנו פה - כאשר אברר איה"ש להלן כל פרטי המחיצות - מוקף מכל צד במחיצות, וממש מוקף חומה, וכל השאלות והמשא מתן יסובבו רק על איזה פרצות, ובאופן כזה לכל השיטות אינו רה"ר מדאורייתא ואינו רק חשש דרבנן, וביותר כשנצרך עוד השיטות שאין לנו האידנא ר"ה א"כ יהי' תרי דרבנן, ומבואר כמה פעמים בהפוסקים דתרי דרבנן הוי כמו שאין לו עיקר בדאורייתא, וע"ז סמכתי יסודותי, לחתור ולפתוח שערי ההיתר, והחונן לאדם דעת, יאיר לנו בתורתו תורת אמת וינחני במעגלי צדק לאמתה של תורה, "שלא אכשל ח"ו בדבר הלכה ואל ישמחו בי חברי" (תפילת ר' נחוניא בן הקנה ברכות כ"ח)...

(חלק או"ח)

ספר
השבת
בישראל
כהלכה

חלק

שכר ועונש ה' חלקים

מפעל הזוהר העולמי יוצא במבצע חסר תקדים, רכישת הספרים במחיר מסובסד, לארגונים לקרב רחוקים, כגון הידברות, ערכים, יד לאחים, שובו בנים ועוד, וכן למזכיר הרבים המתנדבים לקרב ולרבות הלומדים.

המעוניין יתקשר לטלפון:
0527-651911

קחו עמכם דברים ושובו אל ה'!
לא ידח ממנו נדח

ספר השבת בישראל כהלכתה חלק ב'

ספר סיפורי צדיקי ישראל

שמונה עשרה סיפורים נפלאים מצדיקים וקדושים מאורי
עליון בעניני קדושת השבת

זכור ושמור

הרב הצדיק ר' הירש מרימאנאו היה נקרא בשם ר' הירש משרת, כי מקודם היה משרת בבית רבו וקודמו, הצדיק ר' מנדיל מרימנוב. נזדמן פעם שהצדיק ר' הירש התראה עם אחד מהגדולים שבדורו, ושאל אותו גדול את ר' הירש לפירוש דברי רש"י ברכת כהנים: "כה תברכו את בני ישראל אמור להם - אמור, כמו: זכור ושמור".

השיב לו הצדיק:

- כששמעתי את רבי הצדיק ר' מנדיל מרימנוב אירע פעם אחת, שכבר הגיע יום החמישי ובבית לא היתה אף פרוטה לצרכי שבת. הרבנית ביקשה ממני, שאלך להצדיק ואשאלו מה לעשות. אך כשנכנסתי לחדרו של הצדיק וראיתי את גודל התעסקותו ודבקותו בעבודת השם לא מלאני לבי להטרידו, וחזרתי לאחורי. הגיע יום החמישי בערב, והרבנית התחילה להציק לי שאלך סוף סוף להזכיר להצדיק שאין כל מאומה לשבת. הלכתי - ושוב ראיתי שהוא עסוק בתורה ועבודה בהתלהבות ובדבקות, ושוב לא יכולתי להפסיקו ולהטרידו. כשהגיע יום הששי בבוקר, ובבית עדיין אין דגים ולא בשר ולא כלום, נכנסתי שוב לחדר הצדיק, ואז אמר לי הצדיק מעצמו:

- לך וקח את הקדירה שמבשלים בה דגים, תשים לתוכה מים, ותשפוט אותה על האש. וכך תעשה גם בקדירה של הבשר ושל שאר תבשילי השבת:

- תמהתי ואמרתי:

- רבי! מה נבשל באותן הקדירות, הלא אין דגים ואין בשר?

השיב לי רבי:

- כתוב בתורה: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו". אנחנו מחוייבים לעשות ההכנה, והשבת כבר תביא בעצמה מה שצריך.

וכך הוה. לקחנו את הקדירות, שמנו בהן מים, ושפתנו אותן על האש. כעבור זמן מה בא פתאום כפרי אחד, ושאל אם יוכל לשבות אצלנו, כי הוצרך לרגל איזה ענין להיות בעיר בשבת, ורצונו לשבות בבית הרבי, והוא הביא עמו כל צרכי שבת ביד רחבה: דגים חיים ובשר ושומן וכו'. מובן, שברצון רב קיבלנו את האורח לשבת, והיה לנו עונג שבת כראוי.

וכך הוה הענין - סיים הצדיק ר' הירש - גם בברכת כהנים: כלום הכהנים בכח עצמם ממשיכים את הברכות? הלא כתוב: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם!" אלא שהקב"ה צוה שהכהנים יעשו את כל ההכנות שיש בידם לעשות: יטלו ידיהם, יחלצו נעליהם, יפרשו כפיהם, ויאמרו "יברכך" וכו', ושוב בא אח"כ הקב"ה בעצמו ואומר שעתה "ואני אברכם". וזהו שכתב רש"י: "אמור להם, כמו זכור ושמור". בברכת כהנים היא דוגמת הכנת שבת.

שמור את יום השבת

איש אחד בא אל הרבי מאלכסנדר, בעל "ישמח ישראל", והתאונן שיש לו חנות ואין לו פרנסה ממנה. הרבי הבין מתוך דבריו שהוא פותח את חנותו בשבת. אמר לו הרבי:

- אם תסכים ליקח אותי לשותף בלי מעות, בחלק של 15 אחוזים, אני מבטיחך שתהיה לך פרנסה.

האיש הסכים ברצון רב ועשו שטר שותפות ביניהם כדין.

אחר כך אמר הרבי:

- מכיוון שעכשיו החלק השביעי של העסק הוא שלי, הרי אני בורר לי לחלקי את יום השבת. הריוח של יום זה הוא שלי ושל ששת ימי החול שלך. ואני מצווה עליך, איפוא, שתסגור את החנות ביום השבת, שהרי יום זה הוא שלי. ולך לך לשלום ולהצלחה.

קיים האיש את הצווי, ומאז היתה ברכה והצלחה במעשי ידיו.

שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבא

הרב הצדיק ר' הלל מפאריטש ז"ל, היה דרכו לסבב חלק גדול מהשנה בערי הדרום, והיה מדריך את העם בדרכי החסידות, ומעורר לתשובה במקום שהיה צורך בדבר.

פעם בא לעיר אחת, שמוזגי היי"ש שם היו מתעסקים בשבת במשאם ומתנם כבימות החול. כשסיפרו הדבר לר' הלל נתרגש מאוד, והזמין אליו את כל

המוזגים לאסיפה. כשנתוועדו אליו, הסביר לפניהם את כל חומר הענין, והשפיע עליהם שיסגרו את עסקיהם בשבת. אבל תנאי התנו עמו: שישפיע גם על פלוני העשיר, שהעסק שלו הגדול ביותר בעיר הוא ברשותו, שגם הוא יסגור את עסקו בשבת, שאם לא כן לא יוכלו לעמוד בפני התחרות.

שלח הצדיק לקרוא אליו אותו עשיר: ולא בא. הזמינו שנית ושלישית - ולא נענה.

ור' הלל נתעכב לשבות שבת באותה עיר. ביום השבת הרגיש פתאום אותו עשיר דקירות עזות בבטנו, ומשעה לשעה המכאובים הולכים ומתגברים. צעק האיש מרוב מכאוב, ויסוריו תקפו אותו יותר ויותר. חששה אשתו שמא בעוון פגיעתו בכבוד הצדיק באו לו היסורים, ונמלכה לפנות להצדיק שיבקש רחמים על בעלה.

בשעת סעודת הצהריים כשהצדיק מסב אל השולחן עם קהל גדול של חסידים, פרצה פתאום אל הבית אשת העשיר, ובבכי ובתחנונים ביקשה מהצדיק שיברך את בעלה שיתרפא.

והצדיק שותק, אינו עונה דבר.

נטפלו לו החסידים:

- רבי! יגיד נא לה על כל פנים: "שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא".

והצדיק אינו עונה דבר.

הלכה לה האשה בפחי נפש, ויסורי האיש הולכים ומתגברים.

ובמוצאי שבת, לאחר הבדלה, כשהצדיק ישב עם החסידים אל השולחן, והמיחם של תה עמד על השולחן, לקיים מאמר חז"ל (שבת קיט): "חמין במוצאי שבת מלוגמא" (רפואה), והצדיק משוחח עם המסובים בדברי חסידות, נפתחה פתאום הדלת, ואותה אשה באה שוב בבכי ויללה לבקש מהצדיק, שירחם על בעלה ויברך אותו ברפואה שלימה.

נענה הצדיק ואמר:

- שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא.

תמהו החסידים: בשבת גופה לא ענה דבר, ועכשיו, לאחר השבת, הרי הוא אומר "שבת היא מלזעוק"!!

והצדיק המשיך:

- "שבת היא מלזעוק", אם השבת תחדל מלזעוק עליו, אזי "רפואה קרובה לבוא". לכו ואמרו לו: אם יתן תקיעת כף בפני שלושה אנשים שיסגור את עסק היין שלו בשבת, אז יתרפא.

תיכף הלכו אליו שלשה מהחסידים, ומסרו לו את דברי הצדיק. ולא איחר האיש מלקיים את הדבר, ובלב שלם נתן תקיעת כף שמהיום והלאה יהיה בית מסחרו סגור ומסוגר ביום השבת.

וכך הוה. יסוריו הוקלו, ובמשך זמן קצר הבריא, וקדושת השבת הוקמה באותה עיר.

לא תבערו אש... ביום השבת

הרב הקדוש ר' נחום מצ'רנוביל ז"ל שהה פעם בשבת קודש אצל הרב ר' שמעון שלמה ז"ל, אביו של הרב הקדוש ר' משה מסוורן ז"ל. והדליקו אז בערב שבת נר גדול, שידלק כל הלילה עד הבוקר, כדי שאפשר יהיה להשכים בעוד לילה וללמוד.

ויהי באשמורת הבוקר, כשהצדיק ר' נחום קם משנתו, ובחוץ עדיין היה חושך ואפלה, ראו ר' שמעון שלמה ובני ביתו, שר' נחום הולך בבית וממשש הדרך, כמו שהולך בחושך, וקרוב לכך שיחבוט את ראשו בהליכתו. ור' נחום פנה אליהם בשאלה:

למה לא הדלקתם נר, שידלק כל הלילה?

והיה הדבר לפלא בעיניהם, שהרי בבית דולק נר ומאיר. תיכף עשו דרישה וחקירה, ונודע הדבר, כי הנר כבה בלילה, והמשרתת הנכרית עמדה והדליקה אותו, ומחמת שהודלק הנר בשבת קודש לא האיר כלל להצדיק, ולא ראה כלום לאורו.

והיה ביום הששי והכינו

בכל ערב שבת אחר חצות היום היה הרב הקדוש ר' אלימלך מליזינסק ז"ל מרגיש, שקדושת יום השבת מקשקשת באזניו כפעמון, והיה מוכרח לאטום אזניו בפני הקול המקשקש. וכל מי שהיה נמצא אז בביתו, היו פלצות ורעדה אוחזים אותו, ומשרתיו היו מוכרחים להכין ולתקן הכל קודם חצות היום, כי אחר חצות אם עשה אחד מהם איזה מעשה של חול בבית הצדיק, היה נופל מידו הדבר או החפץ שאחזו, וכל מה שבתוכו היה מתקלקל.

בתו של הגאון ר' מאיר מקונסטנטין ז"ל, בן הגאון ר' יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל, היתה צדקנית גדולה, ובעלה הי' עשיר ומופלג בתורה, וזכו לשני שולחנות, תורה וגדולה במקום אחד.

פעם אחת השכימה בער בשבת ויצאה עם המשרתת וסלה בידה אל השוק לקנות דגים לשבת קודש. מצאה אצל הדייג דג אחד גדול, שמשקלו כעשרים ליטרא. מיד קנתה אותו והניחתו בסל. כשראתה שהדג הוא חי ומפרכס בראשו ובזנבו, שמחה שמחה גדולה, נתנה שבח והודאה להשי"ת, והתפללה ואמרה:

- רבונו של עולם! הנה חוננתני בדג חשוב כזה לשבת קודש, חנני נא גם באורח הגון, שייחנה גם הוא מהדג הזה.

ויהי אחרי חצות היום, והנה רב אחד נשוא פנים נוסע במרכבה, מתעכב לפני הבית. הרב היה הקדוש ר' יצחק מדרוהוביטש ז"ל (אביו של הרב הקדוש ר' מיכל מזלוטשיב ז"ל), אך בני הבית לא הכירו אותו, וגם הוא לא אמר להם מי הוא. אולם מקלסתר פניו הכירו שהוא איש קדוש, וחרדו לקראתו, וקיבלו את פניו בכבוד גדול ועיכבוהו לשבות אצלם.

אחר הסעודה השלישית הלך הרב הקדוש לחדרו לנוח מעט, ועשה שאלת חלום, שיודיעו לו מן השמים על מה שלחו אותו לכאן, ואיזה דבר הוא צריך לתקן בעיר הזאת. השיבו לו, שאינו צריך לתקן כאן שום דבר. אלא שבעלת הבית היא מגזע קודש, בת תלמיד חכם גדול, וגם היא עצמה צדקנית גדולה, ובערב שבת בבוקר התפללה להשי"ת שיזכה אותה באורח הגון לשבת קודש שייחנה מהדג שקנתה, ונתקבלה בקשתה, והיות שבדור הזה אין אורח הגון יותר ממנו, לכן הודיעו לו בער בשבת מן השמים, שיסע לשבות שם.

כשנפרד הרב האורח מבני הבית אחרי סעודת מלווה מלכה והם ליווהו החוצה אל מרכבתו, ביקש לקרוא אליו את בעלת הבית ואמר לה:

- בבקשה ממך שלא תוסיפי להתפלל כך, כי אני הייתי במרחק רב מכאן, ועל ידי תפילתך הטריחו אותי לבוא לכאן לשבות עמכם.

והכינו את אשר יביאו

הצדיק ר' יעקב יצחק מלובלין, שאח"כ נתפרסם בשם "החוזה מלובלין", היה בימי נעוריו מסתופף בצל המגיד הגדול ממזריטש. כשבא בפעם הראשונה למזריטש היה זה ביום ערב שבת קודש, ונכנס תיכף לחדר המבשלים, וראה שמתעסקים בהכנת סעודת שבת. אמר להם רי"י:

- הנה אני נוהג תמיד, שאת הדגים שאני אוכל בשבת, אני טורח בעצמי להתעסק קצת בתיקונם ביום ועש"ק, ועל כן אני רוצה גם עתה לקיים מנהגי.

עמד ונטל חתיכת דג, מלח אותה בעצמו, והלך לו.

והתלמידים של המגיד הגדול, שהיו באותה מעמד, ראו כן תמהו:

- וכי מנין לו, להאברך הזה, שדוקא חתיכת דג זה תגיע אליו בשעת הסעודה? הלא החתיכה תתערב בין שאר כל החתיכות הרבות המתבשלות, והמתחלקות ע"י המשמשים בין כל המסובין להשלחן?!

לעגו התלמידים על המעשה המוזר של האברך החדש.

והיה שם בין התלמידים גם הרב ר' זלמניו, זה שנתפרסם אח"כ בשם אדמו"ר הזקן, בעל ה"תניא". לקח חוט, וקשר אותה חתיכת דג בחוט זה לסימן, למען

ידע מה ייעשה בה, בחתיכה זו, בשעת הסעודה. ר' יעקב יצחק, כמובן, לא ראה ולא ידע על הסימן.

בשעת הסעודה ראה ר' זלמניו, והנה את חתיכת הדג המסומנת בחוט הושיט המשמש לאיש אחר, היושב סמוך לאותו "אברך". כשרצה אותו האיש לקחת את חתיכת הדג בידו לאכלה, אחזתו פתאום רעדה של קדחת, ולא יכול לאכול, וסילק את מנתו לצד אחר, לאותו מקום שר' יעקב יצחק ישב שם, וכך הגיעה הקערה בדיוק למקומה של ר' יעקב יצחק. לקח רי"י את המנה ואכל. אז הבין הרב, שאברך זה הוא אדם גדול.

יש קונה עולמו בשעה אחת

הרי"מ מגור ז"ל, בעל "חידושי הרי"ם", נסע פעם בימות החורף להרבי מקוצק. הדרכים היו מקולקלות, וכמה פעמים נשברו אופני המרכבה, ועל כן נמשכה הנסיעה זמן רב יותר מכפי הרגיל, עד שביום ערב שבת בבוקר עדיין היו רחוקים כמה פרסאות מקוצק. הרי"מ נצטער הרבה מזה, כי לא הורגל לנסוע בדרך בערב שבת, וכבר עלה בדעתו לרדת ולשבות באיזה כפר על אם הדרך, וגם החסידים שנסעו יחד עמו נצטערו כולם על זה, ולא ידעו מה לעשות. שאל הרי"מ את בעל העגלה אם לכל הפחות יש באפשרותו לבוא לקוצק איזו שעות קודם קבלת שבת, ואמר לו כי הדבר נוגע מאד ללבו שיהיה בשבת קודש בקוצק, ואם יוכל להתאמץ בזה יהנה אותו מאד. בעל העגלה, שהיה איש פשוט, כשמעו עד כמה הדבר נוגע להרי"מ, אמר שיעשה כל אשר ביכולתו למלא חפץ הרי"מ. חגר בעל העגלה בעוז מתניו, ונסע במהירות ככל אפשר כשהגיעו לחצי הדר נפל אחד מהסוסים ארצה מרוב היגיעה ומת. כשראו זאת הרי"מ והחסידים נצטערו מאוד, והחליטו לשבות בדרך, אבל בעל העגלה הפציר מאוד בהרי"מ שיסעו הלאה, ואמר כי יקר לו מכל הון שיוכל להנות את הרבי, וברור בעיניו, שיבואו לקוצק בעוד מועד. שמע הרי"מ לדבריו ונסעו הלאה, ובאו לקוצק באמת בעוד היום גדול, אבל בליל שבת מת גם הסוס השני של בעל העגלה. תיכף כשמע זאת הרי"מ שלח להודיע לבעל העגלה שלא ידאג מאומה, כי אי"ה מיד אחר שבת ישתדלו החסידים בעדו, ויתנו לו כסף לקנות שני סוסים טובים. אבל הצער נגע מאוד ללבו של בעל העגלה, עד שנחלה ומת שם בקוצק.

אמר הרי"מ ז"ל, כי כשבא בעל העגלה לבית דין של מעלה לתת דין וחשבון על מעשיו בעולם הזה, רבו מקטרגיו, כי היה אדם פשוט וריק ממעשים טובים, אבל מלאך אחד מליץ טוב הרבה להפוך בזכותו, כי מחמת שמירת שבת קודש איבד את רכושו, ואחרי כן גם את נפשו, ויגע מאוד לזכות אחרים שיוכלו לבוא למחוץ חפצם על שבת קודש. ויצא פסק הדין, שבזכות שבת קודש יהיה פטור

מכל עונש בעד העבירות שעשה, אבל לתת לו גן עדן רוחני גם כן אי אפשר, באשר הוא ריק מכל מעשים טובים, ולכן פסקו שיהיה בעולם הדמיון, שידמה לו שהוא חי בעולם הזה, ויהיו לו ארבעה סוסים דוהרים רתומים לעגלה יפה, ויסע תמיד על דרך רחבה וטובה בלי מכשול, וזה יהיה לו לעונג הגדול ביותר שבכל מיני תענוגים רוחניים.

- ועכשיו - אמר עוד הרי"מ - נתיישב לי מאמר הגמרא (עבודה זרה י"ז-י"ח): "בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת". והמפרשים שואלים: למה בכה רבי, אדרבה צריך היה לשמוח על שבשעה אחת אפשר לקנות עולם הבא. אבל רבי בכה על איש, שהוא כמו בעל העגלה שלנו, ריק ממעשים טובים, ועשה איזו מצוה גדולה, שזכה על ידה לעולם הבא, אך לפי מושגיו והרגשתו אי אפשר לתת לו אלא תענוג מתענוגי עולם הזה, שהוא רק בגדר "חיי שעה", והוא "קונה עולמו בשעה אחת", רוצה לומר: עולמו שלו אפשר להיות רק ב"חיי שעה" של עולם הזה: ועל כגון זה בכה רבי.

וסיים הרי"מ בזה הלשון:

- אנחנו מצדנו לא נשארנו כפויי טובה, ופעלנו שנפקחה עין שכלו להרגיש שהוא מת, ושרק תענוג של הבל ניתן לו, והשיג אחרי כן מקום בגן עדן התחתון.

ח

וביום השביעי והיה לכם קודש

הצה"ק מברדיטשוב לא היה נוסע עש"ק אחר חצות

הצדיק ר' לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל נסע פעם בדרך, הוא והגבאי שלו ומשמשו. ביום הששי באו לעיירה קטנה, ומכיון שנוהג היה הצדיק לבלי לנסוע ביום הששי אחר חצות לשום מקום, נשאר לשבות באותה עיירה.

ונזדמן שקודם ביאתו של הצדיק לאותה עיירה, היו שם פעמים אחדות רצופות רמאים, שהתחפשו לצדיקים. והיו באים עם גבאיהם ומשמשיהם, ונוהגים למראית העין כדרך צדיקים אמיתיים, ומרמים את הבריות, עד שהרגישו בהם שאינם אלא רמאים ונוכלים. ולפיכך כשבא ר' לוי יצחק לשם, אמרו בני העיירה, שבוודאי גם זה אינו אלא כאחד הרמאים. ולמרבה המבוכה, נמצא איזה איש שאמר שהוא מכיר את הרב מברדיטשוב, ואיננו כלל בדמות ותואר של זה הבא. החליטו בני העיירה שלמחר, בשבת, בשעת קריאת התורה, כשיקראוהו לעלות לתורה, יעשו לו בזיונות גדולים, וילקוהו מלקות.

הגבאי והמשמש של הצדיק הרגישו שאין לב בני העיירה שלם עמהם, וכי הם חורשים מזימות עליהם, ועל כן הפצירו בהצדיק לנסוע משם למקום אחר סמוך, שעוד יספיקו להגיע שמה לשבת. אבל הצדיק לא אבה שמוע להם. ואמר שמימיו לא נסע ביום הששי, וגם היום לא יסע.

לפנות ערב בא הצדיק לבית הכנסת לקבל שבת בציבור. התפלל הצדיק, כדרכו, בקולות והתפעלות ותנועות של התעוררות והתלהבות, כדרך שהיה נוהג תמיד. והקהל, שכבר הוחלט אצלו, שאינו אלא רמאי, עומד ותמה: כמה זה יכול לסמא את עיני הבריות בהעוויות המשוונות שהוא עושה!

ונכרי אחד עבר באותה שעה דרך העיירה, על יד בית הכנסת, לכפר אחד הרחוק כמה פרסאות משם. מששמע הנכרי קולות משונים יוצאים מבית הכנסת, שאל ליהודי אחד:

- מה הקולות הללו שאנו שומעים?

השיב לו היהודי:

- בא איזה אורח אלינו. ואומר שהוא הרב מברדיטשוב, וצועק כך בתפילה. הנכרי בא להכפר, ונכנס לתוך בית המזיגה. אחרי שאלת השלום, כנהוג, נכנסו בדברים, והחוכר שאלו איזו חדשות שמע בדרך. אמר לו הנכרי:

- עברתי דרך העיירה, ושמעתי צעקות משונות על יד בית הכנסת, ושאלתי לפשר הדבר, אמרו לי שבא איזה רב אורח, ומתפלל כך.

אל החוכר:

- ומי הוא הרב, אולי תדע?

- כמדומה, - השיב הנכרי - שאמרו לי, שהרב מברדיטשוב הוא.

ומלמד אחד היה בבית החוכר, שהחזיקו בביתו ועל שולחנו שילמד את בניו תורה. כששמע המלמד את דברי הנכרי, והוא המלמד, הכיר את הרב מברדיטשוב, נתרגש מאוד מהמאורע, שהצדיק נמצא בעיירה הסמוכה. נתרגש וגם נצטער:

- אפשר צדיק בא לגבולנו, ואני לא אקבל פניו?

ולא נתקררה דעתו עד שהחליט ללכת ברגל, תיכף ומיד, להעיירה, לחזות פני הצדיק.

וכן עשה. ומשהלך קצת בדרך, עמד פתאום. מחשבה חלפה במוחו:

- מה אני עושה? הלא שבת היום! מכאן עד העיירה כמה תחומי שבת יש, ואני אלך ואחלל שבת!?

וכך עמד המלמד, והרהר, ושקל בדעתו, עד שהחליט:

- יהי מה! מכיון שהצדיק כאן מוכרחני לקבל פניו.

הלך עוד כברת ארץ, ועמד שוב:

- סוף סוף הרי "מצוה הבאה בעבירה" בידי! כלום מותר לחלל שבת בשביל מצות הקבלת פני רב?

עמד והרהר, וחשב ושקל, והכריע:

- ללכתי!

ושוב הלך קצת ועמד, הלך ועמד. וכך היה כל הלילה הולך ומתחרט וחוזר והולך, עד שכאור הבוקר נמצאו רגליו עומדות סמוך להעיירה. כשהגיע להעיירה כבר היה הקהל עומד בבית הכנסת בתפילה, וכשנכנס לבית הכנסת קראו בתורה, והצדיק זה עצה עלה על הבמה. בני העיירה כבר הכינו את עצמם "לכבוד" את "הרמאי", והנה נפתחה הדלת, והמלמד, שהיה ידוע בהעיירה כבר אוריין וירא שמים, התפרץ לבית הכנסת, וכשראה את הצדיק עומד על הבמה, רץ אליו, בבהלה, וצעק בללה:

- רבי, אוי, רבי! חיללתי את השבת!

אמר לו הצדיק:

- לא חיללת את השבת, כי יש בביאתך לכאן משום פיקוח נפש, שאלמלא באת הייתי שרוי בסכנה.

ואז ראו בני העיר, שאמנם הוא באמת הרב מברדיטשוב, ובקשו ממנו סליחה ומחילה על שחשדוהו.

הצה"ק מקאמארנא זי"ע זכה ע"י בזיון גדול לאור השבת

כתב הרה"ק מרן רבינו מקאמארנא זצ"ל בזה"ל: סיפר לי מורי ורבי דודי הקדוש רבינו צבי [והוא הרה"ק בעל עטרת צבי פי' על הזוה"ק] שבכל עש"ק יש לו ביטול ויסורין, וחלישות דעת מאוד כדי ליזכות לאור שבת. ופעם אחת היה בעש"ק בעיר בראד והבריוח אותו משם בבזיון גדול עד למאוד. והוצרך לנוס לעיר פודקאמין ובא קרוב ללילה לשם בלא בגדי שבת והוצרך לקבל שבת, ואח"כ באו עם הבגדים. ובשבת קודש אמר רבש"ע כל כך בזיון היה לי האיר לי את תפילתי ונדלקו בי רמ"ח אברי לא יכילו הרעיון שלא טעמתי אור כזה מימי ולא אטעום עד אלף השביעי. ולכל זה לא יזכה אדם אלא על ידי לימוד זוהר הקדוש עם כתבי הרח"ו על פי מרן האר"י עם הקדמות אור ישראל להבת אש הריב"ש טוב וכו' עיי"ש [היכל הברכה פ' ואתחן (ד-כ"ג)].

סיפור נורא מאגרת ששלח השבת להרב אברהם אב"ן עזרא ז"ל (הנקרא ראב"ע)

א"ה. היות והשבת קודש מתחלל באופן מבהיל ומחפיר אשר תחשכנה עינינו מראות בלי בושת פנים, ומפגינים במסירת נפש נגד מהרסי ומחללי ש"ק בפרהסיא. לזאת אמרתי להדפיס עתה המעשה נורא מ"אגרת השבת" שנשלח להרב אבן עזרא, ועוד איזה סיפורים נוראים ונפלאים מה שקרא מכבר למחללי

ש"ק, שנענשו ביסורים ר"ל בזה ובבא, אולי יתעוררו ויתנו לב וישיבו על ידי זה, ושכרם כפולה מן השמים.

בשנת ארבעת אלפים ותשע מאות ותשע עשרה בחצי הלילה ליל שבת בארבעה עשרה לחדש טבת, ואני אברהם הספרדי הנקרא אבן עזרא הייתי בעיר אחת מערי האי הנקרא קצה הארנון שהיא גבול שביעי מגבולות ארנון נושבת, ואני הייתי ישן ושינתי ערבה עלי ואראה בחלום והנה עומד לנגדי כמראה גבר ובידו אגרת חתומה, ויען ויאמר אלי קח זאת האגרת ששלחה אליך השבת ואקוד ואשתחוה לה' ואברך השם אשר כבדני זה הכבוד ואתפשו בשתי ידי וידי נוטפו מור ואקראנה ותהיה בפי כדבש למתוק, אך בקראי הטורים חם לבי בקרבי וכמעט יצאה נפשי, ואשאל העומד לנגדי מה פשעי ומה חטאתי כי מיום שידעתי את השם הנכבד והנורא אשר בראני ולמדתי מצותיו לעולם אהבתי את השבת, ובטרם בואה הייתי יוצא לקראתה בכל לבי, גם בצאתה הייתי משלחה אותה בשמחה ובשירים, ומי בכל עבדיה כמוני נאמן ומדוע שלחה אלי.

זאת האגרת וזאת היא

אני שבת עטרת דת יקרים.

ובין השם ובין בניו אני אות.

ובהכל מעשיו כלם אלהים.

ולא ירד אז מן.

אני עונג לחיים על האדמה.

אני חדות זכרים גם נקיבות.

ולא יתאבלו בי אבלים.

השקט ימצאו עבד ואמה.

ינוחך כל בהמות הם ביד איש.

וכל משכיל ביינו הוא יקדש.

בכל יום ימצאו שערי תבונה.

מכובד מעשות דרך.

רביעית בעשרת הדברים.

ברית עולם לכל דורות ודורים.

וכן כתוב בראשית כל ספרים.

למען אהיה מופת להורים.

ומרגוע לעם שוכני קברים.

וששים בו זקנים עם נערים.

ובי לא יספדו על מות ישרים.

והגרים אשר הם בשערים.

בסוסים וחורים ושירים.

וגם יבדיל חשובים כנוזרים.

ביומי נפתחו מאה שערים.

ונכון מצוא חפץ ודבר דבר.

ושמרתך מכל אשם.

בזקניתך שגגה נמצא בך.

ושם כתוב לחלל יום שביעי.

לחבר איגרת דרך האמונה.

למען שמרתי מאוד מימי נעורים.

אשר הובאו אליך הספרים.

ואיך תחשה ולא תדור נדרים.

ותשלחם אל כל העבדים.

ויען ויאמר אלי ציר השבת הוגד הוגד לה אשר הביאו תלמידך אל ביתך אתמול ספרים פרושי התורה ושם כתוב לחלל את השבת, ותאזור בעבור כבוד השבת להלחם במלחמות התורה עם אויבי השבת ולא תשא פני איש.

ואיקץ ותתפעם רוחי עלי ונפשי נבלהל מאוד מאוד, וארחץ ידי ואוציא הספרים חוצה אל אור הלבנה והנה כתיב שם פירוש ויהי ערב ויהי בוקר, והוא אומר כאשר היה בוקר יום שני עלה יום א' שלם כי הלילה הולך אחר היום, וכמעט קרעתי בגדי, וגם קרעתי זה הפירוש כי אמרתי טוב לחלל שבת אחת ולא יחללו ישראל שבתות הרבה אם יראו זה הפי' הרע, גם נהיה כולנו לעג וקלס בעיני הגוים, ואתאפק בעבור כבוד שבת ואדור נדר אם אתן שנת לעיני אחר צאת יום הקדוש עד שאכתוב אגרת ארוכה לבאר את ראשית יום התורה להרים מכשול ולהסיר פח ומוקש, כי כל ישראל הפרושים גם הצדיקים עמהן יודעים כי לא נכתבה פרשת בראשית מעשה השי"ת בכל יום רק בעבור שידעו שומרי התורה איך ישמרו השבת כאשר שבת השי"ת לספור ימי בראשית.

והנה אם יהיה סוף הששי עד בוקר יום השביעי היה לנו לספור הלילה הבא, הנה זה הפירוש מתעתע כל ישראל במזרח ובמערב גם הקרובים גם הרחוקים גם החיים, והמאמין בפי' זה השי"ת ינקום נקמת השבת ממנו, והקורא אותו בקול גדול תדבק לשונו לחכו, גם הסופר הכותב אותו בפירושי התורה ידיו יבש תיבוש ועין ימינו כהה תכהה, ולכל בני ישראל יהי אור.

ועל זה חבר הראב"ע ספר "אגרת השבת" בראיות נכוחות ובבאור הכתובים והלכות גדולות בחשבונות תקופות ומזלות מוכיח צדקת הקבלה לשבות מערב ועד ערב, ע"ש.

הגה"צ רע"א העניש לאיש אחד שבנה בשבת קודש

הגה"ק רבי ר' עקיבא אייגר זצ"ל כל ימי ישיבתו בק' פרידלאנד, לא היה איש אשר ימרה את דבריו, פעם הי' בעיר פרידלאנד שריפה גדולה, לעת הזאת הי' שם הגאון ההוא בק' ליסא שנקרא לבוא שמה כאשר שבק חיי' חמיו הגביר ר' איצק מרגליות לתקן סדר עזבונו, בשובו לביתו גזר אומר שכל הנשרפים אשר יבנו מחדש יהיו נזהרים להתנות בקאנטראקט שיעשו עם הבונים שביום השבת ויו"ט יהיו בטלים ממלאכה נגד דבר קצוב שיתחייב אדון הבית בעד יום השבת להשלים נזק הבונה והפועלים.

איש לא נפקד אשר לא שמע לקולו, כ"א אחד מיוחד בעם אשר היה בעירו היותר נכבד, היותר עשיר, הוא לא פנה לזה, כי אמר יבנה ביתו בקרוב.

כאשר הגיע שבת הראשון אחר כי החלו לבנות, וכל הבתים שבתו ממלאכה בלעדי בית זה הגביר, ותהום העיר, והקול בא לאזן הגאון, שלח אליו, והשמיט

עצמו כי שיח וכי שיג לו, או הוא ישן, בליל שבת שלאחריו, שלח אל השמש המכריז כרוז כתב בכת"י הקדושה, והרבה לדבר בענין איסור זה ושגורז אומר שלא יעשה כן עוד, וסיים וכל הפורץ גדר ישכנו נחש, הוא הגביר הנ"ל לא הוטב לבו בזה.

בת לאחריו כאשר הוכרז שוב כזה, ויתמרמר הגביר, והוא היה לעת הזאת ראש על הראשים המנהיגים, ונתן פקודה להשמש המכריז שכל כרוז שיובא לידו להכריז להראות לו מתחלה הכרוז, ואם הוא יתן לו רשיון אז יוכל להכריז.

כהקף הימים והגיע יום עש"ק והגאון שלח שוב כרוז כפעם בפעם ויבוא אליו השמש להגיע לו מפקודת ראש המנהיג ולדעת מה יעשה, השיבו, אתה לא תעשה נגד פקודתו לך והראהו הכרוז, והודיעני מה ענה בך כאשר הביא הכרוז אליו, עשה חריטה על תיבות הסיום "וכל הפורץ גדר וכו'" הלך השמש להודיע להגאון הנ"ל, אמר א"כ הנח הכתב ולך לשלום, מה עשה ביום השבת דרש בביהכנ"ס, ובתוך הדרוש הרבה לדבר מזה בהתלהבות גדול, וקרא הכרוז בפומבי והוסיף בו דברים ואמר שהוא מובטח מי שימרה דברו ויבנה בשבת, שלא יתקיים הבית ההיא, בכל זאת הגביר לא הטא אצנו, ובנה בית גדול לתלפיות, והבונים עשו מלאכתם גם ביום השבת, והיה זה הבית מבחר הבתים בגודל ובני בכל העיר.

ואחר עבור איזה שנים והנה תקרה א' אשר בקירות הבית נפלה ונשברה, והיה בפתע פתאום, כי הרימה שלט בה ונרקבה, וקרא לבונה אומן מומחה לבדוק, ויחפש וימצא את כל תקרת הבית וכל עץ אשר בבית ובכל היציעים, כולו שלט בו הרקב, ויאמר מהרו וצאו מן הבית, והוצרך לחדש הבנין מראש עד סוף, והי' לנס, כי כל הבנים הנבנים בשנה אחת עם בית זה כולם בריאים וטובים, ועץ מיער אחד הסמוך לעיר כרתו, והנה הבית הזה חרוב נחרב, והכירו כי הצדיק גזר בדרושו ברב חימום אשר בערה בו, והקב"ה קיים, והבית הזה אחרי הבנותו שנית, מכרו הגביר ההוא לאחד מבני העיר, כי ירא לשבת יותר בבית הזה.

יב

עונש לא' שמתו שוריו על שחילל שב"ק

פעם בא גביר א' לפני הרה"ק בעל באר מים חיים זצ"ל האב"ד טשערנאוויטץ, והתנצל לפניו איך שהוא מחזיק רפת מהרבה שורים ושלה אותם לעיר וויען למכור אותם, ובהדרך נפלו כמה שורים מחמת שהתחיל החולאת בהשורים וכמה שורים מתו, ואמר לו הרב ר' חיים שאם יקבל עליו שביום השבת קודש לא יעבוד בהם שום מלאכה אז לא ימתו, ואמר לו שנוטריקון של תיבת שב"ת הוא כך, "שורך" בשבת "תעבוד, "שורך" בדרך "תמות, - "שורך" בשבת "תנוח, "שורך" בדרך "תלך.

עונש לאשה בצרעת על שתפרה בשבת, והיה לה רפואה ע"י הרה"ק מפרימישלאן זי"ע

פעם א' באתה אשה עשירה אחת להרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זצ"ל בבקשה כי נצטרעת ר"ל וכבר היתה אצל הרבה רופאים ולא הועיל, אמר לה רבינו מדוע תפרת בשבת, ונבהלה האשה ותשתומם, אמר לה רבינו, מאיר אינו אומר שקר, התחילה האשה לבכות ותאמר בעלי לא הי' בביתו כמה שבועות, ובערב שבת אחר הדלקת נרות בא לביתו וחפשתי כתונת בעדו והי' הצוארון קרוע מעט ותקנתי אותו, וכעת היא מבקשת מרבינו הק' שיתפלל להשי"ת וימחול לה ותתרפא.

אמר רבינו להמשמש שלו ארי' לך ותקרא את יוסלי חייט, וכבא יוסלי חייט אמר לו רבינו הן באת בקובלנא אלי שצריך אתה להשיא בתך הבתולה, אמר החייט הן, אמר רבינו להמשמש קח קולמוס ועשה חשבון, והתחיל המשמש לכתוב, בתוך כך בא אברך א' מלובב אמר רבינו האברך הזה יעשה החשבון, התחיל האברך לכתוב ב' מאות רו"כ נדן, ועל בגדים ג"כ מאה רו"כ אמר רבינו להאשה המצורעת תן ג' מאות רו"כ ותתרפא.

אמרה האשה ב' מאות רו"כ יש לי אצלי, אלך ואקח בהלואה עוד מאה רו"כ ואתן לרבינו, הסכים רבינו והלכה ללוות ונתנה כל הסכום, אח"כ אמר רבינו תלך לרחוץ בהנהר ותקח עמך את הכלה שתרחץ עמך, נתיירא החייט פן תזיק הרחיצה להכלה ח"ו הרגיש רבינו והבטיחו שלא יזיק לה כלום, ואמר להאשה הזהרי שאחר הרחיצה לא תביט על בשרך.

ביום מחר הלכה האשה עם הכלה לרחוץ בהנהר ונדמה להאשה בשעת הרחיצה כמו עורה נפל ממנה להמים ותביט על ידה, וכשעלתה מן המים נשאר ידה מצורעת.

ובאתה האשה עוה"פ לפני רבינו בבכיה שידה מצורעת כמקדם, אמר לה רבינו למה הבטת על ידיך הלא הזהרתי אותך שלא תביט על בשרך, אמרה האשה הבטתי בלי כוונה, וצוה רבינו לקרוא עוה"פ ליוסלי חייט, ובבואו אמר לו רבינו על הוצאות החתונה יש לך? אמר החייט לא, אמר רבינו להאשה הביאה עוד מאה רו"כ על הוצאת החתונה, וביום מחר תלך עוה"פ לרחוץ עם הכלה, ותקשור מטפחת על עיניך לבל תביט על ידך, וכן היה ונסעה האשה לביתה בריאה כאחד האדם.

מזה אנו רואים גודל כח הצדיק שהמעשה הזאת הוא כמעשה אלישע הנביא עם נעמן שר צבא ארם.

יד

אחד שלא רצה לסגור המספרה בשבת ונענש ע"י הגאון מברעזאן זצ"ל

פעם א' היה בעיר בערזאן חילול שבת גדול מאת המגלחים שהתחילו לגלח בפרהסיא בשבת, וספרו להגאב"ד דשם [הוא הגאון המפורסם רבי שלום מרדכי הכהן ז"ל, המפורסם בחיבוריו שו"ת מהרש"ם ו"ח ועוד], ושלה לקרוא אותם ונתאספו כל המגלחים ואמרו כי מוכרחים לספר ולגלח בשבת כי זה עיקר פרנסתם, כי עיר ברעזאן מלא מאדונים ושרים מהערכאות ומאנשי הצבא, ואם לא יגלחו בשבת גם בימי החול לא יבואו אליהם, ומה יעשו הלא היהודים מצער ומעוטים המה ומהיכן יהי' להם פרנסה, ובאם לאו יהיו מוכרחים לחזור על הפתחים, וטפלי תלוי לכל אחד.

והוא ז"ל דיבר עמהם רכות וקשות במעשיות ובמוסר עד שנתרכך לבם הקשה, והסכימו אם יעשו כולם אגודה אחת ויד אחת חק ולא יעבור שלא יגלח שום אחד מהם בשבת, ויחתמו על כתב בקנס אם יעבור מי ויגלח בשבת אפי' בצנעה אזי יסגירו כולם חנותם ולא יעשו עוד שום מלאכה, ואם א' או שנים לא יסכימו ע"ז אזי מוכרחים כולם לעשות מלאכתם בשבת, כי הלא אם לא יעשו המה יקח האחד או השנים כל פרנסותיהם.

והתחיל לדבר ולהוכיח את כל א' וא' עד שחתמו על הכתב שעשה ביניהם, ולא נשאר רק אחד קשה עורף אשר לא רצה לשמוע ולחתום, אף כי דיבר אליו דברים אשר לא הי' ראוי לשמוע דברים היוצאים מן הלב ובכ"ז לא נכנסו הדברים בלבו.

אח"כ איים עליו באזהרות ועונשין להמחללים שבת, ולא רצה לשמוע ופנה עורף ורצה לילך, ואמרו הנשארים שבעבור זה הא' מוכרחים כולם לחלל שבתות, ע"כ פנה עוד הפעם לאיש אחד הנ"ל ואמר לו תדע שהיושב בשמים ישית עצה עבורך הכי אם ח"ו תשבר ידך מה תעשה הלא תהי' מוכרח לסגר חנותך אף בחול, ע"כ שמע נא וחתום גם אתה על הכתב ולא תגרום שתחללו כולכם את השבת, והוא לא רצה לשמוע וביקש והפציר את שאר המגלחים, והמה האחת באמרם שאינם יכולים לראות איך האחד הנ"ל יקח את כל מכריהם שפרנסתם תלוי בהם כאשר אמרו בתחלה.

ע"כ הלביש קנאה ועוז ואמר שבוודאי מן השמים ירחמו כי האיש האחד יחטא ומחטיא את הרבים חטא הרבים יתלו בו.

וכאשר הלכו כולם מבית של רבינו לא רחוק מביתו על המשעול מדריכה נפל הבליעל הזה ושבר ידו ונפל פחד עליהם וחזרו כולם ואמרו נעשה ונשמע וחתמו כולם על הכתב, והבליעל הזה חלה על חליו ושבק חיים לכל חי, כן יאבדו וכו' והי' לנס ולקידוש השם.

עוד פעם אחת פתח איש אחד מהולכי קדימה את חנותו בשבת וכאשר ספרו זאת לרבינו חרד לבבו ושלה את השמש שלו תיכף שיאמר לו בשמו שיסגור

את החנות, ולא שמע פעם א' ושתיים ואמר אפי' אם יבא הרב בעצמו לא אשמע, וכאשר שמע זאת לבש את המעטפה והלך לאביו של הנ"ל, אף כי גם אביו הי' מהולכי קדימה ומהמשכילים, בכ"ז לא הרהיב עוז בנפשו לחלל את השבת בפרהסיא, וכאשר דפק על פתחו ופתח הפתח עמד אבי האיש הנ"ל נגד המראה וסרק במסרק את שערו כי לא חשב בדעתו שבא יבא אליו הרב בשבת בבקר, וכאשר ראה אותו עמד נבהל ומשתומם ושאל מה זה רבינו ומה היום מיומים, והוצג לו תיכף כסא וביקש מאתו שישב מעט וישב וסיפר לו את כל הנעשה שבנו פתח חנותו היום, וכל זמן שאני בחיים בושא וכלימה הוא וכאב לב שיפתח מי חנות בשבת בעירי, ע"כ באתי אליכם שתראו שיסגור החנות ובוודאי ישמע אתכם.

ואמר לו אני ממלא מבוקש רבינו ואראה לעשות כל מה שביכולתי בכדי שיסגור את החנות למען לא יגרום ח"ו כחוט השערה עג"נ לרבינו.

והלך תיכף לבנו הנ"ל והפציר בו ומילא מבוקשתו, ואך התנה תנאי כפול כתנאי בני גד ורואבן שרק בשבת זו סוגר את החנות ועל שבת הבא לא יציית אותו, ולא ירהב לאמור לו עוד בדבר הזה כי לא ישמע לו ולא לשום אדם בעולם, ובא אביו הנ"ל וסיפר לו את דברי בנו הנ"ל וביקש שלא יהי' לו תרעומות עליו כי הלא ידעתם כי בזמנינו אלו בן מנוול אב, ע"כ אין שום עצה ע"ז רק אם מן השמים יעכבוהו אזי טוב כי גם רצונו בזה שלא יפתח החנות ויחלל שבת בפרהסיא, אך אין בכחי למחות בו, ונתן לו תש"ח על טרחתו ואמר לולי שמרו ישראל שבת א' וכו', ועל שבת הבע"ל נשען על אבינו שבשמים, ובטוח אני שלא יפתח עוד חנותו.

ולא עברו כל ימי השבוע וביום עש"ק סגרו חנותו מטעם המלך מחמת שהתחילו הבע"ח שלו לתבעו והלך לאבדון כן יאבדו, ונעשה רעש גדול בהעיר ממעשה הלזה אז אמר כי לא בזכותו ומעשיו נעשה הדבר הלזה כי הלא בידי מעש אין, רק הקב"ה בכבודו ובעצמו תבע עלבונו.

כן נזכה שיתפע השם עלבוננו ויוציאינו מהגלות המר הזה ונעלה לציון ברנה ועינינו תחזנה בבנין ציון וירושלים במהרה בימינו אמן.

טז

מחלל שבת אחד נעשה בעל תשובה גמור

פעם בא לטיסא פירעד איש אחד לשכור "הגיט" מהאדון דשם עם הארענדא ועשו חוזה ביניהם, וכל אלו ששכרו עד אז "הגיט" היו להם הזיקות ממנו, וכן הי' גם אצלו שעל ידי שעבר על איזה תנאים מהנכתב בהחוזה, האדון הלשין עליו ונעשה משפט גדול מזה, ובכל המשפטים הקודמים זכה האדון ויצא הפס"ד שמחוייבים לשלם סכומים גדולים כי כל השופטים היו חברים להאדון, והאיש הנ"ל לא ידע מה לעשות כי ירא מאוד שהאדון יזכה גם עכשיו.

וכיון שראו צרתו יעצו אותו שילך להאב"ד דשם (הוא הרה"צ מרן רביני משה נתן יונגרייז זצ"ל, מח"ס תורת משה נתן) וישפוך לפניו שיחו ורק הוא יכול להצילו מהצרה הלזו.

והלך לרבינו וסיפר לו כל הענין, ושאל לו רבינו אם הוא שומר שבת? השיב לא! אז אמר לו רבינו שאם יקבל עליו מה שיצוהו אז ינצל מהצרה הלזו, ואמר שיקבל על עצמו כל אשר יצוהו רבינו, אז אמר לו רבינו שיקבל עליו לשמור שבת כהלכתו ויכשיר כל כליו.

והאיש הנ"ל קבל עליו הכל בשמחה, ורבינו אמר לך לשלום והשי"ת יצליח דרכך ונסע למקום המשפט.

ובאותו יום ה' שם גם האדון שלו ופתאום מת במיתה משונה האדון הנ"ל, ובא האיש בשמחה לרבינו לבשר לו הבשורה, ואמר לו רבינו שישע תיכף לאשת האדון וישוה עמה, וכן הי' והלך לאשת האדון והשוה עמה על סך מועט והמשפט נתבטל, והאיש הנ"ל הי' אח"כ בעל תשובה גדול.

טז

מגודל קדושת הרה"ק מצאנו זצוק"ל

סיפר לי הרה"ח הישיש המפורסם מו"ה יוסף הארטמאן שליט"א מפעיה"ק תובב"א, ששמע מאביו הרה"ג מו"ה יחיאל משה ז"ל שהי' מו"צ בעניעד (בהר"ר אהרן יהודא בהג"מ בנימין ז"ל אב"ד שאמלוי), שבעת שנתפרסם ההיתר ע"י שטר מכירה לעשיית יין שרף בשבת ע"י עכו"ם שסידר ותיקן הרה"ק מצאנו זצוק"ל, אז כתב דודו הרה"ג מו"ה חיים מאיר זאב הארטמאן ז"ל שהי' אב"ד שאמלוי (בן להרה"ג מו"ה בנימין אב"ד סס) מכתב להרה"ק בעל דברי חיים זצ"ל עם השגות על ההיתר הנז', והדב"ח השיבו בדרך פלפול והשיג עליו, והרב משאמלוי חזר והשיב גם על זה.

וכה פלפלו והשיגו זה את זה, ובפעם הרביעית או החמישית כאשר השיבו הד"ח על מכתבו, ביקש מאתו במכתבו שאל יטריחו יותר בפלפוליו והשגותיו, ונדפס מכתב זה בשו"ת דברי חיים ח"ב (חאו"ח סי' כ"ט) ואעפ"י"כ לא השגיח דודו הגאב"ד משאמלוי על זה, ושוב השיב והשיג על הדב"ח גם על מכתב הזה, וכאשר קיבל הדב"ח שוב מכתבו קרא המכתב כמה פעמים בהתרגשות עצום ופניו הי' כלפיד אש, ועישן אז הלולקי שנתמלא כל הבית עשן, והלך וחזר בביתו בהתלהבות עצום באותו שעה נחלש בביתו הרה"ג ר' חיים מאיר זאב הנז' וחלה את חליו ד' שבועות וניסו ברופאים ולא הועילו ושל"ח.

וכאשר הורידו על הארץ והדליקו הנרות סביביו, ואמו היתה אז עוד בחיים חיותה והרעישו מאוד וצעקה בקולי קולות מגודל מרירות הסתלקות בנה היקר הזה, ופתאום ראו שפתח עיניו וקם ממשכבו ואמר ששלחו אותו מעולם העליון

כדי לדבר בשבח וגדולת מרן רה"ק מצאנז, ואמר לא ידעתי עם מי אני מפלפל ולא הכרתיו, כשמזכירין למעלה את שמו של הד"ח אפי' מלאכים שרפים וחיות הקודש כולם מזדעזעין מקדושת שמו, ואני אעפ"י שאני מוכן לילך על מקומי המוכן לי בלי דו"ד אעפ"י כ הייתי מוחל על חלקי אם הי' נותנים לי הזכות שאוכל לילך על ידי ורגלי עד עיר צאנז ולפייס אותו צדיק בחיים חיותי הי' אצלי חשוב יותר מחלקי, ע"כ דבריו.

וכל זה שמע הרב ר' יחיאל משה הנ"ל שעמד אצל דודו הנז' באותו פרק, וכתב כל דבריו בפנקסו, והי' נושא אצלו תמיד פנקס זה להראותו לעין כל מה שסיפר דודו אחר פטירתו, והוא ראה ושמע כל זאת באזניו.

איש כפרי מחלל שבת שנעשה בעל תשובה ע"י הרה"ק שר שלום מבעלז זצ"ל

פעם אחת בא לפני הרה"ק רבי שלום מבעלזא זצוק"ל כפרי אחד בבקשה שיתפלל בעדו, וישאלהו הרה"ק על דרך התנהגותו בשבת בשדהו, ויודה לפני הרה"ק כי הנהו עושה שבתו חול, והתחיל להתנצל כי אי אפשר לשבות כדת מכל מלאכה בשדה.

והרה"ק הנ"ל התחיל להוכיחו וידבר על לבו דברי מוסר ועצות לעשות את השבת כמצווה, ואחרי אריכות דבריו נענה לו הכפרי כי אמנם כן ישמע לקולו, אך זאת יבקש מאתו כי עד אחר ימות הקצירה והאסיפה מן השדה יסכים הוד קדושתו לבל יפריע ממלאכתו גם בשבת קודש.

ואמר לו הרה"ק הסכת ושמע את אשר אספר לך מעשה שהיה, בימי הקדמונים, אז בעת ממשלת הפריצים כידוע שלכל אחד מאדוני הכפרים היה לו יהודי מוזג הכפר, ואותו היהודי היה עבד נרצע לאדוניו, פעם אחת עשה אחד מהפריצים משתה גדול אשר לקחו בו חבל כל בעלי אחוזות הגדולים בגליל הזה, וכאשר התעלסו מאד החלו להתפאר כל אחד ואחד בהיהודי שלו, כשמוע האדון בעל המשתה את דבריהם, התפאר גם הוא כי עבד נאמן כאשר היהודי שלו הנהו אין לאחד מהם כמותו, כי לא נמצא כמותו בכל הארץ.

ויאמרו לו כל המסובים כי בזאת יבחנו דבריו, אם יצוה על מוזגו היהודי להמיר דתו וישמע לו, אז יודו כולם כי כן הוא.

וישלח לקרוא את היהודי מכפר שלו, ובבואו לפניו גזר עליו כי יחליף את דתו, ואם לא ישמע לו מרה תהיה אחריתו, ויאמר לו היהודי איזיל ואימלך בגו ביתאי, וישב אל ביתו ויספר לאשתו את אשר נגזר עליו מאדוניו, ואחרי שקלי וטריא שהיה ביניהם אמרה כי בל ימרה את פי אדוניו, וימהר היהודי לאדוניו בהסכמה

כי יחליף את אמונתו, ויאמר לו האדון אם כן תדעכי מעתה לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם איוואן ושם אשתך... וילך לביתו.

חלפו ירחים אחדים, והנה שליח בא מאת האדון כי יבוא איוואן אליו, ויבוא ויאמר לו האדון דע כי מעתה עליך לשוב אל אמונתך ולא יקרא עוד איוואן כי יעקב יהיה שמך כבראשונה, ויאמר לו כי כמאז כן עתה לא יעשה דבר מבלי עצת אשתו, וישב לביתו לשאול בעצת אשתו, ותאמר לו האשה הנה מה טוב ומה נעים כי נשאר באמונתינו אפס הנה הימים הללו הנם קרובים לחג הפסח וכידוע ההכנות לימי הפסח קשים מאד העולם בעבודה רבה ובהוצאות גדולות, לכן עצתי כי תבקש עוד מהפריץ כי אמנם כן נשוב בשמחה לאמונתנו, אך יסכים להרחיב לנו זמן התיאודותינו עד אחר חג הפסח למען לא נצרך להתיגע בהכנת ימי הפסח ולהוציא את ההוצאות הללו, ובכן בחפצנו להשאר עוד נכרים עד אחר חג הפסח.

הכפרי הבין את הנמשל, וקיבל על עצמו לשבות שבתו מכל מלאכה בשדה, ולשבות בשביעי בחריש ובקציר עולמים.

יח

איך שהעניש הרה"ק מהרי"א מזידיטשוב זצ"ל את אנשי בוריסלאב על שחיללו את השבת

הגה"ק ר' יחזקאל הלברשטאם זצ"ל אב"ד שינאווי בעודו רב בסטרופקוב, בא פ"א לשבת אחד לעיר בוריסלב, שהי' דרים בה יהודים הרבה בשביל מעיינות הנפט שנתגלו בה בימים ההם, ורוב בעלי המעיינות היו יהודים וברובם חסידי זידיטשוב.

ביום השבת בבוקר יצא הרב משינאווי דרך בארות הנפט ומצא פקידים יהודים יושבים על יד הבארות ומשגיחים על העבודה, נצטער מאד על חילול שבת זה, וסגר את עצמו בחדרו כל היום ולא נתן לשום איש לבא לפניו כי חרה לו מאד על חסידים ע"ה הללו.

במוש"ק נסע מיד לדראהביטש הסמוכה והלך אל הרב דמתא שמצודת רבנותו היתה פרושה גם על בוריסלב, ודבר עמו קשות על הפרצה שתחת ידו בגלילו בוריסלב, יעץ אותו הרב שיסע לזידיטשוב אל הרה"ק מהרי"א זצ"ל כי רק הוא יכול לעמוד בפרץ בדבר הזה, עשה כעצתו ובא להרה"ק הנז' ואמר לו: להוי ידוע למר שעל שלחנו שותים יין נסך, כי באים אליו חסידים מעיר בוריסלב ובניהם כאלה המחללים שבת בפרהסיא וינם יין נסך, וספר לפניו בפרוטרוט את אשר ראו עיניו.

בו ביום כתב הרה"ק מזידיטשוב לאנשי שלומו בבוריסלב אזהרה נמרצה ואיים עליהם ועל כל אנשי בוריסלאב, שאם יוסיפו לחלל את השבת, כשם שעד עתה

התפלל עליהם שירבה הנפט בבארותיהם, יתפלל עליהם מעתה שיתמלאו כל הבורות מים, ויהפוך ה' להם הברכה לקללה.

איומו של הרה"ק מזידיטשויב עשה רושם אדיר וחזק, חרדו האנשים לנפשותיהם פן יחרה בהם אף רבם והביא עליהם קללה תחת ברכה, כל הימים אשר חי רבם לא הוסיפו לחלל השבת ואזהרתו של רבם נשמרה בכל תוקף.

אחרי פטירתו שוב התחילו לחלל את השבת, וקללת רבם כתומה בא עליהם, רוב בעלי המכרות ירדו מנכסיהם, בארותיהם נהפכו לבארות מים ויסכרו כל מעיינות הנפט של אולם שנתברכו ממנו בחיים חיותו אשר התחילו לחלל קדושת השבת.

אחר הדברים האלה כשוך חמת הגה"צ ר' יחזקאל זצ"ל, זכר את הביטויים שדבר לפני הרה"ק מזידיטשויב והכחו לבבו, כי סוף סוף אפשר היה לו לספר לרבינו את אשר ראו עינו לא ברעש ולא בסערה, ובמצות אביו הגה"ק מצאנו זצ"ל החליט לקבל נזיפה לפני הרה"ק ברגלים יחפות, ולאשר כי ידע שלא יתנו אותו לבא לפני הרה"ק והוא חלוץ הנעל סבב נסיעתו ליום תשעה באב, ואחרי חצות היום בא לפניו בבגדי אבילות ורגלים יחפות, ובקש מטו ממנו על הדברים שנמלטו מפיו בתוך לבבו, אבל הרה"ק בכלל לא התרעם עליו מפני שידע שכוונתו לשמים וארייתא היא דקא מרתחא ביה.

יט

הקפדת הצה"ק משינאווי על נר שנכבה בשבת על ידי דחיפת חטיפת השיריים

סיפר הרה"ק רבי חיים אלעזר שפירא זצ"ל אב"ד מונקאטש, ששמע מאדם גדול בשם הרה"ק רבי יחזקאל שרגא האלבערשטאם זצ"ל משינאווע שפעם א' דחפו כ"כ הבאים על ש"ק לקבל ברכתו או בעת לקיחת השיריים בעת השלחן עד כי נכבה נר ש"ק, ומובן ממילא כי הי' שוגג ואולי באונס מרוב הלחץ זה הדחק, עכ"ז הקפיד מאוד ואמר כי זהו הוא הסימן שלא הי' כונתם לש"ש (בחטיפת השיריים וכיוצא) ואין זה רצון הבורא ית"ש, כי אם הי' כונתם לטובה לא הי' מגיע חילול שבת וחטא (גם בשוגג) עי"ז, וז"ש בבני יעקב ויעשו לו בניו כן (מלשון "כן" בנות צלפחד דוברות, היינו מנא ידעין כי עשו כ"ן לשון בצד"ק וכראוי אם יגיע מזה) כאשר צום מצות הש"י, והיינו שיהי' המצוה גוררת מצוה ולא גוררת עבירה גם בשוגג כנ"ל עכד"ק זיע"א.

כ

איך העניש הגאון מברעזאן איש אחד שבנה ביתו בשבת

פעם אחת הי' בעיר ברעזאן א' מהולכי קדימה שהתחיל לבנות לו בית חומה בתוך העיר ובנה גם בשבת, וכאשר נתוודע לו מזה להרב הגאון רבי שלום מרדכי

הכהן זצ"ל אב"ד דשם, הלך בעצמו להאיש הנ"ל והפציר בו שלא יבנה בשבת ושלא יהי' הוא האש והראשון בחילול שבת בפרהסיא בבנין, אך האיש הנ"ל לא נטה און קשבת ואחר פיוסים הרבה ואיומים לא רצה לשמוע, אמר לו הגאון מברעזאן בטוח אני בעזהשי"ת ולמען קדושת שמו שבוודאי לא תדורו בבית הלזה ויבוא לידי זרים, ולא ארכו הימים כי בעת הגמרו נחלה ר"ל ושכב עלי ערש דוי ימים רבים עד שהוכרח למכור את הבית חומה הנ"ל, ושל"ח ולכל ישראל, כן יאבדו כל אויבי וכו' וחיים וברכה לכל אוהבי השם ולשומרי מצותיו.

כא

סיפור נורא מגודל שכר "השומר שבת כהלכתו" הגביר ר' איסר'ל שסגר החנות בכל בחצי היום וכבדוהו משמים בבן קדוש רבינו הרמ"א זי"ע

בספר רחמי האב (אות שבת שלום) בא"ד כתב, וביותר צריך לזרז בעל החניות לסגור החנות מבעוד יום, כי סמוך לשבת הבעל דבר מתגבר ומביא להם קונים, והרבה באים לקנות צרכי מצוה נרות לכבוד שבת, אל תאבו ולא תשמעו להם כי הם שלוחי הבעל דבר, ושמעתי מעשה נפלא מהגביר ר' איסר'ל שהי' לו חנות גדול ויקר בכל מיני משי והי' מנהגו כאשר הגיע חצי היום בע"ש מיד סגר החנות. פעם אחת נתקנא בו הס"מ ובא לנסותו והתלבש בדמות שר גדול ולקח הרבה סחורות יקרים ועשה השוואה על כל אחד ועדיין לא נמדד כמה אמות יש בכל אחד, ובתוך כך הגיע חצי היום והלך הגביר לסגור החנות כמנהגו, והשר התחנן לו שיתן לו הסחורה ולא רצה והפסיד מעות הרבה, וכבדוהו מן השמים עבור זה בבן קדוש רבינו הרמ"א מאורן של ישראל.

כב

מעשה באחד שלא לבש כתונת לבן לכבוד שבת עד הבוקר

עו"ש כ', שסיפר הצדיק ר' בערצי מנאדבורנא זצ"ל איך שהגאון הקדוש ר' שבתי מראשקוב נסתלק בע"ש, ולעת ערב בא אליו שליח דרחמנא שיבא להיכל שמקבלין בו שבת בעולם העליון, והלך אחר השליח וכאשר הגיע לפתח ההיכל ראה שם זקן נכבד עומד, ושאל אותו למה אינו הולך לפניו והשיב שאין מניחין אותו עד הבוקר, לפי שהי' מנהגו תמיד שלא לבש כתונת לבן לכבוד שבת עד הבוקר.

כג

הכנת השבת אצל הבעש"ט זי"ע

סיפר הרב הגאון המפורסם רבי שלום מרדכי הכהן ז"ל אב"ד ברעזאן (בעמח"ס דעת תורה שו"ת מהרש"ם ועוד) ששמע מזקנים כי פעם אחת ישבו תלמידי הרה"ק ר'

ארון לیب זצ"ל מפרעמישלאן ביום ו' עש"ק וספרו מופתים מהבעל שם טוב, והרב הקדוש הנ"ל ישב בחדרו הסמוך ושמע דבריהם ופתח הדלת ואמר להם, מה לכם לספר מופתיו, ספרו נא גודל צדקתו ויראתו, כי בכל יום ערב שבת בהגיע חצות היום התחיל לדפוק לבבו, וכל מעיו היו מקשקשים עד שכל סביביו שמעו קול המון וקשקוש, מפני הפחד והרעדה שהיו כל אבריו רועדים מהכנת שבת וקדושת היום הבא.

נד

תשובה באמת

אחד מתלמידי וממשיכי דרכו של הבעש"ט זצלה"ה זיע"א, שלח פעם את אחד מתלמידיו המובהקים לכפר נידח אחד בין כסא לעשור, וצוה עליו שילך לחיט פלוני שהוא איש פשוט מאד, ויראה האיך שהלה מקיים מנהג הכפרות בעיוה"כ. ותלמיד זה לא הפיל ארצה דבר רבו הק', ונסע לכפר המדובר, ובכליון עינים ציפה לראות עבודתו של הכפרי במנהגי הכפרות, וסוף סוף באה השעה המיוחלת, והכפרי הוציא פנקס אחד, ובו היה רשום כל עוונותיו וחטאיו שחטא בשנה זו, וכמו"כ הוציא פנקס שני, ובו היה רשום כל היסורים ועגמת נפש שונים דעו עליו ופקדו אותו במשך השנה שחלפה, והכפרי הזה החל לעשות חשבון מדויק זה כנגד זה, וכשסיכם את התוצאות ראה, שסבל יותר יסורים במשך השנה, מאשר חטא למקום ב"ה, ופתח פיו בטענות כלפי מעלה בשברון לב, היתכן.

אולם, בסופו של דבר נענה ואמר בזה"ל, אלו לא היית ממ"ה הקב"ה כביכול דבר ברור וודאי שלא הייתי מוחל לך בעד זה, אך כיון שאתה הוא כיבכול ב"ה, הנני מוחל לך, אך בתנאי שגם אתה תמחול לי על אשר עשיתי לפעמים נגד רצונך, וכעת, שאתה מוחל לי, ואני מוחל לך, שרה! הביאי את התרנגול, ונעשה כפרות (ותמימות של חיט כפרי זה עוררה רעש גדול בכל העולמות, שהצדיקים הרגישו בזאת, ושלחו לראות את עבודתו הנפלאה הזאת בתמימתו ולראות דרכי היראה של איש פשוט זה, שרשם דבר קטן וגדול שפגם בתומ"צ).

נה

תשובה עם חרטה

אברך אחד בא פעם לפני הרה"ק מוהר"מ מפרימישלאן זצלה"ה, ובקשתו שטח לפני הרה"ק שחפץ הוא לשוב בתשובה לפני השי"ת, אמר לו הרה"ק מוהר"מ, אם חפץ אתה לשוב בתשובה, מהצורך שיהיה לך חרטה על מעשיך, ענה אברך הלז, בוודאי, כי באם לא הייתי מתחרט, לא הייתי בא לפני הרבי, הזדעק הרה"ק

מפרימישלאן ואמר לו בזה"ל, הלזאת בשם חרטה ייקרא, "מאיר" יספר לך את אשר נקרא חרטה, והתחיל לספר בזה"ל:

פעם היה אברך אחד אשר קיבל לעת חתונתו נדוניה בסך מאתיים זהובים, כדי שיהיה לו סכום מוכן לפשוט ידו במסחר לאחר חתונתו, אברך הלזה יצא לשוק וקנה מכספו אריג בחמשה פרוטות המעטער, בס"ה של ארבעת אלפים מעטער בשווי של מאתיים זהובים, ויהי היום, ואברך זה יצא עם סחורתו ליומא דשוקא, כדי למכור את סחורתו ולהרוויח בה.

ובהגיעו למחוז חפצו לרחוב השוק, שמע קול קורא ומכה בתוף, (כידוע שבימים ההם הכריזו על מחיר הסחורות בהכאת תוף) פנה האברך אל אחד הסוחרים ושאלו מה הוא הכאת התוף? ענה לו שמכריזים שעלה מחיר האריג לעשר פרוטות המעטער, כמובן שאברך זה שמח בלבבו שיוכל למכור את סחורתו בכפליים, ויש כבר בידו ריוח נקי של מאתיים זהובים, נכנס עם עגלתו לרחוב השוק כדי לחפש מקום מתאים להעמיד דוכנו ולהתחיל למכור הסחורה, בעוד שהוא מחפש מקום חניה, שמעקול מבשר ואומר שכבר נתייקר מחירי אריגים ועולה עשרים פרוטות המעטער, ועד שהוא מתמלא שמחה מתהייקרות השער, שמע מרחוק עו"פ את קול המכריז ואומר, שמעטער אריג, עולה כבר שלושים פרוטות ובדרך זה עלה מחיר האריגים למעלה למעלה, עד ששמע שמעטער אריג עולה כבר זהוב שלם, והיינו מאה פרוטות והוא עדיין לא התחיל למכור את סחורתו, (כ"ז מספר הרה"ק מוהר"מ מפרימישלאן אל האברך שבא לקבל תשובתו).

אך, כיון שכבר פנה יום, חשב לו אברך זה בלבו, על מה ולמה אמהר כעת למכור את סחורתי, והנה כבר לפנות ערב, והלא ממילא כבר נתעשרתי והון רב ועצום בידי כי את כל הסחורה קניתי רק במאתיים זהובים, וכעת סחורתי שוה הוא, ארבעת אלפים זהובים, ובין לילה נתעשרתי הון ועושר כזה, ומה לי למהר, הנה אסור לאכסניא לאכול ולהשביע נפשי, ולנוח קצת מעמל וטורח הדרך, ובבוקר אלך ואמכור את סחורתי ואשוב לביתי כשהון ועושר בידי, אומר ועושה הוא, ונכנס לבית מרזח, וצוה שיביאו לו בשר ודגים וכל מטעמים, ופרפראות ולפתן, ובסוף יין ישן נושן, כדרך הנגידיים, כי בטוח וסמוך היה שהנה כבר נתעשר עושר רב, ואח"כ צוה שיכינו לו מטה מוצעת היטב, ושכב לנוח מעמל הדרך, ולפני שינתו התחיל לחשוב חשבונות מה יעשה עם כל ההון והעושר הזה.

ויהי בבוקר כאשר יצא האברך זה לרחוב השוק, שמע קול מכה בתוף ומכריז, וכאשר שאל על קוץ המכריז, ענו לו שכרוז יוצא, שמחיר האריג ירד פלאים, ובעד שלשה פרוטות... יכולים לקבל מעטער אריג (כי כאשר שמעו הסוחרים שאריגים עובר לסוחר הוא, וחסר סחורה מסוג זה על השוק, הביאו סחורה זאת מכל הכפרים הסמוכים, עד שנתרבה סחורה זאת, ועי"ז ירד מחירה פלאים כמובן).

וכמובן שאברך זה השתחרר עיניו וראשו הסתחרר עליו, והתחיל לתלוש שערות ראשו, והחל צווח ככרוכיא, אוי לי, ווי על נפשי, ומה עשיתי ובין לילה

נתהפך לעני מרוד, ואפילו את הקרן לא אוכל להוציא, ואילו הייתי מוכר את סחורתי רק בעת שהגעתי אל השוק, ג"כ הייתי מרויח בכפליים, ועכשיו במו ידי איבדתי את כל הוני ורכושי, ומה מרה היתה עליו נפשו, ונוסף על כל זה, עוד אכל סעודה כזאת, ועל חשבון מי עשה זאת, ולא די שלא נתעשרתי, עוד נהיה בעל חוב, וכל זאת הוא מפני שלא מכר את סחורתו ביום אתמול וכו' וכו'.

וסיים הרה"ק מוהר"מ מפרמישלאן זצלה"ה את דבריו, ואמר אל האברך אשר ישב לפניו שביקש לשוב בתשובה, מעצמך אתה יכול להבין האיך שהתחרט אותו אברך על אשר לא מכר את סחורתו בעיתה, ואבד את כל הונו, חרטה כזאת הוא תקרא בשם "חרטה", ואם מתחרטים באופן כזה כמו שאברך הנ"ל התחרט או אז יכולים לשוב בתשובה אמיתית לפני המקום ב"ה (רזא דעובדא שער האותיות אות תשובה).

כז

תשובה גדולה

הרה"ק מוהר"מ מנדבורנא זצלה"ה היה חייב לאיש אחד בעיר טשערנוביץ סכום כסף עצום, ע"י שלקח ממנו רב נרות בהקפה, (כידוע שהרה"ק מוהר"מ השתמש בסכומים עצומים של נרות) ופעם בעת שהיה הרה"ק מוהר"מ בעיר טשערנוביץ, בא אליו איש הלזה ואמר אל הרה"ק, שהוא מוחל לו את כל חובו, בתנאי שיבטיח לו שהוא בן עולם הבא.

וכשמוע זאת הרה"ק, לא השיב לו כלום, כי אם התחיל לדבר אתו בעניני עוה"ז, ושאל אותו אם הוא יודע האיך שפועלת מכונת הרכבת, והתחילו לדבר זמן רב מענין זה, ואח"כ שאל אותו האיך שפועלת מכונת, ומענין לענין בנושאים אלו, בדברם על דא ועל הא, שאל אותו הרה"ק האם יודע הוא האיך שמכבסים כביסה, התפלא איש הנ"ל, ובת צחוק עלה על פניו, ולא ידע מה לענות, כי כל בר בי רב יודע זאת, נענה אליו הרה"ק, אם כן, אומר לך אני האיך שמכבסים כביסה.

ופתח הרה"ק פיו קדשו בחכמה והתחיל לומר, הנה בעש"ק אחה"צ כשבאים מהמקוה, לוקחים את הכתונת הצואה שהפשיטו, וזורקים אותה תחת המטה, וכן היה הנוהג בשנים אלו שכביסה מלוכלכת מקומה תחת המטה) ואחר שב"ק, מוציאים את הכתונת הזאת משם, ושורים אותה במים חמים, ואח"כ מכניסים אותה ליורה גדולה, ומרתיחים אותה היטב כמה שעות, ואח"כ מגבבים בקש, וקוטמים באפר, עד שכתונת זאת מזדככת ויוצא ממנה הלכלוך הבלוע בה, ואח"כ נוטלים כתונת זאת ומוליכים אותה אל הנהר, ושם שוטחים אותה על קרש רחב עם בליטות, ומתחילים לשפשף עם נתר ובורית, ואח"כ נוטלים עץ ארוך וקשה ומתחילים להכות על הכביסה שעל הכרש (כידוע שכן היו מכבסים כביסה בשנים אלו).

והמשיך הרה"ק דבריו אל בן שיחו בפחד נורא ותנועה איומה, מכים מכים, ומכים ומכים (ובל"ק, מען פערט און מען פערעט, און מ'פערעט, וכו') עד שכתונת זאת

יוצאת נקיה לגמרי, וכל זאת אמר הרה"ק בפחד נורא כזה עד שאיש הנ"ל נפל והתעלף על הארץ אין אונים, והוצרכו להבהיל אנשים להשיב רוחו אליו.

(והנמשל מובן, אולם בכדי להקל על הקורא נכתבנו בקיצור, בעת שמגיע זמנו של אדם לשוב לבית עולמו, ומטהרים אותו... ואח"כ מכניסים אותו מתחת למטה, היינו לקברו, ומשום מוציאים אותו כדי לטהרו ולזככו ועושים אותו עמו את כל ונוכחת, עד שנשמה זאת מזדככת כפי שהיתה בראשונה זכה ונקיה, ואז תבוא למקומה המוכן לה בעוה"ב, ואיש הנ"ל שמע כל זאת מפי הרה"ק ע"י משל הנ"ל בלבד, ובקברו התנוצצו הרהורי תשובה מרוב הפחד שהטיל עליו הרה"ק, עד שנפל מתעלף מגודל התשובה).

וכאשר הוטב לו במקצת, הביאו אותו לביתו, עזב תיכף הרה"ק את עיר טשערנוביץ ונסע משם לעיירה קטנה הסמוכה הנקראת מיעלען, ושם גר היה באותו עת בנו הרה"ק מוהר"מ מקרעטשניף ואיש הנ"ל נחלה אנושות, ויהי ביום ועש"ק הגיע מברק מטשערנוביץ אל הרה"ק, שאיש הנ"ל חולה אנוש הוא ומוטל על ערש דוי, והיה כבר ממש בפני דמעלא שבתא, נענה הרה"ק מוהר"מ אל בנו ואמר, נכנס במהרה להתפלל תפילת מנחה, כדי שאיש הנ"ל יעבור בנקל... וכן היה שביליל שב"ק של"ח, מהתשובה הגדולה עד כלות הנפש, ע"י דבריו של אותו צדיק.

כז

עובדא נוראה מהצה"ק ר"ר מרדכי מנדבורנא זי"ע

כידוע שבסוף ימיו של הרה"ק מוהר"מ מנדבורנא זצלה"ה תקע אהלו ומושב לעיר בושטינע במדינת הונגריא, ונהרו אליו אלפים מישראל, כמחז"ל הכל צריכין למרי דחיטא, הן לשמוע דברי אלקים חיים בעבודת השי"ת, ואלו הנצרכים לישועות ורפואות, וסמוך ובטוח היה שאצל הרה"ק מוהר"מ ימצאו את כל מבוקשם.

ובתוך עמי אנכי יושבת, באתה גם אשה אחת אשר בנה נחלה אנושות, ורופאים נואשו מלהצילו, וכאשר היה כבר ממש נוטה למות ר"ל, לקחה אותו על כפיה ובאתה לפני הרה"ק מוהר"מ לבושטינע, אולם בדרך הליכתה נפטר הילד תחת ידיה, ר"ל, אבל אשה זאת במר נפשה עליה, לא שתה לבה לזאת, ולקחה אותו כמו שהוא, ורצתה לבית הרה"ק, וברעש גדול נכנסה למקום מושבו, ולקחה את הילד וזרקה אותו לתוך חדרו של הרה"ק מוהר"מ, והרה"ק עמד ממקומו, ניגש אל הדלת וסגר אותה על מנעול ובריה, ואחר זמן מועט פתח הרה"ק את דלת חדרו והילד יצא מחדרו חי וקיים, הולך על רגליו כשאר כל איש, ואפילו למשענת לא הצטרך, ותהום כל חצר קדשו וכל הסביבה, בראותם בעיניהם תחית המתים, ממש כבימי אלישע הנביא.

והיה בימים הרבים ההם, ויגדל הילד, והוליכו אותו לתלמוד תורה, וכו' אולם אחר שנעשה בר מצוה, שכחו הוריו את כל הניסים האלו, ולדאבון לב שלחו אותו

ללמוד גם לימודי חול בבתי ספר של נכרים, אבל העולם הזה התנהג עוד בדרך התורה והניח תפילין ושמר על קדושת השב"ק, אך ברבות הימים נרתע לאחוריו, ולאט לאט ירד מטה מטה בדרכי היהדות, ולאידך, בלימודי חול הצליח מאד מאד, עלה ונתעלה, עד שנהיה למנהל גדול בבית חרושת לכריתת ועיבוד עצים, אשר בימים ההם הי' להצלחה מופלגת ולדאבון לב עבד גם בשבתות ויו"ט, ומשמו היהודי "געציל" נתהפך ללשון העמים "געזא" ועזב לגמרי את דרך אבותיו ר"ל.

והנה פעם אחת בלילה בשכבו על משכבו, רואה הוא בחלומו, יהודי זקן עטור זקן לבן ופיאות ארוכות, ומקלו בידו, ויאמר לו בזה"ל, "אני מרדכי מנדבורנא" (והרה"ק מוהר"מ היה כבר אז בעלמא דקשוט) והמשיך ואמר כשהיית ילד קטן הביאה אותך אמך אלי, והיית כבר מת... ואני החייתי אותך בתחיית המתים, והחל צווח עליו בקול נורא ומבהיל, "על זה הנער התפללתי"... כדי שתהא מחלל שבת וכו' וכו' ובתוך כדי כך התחיל להכותו במקלו אשר בידו מכות קשים ומרים, שא"א היה לו לשאת אותם, ובתוך חלומו, מרגיש הוא שא"א לו לסבול יותר מכות קשים אלו, והמכות האלו הביאו אותו לידי מיתה, ר"ל, ומת... ורואה הוא בחלומו שעושים לו כל צרכיו כנהוג, והוליכו אותו לקבורה.

וכאשר רק חזרו הקהל המלויים אותו לבתיהם, רואה הוא מלאך אחד נורא, ושרביט של אש בידו, ותיכף הושיט את השרביט ובהכאה נוראה על קברו, שאל אותו "מה שמך", ענה לו, "געזא", וששמע המלאך את תשובתו, היכה בכפליים על קברו, ושאלו עו"פ ברעש גדול ואדיר "מה שמך", והוא עונה לו עו"פ כתשובתו הראשונה, אך המלאך, חזר והיכה בשלישית על קברו הכאה נוראה כזאת עד שהרגיש שכל הקבר והאדמה מתחתיו התפוררה "מה שמך", עד שבקושי נזכר שמו האמיתי והוא "געציל".

ובחלומו, והנה המלאך לוקח אותו בידו, ובזמן מועט העמידו לפניו ב"ד של מעלה, והתחילו לעיין בדינו מה היה חטאיו ופשעיו בעולם העובר, והתחילו לעיין ראשון ראשון, וראו שחטאו הראשון היה, שהתפלל בכל יום תפילת השחר עד הודו "בלי תפילין", ורק לפסוקי דזמרה התעטר בתפילין, ופסקו בב"ד של מעלה, הגם שאת אינה עבירה חמורה כ"כ, אבל היות וזה יצא ראשונה, ועי"ז התחיל לסוג אחור, עד שכבר התפלל בלא תפילין, ואח"כ כבר לא התפלל לגמרי, עד שנעשה פוקר ר"ל, לכן מגיע לו רק עבור עבירה זו, ג' חדשים גיהנום, או, ברירה בידו לחזור לעוה"ז ולתקן את כל חטאיו, אבל הוא ענה ואמר, שמסכים לקבל עונשו בגיהנום, מלרדת עו"פ לעוה"ז, כי אולי לא יתקן, ואדרבה יקלקל ח"ו עוד ביותר, וניתן צו מב"ד של מעלה להורידו לגיהנום, וכשירצה דינו זה על חטאו הראשון יעיין בדינו להלן.

הדבר יצא מלפני הבי"ד, ובחלומו, והנה מלאך אחד לוקח אותו ומתחיל ללכת אתו לגיהנום, והנה הולך בדרך הוא ומרגיש שחום מתחיל להעטיפו, שאל את

המלאך המוביל, האם כבר כאן הגיהנום, התמלא המלאך בצחוק גדול, וענה לו שלגיהנום הוא עוד מרחק רב מאד, וחום זה הוא רק מה ששופע כבר מאש הגיהנום על אף המרחק הזה, וכן הלך עם המלאך הלאה, עד שהרגיש ששורף כבר תחת רגליו, וא"א לו ללכת הלאה בשו"א, ומטפס ועולה, מטפס ויורד, מרוב החום והאש ששורף מתחת רגליו, ולובש עוז ושאל עו"פ את המלאך, האם כבר כאן הגיהנום, אך המלאך כבראשונה מצחק ממנו, ואומר לו שרחוק הוא עוד מאד מאד מהגיהנום עצמו.

התחיל מתחרט על אשר לא הסכים על הברירה השניה לרדת לעוה"ז כדי לתקן, כי ראה שיסורים קשים ומרים אלו, א"א לו לשאת בשו"א, וחגר עוז במתניו, ואמר אל המלאך המוביל, שרצונו לשוב לעוה"ז לתקן מעשיו, כי עונש הגיהנום אינו יכול לשאת בשום אופן, ענה לו המלאך שיעמוד במקום ההוא ויחכה לו, והוא ילך לשאול בעצת הבי"ד של מעלה, ותיכף פרח לו המלאך, ובזמן מועט חזר אליו ותשובה בפיו, שמסכימים לזאת בבי"ד של מעלה, אך בתנאי שבאמת יתקן מעשיו, ובחלומו והנה המלך לוקח אותו וחבטו ארצה.

ומעצימת החבטה התעורר הנ"ל משינתו, כשהוא שוכב על הארץ אין אונים, וזכר היטב את כל חלומו שעבר עליו בליל בלהות זאת, וגם ראה סימנים חיים טריים, וכל חלקי גופו היה פצועים ומחובטים עד זוב דם, מהמכות אשר קיבל מהיהודי הזקן, ואח"ז היה רתוק למטתו כמה שבועות עד שתרפאו המכות וגופו החלים.

ומיד עזב את מקום עבודתו, ונהיה לבעל תשובה גמור, והתחיל לעסוק בתורת ה' תמימה יומם ולילה, עד אשר נהיה לת"ח גדול וחסיד יר"ש כל ימי חלדו בכוחו של אותו צדיק אמת זיע"א, והסתופף עוד בצ"ק של כ"ק אדמוה"ז מוהרא"ז מקרעטשניף זצלה"ה, בתשובה גדולה, וכל ימיו חזר על חלומו זה, כדי לעורר את ישראל ליראה ולאהבת השי"ת (רזא דעובדא שער האותיות אות תשובה).

ספר
השבת
בישראל
כהלכה

חלק

ג

ספר

השבת בישראל כהלכתה

חלק ג'

פרק א

מצות תלמוד תורה בשבת

א. לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ושתייה ולעסוק בתורה.
(ירושלמי שבת פרק ט"ו).

ב. תלמידי חכמים שיגיעים בתורה כל השבוע בשבת באים ומענגים, והפועלים העסוקין במלאכתן כל ימות השבת בשבת הם באים ומתעסקין בתורה. (פסיקתא דר"כ פכ"ג).

ג. אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששת ימים שבת יעשה כולו תורה, מכאן אמרו ישכים אדם וישנה בשבת וילך לבית הכנסת ובית המדרש ויקרא בתורה וישנה בנביאים ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה. (תנא דבי אליהו רבה פרק א').

ד. אמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה לך קהלות גדולות ותדרוש לפניהם ודרוש לפניהם ברבים ה' שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר, כדי שיהא שמי הגדול מתקלם בין בני, אמר משה לישראל אף אתם עושים כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאלו המלכתם אותו בעולמו.
(מדרש אבכיר מובא בילקוט שמעוני פ' ויקהל).

ה. מי מנה עפר יעקב, אדם לבוש בגדים של שבת ושל מועד ונכנס ומתאבק בעפר לשמוע לזקן ולשמוע דברי תורה. (ילקוט פרשת בלק).

ו. שתי משפחות ה' בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת בשעה שהחכם יושב ודורש, ושתיכן נעקרו. (גיטין לח:).

ז. לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת. (ברכות ו:).

ח. תכלית ימים הלילות, ותכלית לילות השבתות (מדרש מובא בספר ברית אברהם).

ט. לא ניתנו שבתות אלא לעסוק בתורה, וידוע מה שפירשו הקדמונים על הכתוב כי אקח מועד, שמי שמאבד הזמן ואינו עוסק בתורה בשבתות

ומועדים ענוש יענש גם על ימי החול ואין לו מקום פטור באומרו שהי' טרוד על המחי' ועל הכלכלה שהרי שבתות ומועדים יוכיחו כי אין בפיהו נכונה. (פלא יועץ ערך שבת).

י. כל שכן בעלי אומנות וסוחרים העוסקים כל ימי השבוע בפרנסה להם נתנה השבת רק לאכול ולשתות מעט ולעסוק כל היום בתורה כי זה הוא חייו והעונג הגדול לשמתו, ומה יתרון לעונג גופו אם רוחו ונשמתו הם לעולם ביגון ואנחה, ולכן על כל פנים יענג נשמתו בשבת ויום טוב בתורה ובמצות. (זכור תורת משה סימן י').

יא. חייב אדם לחדש חידוש בתורה בכל שבת כמו שכתוב בזוהר הקדוש בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקדוש ברוך הוא מה חידוש אמרת בתורה. (של"ה).

יב. אם מחדש בתורה בשבת מעטרין לאביו באותו עולם, ומי שאינו בר הכי לחדש ילמד דברים שלא למד עד הנה. (מח"ב בשם האריז"ל או"ח ר"פ, ומובא בשע"ת שם).

יג. אם מחדש בשעת הנהגה טובה אין לך חידוש בתורה יותר מזה. (יסוד ושורש העבודה).

יד. מי שמאבד הזמן בשבת ויום טוב שיש לו פנאי יענש גם על ביטול תורה של ימות החול ואין לו מקום פטור שהי' טרוד על המחי' שהרי שבת ויום טוב יוכיחו שאין דבריו אמת, ולכן כל רגע בשבת ויום טוב יהי' יקר לו יותר מזהב ופז. (קהלת יום טוב סימן י').

טו. גרסינן בירושלמי ר' חגי אמר לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ושתי'. ר' ברכי' אמר לא ניתנו אלא לעסוק בהם בדברי תורה, ופירש בתנחומא דלא פליגי, מאן דאמר לתלמוד תורה אלא הפועלים שעסוקין במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בתלמוד תורה, ומאן דאמר להתענג אלו תלמידי חכמים שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים. (ירושלמי, תנחומא).

טז. פועלים ובני ביתם שאינן עוסקין בתורה כל ימי השבוע יעסקו יותר בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע והתלמידי חכמים ימשיכו יותר בעונג אכילה ושתייה קצת, דהרי הם מתענגים בלימודם כל ימי השבוע. (רמ"א ר"פ סעיף ב').

יז. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת בבתי כנסיות ובתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי. (תנחומא ויקהל).

יח. אמרה תורה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו אני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמו שהם בטלים ממלאכתן ויכולים לעסוק בך. (טור סי' ר"צ).

יט. לא ירבה בשינה בשבת יותר מדאי שלא יביאנו לידי ביטול תורה, שאפילו תלמידי חכמים הלומדים כל ימי השבוע שהמצוה שיתענגו יותר וכדאיתא ברמ"א סימן ר"צ, אין הפי' שיבלו כל היום בתענוגים רק ימשכו יותר בתענוג משאר בני אדם. (משנה ברורה ר"צ סימן קטן ג').

ספר
השבת
בישראל
כהלכה

חלק

ד

ספר

השבת בישראל כהלכתה

חלק ד'

הלכות שבת

דינים הנחוצים ושכיחים

(בלשון צח קל ונקי)

פרק א

קידוש על הכוס

(א) לכתחילה מצוה לקדש תיכף כשיבא לביתו מבית הכנסת, ומכל מקום אם אינו תאב לאכול יכול להמתין כיון שכבר זכר אותו בכניסתו בבית הכנסת.

(מגן אברהם סימן רע"א סק"א בשם מ"מ).

(ב) אף על גב דלענין שאר מצות יש מבוכה בפוסקים במצות ששומעין אי שומע כעונה ממש או עונה עדיף. (עיין א"ר סו"ס רע"ג בשם עו"ש. פרי מגדים מש"ז ר"צ, תוס' ברכות כ"א, ובסוכה דף ל"ח ובר"ן שם ובתו"ש שם) מכל מקום בקידוש ודאי עדיף לקדש בעצמו מלשמוע. (ליקו"מ דף כ').

(ג) לכתחילה יש להקפיד שלא לקדש על יין אם היתה מגולה אפילו רק שעה מועטת. (תו"ש על פי תורת חיים ב"ב).

(ד) המנהג שמקדשין גם על יין מבושל, או שיש בו דבש (סימן ער"ב) ומיהו לכתחילה טוב להדר שלא יהא בו אחד מריעות הללו (שם ובאחרונים) והוא הדין שלא יהא מעורב בו צוקע"ר. (פרי מגדים שם).

(ה) משהגיע בין השמשות או אם התפלל ערבית מבעוד יום אסור לטעום עד שיקדש (שולחן ערוך הגר"ז רע"א ס"ט) וכן אם קיבל עליו שבת בינו לבין עצמו. (משנה ברורה שם).

(ו) אשה שהדליקה נרות וצמאה מאד למים, יש להקל לה במקום צערא. (הגאון מבערזאן זצ"ל סימן רע"א סק"ג).

(ז) אפילו אין לו יין כשר אסור לקדש ולברך על סתם יינם. (שאלות ותשובות הלק"ט חלק א' סימן י', שאילת יעב"ץ חלק א' מ"ה, שאלות ותשובות בית יהודה סימן כ"ח).

ח) מי שאינו שותה יין ומקדש על היין על סמך שישתו אחד מהשומעין נכנס על ידי זה למבוכה (עייין מגן אברהם רע"ב, ט'. הגר"ז שם ס"ו. שאילת יעב"ץ ח"ב ס"ד. מהרש"ך רע"ב. קיצור שולחן ערוך ע"ז, ט'. עיקרי הד"ט י"ג, כ"ה, כף החיים, רע"ב. ובמשנה ברורה רע"א י"ד בבית הלוי ד"ה שאף, שלא לזוז מדברי המחבר שכתב דראוי לחוש להמחמירים).

י) המקדש ואוכל כיסנין (מזונות) ומיד לאחר זה נוטל ידיו לסעודה, יש אומרים שצריך לברך מקודם על המחי' ואחר כך נטילת ידים להסעודה אך לא שיאכל מהמזונות גם בתוך הסעודה (חכמת אדם כלל מ"א. שולחן ערוך הגר"ז קע"ו), ויש אומרים כיון שנוטל ידיו מיד לסעודה אין צריך לברך (משנה ברורה בביאור הלכה, וערוה"ש קע"ו).

יא) מכל מקום לא נכון לאכול לכתחילה כיסנין ומיני מתיקה אחר קידוש, כדי לאכול סעודה לתיאבון (מגן אברהם רמ"ט סק"ו בשם הא"ז. שולחן ערוך הגר"ז שם. והערוה"ש שם).

יב) עבר הלילה ולא קידש בין שוגג ובין מזיד יש לו תשלומין למחר כל היום (סימן רע"א ס"ח) ובכהאי גוונא אומר כל הקידוש של לילה מלבד ויכולו (רמ"א שם). **יג) אם טעם** (אפילו במזיד) קודם קידוש עדיין יוכל לקדש (שם ס"ז וט"ז ומ"א, דלא כב"ח).

יד) הכוס יהי' שלם, ויש אומרים שלא יהא פגום כלל אפילו כדי חגירת צפורן (א"ר אורח חיים קפ"ג ס"ג. ופרי מגדים שם כתב דחומרא יתירא הוא), אבל בחסרון הניכר להדיא אפילו לא נפגם מעבר לעבר כגון שנשבר קצת למעלה מעובי שפתו בין מצד החיצון בין מצד הפנימי אין זה שלם לכולי עלמא, וכן אם בסיסו שלמטה נשבר אפילו יכול לעמוד בלי הבסיס גם כן לא מקרי שלם (תולדות שמואל סימן א' בשם האחרונים), אבל בדיעבד או באין לו כוס אחר שרי. (פרי מגדים שם).

טו) יש מדקדקין לכוס של כסף משום זה קלי ואנוהו. (סידור האריז"ל לר"ש). **טז) צריכה הכוס שטיפה והדחה או מקנחו יפה במפה** (מגן אברהם ריש סימן קפ"ג), ואם היא נקיה אין צריך כלום. (אליהו רבה).

טז) מצותו שיהא הכוס מחזיק לכל הפחות רביעית וממלאהו, ובדיעבד שאין לו יין כדי למלאות יכול לקדש גם בחסר, ובלבד שיהא בו על כל פנים רביעית. (עין משנה ברורה רע"א מ"ב. ותולד"ש סימן א' אות ז').

יז) היין יהי' אינו פגום פירוש שלא שתו ממנו (בפה) בעודו בקנקן ומכל שכן מן הכוס, ובשעת הדחק שאין לו יין אחר אין זה מעכב. (אורח חיים סימן קפ"ג, ותולדות שמואל שם).

- יח) לכתחילה נכון למזוג גם קצת מים ביין שבכוס.** (סידור האריז"ל שם).
- יט) על פי האריז"ל יזהר לקבל הכוס מב' ידי זולתו לב' ידיו.** (סידור האריז"ל פרי עץ חיים שער ח"י ריש פרק ט"ו נגיד ומצוה).
- כ) מחזיקו ביד ימין בלי סיוע שמאל, ומגביהו מן השלחן טפח** (אורח חיים קפ"ב, תולדות שמואל שם), **ועל פי האריז"ל מחזיקו נגד החזה.** (שם).
- כא) על פי הלכה אומרים ויכולו** (ויש אומרים רק התחלת ויכולו) **מעומד והשאר מיושב** (רע"א סעיף י'). **אבל על פי האריז"ל צריך לעמוד דוקא מתחילה ועד סוף.** (פרי עץ חיים שער ח"י פרק י"ד. סידור האריז"ל לר"ש). **ומכל מקום המדקדקים לעמוד יזהרו שיקבעו השומעים יחד בעת קידוש ולא יהיו מפוזרים ומפורדים והולכים אחד הנה ואחד הנה דזה לא מיקרי קביעות להוציא אחרים.** (משנה ברורה רע"א מ"ו).
- כב) כשמתחיל יתן עיניו בנרות** (רמ"א רע"א ס"י), **והוא סגולה לרפואת עינים שכהו על ידי פסיעה גסה, אבל אין מדקדקין בה כל כך** (אליהו רבה. משנה ברורה סעיף קטן מ"ח), **ובשעת קידוש יתן עיניו בכוס של ברכה.** (רמ"א שם).
- כג) צריך לשתות מכוס של קידוש מלא לוגמיו דהיינו כל שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו והוא רובו של רביעית באדם בינוני** (רע"א סעיף י"ג ומגן אברהם ומשנה ברורה), **ומי שאינו יכול לשער שיעורו מכל מקום לא בעי יותר מרביעית** (מגן אברהם ומשנה ברורה שם). **ויש אומרים שמצוה מן המובחר לכל אדם לשתות רביעית דוקא.** (אליהו רבה בשם המנהיג, וכן הוא דעת ר"ע הובא בטור).
- כד) מצוה מן המובחר שיטעמו כל המסובין** (רע"א ס"ד) **ודי בכל שהוא** (ט"ז ומשנה ברורה ע"א), **ובלא ישאר לקידוש למחר והבדלה לא יטעמו המסובין רק המקדש כשיעור.** (משנה ברורה שם).
- כה) אם קידש וקודם שטעם הפסיק בדיבור חוזר ומברך בורא פרי הגפן ואין צריך לחזור ולקדש** (רע"א ט"ו), **ואם הפסיק בדברים השייכים לסעודה וכל שכן בדברים השייכים לקידוש לא הוי הפסק בדיעבד ואין צריך לחזור ולברך.** (משנה ברורה ע"ה).
- כו) ואם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו, יביאו כוס אחר ומברך עליו בורא פרי הגפן ואין צריך לחזור ולקדש** (רע"א ט"ו), **ואם ה' בדעתו בשעת הברכה לשתות יין יותר אין צריך לברך בורא פרי הגפן אלא ישתה תיכף כוס אחר בלי ברכה, ובלבד שלא יפסיק בדיבור שלא מענין הקידוש.** (משנה ברורה סעיף קטן ע"ז).

כז) ודוקא שלא הסיח על כל פנים דעתו בינתיים, אבל אם כבר יצא ממקומו קודם שטעם מכוס אחר צריך לברך ולקדש גם כן. (מגן אברהם ומשנה ברורה שם).
כח) אף על גב שאין בדעת המסובין לשתות מכוס של קידוש או שבדעתם לברך בעצמם בורא פרי הגפן על טעימתם, מכל מקום נכון להחמיר לבל יפסיקו בדיבור קודם טעימת המקדש לכתחילה. (מנחת שבת סימן צ"ו סעיף קטן כ"א בשם שדי חמד).

כט) מותר לשתות מים שבת קודש בבוקר קודם התפלה שעדיין לא חל עליו חובת קידוש (רפ"ט ס"א), וכן בשותה חלב קודם התפלה משום רפואה גם כן אין צריך לקדש. (תולדות שמואל סימן א' אות י"ב).

ל) אבל מי שצריך לאכול קודם התפלה כגון הרעב ביותר או חולה וכיוצא בזה שצריך לאכול קודם התפלה הרי זה אסור לאכול ולשתות בלי קידוש, ובכחאי גוונא אפילו טעימת מים בעלמא קודם התפלה אסור בלי קידוש. (מנחת שבת סימן ע"ז סעיף קטן ל"ה בשם עיקרי הד"ט בשם פרי הארץ ובשם תהלה לדוד. משנה ברורה בביאור הלכה סימן רפ"ט).

לא) כל שהתפלל על כל פנים כבר תפלת שחרית אפילו לא התפלל עדיין תפלת מוסף כבר חל עליו חובת קידוש ואסור אפילו בטעימה בעלמא בלא קידוש אלא אם כן חליש ליבי' ואין לו יין או פת לקדש. (סימן רפ"ו ס"ג ואחרונים שם).

לב) על פי האריז"ל צריכין לשתות יין בתוך סעודה שלישית אבל אין צריך קידוש לפני הסעודה. (נגיד ומצוה, ופרי עץ חיים, וסידור האריז"ל. מגן אברהם סימן רצ"א, ומשנה ברורה סעיף קטן י').

לג) ופשוט דאם לא הי' לו כוס בבוקר צריך להדר ולקדש קודם הסעודה בסעודה שלישית דומיא דקידוש של לילה. (שעה"צ אות ט').

לד) בענין הממתנין שלא לקדש בליל שבת בין שעה שש לשבע 6-7 מכל מקום כל ערום יעשה בדעת ומי שיש לו אצל שלחנו אורחים עניים שהם רעבים וצמאים אם כן גדול כח מתנות עניים שמהפכין מדת הדין לרחמים. (לקר"מ סדר קידוש ליל שבת, וכעין זה במשנה ברורה רע"א א').

לה) לכתחילה צריך שיכוון בשעת קידוש שיסעוד לאלתר במקום קידוש, וגם צריך שיאכל באמת לאלתר במקום קידוש, ובדיעבד אפילו הי' דעתו בפירוש בשעת קידוש שלא יאכל אלא לאחר זמן מרובה, וגם שלא יאכל בבית שקידש בו אלא בבית אחר, אם נמלך אחר כך לאכול לאלתר אחר שקידוש ובמקום

קידוש אין צריך לחזור ולקדש (סימן רע"ג ס"ג ברמ"א), וכן אפילו לא אכל לאלתר כגון שאירעו אונס וכיוצא בזה, אם הי' דעתו על כל פנים בשעת קידוש שיאכל לאלתר וגם לא יצא בינתיים למקום אחר גם כן יצא. (משנה ברורה סעיף קטן י"ג בכוונת הרמ"א).

לו) ואם הי' דעתו גם בשעת קידוש לצאת בינתיים וגם יצא אפילו חזר אחר כך למקומו חוזר ומקדש אליבא דכולי עלמא (רמ"א שם), ואם הי' ההפסק בדברים שהם מדרכי הסעודה לא חשיב הפסק. (משנה ברורה י"ד).

פרק ב

סעודת שבת

א) גם נשים מחוייבות בלחם משנה שהיו גם כן בנס המן (ר"ת שבת פרק כל כתבי בשם ר"ת, באה"ט רע"ד א' בשם מרדכי ואבודרהם. משנה ברורה סעיף קטן א'), ולא נכון מה שנהגו הנשים שלא בזמן הסעודה כשרעבים לאכול בוצעין על פרוסה סתם, דבכל סעודה שסועד צריכין לחם משנה ואפילו האוכל מאה פעמים ביום. (רמ"א רצ"א ס"ד. שאלות ותשובות אור הישר אורח חיים סימן כ"ב).

ב) מי שהוא אונס ואינו יכול לסעוד סעודת הלילה, יאכל ג' סעודות ביום, ובלבד שיקדש בלילה ויאכל מיד אחר הקידוש כזית מה' מינים או שישתה רביעית יין. (משנה ברורה סעיף קטן ט').

ג) ומכל מקום לכתחילה ישתדל שלא לצאת חובת קידוש במקום סעודה בלילה ביין כיון דלכמה ראשונים אינו יוצא ביין כלל. (חידושי הגאון רבי עקיבא איגר, ותו"ש, וסיים המשנה ברורה סימן רע"ג סעיף קטן כ"ה דעל כרחק אין לסמוך על זה אלא בשעת הדחק).

ד) ודוקא בלילה אבל ביום אפשר לסמוך על זה אפילו לכתחילה. (תולדות שמואל ח"ג דף כ"ב), והיינו שתיית רביעית לבד המלא לוגמא. (שם).

ה) אם בשחרית חלש לבו "קצת" ואין לו רק פירות כתב החכמת אדם הלכות שבת כלל ו' בשם האליהו רבה שיש לסמוך עליו, אבל בקידוש של לילה לא. (שם).

ו) יש אומרים דאסור לומר בשבת כשאוכל סעודה מיוחדת (או פת הבאה בכיסנין דיצא סעודת ר' חזקא דמחייב לאכול ארבע סעודות שיש בזה חשש מינות. (דע"ת יורה דעה סימן ל"ה סק"י).

(ז) עוגה שנשרפה קצת ממנו מקרי שלימה ולא אמרינן כל העומד לחתוך כחתוך דמי (שער אפרים ס"ב וחכם צבי), ויש אומרים דאם נשרף עד כדי כך שאין יכולין לאכול אפילו על ידי הדחק לא מיקרי שלם. (שאלות ותשובות מקום שמואל סימן מ"ה. שערי תשובה רע"ד א'. בנין עולם סימן ט').

(ח) לחם שחסר ממנו קצת אבל לא יותר מחלק מ"ח מכולו עיין שערי תשובה ומחצית השקל סימן רע"ד.

(ט) בענין י"ב חלות שנוהגין הרבה, מצינו מנהגים שונים:

(א) על פי האריז"ל בכל ג' סעודות יהיו י"ב ככרות ששה על גבי ששה כב' סגולין ולוקחין ב' האמצעים ובוצעים מאחד (שערי תשובה רע"ד בשם מחב"ר).

(ב) בשל"ה בשם כנפי יונה דבסעודת ליל שבת יסדר על השלחן י"ב ככרות, בסעודת שחרית ח' ככרות, ובסעודה שלישית ד' ככרות, ומוצאי שבת קודש ד' ככרות לכל סעודה, ולג' סעודות י"ב (מאורי אור בשמו ושכך כתב בספר יוסף אומץ), ונוהגין העולם לעשות לחם ארוך דשתי החלות כמין שתי ווי"ן והם י"ב (לקו"מ), ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון. (שם).

(י) על פי האריז"ל יש לנהוג בעת ברכת המוציא לחבר ב' שולי הלחמים זה לזה ואז נראה כלחם אחד ובו ב' פנים, והוא סוד לחם הפנים. (שער הכוונות, כף החיים רע"ד).

(יא) יש ליטול הידים ולברך ולנגבם מעומד, והיא על פי סוד. (סידור האריז"ל לר"ש מראשקוב).

(יב) נוהגין המדקדקין לרשום בסכין הלחם קודם ברכת המוציא (מגן אברהם רע"ד בשם רש"ל), והטעם על פי המבואר באורח חיים סימן קס"ז שמצוה לבצוע במקום שנאפה יפה יפה, וממקום שהתחיל להאפות תחלה, ועל כן בחול אף על גב דמצוה לבצוע על השלימה מכל מקום כדי שלא להצטרך להפסיק אחר ברכת המוציא ולחפש אחר המקום המוכשר לבצוע, על כן בודק וחותר קצת קודם הברכה, אבל בשבת אין סומכין על זה דחוששין שתשטט ידו ויחתוך כולה ולא יהי' לו לחם משנה (עיין בית יוסף קס"ז בשם תוס' ומרדכי פרק כיצד מברכין), ועל כן בשבת רושמין מקור הבציעה שמיד אחר הברכה ידע האיק לחתוך, ולא כמנהג המונים שמסבבין בסכין סביב הלחם ואין רושמין דאם כן מה הועילו בזה. (מחצית השקל רע"ד).

(יג) ויש שמפקפקין על ענין הרשימה (עיין צ"ח ברכות שם בשם ירושלמי, ועיין תהלה לדוד שם. ומנח"ש סימן ע"ז), אבל מנהג ישראל תורה ואין לשנות (או"ח החדש בשם

שאלות ותשובות מגדל השן שהשיב על דברי הצ"ח, וגם על פי הסוד יש לרשום הלחם בסכין שבת ויום-טוב, וכן נוהגין העולם (תורת חיים סנהדרין ק"ב, מובא ביד יוסף סימן רע"ד), ועל פי זה גם (האינו יודע) ואינו מדקדק על מקום בציעה מיוחד מכל מקום ירשום בסכין כיון שיש טעם על פי סוד לרשום במקום שבוצע, אבל מכל מקום סיבוב בסכין בלי רשימה גם על פי סוד לא הועיל. (ספר שלחן שבת כלל ז').

יד) בעת אמירת השם של המוציא (ודבר זה גם בחול כן) יגביה שתי הככרות (מגן אברהם סק"ז בשם מהרי"ל), ולדעת המקובלים בעת אמירת "המוציא" יגביה (שער הכוונות מובא בכף החיים סק"ז), וירא שמים יוצא ידי שניהם ומגביה בשני המקומות. (שאלות ותשובות אור יושר סימן כ').

טו) לא יסירו המפה מעל הפת עד אחר ברכת המוציא (סידור נוה"ש), וכן ראיתי אצל צדיקים גדולי תורה. (ליקוטי מהרי"ח, סדר ליל שבת).

טז) אין להסיר המפה מעל הפת אלא יוציא הפת מתחת המפה כמו שהוציאו המן מתחת הטל ואחר כך יסורו המפה. (פרישה רע"ד).

יז) סדר בציעת הפת בשבת ככה: מגביה המפה ורושם על הלחם רשימה הניכרת במקום שרוצה לחתוך, אחר כך חוזר ומכסה המפה ומכניס ידיו תחת המפה ולוקח שתי הלחמים ומדבק שולי חלה זו לשולי חלה זו (באופן שפני החלה העליון פונה עכשיו לצדדין) וככה תופסן עד גמר הברכה. מברך ברכת המוציא בקול רם (שהקול מעורר הכונה, וגם להוציא בני ביתו) ובעת אמירת "השם" וכן בעת אמירת "המוציא" יגביה קצת למעלה שתי החלות יחד ואחר כך יחזור ויניחם. לאחר גמרו הברכה יוציא הפת מתחת המפה ובוצע (ויש מדקדקין שבעת הבציעה יגעו ב' החלות להדדי, שיהי' לחם משנה גם בעת הבציעה (עיין שולחן ערוך הגר"ז רע"ד. דרכי חיים מנהג צאנז. נימוקי אורח חיים רע"ד) ובוצע פרוסה גדולה שתפסיק לו לכל הסעודה (והנוהגין על פי האריז"ל בוצע כזית לעצמו שהוא נגד יו"ד דשם הוי"ה וכביצה לאשתו נגד י' האחרונה דשם א-ד-נ' ומניחם זו על זו ויכוין שיתחברו יחד ונעשה י-א-ה-ד-ו-נ-ה-י) ומטבל במלח (ועל פי האריז"ל יטבל ג' פעמים) ואוכל מבציעתו ומחלק בציעות לשאר המסובין (האחרונים סימן רע"ד והנוהגין על פי האריז"ל ורוצין לצאת גם מה שכתוב בשולחן ערוך ס"ב לבצוע פרוסה גדולה, מדקדקין שאחר גמר חילוק הבציעות פורסין עוד פרוסה גדולה [נוסף לכזית הנ"ל הראשונה] שתפסיק לו לכל הסעודה. (שאלות ותשובות אורות משרים דיני סעודת שבת דף ח').

יח) לדעת כמה ראשונים ואחרונים מצוה לחתוך ב' החלות בעת הבציעה (הרשב"א בברכות. רבינו האי גאון. וכן כתוב באליהו רבה בשם רש"ל ומט"מ. ושב"ל. והגר"א בביאור הגר"י, ובשערי רחמים), וכן נהגו הרבה גאונים (רש"ל ושל"ה וגר"א מובא במשנה ברורה שם,

ומגן אברהם בשם הב"ח) והעולם אין נוהגין רק כפי שכתוב בשולחן ערוך להדיא בס"ב (משנה ברורה שם), ויש אומרים דעל כל פנים יהא נוהג כך באחד מן הסעודות אם אפשר (האחרונים) והיותר ניקל בסעודה שלישית דאז הלא על כל יש לו ב' חלות לבצוע ואין צריך עוד להשני שהרי גומר עכשיו כל סעודות. (שם).

יט) יש לאכול דגים בכל סעודות שבת (מגן אברהם סימן רמ"ב בשם תיקוני שבת. עוד דברו ממעלת אכילת דגים בשבת במט"מ, ובבני יששכר, ובכתבי האריז"ל, ובספר דברי אמת להגה"ק מלובלין פרשת מטות, ובספר בית אהרן להרה"ק מוהר"ר אהרן מקארלין זי"ע בשם הרה"ק מהר"ש מקארלין גודל החיוב לאכול דגים בשבת אשר תסמר שערות ראש, עיין שם).

כ) בתוס' מועד קטן סוף פרק א' דלא ישתה מים אחר דגים משום סכנה.

כא) ביורה דעה סימן קט"ז דירחוץ ידיו בין דגים לבשר ויאכל פת שרוי בינתיים כדי לרחוץ הפה, ועיין בליקו"מ סדר ליל שבת דבזמנינו רובם נוהגין ליזהר כדעת השולחן ערוך.

כב) בקצת מקומות המנהג לאכול מולייתא שקורין פשטיד"א בליל שבת זכר למן. (רמ"א אורח חיים רמ"ב. ואף על גב שכתב הרמ"א על זה דלא ראה נוהג כן העיד האליהו רבה בשם שכנה"ג שבמקומותיו המנהג פשוט לאכלו, וכן כתב בסידור יעב"ץ שכן היה מנהג אביו הגאון חכם צבי זצ"ל, והיכי דנהוג נהוג).

כג) מנהג ישראל קודש לומר בשבת קודש בעת האכילה "הריני אוכל לכבוד שבת" וכן כתבו בספרים הקדושים. ולפי עניות דעתי יש סמך לזה מדברי המדרש שהמן הרשע הלשין על ישראל שיניהון רברבין - אוכלין ושותין ואומרים "עונג שבת, עונג יום-טוב" עיין שם. הרי דצריך להיות שאוכל ושותה לעונג שבת ולעונג יום טוב. (ליקו"מ דף לט:).

כד) מנהג ישראל לומר שירות ותשבחות בשבת ומקורו נפתח עוד בתלמוד (במגילה יב:) כשישראל אוכלין ושותין פותחין בדברי תורה ובדברי תשבחות וכו' וכן בספר חסידים (תתשמ"ז) "מכאן שיש לרנן בשבת בשירות ותשבחות". וכן כתב ברקח סימן נ"ד דאחר שאכלו כל צרכן יש מזמרינ זמירות ושבח להקדוש ברוך הוא (מובא במשנה ברורה סימן רפ"ט), ועיין עוד במדרש רבה שיר השירים על הכתוב "ברח דודי" שכן דרכן של ישראל כשהן אוכלין ושותין ומשמחין עוסקין בשירות ותשבחות, עיין שם. וכן כתב ברעיא מהימנא (עקב) "צריכין לאתערא שירה וחדוה לפתורא", עיין שם. ועיין בישמח משה פרשת ברכה שקבלה היא שהזמירות שנתפשטו בישראל נאמרו ברוח הקודש, עד כאן.

ועיין עוד במחזור ויטרי שהעתיק הזמר "כל מקדש שביעי" ובסידורו של שבת שורש "שבת בו תשיר".

כה) ומדי דברי בעיני זמירות לא אמנע מלהציג מה שעלה לי ליישב נוסחת הפייטן שפתח "המאחרים לצאת מן השבת" ואחר כך כתב "וממהרים לבא" ומצד השכל הי' צריך לכתוב קודם שממהרין לבא כי זה מוקדם. אבל יש לומר:

א) כי בנוהג שבעולם האדם שנקבע לו זמן קבוע לגמור מלאכתו בשעה פלוני מזדרז עצמו לקראת מלאכתו ועל ידי כן גמרו עוד טרם הגיע זמן הנגבל כי קשה לו לצמצם שיגמור ברגע הנקבע וכיון שרוצה להיות בטוח לבל יאחר נמצא שגומר עוד לפני זמנו (מעט או הרבה) מה שאין כן האדם שנקבע לו זמן לישב בצד ולנוח עד אז, אפשר לו להתחיל במלאכה רגע אחר שכלה זמן מנוחתו בלי מפריע. ועל כן המאחר ביציאת השבת הוא רבותא יותר מאשר הממהרים לקראת ביאתו.

ב) עכשיו בזמן שמזמרין הזמירות הוא כבר שבת ושפיר שייך לנקוט קודם יציאת השבת שבא לו ראשון מאשר לנקוט "ממהרין לבא" שלא יהי' עדיין עד סוף שבוע הבאה.

ג) על פי מה שאמרו חז"ל בגיטין (דף ע"ז ע"א) דג' ימים הראשונים של שבוע נקראין בתר שבתא, וג' ימים האחרונים הן לפני שבתא, ובבדרך זה "המאחרין לצאת מן השבת" פירושו שממשיך השבת עד סוף יום ג', "וממהרים לבא" הכוונה שמיום ד' ממתניין כבר לשבת החדש, ועל כן המתחיל במאחרין שמרמוז לתחלת השבוע.

ד) עוד יש לומר כי הנה קיום המצות מתקבלין על האדם לפי טבעו, פירוש האדם שטבעו עצלות קשין לו המצות שצריכין להם זריזות, וכן כילי קשה לו מצות צדקה, מצונן קשה לו לישב בסוכה במקומות הקרין, וכן כיוצא. ואם כן לפי זה הזריז שעושה הכל במוקדם בניקל לו לקיים תוספת שבת בתחלתו מאשר להמשיך השבת בסופו, והעצל אצלו הוא להיפוך. והנה אצל אברהם אבינו עליו השלום מצינו שהזדרז לקראת בוראו וכמו שדרשו חז"ל על הכתוב "וישכם אברהם בבוקר" דמכאן שזריזין מקדימין למצות (פסחים ד') נמצא כשמתחיל בעל הפייטן להביע מעלת עם ישראל דורשי ד' ותיארן בתואר "זרע אברהם אוהבו" יותר רבותא קא משמע לן במה שמקיימין מאחרין לצאת שאין זה מה שציינו

למדתו של אברהם ואף על פי כן מקיימין אותו, ואחר כך משבחן במעלות ממהרין לבא.

(ה) עוד יש לומר דאמרו חכמינו זכרונם לברכה אברהם אבינו עליו השלום יושב על פתחו של גיהנם וכל מי שנימול אינו מניח ליכנס לגיהנם. וגם הזהירין בתוספת שבת תופסין במעלה זו כדאיתא בספרי קודש שכל זמן שיש חבריא אחד שעדיין שובתין שבתן אין מחזירין רשעים לגיהנם, והוא הדין בקבלת שבת בתחלתו, ועכשיו נראה אנן איזה מהשתים דומה יותר לאברהם אבינו עליו השלום, כמדומה מדת "מאחרין לצאת" דכמו שאברהם אבינו עליו השלום אינו מניח ליכנס לגיהנם הוא הדין המאחרין לצאת אין מניחין, לאפוקי הממהרין לבא שמוציאין מגיהנם אותן שישנם שם. ועל כן לאחר ששבחן בהיותן זרע אברהם מנה קודם מעלת "המאחרין לצאת".

(ו) ועוד יש לומר בדבר זה קצת בענין אחר, כי מבואר ברמב"ם הלכות מתנות עניים ובמורה דעה הלכות צדקה דמעלה יתירא איכא להנותן צדקה ומסייע לעשיר הנוטה להעני, מנתינה למי שהעני כבר. וגם כאן מרובה מדת המאחר שמונע ירידת רשעים לגיהנם, מהממהר שמוציאן משפלותן (וגם דוד המלך עליו השלום משבח ראשון "מקימי מעפר דל" ואחר כך "מאשפות ירים אביון"),

ועל כן מייחס מדתן זו להיותן זרע אברהם שהלא מיירי במדת החסד. (ז) עוד יש לומר כי שבת מצותו לנוח ולהתענג, ועל כן אין כל כך רבותא כשממהר ביאתו אחר שבוע של עמל וטורח ויגיעות הנפש, ולעומת זאת יותר רבותא שמאחרין לצאת אף על גב שבטבע אדם שקץ ממנוחה מרובה, מכל מקום מאחרין את השבת לכבוד מצות בוראם.

(ח) עוד יש לומר שבא לרמוז על פי מה שאמרו המפרשים כמה פעמים בש"ס דכל מקום ששנה המקרא מהרגלו (אף על גב שאין כאן חסר או יתור אות או תיבה) על כרחך בא לדרשה, וגם כאן נאמר כי אילו נכתב כסדר קודם הממהרין ואחר כך המאחרין לא הי' נשמע כלום, אבל עכשיו בא להשמיענו כי רק המאחרין לצאת והממהרין לבא הן משובחין, פירוש לדבר דערב שבת קודש הלא על פי הלכה יש למנוע מקביעת סעודה משעה ט' ולמעלה כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ולאידך בשבת קודש מצוה לאכול ולהתענג, ועל כן הרוצה לקיים סעודה שלישית בפת כמצותה לכתחילה (עיין סימן רצ"א) על כן צריך לאחרה שיהא כבר רעב מסעודת הבוקר, וזהו הכוונה המאחרים לצאת פירוש שיתאפשר להם לאכול, וכן ממהרין לבא פירוש שאוכלין מהרה בלילה על ידי שהם רעבים ממניעת אכילה בבוקר.

(כו) מי שבזמן הזמירות כבר נכבה נר העלעקטר"י ורוצה לעיין בסידור ולשיר לאור הנרות עיין סימן רע"ה ובאחרונים פרטי הדינים.

(כז) זמר המתחיל "יום שבת קודש" יש שאין מתחילין מתחלת הזמר רק מתנו שבח ושירה והטעם שמעתי מפני שנוזכר בו ומלאך רע יענה אמן ואינם רוצים להזכיר בסעודת שבת מלאך רע. (ליקו"מ סדר ליל שבת).

(כח) יש אומרים דבהתחיל סעודתו מבעוד יום ויכל לגמרו גם כן מבעוד יום (ט"ז סוף סימן רצ"א. מגן אברהם רס"ז בשם תוס' ורא"ש. ובמשנה ברורה סימן רס"ז סק"ה מביא שיטה זו בסתמא וכן תופס לעיקר הדין), ויש חולקין וסוברין שיזהר למשוך סעודתו עד הלילה ויאכל כזית בלילה (ספר חסידים מובא בט"ז שם. ב"ח רע"ב בשם מהר"ל מפראג. אליהו רבה רס"ז, ומשנה ברורה בשם יש סוברין) ולמעשה נכון לחוש לכתחילה להמחמירין. (מגן אברהם שם. משנה ברורה שם. וליקו"מ ח"ב דף מא).

(כט) דעת רוב הפוסקים שלא לכסות הסכין בשבת ויום-טוב. (אורח חיים סימן קפ, ולא כלבוש. עיין עוד בדרכי חיים ושלום).

פרק ג

כל עניני מאכלים ועינוגי שבת

(א) יש אומרים דאכילת הלילה מן התורה ושביום רק מדרבנן. (פאר עץ חיים חלק ב' סימן י"ד).

(ב) ראוי לאדם להתענג נפשו בכל מיני עונג, וכמו שעתידי הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים בבשר ודגים שנבראו מששת ימי בראשית לתכלית זה ולהשקותם מיין המשומר, כמו כן יש לישראל להתענג נפשו בבשר ודגים ויין כדי שיהי' עונג שבת זו מעין עולם הבא שהיא יום שכולו שבת. (מט"מ דיני שבת חלק ד' אות ת"ד, ותורת חיים מובא בתו"ש סימן רמ"ב ובביאור הלכה שם).

(ג) יש נוהגין לאכול תבשיל של תרדין. (תורת חיים רמ"ב א').

(ד) איזהו עונג שאמרו חכמים: שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת, הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח. (רמב"ם הלכות שבת פרק ל' הלכה ז').

(ה) כל מאכל הערב על האדם נקרא עונג. (יראים סימן צ"ט).

(ו) כל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג. (לבוש, ושולחן ערוך הגר"ז סימן רמ"ב סעיף ג').

(ז) ובמאכלים עצמם כל מה דאפשר למיעבד להרבות בעונג שבת יעשה, כגון לתבל המאכלים בכל מיני תבלין. (מט"מ שם).

(ח) יש להרבות בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו. (אורח חיים סימן ר"נ סעיף ג').

(ט) ירבה בפירות ומגדים ומיני ריח להשלים מאה ברכות. (סימן ר"צ).

(י) יש להדר לעשות בשבת מאכל המיוחד לשבת כגון קוגע"ל, וכן בליל שבת יש לאכול מאכל שאין דרכו לאכלו בימות החול. (שלחן הטהור סימן רמ"ב סעיף ט', ומלשונו נראה דקוגעל יניח ליום השבת).

(יא) עיקר העונג: לב טוב ולב שמח והרחבת הדעת מקדושת שבת, נרגש לכל בר ישראל. (שם ס"א).

(יב) במה מענגו כל מקום לפי מנהגו, וכל אדם לפי עינוגו ושמחתו. (שם ס"ג).
(יג) יש להרבות בליל שבת בתבשילים מוטעמים בריח טוב כל אחד לפי יכולתו, אם הוא ביכלתו יעשה עשר מיני תבשילין בליל שבת, ולפחות לא יפחות מב' תבשילין (כדאיתא בזוהר הקדוש בראשית דף מח: מובא במגן אברהם רמ"ב סעיף קטן א'), תבשיל אחד יותר מימי החול (כדאיתא בתיקוני זוהר תקון כ"א, דצריך להוסיף תבשיל אחד בשבת מבחול) דהיינו יֶאֱהֵךְ (מורק) עם בשר ותבשיל צימעס (שם בשולחן הטהור).

(יד) אצל הרבה צדיקים היה המנהג לאכול שני מיני דגים בשני כלים, באחד סתם דגים מבושלים ובהשני דגים חמוצים, וכן שני מיני רוטב בב' כלים, באחד מעורב בו לאקשי"ן ובאחד מין פשטיד"א (ובאלו היו נוהגין מרן הגה"ק מצאנז זכ"ע, ובעל דרכי תשובה זצ"ל, ובנו בעל מנח"א זצ"ל) [עיי' דרכי חיים ושלום אות שצ"ד].
(טו) במה שהאשה מוסיפה מאכל לכבוד שבת קודש מסוגלת שתבריא אפילו מחולי שיש בו סכנה. (דרכי חיים ושלום תנ"ה).

(טז) הגה"ק מרוזין זכ"ע ושאר קדושים אמרו דסוד מאכלי שבת רומז לי' ספירות, כיצד: דגים - לחב"ד, בצלים הוא דבר חריף ורומז לגבורה (ונראה להוסיף דגם ביצים רומז לזה, כמו בקערה סדר ליל פסח) ושומן ושאר דברים הממתקים - רומז לחסד, בשר - רומז לתפארת (כמבואר בעץ חיים), רגלים - רומז לנצח הוד, פשטידא שקורין קוגעל - רומז ליסוד, ומעשה קדירה שאוכלין - רומז למלכות (משמרת שלום קידינאב סימן נ"ח אות ז'; והמקור לאכול בשבת קודש המאכלים המרומזים לעשר ספירות בתיקוני זוהר הקדוש תקכ"ד).

(יז) בספר מנהגי קאמארנא אות קפ"ח מונה עשר תבשילין שנהגו אצל רבותיהם לאכול, עיין שם. בספר דחו"ש אות שצ"ד מונה מיני מאכלים שונים שנהגו לאכול בבית מונקאטש, עיין שם.

יח) אמרו המקובלים ש'ינה ב'שבת ת'ענוג, ראשי תיבות שב"ת, וכתבו לישן בשבת גם ביום, ונראה לי הטעם על פי מה שכתב מורנו הרב ר' פנחס מקארי"ץ זצ"ל וזכ"ע שבכל כפי חיותו שינתו, ושבת יש לו חיות משתי נשמות על כן צריך לישן בלילה וביום. (בני יששכר מאמר י' אות ו').

יט) יזהר שיהי' לו דגים בכל סעודת שבת, ובשר ויין או משקין מתוקין שאין דרכו לשתות כזה בימות החול ועליו מפורש שכרו וכו', ומוחלין לו על כל עונותיו, וניצול מדינה של גיהנם, ומשעבוד מלכיות, ומלחמת גוג ומגוג שהוא אפיקורסת ומינות רחמנא ליצלן ולא יפול מן הבטחון והאמונה כל ימיו. (שולחן הטהור סימן רמ"ב סעיף ג').

כ) מאכל שקונה לכבוד שבת חל עליו קדושת שבת ואף על פי שאוכל אותו בחול נבלע באברים (שולחן ערוך האריז"ל), והקונה באופן זה או שהם מותר שבת מותר לאוכלם בימות החול ואינו נענש בחיבוט הקבר, אבל בלאו הכי אם אכלם בימים שיש בהם נפילת אפים נענש בחיבוט הקבר. (חסד לאברהם מעין ה' עין משפט נהר ו').

כא) וכן מי שאינו רוצה לאכול בשר בימות החול מחמת פרישות וכאשר יכבד הדבר עליו מצאתי בשם גדול אחד עצה שיקנה בשר ביום ד' או ה' לכבוד שבת ומותר לאכול מאותו הבשר גם בימי החול, וגם מי שישתייר לו אחר השבת יוכל לאכלו בימי החול. (בני יששכר חדשי תמוז-אב מאמר א' סק"י).

והוא עצה טובה להנוהגים כפי המבואר (בבאה"ט סימן קל"ד סעיף קטן ג') בשם האריז"ל שלא לאכול בשר ביום ב' וה' ולילה שלאחריה, וכבד עליהם לפעמים אז אם מבשלים ביום ה' תבשילי שבת יכולים לאכול ממנו אז, וכן אם משיירין מתבשילי שבת עד יום ב' יכולין לאכול אז. (שאלות ותשובה תשובה כהלכתה אורח חיים סימן ט"ו והוסיף שם רמז - טועמיה חיים זכו, פירוש הטועמין ואוכלין מתבשילי שבת קודם זמנה גם כן חיים זכו, וגם האוהבים דבריה, פירוש כדרך העובד מאהבה שמוסיף יותר מן הצורך כמו כן הכא הוסיף תבשילין שיהיה לשבת די והותר, ונשאר גם לחול לאכול, גם כן גדולה בחרו, אף על גב שאוכלין בחול, כל ששם שיורי שבת עליה, עד כאן).

כב) אם אוכל בימות החול תבשיל אחד סגי בשבת בשנים, מה שאין כן אם כבר אוכל בימות החול ב' צריך לאכול בשבת ג', וכן על זה הדרך אם אוכל בחול ג' יוסיף בשבת ד'. (כף החיים רמ"ב סעיף קטן ט'. אמנם דבר זה מבואר בתיקוני זוהר תיקון כ"א. מובא בהערות וצינונים לשולחן הטהור רמ"ב כ"ב).

כג) בשבת ויום-טוב אין לעשות בסעודה שום זכר לחורבן המבואר בסימן תק"ס. (מו"ק סימן תק"ס. ונזר ישראל סימן ל"ד סעיף ט"ז).

כד) ב' תבשילין יהיו בין בסעודת לילה בין בסעודת יום, אבל בסעודה השלישית אין צריך (נמוקי אורח חיים רמ"ב).

כה) בענין השני תבשילין שנדבר בהם בזוהר הקדוש בראשית ומובא במגן אברהם סעיף קטן א', ושולחן ערוך הגר"ז סימן ז' וש"א, כמה טעמים נאמרו בו:

טעם ראשון להוסיף על תבשיל אחד שאוכלין בימות החול (בגדי ישע, תורת חיים רמ"ב א. שולחן הטהור כף החיים).

טעם שני - כיון דבערב תשעה באב מבואר (סימן תקנ"ב) **שאסור לאכול שני תבשילין מוכח דבשבת שצריך לענג השבת על כל פנים לא יפחות מב' תבשילין** (פתח"ז סימן י"א. נפש חיה סימן זה).

טעם שלישי - דכל הדברים של שבת צריכין להיות כפול על פי מה שכתוב בבעלי התוס' פרשת פנחס על הכתוב וביום השבת, דגם עונג של שבת כפול, ואף על גב דלפי זה הי' צורך לדקדק שלא להותיר על ב' תבשילין שלא לקלקל החשבון, על כן אין התוספת מזיק כסברת הרמ"א סימן רס"ג ס"א דאף על גב דב' נרות כנגד זכור ושמור, מכל מקום יכולין להוסיף ולהדליק ואינו מקלקל החשבון, ועל כן צריך לומר כן, דאם לא כן על מה סמכו אותן שעושין י"ב חלות ומקלקל החשבון של ב' חלות לרמז המן, אלא על כרחך כנ"ל. מיהו דע לך דמכל מקום המדקקין זהירין להבליט החשבון שלב' לדוגמא עיין בדרכי חו"ש שהי' מנהג צדיקים לאכול ב' מינים של כל מין ומין, דהיינו ב' מינים דגים, בשר, רוטב, וכיוצא. וכן מצינו בהפוסקים (ב"ח, מגן אברהם, דה"ח, משנה ברורה) דהמדקקין עושין גוף הנר קלוע ב', וכן בהחלות שנים מהם גדולים ביותר וניכרים מתוך שאר הי' חלות (ע"כ בשאלות ותשובות אמרים זקוקים סימן מ"ד, וסיים שם דלטעמו יצא שצריך כל אחד לדקדק לאכול בשבת כפול מדויק מאכילתו בחול, ולא כמו שכתבו הפוסקים להוסיף רק אחד, אלא להוסיף כפלים, והאוכל בחול ג' מינים יאכל בשבת שש מינים, והסברא יש לתומכו עוד מצד אחר דלא יתכן שהרגיל בקבצנות לאכול תבשיל צנימה חדא בחול, יוסיף לעשות בשבת עוד תבשיל, והאוכל כמה תבשילין ומתנהג מעדנות בחול גם כן לא יצטרך להוסיף רק תבשיל אחד לכבוד השבת, אלא על כרחך שזה אינו, ושמחתי כאשר ראיתי אחר כך מובא מחידושי מהר"ו בשם מדרש איכה דהעשירים שאוכלים מעדנים כל ימות החול צריכים לכפול מנין המאכלים לשבת מימות החול, כדברינו. ואפשר לומר שמתעם זה נהגו אצל אנשי מעשה לכפול המאכלים בשני מיני דגים, ושני מיני רוטב, דבלאו הכי לא יהי' היכר להכפלות, דמי שאוכל ד' או ה' מיני תבשיל מאין יבליט שכולל סעודתו מדחול, ומי יודע כמה שיעור אכילתו בחול, וכמו כן למאן דאמר שאין צריך לכפול רק

להוסיף תבשיל אחד גם כן אינו מינכר, אבל כאשר אוכל ב' קדירות ממין אחד כנזכר לעיל ניכר היטב שאין זה רגיל ונהוג לאכול שני מיני תבשילין ממין אחד, אלא על כרחך שבא לכבוד השבת שכל מעשיה כפולין, עד כאן לשונו).

(כו) יש גלגולים בדגים לכן להשיב אותו הנפש למנוחה מצוה לאכול דג בשבת בפרט בסעודה ג'. (חרדים מצות לא תעשה מה"ת התלויות בראש הג'. עיין שם).

(כז) בשבת מצוה לאכול דגים גדולים. (דבר אמת להגאון הקדוש מלובלין זכותו יגן עלינו, פרשת מטות).

(כח) על ידי אכילת דגים תהי' הברכה משולשת להאדם המענג את השבת ואוכל דגים לכבוד שבת. (בני יששכר מאמר שם שבת אות י"א. ועיין עוד בענין אכילת דגים בישמח משה פרשת וירא דיבור המתחיל ויקח חמאה).

(כט) על פי הקבלה העיקר לדקדק לאכול דגים בסעודה שלישית דוקא (פרי עץ חיים שער השבת פרק כ"ב. אור צדיקים עמוד התפלה סימן כ"ח ס"ו. בסידור הגר"ז סדר ס"ג וז"ל וטוב לאכול דג בסעודה זו יותר משאר סעודות. וכן כתוב בכף החיים רמ"ב סק"ג, ובאורח חיים רצ"א ו' בשם יפה ללב), ומהאי טעמא המנהג אצל גדולים וצדיקים שאף שאין אוכלין סעודה גדולה בסעודה שלישית מכל מקום אוכלין דגים. (שבתות קדש דף כ').

(ל) ואעתיק לכאן מעלת הגדולות שנאמרו ונשנו בהדגים, אשר בשבילם האריכו הספרים למעניותם לענג בהם את השבת:

(א) דג אינו מתחבר לאינו מינו (מדרש תלפיות - ענף דגים. פרדס יוסף פרשת שמיני י"א ט').

(ב) רוב דגים לא יקרה להם שינה (אמרי אמת ליקוטים ומנהגים אות ז', ודבר פלא תמצא בבני יששכר מאמר י' אות ו' שכתב דבכל הנבראים יש שינה ואפילו מים ישינים, רק שהמים יש להם חיות מעט וישינים מעט, ודגים הלא דרים במים).

(ג) חיי דגים ארוכים משאר בעלי חיים (אמרי אמת שם).

(ד) המיוחד בין כל בעלי חיים (לבד חגבים) שאינם צריכים שחיטה (משמרת אלעזר סוכת שלם אות י"ד).

(ה) הדגים יש להם חן שעולין על שלחן מלכים מפני שלא השחיתו דרכם בדור המבול (שש"ק ח"א ת"ג).

(ו) רוב צדיקים מגולגלים בדגים (ישמח משה פרשת וירא ד"ה ויקח חמאה בשם כתבי האריז"ל. שער בת רבים פרשת ויקרא).

(ז) אין עין רע שולטת בהם (ברכות כ).

(ח) דגים קטנים מפרין ומרבין ומברין כל גופו של אדם (ברכות מ.).

(ט) דגים רפואה לעינים (נדרים נז:).

(י) בין הג' שכל זמן שמזקינין מוסיפין גבורה (שבת עז:).

(יא) מרפאין החולה מחליו (ברכות נז:).

(יב) יש דגים בים שבכל ערב שבת קודש יוצאין ליבשה ונוחים שם, ואין חוזרין עד מוצאי שבת. (שבט מוסר פרק י"ב בשם האפודי ורד"ק בבראשית א' כ"ב).

(לא) אם אין לו דגים בשבת צריך לדאוג יותר מענין שאמרו חז"ל (יומ"א פרק ח' בסופו) דידאג כל השנה. (בית אהרן. ליקוטים דף קמ"ד).

(לב) יש מדקדקין לאכול עין הדג. (עיין דחו"ש אות שצ"ה, ותורת אבות שבת דף רי"ח).

(לג) יש כוונות גדולות בענין מליחת ותיקון הדגים שמסרן הגאון הקדוש מלובלין לתלמידו בעל עט"צ מזידיטשוב זצ"ל. (נתיב מצותיך שביל אמונה ו' סק"ה להגה"ק מקאמארנא זצ"ל).

(לד) מכבוד השבת דאף אם אינו רוצה לאכול ממאכל רק מעט מכל מקום יניח חתיכה חשובה הראויה להתכבד על השלחן ויקח ממנו מעט, דאין כבוד להניח דבר מועט על השלחן כי אם בעין יפה. (כף החיים סעיף קטן י"א).

(לה) על פי דינא דגמרא סעודת וכבוד היום עדיף מדלילה (רע"א ג), ובים של שלמה (גיטין פ"ד סימן נ"א) קורא תגר על שאין נזהרין בזה ומוסיפים בליל שבת יותר מבבוקר (עיין מחזיק ברכה סימן רע"א ושערי תשובה א'), אבל על פי זוהר הקדוש תרומה כבוד לילה עדיף (מובא במ"א שם). ויש אומרים דגם על פי רזין דאורייתא דליליא עיקר. (רע"מ פרשת יתרו דף צ"ב).

(לו) מכל מקום מי שבטבעו קשה לו אכילת הדגים אין צריך לאכול. (מגן אברהם סימן רמ"ב, ובשולחן ערוך הגר"ז ס"ז, אליהו רבה ז', תו"ש בהק'. יד יוסף סק"א. קיצור שולחן ערוך ע"ב ס"ז).

(לח) נוהגין לאכול בשחרית שבת ביצים מבושלים בקליפיהן שמטמינין בתנור, והטעם מפני אבלו של משה רבינו עליו השלום שמת בשבת, ומטעם זה אוכלין גם כן קטניות (תו"ש סימן ר"צ סק"א ופרי מגדים שם בשם כנה"ג), ומה שכתוב שמטמינין הביצים בתנור נראה דאין בו צד קפידא אלא שכן הי' דרכם דאי אפשר הי' להם להחזיקן בטעמן ויפין מבלעדי זאת, לא כן בימינו שנתחדשו כלים העלעקטרים ואפשר להחזיקן במקרר (פריזשידע"ר בלע"ז), אין בו שום גריעותא משלהם (כן נראה פשוט).

לט) מנהג הרבה צדיקים לתקן בעצמם בסעודת הבוקר של שבת קודש הביצים והבצלים. (עיין ספר אור השבת במילואים דף ר"ל, ומנהגי קאמארנא).

מ) בלב האדם יכול להתהוות מיחוש צמיחת עצם ומתרפא על ידי מאכל בצלים בסעודת שבת קודש. (ברכת אהרן עמוד ז').

מא) אכילת חמין בשבת. מי שאינו אוכל חמין בשבת צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל ולהטמין ולענג את השבת ולהשמין הוא המאמין וזוכה לקץ הימים וכו'. (עכ"ל בעל המאור פרק כירה, ומובא גם באבודרהם סוף סדר שחרית דשבת, ורמ"א סימן רנ"ז, ובליקו"מ דף עא: דאם לא הי' סוד וכוונה באכילת חמין בשבת לא הי' מרעיש כל כך על זה, ומביא שם רמז על זה מתרגום פרשת שופטים על הכתוב חלק כחלק).

מב) העולם אומרים שלכן זכו הקטניות להיות מאכל שבת מפני שרק בריות טהורות אוכלות קטניות, ולכן הי' מאכל שבת.

מג) מי שכואב לו אכילת חמין שקורין שאלענ"ט והעונג שלו לאכול צונן, קרוב בעיני דאסור לאכול חמין דהא מצער באכילתו. (מט"מ ח"ד דיני שבת אות ת"ע, ועיין עוד מה שכתב בברכי יוסף אורח חיים סימן ל"ח שיר"ב ו').

מד) ברש"י נראה כי אכילת חמין יש לו קשר לאמונה בד' והיפוכו להאינו אוכל [כסברת בעה"מ] מד' רש"י דברים ל"ג-י"ט שכל ישראל אוכלין מאכל אחד ועובדין לאלקי אחד, והאי מאכל אחד על פי פשוטו מכוונת להחמין שאוכלין בשבת טשאלענט (קוראי עונג פ"ד אות ו').

מה) בשם הרה"ק מהר"ש אבדק"ק מונקאטש בעל שם שלמה כי החמין שטומנין ואוכלין ביום שבת קודש מסוגל לאמונה שלימה ואמונה בדברי חכמים. (חמשה מאמרות - מאמר תורת שבת - פרשת בחוקותי. ועיין עוד בספר העתים ה' ערבי שבתות דף כ"ד).

מו) שמעתי על האמת מהרה"צ מליסקא זצ"ל שאמר שמי שאוכל תמיד קטניות בליל שבת קודש מובטח לו שלא ימות בלא תשובה. (אבן ישראל סעודת שבת אות כ"א).

מז) יש לאכול לאקשע"ן בליל שבת קודש שמרמז על השלום. (בשם הרה"ק מורנו הרב ר' פנחס מקארעץ זכ"ע, ונראה הטעם שהם נגררין יחדיו זה לזה).

מח) פערפע"ל נקרא בעל שם'ס צימעס, ומסוגל למחילת עונות מלשון פארפאלע"ן (ספרים).

מט) מנהג פולין ורוסי"א לאכול רוטב עם קאשע בשבת ומועיל להמתקת הדינים (עיין בני יששכר מאמרי שבתות מאמר א' אות ו' דשבת בגימ' קשי"א ורפי"א, ומסוגל לטהר ממדת כעס. (תורת אבות בשם הס"ק מהר"מ מלעכעוויטש זצ"ל).

נ) מנהג צדיקים ואנשי מעשה לאכול מאכל רגלים הנקרא פצע"י בשבת והרבה טעמים נשנו בו:

א) שקר אין לו רגלים וקושטא קאי, ושבת הוא אמת לכן אוכלים מאכל רגל בשבת להראות כי שבת הוא אמת ויש לו רגלים (טעה"מ בשם קדוש אחד וספר ילקוט אברהם רפ"ט, וכן כתב בד"ת ח"א אות ק"א).

ב) לתקן חטא הרגלים, ושבת קודש בבוקר הוא זמנו (כן כתב ברמזי שבת שכ"ח בשם הגה"ק מהר"פ מראפשיץ זכ"ע, ובמקוה ישראל בשם הגה"ק מצאנו זכ"ע, ובדחו"ש אות תנ"ד בשם הגה"ק מהר"א מליענסק זכ"ע).

ג) מסוגלת לפרנסה כי פיצ"ע ר"ת ע"מך י'שראל צ'ריכין פ'רנסה, שכל השפעת פרנסה מקורו משבת, כמבואר בזוהר הקדוש דכל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תלין (יד אהרן בליקוטים דף ל"ד).

ד) דאמרו חז"ל (ברכות ו:): אגרא דפרקא רהטא, ופירש"י דשכר הבריות שהולכין לשמוע הדרשה מפי החכם הוא שכר המרוצה, עיין שם, וזה באין לרמז באכילה זו (ענוגא דשבתא דף כ"ה).

ה) איתא במדרש רבה ותנחומא פרשת ויקהל דתיקן משה ששבת יהי' זמן קהלה לכל, ועל כן מאכל הרגל בא לרמז כי שבת זמן הילוך לבתי מדרשות הוא (שם).

ו) מבואר בישעי' "אם תשיב משבת רגליך". וסמך לה "וקראת לשבת עונג" (שם).

ז) על פי מה דאמרו חז"ל דהשומר שבת כנעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, ועל כן הרגלים לרמז שיש לו חלק ברגלי העולם (שם).

חא) הרה"ק מהר"מ מקאברין זכ"ע אמר דיתכן שכל ירידתו לעולם הזה לאכול מאכל רגלים לכבוד שבת. (תורת אבות, צ"ט).

נב) בירך השם יתברך את יום השבת שיהי' במאכלים הנזמנים בשבילו טעם מטעמים ומעדנים ורווחא לבסומא שכיח וכו' הגם שמאכלים כאלה הטמונים מיום אתמול מזיקין לגוף בימות החול, כיון שהם נטמנין לשבת שורה בהם הברכה שיהי' מבושמים וטעמם כמעדני מלכים ערבים לנפש וגוף, ומי שהוא מאמין בדברי חכמים יבחין זה גם כן בחוש הנראה לעין בכל איש הישראלי

אפילו החלושי כח, מה שאין כן המסלספים (פילאזאפיים) אשר ערב לנפשם לחם שקר ואינם מאמינים לדברי חז"ל, ויפה אמרו קדמונינו אשר שרתה עליהם רוח הקודש בודקין אחריו שמא מין הוא" וכו', עד כאן לשונו. (בני יששכר מאמרי שבתות, מאמר ג' אות י').

נג) מעונג שבת נמשך השפעת פרנסה בהרחבה כדברי חז"ל שבת קי"ט.
(חמשה מאמרות, מאמר תורת שבת).

נד) קוגע"ל. מקור אכילתו ברמ"א סימן רמ"ב, שהוא זכר למן שהי' מכוסה למעלה ולמטה. ואף על גב דכתב הרמ"א שלא ראה חוששין להמנהג לאכול, מכל מקום כן נקטו האחרונים דהמנהג לאכול. (שכנה"ג. קיצור שולחן ערוך ע"ב ס"ז. סידור יעב"ץ. לקט יושר ריש ה' שבת).

נה) יש לדקדק לעשות הקוגע"ל דוקא באופן שיהי' ממולא בפנים ומכוסה מלמעלה ומלמטה, ויש הרבה טועים ואין עושין אלא סתם פשטיד"א, שאין בו שום סרך כיסוי לא למעלה ולא למטה ואינו נכון. (דברי זאב חי"ד סימן כ"ט).

נו) יש נוהגין באופן קבע שני מיני קוגעל זכר למן שירד כפול (קוראי עונג פ"ה), ויש נוהגין בג' מינים (מנהגי צדיקי קאמארנא ומונקאטש, עיין מנהגי קמארנא אות רל"ד, ודח"ש אות תנ"ד), וכשהוציאו עוד ספר תורה לקריאה כמו בשבת ראש חודש וד' פרשיות הוסיפו עוד קוגעל, וכשהוציאו ג' ספרים כמו ראש חודש טבת או ניסן שחל בשבת, הוסיפו עוד קוגעל (שם).

נז) ויש נוהגין (בפרטות פרשת בשלח וזכור - מטעם קריאת פרשת עמלק) לעשות קוגעל"ן נגד תיבת עמלק פירוש ע'פע"ל מ'עה"ל ל'אקשע"ן ק'ארטאפע"ל (קוראי עונג פ"ה ונתן שם סמך לזה מדברי המדרש פליאה מובא בכת"ס על התורה וזה לשונו: כתיב זכור את יום השבת לקדשו, וכתיב זכור את אשר עשה לך עמלק, כיצד יתקיימו שני כתובים הללו, את יום השבת תזכור לקדשו ואת עמלק תזכור להרגו ולאבדו, עיין שם).

נח) בשולחן הטהור (קאמארנא) סימן רמ"ב בור זהב אות ז' וזה לשונו: טוב לאכול מאכל בכל סעודה של שבת מה שאין רגילין לאכול בחול בליל שבת פשטידא כני"ש וכיוצא ובבוקר קוגע"ל, עד כאן. (וחדשים מקורב באו שפרצו לעשותן בחול).

נט) דבר פלא נמצא בשולחן הטהור סימן קע"ו בסופו, דמי שאינו אוכל קוגע"ל בשבת במדינה זאת בודקין אחריו, ולכן היא עיקר יופי הסעודה בשבת. (שם). ופשוט דמה שכתוב בודקין אחריו אין הכוונה באם מונע מלאכול מחמת שקץ במאכל זו וכיוצא, אלא הכוונה למי שאינו מדקדק שיהא בסעודתו לכבוד שבת קוגע"ל אחד על כל פנים).

ס) הקוגע"ל הוא זכר למן כשם שהמן הי' כלול בתוכו כל האוכלין ולא היו ניכרין, כן הקוגע"ל כלול בתוכו כמה מיני אוכלין ואין ניכרין (אבן ישראל - סעודת שבת אות כ"ט), והמן כ'זרע ג'ד ל'בן ראשי תיבות כג"ל, הוא רמז לקוגע"ל, עד כאן.

סא) ברש"י פרשת ברכה על הכתוב "עמים הר יקראו", שתגרי אומות העולם באים לירושלים והם רואים כל ישראל עובדים לאלקי אחד ואוכלים מאכל אחד עד כאן לשונו, והאי "מאכל אחד" דבר מתמי' מאי אחד שייך במאכל, אלא הוא מאכל המיוחד לשבת וכל ישראל אוכלין אותו לכבוד שבת מאכל אחד המיוחד, וכך נוהגין שכל ישראל אוכלין קיגע"ל לכבוד שבת, עד כאן לשונו. (ספר שלחן הטהור סימן רמ"ב בור זהב אות ו').

סב) בספר משמני ברכה (כלל ו') כתב דקוגע"ל הוא רמז לקדושת השבת, דמצינו ששבת אית בי' סוד התורה כמאמר בעל הגדה ליל פסח "אילו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו", שמע מינה דשבת סוד התורה מכיל, ועכשיו פוק עיין מה שכתב הפייטן בשחרית ליום הכפורים (בברכת קריאת שמע) המתחיל קדוש אדיר, בזה הלשון: ק'דוש ג'לה ל'עצמו סוד דתו, שראשי-תיבות שלהם קג"ל, ובא לרמז על השבת שזהו סוד התורה כמ"ש, עד כאן.

סג) אדם שמזיק לו האכילה עונג היא לו שלא לאכול. (רפ"ח ס"ג).

סד) בבליעה בלי לעיסה יוצא ידי עונג שבת אף דהוי שלא כדרך אכילה כיון דאיכא בי' הנאת גרונו והנאת מעיו. (שדי חמד פאת השדה מערכת אכילה אסיפת דינים אות ב' בשם בנין שלמה).

סה) בענין לומר על סעודה יתירה שנזדמן לו לעשות, או אכילת פהבב"כ "סעודת ר' חידקא", עיין דע"ת להגאון מהרש"ך ז"ל יורה דעה סימן ל"ה סק"י שפקפק עלי' דאולי יש בו חשש מינות כיון שנפסק בש"ס דלא כר' חידקא, וצריך ליהדר מאד, עיין שם שהאריך, אבל הרבה אחרונים חולקין ומקילין. (עיין שאלות ותשובות מור ואהלות אהל ברכות והודאות סימן י"א, ומיכלא דאסוותא אות פ"ו, עיין שם).

סו) המבטל עונג שבת מתענה נ"ז תעניות (חמדת הימים הלכות שבת פט"ו), והמבטל אחד מג' סעודות במזיד יתענה ס"א תעניות. (לב חיים ח"ב קפ"ו).

סז) מאכל שהותר מפני כבוד שבת ונשאר מהמאכל גם לאחר שבת עיין פרי מגדים יורה דעה צ"ד מ"ז סוף סעיף קטן ק"ט נטע שעשועים סו"ס י"ג.

מקדש מעט כללי הפס"מ. חיים של שלום ח"א סימן מ'. יד שאול סימן רי"ח. שאלות ותשובות הרדב"ז יורה דעה סימן קכ"ד.

סח) כשם שיש עונג באכילה גם יש עונג בהנאת הגוף, ומצוה על האדם לענג עצמו בהנאת הגוף שגם היא נקראת עונג (יראים סימן צ"ט). וגם דעת הד"מ סימן תקכ"ט דעונג לא תלוי דוקא באכילה, עיין שם. וכן להלן מאות נג עד אות סד תמצא מקורות לאין מספר להוכיח זה, עיין שם. וכן נראה דעת החתם סופר אורח חיים קס"ח, ובחי' שבת קי"א, וגיטין לו.

סט) בשבת קודש בבוקר ישנים בשחרית יותר מבחול, ומשמע במהרי"ל דעיקר הטעם משום עונג שבת. (ב"ח רפ"א מובא במגן אברהם שם).

ע) בחורים המתענגים בקפיצה ומרוצה מותר. (ש"א ס"ג).

עא) בשיחות בטילות אסור להרבות בשבת ואף על פי כן בני אדם שסיפור שמועות וחידושים עונג להם מותר. (סימן ש"ז ס"א).

עב) גם להשתעשע עם הילדים אצל הסעודה בשבת הוי עונג שבת. (ר"ן נדרים לז: ד"ה דיפנו).

עג) עונג שבת איננו דוקא אכילה ושת' אלא לב שמח ושבת טוב ומאיר. (שולחן הטהור סימן רמ"ט).

עד) בירושלמי שבת, במה מענגו חד אמר בשינה וחד אמר בתלמוד תורה, ולא פליגי כאן בתלמיד וכאן בבעל הבית, ופירשו רבותי תלמיד מענגו בתלמוד תורה ובעל הבית בשינה. (שבה"ש אות ד' בשם מאירי שבת קי"ח).

עה) לפי הנראה כל אדם ממה שיתענג זה מצותו (תופעות ראם על היראים אות ג'), וכעין זה בשאגת ארי' מובא בשערי תשובה הלכות יום-טוב תקכ"ט דשמחת יום-טוב כל דבר ששמח בו, מצוה. ועיין מה שכתב בתו"ח סימן ר"ס סק"א.

עו) יש לזהר שלא לילך יחף שבת משום עונג. (ב"ח סוף סימן רמ"ב).

עז) אסור לאדם להיות נעור כל ליל שבת וללמוד כדי לעשות תיקון כרת, משום שמבטל עונג שבת. (לב חיים ח"ב סימן ק"פ).

עח) מי שהתענית עונג לו מותר להתענות. (רמ"א סימן רפ"ח).

עט) אסור לישב בחמה ולהצטער. (שם סימן ק"צ).

פ) כל מין עינוי אסור בשבת ויום-טוב. (הלק"ט ח"א סימן צ"א).

פא) יש שאוסרין לימוד בעיון בשבת (סידור יעב"ץ. וספר צפחית בדבש סימן כ"ג) אבל החיד"א בברכי יוסף סימן ר"צ האריך להוכיח דאין שום חשש וכן נוהגין לקבוע ישיבה בהרבה מקומות, עיין שם.

פב) ועוד נמצא בהרבה ספרים דענין העונג אינו תלוי באכילה ושת' (עיין צפנת פענח על הרמב"ם הל' יום-טוב פרק ו' הלכה י"ח. מנחת אברהם מז, ג').

פג) משום עונג שבת שרי לעשות כמה דברים האסורין בחול דמיחזי כרעבתן, לשתות כוסו בבת אחת, ולאכול בצל מראשו (סימן ק"ע ורע"ד בפרישה ואחרונים) ולבצוע פרוסה גדולה אף מצוה. (סימן רע"ד).

פד) כמה חילוקים ישנם בין כבוד לעונג שבת:

א) כבוד מתחיל בערב שבת כמו לרחוץ וללבוש כסות נקיה אבל עונג מתחיל בשבת דוקא כאכילה ושת' (הגר"א אורח חיים תקכ"ט).

ב) כבוד היינו כל דבר שהוא מחוץ לגוף אף על גב שנהנה ממנו כגון שנהנה לישב בבית שהרצפה רחוק ושלחן ערוך עם מפה לבנה עליה, וגם תספורת וגילוח בכלל כבוד דאין ההנאה בשעת מעשה לשיקרא שהנאה הוא בגוף, רק עיקר הנאה לאחר זי ששערו מגולח וידי מתוקנים, ואפילו רחיצת הגוף שנהנה בעת הרחיצה מכל מקום הנאתו אין לו שייכות להמצוה וזהו כמי שנהנה בעת שתוקע בשופרו ראש-השנה, ועיקר המצוה שיכנס לשבת נקי ומכובס, ואם כן גם כן אינה הנאת הגוף, וכן כשאוכל בשבת מכלים נאים ביותר לא מיקרי הנאת הגוף דלגוף אין נפקא מינה מאיזה כלי אוכל, ואינו יותר מהנאה צדדית ונכנס בסוג כבוד ולא עונג. אבל אכילה ושתיה, וכן שאר הנאות הגוף כמו שלא לילך יחף או ללבוש בגד עב וחם להגין מהקור או לישב בצל ביום חם וכיוצא, מיקרי הנאת הגוף, וכמו שמבואר להדיא ביראים סימן צ"ט דענין העונג לאו באכילה ושת' לבד תליא. (שאלות ותשובות דברי יוסף אורח-חיים סימן ל"ה).

פה) עונג היינו הנאת הגוף בלבד, וכיבוד היינו עצם החשיבות בדבר זה מחשיב לשבת, כגון באוכל מאכל חָלָב החשוב מאד יצא ידי עונג, אבל ידי כיבוד לא יצא, דאין כיבוד אלא בבשר ויין וכיוצא כדאיתא בפרק כל כתבי, ואם בטבעו אינו נהנה מבשר ויין ואכל בשר ושתה יין, אז הוא להיפוך ידי כיבוד יצא שהיא אכילה חשובה ומכובדת לעין כל, אבל ידי עונג לא יצא שהוא לא נהנה ממנה כלל (פאר עץ חיים ח"ב סימן י"ד דף י"ב. מלשונו בפנים נראה דעונג אי אפשר לקיים רק על ידי אכילה ושת', דלא כהפוסקים הנ"ל מאות נ"ב ולהלן, עין שם).

פו) עונג של שבת היינו מנוחת הנפש ושלותה מכל עצב ודאגה, אבל ביום-טוב צריך להיות שמח ממש. (זבחי תודה).

פז) אפילו אם לא יאכל אלא יניח על השלחן ריבוי מאכלים לאכול ואינו יכול לאכול יצא ידי כיבוד וכמדומה ששמעתי שנהגו כן בבית הגר"א. (פאר עץ חיים ח"ב סימן י, ז).

פח) נשים חייבות בעונג שבת כמו אנשים (עיין ר"ן שבת קיח, ובברכי יוסף רצ"א סק"ח, וספר המנהיג הלכות שבת סימן נ"ד, וספר הישר לרבינו תם דף פב; ובכלי חמדה ויקהל אות א'. שאלות ותשובות רבי עקיבא איגר בהשמטות לסימן א'. נפש חיה אורח-חיים תקי"ח).

פט) יש אומרים דבשבת ליכא חיוב שמחה רק עונג בלבד (בכור שור סוף מסכת תענית. חתם סופר אורח חיים קס"ח. וחידושי חתם סופר שבת קי"א. צפנת פענח על הרמב"ם הלכות יום-טוב פרק ו' הלכה י"ח. חתם סופר גיטין ל"ז. מנחת אברהם סימן מ"ז אות ג'. פאר עץ חיים חלק ב' סימן י"ד. שאילתות דר' אחאי פרשת חיי שאילתא ט"ו. הרמב"ן במלחמות מועד קטן יט, ונימוקי יוסף שם, מובא בתוספות יום טוב שם. ושדי חמד מערכת א' פאת השדה כללים אות פ"ב. הגאון בעל שואל ומשיב ביד שואל יורה-דעה סימן רכ"ט. תוספות מועד קטן כ"ג ד"ה מ"ד. וביד שואל שם רוצה לומר דהוא פלוגתא בין בבלי לירושלמי, ולדברי ירושלמי יש חיוב שמחה, וכן בשואל ומשיב מהדורא קמא חלק ג' קנ"א. וביסוד יורה-דעה שמ"א ס"א. אבל בסימן שצ"ח ס"ח מיישב גם דעת ירושלמי כבבלי, עיין שם). וכן נראה דעת הגר"א בהג' על ספרי במדבר י' י', וכן בעמק הנצי"ב על ספרי שם, ובספר זרע אברהם שם. לב חיים ח"ג סימן ז"ך. וכ"נ ביראים סימן צ"ט [אות תי"ג], ובסברת השר"מ דתלוי בפלוגתא בבלי וירושלמי ס"ל באמרי שפר סימן מ"ה. בשו"ת בית יצחק אורח חיים ל"ט דתלוי בפלוגתא ת"ק ור"נ בספרי. וכן כתב בשערי דיעה מהדורא קמא סימן ע"ה. לשון רש"י ביצה ל"ז. ד"ה אטו. מגילה כ"ג. תוס' הרא"ש ור"י החסיד ברכות מ"ט. מהר"ל סוף הלכות יום-טוב. מהר"י ברונא קכ"א. ספר המנהגים. הפרדס ט', ע"ג. תשובות הגאונים. ועיין עוד בשדי חמד מערכת א' כללים אות פ"ח, ושם בפאת השדה כללים אות פ"ב, ומכתב לחזקיהו פסחים צ. ברית אבות סימן י"ג אות ה'. מגן אברהם תקכ"ט ד. ד"מ אות קכ"ח כ"א. מט"א תקפ"ב).

צ) ויש אומרים דיש חיוב שמחה גם בשבת (פרי חדש תרפ"ח סק"ו. לדעת השואל ומשיב בכמה מקומות כן הוא שיטת ירושלמי. עיין אות ס"ז במוקף), **וכן נראה פשטות לשון הספרי (במדבר י' י'). אבל על פי הגהת הגר"א שם, ועמק הנצי"ב שם, וזרע אברהם שם, אין ראיה** (וראיתי מי שכתב לדייק מס' אבודרהם בפירושו על ישמחו במלכותך דגם דעתו כן, אבל אלמלא ראה מ"ש עמק הנציב שם ה' יודע שאין רא' מאבודרהם, שכל מ"ש באבודרהם פי' הוא בדרך אחרת, עיין שם. וכן כתב בקוצר בהעמק שאלה אות י'. וכן בדעת יור"ד סימן א' אות י' שדחה ראיית הספרי, ובחמשה מאמרות לבעל מנח"א בתורת שבת פרשת בהעלותך ס"ל דבעל הספרי הוא ר"ש בן יוחאי והוא לשיטתו דס"ל בזוה"ק בהרבה מקומות (שמונה שם) דיש מצות שמחה בשבת, עיין שם. בתורה תמימה (בראשית ב-ג) דיש חיוב שמחה בשבת. וכן נראה קצת בנימוקי יוסף בבא-בתרא פרק המוכר את הספינה, ובחידושי הר"ן שבת ס: גבי סנדל המסומר, ובשאלות ותשובות הרא"ש כלל ה' סימן

ח'. שאלות ותשובות הרמ"ע מפאנו סימן ע"ח. ספר המנהיג הלכות שבת סימן א'. רש"י ביצה ט"ז. ד"ה נשמה יתירה. תוס' כתובות ז: ד"ה והוא שבאו. רא"ש כתובות פרק א' סימן י"ב. כלי חמדה ויקהל אות א'. וכן כתב בחמדת ישראל (חלק ב' סימן ח"י אות א') שדעת הרמב"ם להלכה כן דשבת חייב בשמחה, וכן נראה ברמב"ם הלכות אישות פרק י' הלכה י"ד מובא בשיטה מקובצת כתובות ז., אבל ברמב"ם הלכות שבועות פרק ו' הלכה י"א לא נראה כן).

צא) ויש אומרים דאף אי איכא חיוב אינו אלא מדרבנן והמקראות שנדרשו על זה אינו אלא אסמכתא בעלמא. (כנף רננה אורח-חיים סימן כ"ה. ובחק לישראל להגר"י וועלץ זצ"ל אות צ"ה בתשובת הגאון ר' שאול ראזענבערג ז"ל).

צב) יש לעשות דברים המרבים שמחה כמו להרבות בנרות (שאלות ותשובות הרא"ש כלל ה' סימן ח') ולהרחיק דברים המעציבין. (עיין חידושי הר"ן שבת ס: גבי סנדל המסומר).

צג) מכלל עונג שבת להשתדל אחר קמח יפה, כי עיקר הסעודה הוא הלחם. (סדר היום ענין שבת. וכעין זה בסידור יעב"ץ).

צד) הלחם צריך לאפות ערב שבת דוקא להיות חם ביום הלקחו דוגמת לחם הפנים (סידור יעב"ץ. וכן כתב בתוס"ח על ח"א כלל א' א' ט, והוסיף טעם: כדי שתתקיים מצות הפרשת חלה בערב שבת, וסיים) בימות החורף שהימים קצרים די שתאפה בלילה השייך לערב שבת.

צה) יש לעשות לכבוד שבת ג' חלות, גדולה - לסעודת היום, בינוני - לסעודת הלילה, וקטנה לסעודה ג'. (ספר הכוונות מובא בעו"ש, וא"ר רמ"ב סק"י).

צו) מי שנפשו חביבה עליו מגופו לא יאכל אחר חצות אלא מעט דמעט כדי שיאכל סעודת שבת בהנאה ובלב שמח ובתיאבון. (שלחה"ט סימן רמ"ט).

צז) אסור להתענות בערב שבת כי יהי' לו שינוי וסת בלילה ולא יוכל לאכול ומתבטל מעונג שבת, ומצוה למעט בערב שבת ולאכול מעט כדי שיתענג בענג שבת, והכל לפי מה שהוא אדם שידע מזוגו, ואחד המרבה ואחד הממעיט יכוין לבו לשמים לענג שבת בשמחה ובטוב מרב כל. (שם).

צח) משום מצות עונג שבת ביטל הרב"י ללמוד תורה בבוקר ועסק ביחודים ובהרהור התורה בעת קניית המצות של ענג שבת. (שלחה"ט סימן ר"נ).

צט) טוב לומר על כל דבר שיקנה ומכין על שבת זהו לכבוד שבת, וכן בכל מה שעושה יאמר בפה מלא "לכבוד שבת". (האריז"ל בשעה"ר דף סא. ע"ד. ובפע"ח שער ח"י רי' פ"ב. מובא במגן אברהם סק"א).

פרק ד

תפלת שחרית בשבת

(א) אמירת העקידה בשבת ויום-טוב מצינו חילוקי דיעות. יש אומרים לאומרה גם אז (הר"מ בס' שתי ידות. כנה"ג. עו"ת. א"ר. תניא. זכרון יהודה בשם הנהגות מהר"ם א"ש), ויש אומרים שלא לאמרה (כנה"ג בשם הר"מ נירון. אור צדיקים. סידור ר' שבתאי), ויש אומרים לאמרה ולדלג התפלה שלפניה ולאחריה (סידור יעב"ץ), ויש אומרים לומר התפלה גם בשבת ויום-טוב. (סדר היום. מדרש פנחס).

(ב) בענין היהי רצון שקודם פרשת התמיד "יהי רצון מלפניך ד' אלוקינו ואלוקי אבותינו שתרחם עלינו ותכפר לנו על כל חטאתינו וכו'", יש נוהגין לאומרו ויש אין אומרים אותו בשבת ויום-טוב, ונהרא נהרא ופשטי'. (עיין פרי מגדים. שערי תשובה וסידור יעב"ץ).

(ג) ובענין המתאחרין לבא להתפלל (בפרטות בשבת ויום-טוב) עיין מה שכתב בבאה"ט סימן מ"ח בשם ספר דרך חכמה דנכון לומר התמיד בצבור כי התמיד נקרב בצבור.

(ד) פסוק ושחט אותו על ירך המזבח וגו' מעלת אמירתה שגבה מאד כמבואר בבית יוסף וט"ז סימן א', ובמקום האמירה מצינו דיעות מחולקות, נוסח הנדפס בסידורים וכן עמא דבר לאמרו אחר קרבן תמיד לפני הקטורת (וכן מצינו בפשטות בשולחן-ערוך סימן א' וביותר בתנא דבי אליהו פ"ו כמבואר בליקו"מ ח"א דף מ"ד), ויש האומרים אותה בנוסח רבון העולמים שאומרים קודם מנחת איזהו מקומן (כן הוא בסידורי ספרד, וכן נראה בסידור האריז"ל והרמ"ק וסדה"י) ואותן המדלגין אמירת רבון העולמים בשבת ודאי יזהרו לומר פסוק "ושחט אותו" כמו כל העולם אצל פרשת התמיד לאחריו, דהלא מנהגינו לדלג פרשת העקידה, ואם לא יאמרו גם פסוק זה המזכיר זכות העקידה (כמבואר בב"י וט"ז סימן א') אם כן בל יזכר למו העקידה כלל ביום שבת ויום-טוב, ובספרים נראה כי מאד נצרכת זכותה בכל רגע ובפרט בגלותינו המר והנמהר. (שאלות ותשובות אורות ישע אורח-חיים סימן ל"ב).

(ה) פסוקי "וביום השבת" הנדפס בסידורים לומר בשבת לפני איזהו מקומן אין לאמרם על פי האריז"ל.

(ו) "אנא בכח" סגולתו להבריח הקליפות (כמבואר בראשית חכמה בשער הקדושה פרק ז') לכן יאמרוהו בנחת. (שאר ישראל כלל ה').

(ז) לענין אמירת "רבון העולמים" בשבת בסידור יעב"ץ שאומרים אותו, עיין שם, ובספר זכרון יהודה, שהגה"ק מהר"ם א"ש הי' אומרו והי' משמיט תיבות "ועתה בעונינו חרב ביהמ"ק וכו' ולא ישראל במעמדו".

ח) אמירת "והוא רחום יכפר עון" וכו' בשבת יש מבוכה בפוסקים. יש אומרים שלא לאמרו (מגן אברהם רפ"א. סידור של"ה בהג"ה שם. וסידור יעב"ץ), ועל פי האריז"ל יש לאמרו (שערי תשובה מחז"ב בשם קהלא קדישא בירושלים המתנהגים על פי האריז"ל), והמדקדקים אומרים אותו בלחישתו, ואצל והוא רחום של "יהי כבוד" אין גומרין בקול רם בפסוק זה רק מסיימין "ד' הושיעה וכו'". (שאלות ותשובות שיר ושבח ח"א סימן י"ט).

ט) ידקדק להתאמץ בכוונה יתירא אצל אמירת ד' מלך אחר מזמור שיר חנוכה. (שם וטעמו על פי מה שכתב בב"י הלכות פסוקי דזמרה בשם א"ח לומר ד' מלך רק בשבת ויום-טוב להודיע מלכותו בשבת ליום שכולו שבת, ועל כן אף שמסקנת הבית יוסף דמנהגינו לאמרו בכל יום, מכל מקום יכפיל הכוונה בשבת ויום-טוב מטעם דאז הזכרתו יותר חיובית).

י) מי שנתאחר לבא לבית המדרש מכל מקום יעמוד ולא ישב בשעה שהציבור אומרים ד' מלך (פרי חדש בשם האריז"ל), ונכון לאמרו עם הצבור ואף על גב שאינו עומד שם עדיין. (פרי חדש שם).

יא) הנהיגין להקפיד לומר מזמור "למנצח בנגינות מזמור שיר" בצורת המנורה בכל יום יאמרנה גם בשבת אחר (או לפני) תפלתו (שאלות ותשובות הנ"ל שם, ונימוקו - כי טעם האומרים על פי מה שכתב באבודרהם אחר סדר התפלה שכל האומר מזמור זה בכל יום בצורת המנורה כאילו מדליק המנורה בבית המקדש, וכנ"ל בשבט מוסר, וכיון שמצות הדלקת הנרות נוהגת גם בשבת ויום-טוב בדין הוא לבלי יחסרו המזג לאומרו גם אז).

יב) המסיים ברוך שאמר יחד עם הש"ץ לא יענה אמן (מגן אברהם סימן נ"א), אבל אם סיים ברכה אחרת בשעה שהש"ץ סיים ברכה זו מותר לו לענות אמן. (שערי תשובה בשם ברכי יוסף והש"ץ שהחזיקו בדעת מגן אברהם שם דס"ל כן וכן כתב בא"ר ויעב"ץ).

יג) הנה מצויים אנשים יראים המדקדקין שישמעו אחרים בשעה שמברכין ברכות השחר (כמבואר בח"מ סימן שפ"ב בש"ך, ואורח חיים סימן ו' במחצית השקל בשם הרמ"ע ועוד), אולם יזהרו גם כן שלא יצא מזה קולא מצד אחר דפליגי הפוסקים אם רשאי לענות אמן על כל ברכה באמצע פסוקי דזמרה (דעת המגן אברהם ועוד אחרונים דשרי - ודעת הברכי יוסף, הגר"ז, יעב"ץ דאינו רשאי) פשוט על כל פנים שימנעו משמוע ברכות באמצע פסוקי דזמרה כל כמה דאפשר, ולא מיבעי שלא ימציאו נפשם לענות אמן. אף גם זאת שלא יפתח המברך בברכותיו אצל מי שעומד כבר באמצע פסוקי דזמרה. (כן מבואר בסידור יעב"ץ, ובסידור של"ה כתב כן נכדו, וכן כתבו שאר אחרונים).

ועוד גורמים שמחמת שיגרת הלשון עונה השומע ברוך הוא וברוך שמו, וזה לכולי עלמא אסור (עיין באה"ט סימן ס"ו), והרוצה להתחסד עם קונו יודרו לקום בבוקר בכדי שיוכל להכין עצמו להיות מוכן להתפלל כשמתחילין הציבור.

והנה פירשתי מה שכתב הרמ"א בסימן א' סעיף א' "דעל כל פנים לא יאחר מזמן שהצבור מתפללין" ולשון הזה קצת מגומגם ודקדק הגרע"א בחידושו דמהאי טעמא כתב "מזמן" ולא סתם שלא יאחר תפלת צבור, להורות דאף האונס להתפלל יחידי יודרו לקום ולהתפלל בזמן שצבור מתפללין. ואני הצעיר הוספתי לדקדק על תירוצו דגם לדבריו קשה והלא דין זה מבואר בסימן צ' ואם כן מה מחדש לן הרמ"א כאן, אבל אחר קצת התבוננות במנהג הנתפשט בעונותינו הרבים שמאחרין ביאה לבית הכנסת בשעה שהצבור כבר מתפללין בתוקף ועומדין באמצע התפלה, ועל ידי זה צריכין על כרחך למהר בתפלה או לדלג ועל כך כתב הרמ"א דעל כל פנים לא יאחר "זמן", דקדק לכתוב "זמן" להראות דלא די בזה לחוד שבעת תפלת שמונה-עשרה מתפלל עם הצבור, אלא שצריך גם ליהרר שיהי' בבית הכנסת בו בזמן שהצבור מתחילין תפלתן. (עד כאן נעתק מספר תפלת ישראל על עניני תפלה נתיב ה').

(יד) השומע צבור אומרים קדושה והוא עומד בפסוקי דזמרה (אחר ברוך שאמר) לא יאמר יותר ממה שמותרין לומר באמצע ברכת קריאת שמע (והיינו קדוש עד כבודו, ברוך עד מקומו), וגם ימלוך ד' לעולם. (עיין שאלות ותשובות דברי יושר סימן ח' ובא"ר סימן ס"ו, ובקיצור של"ה בשם מהר"ש מפירודא שגם בפסוקי דזמרה לא יענה אמן יהא שמיה רבה עד יתברך, עיין שם).

(טו) מקור מקומן של הוספת המזמורים בשבת מבחול נובע עוד מזוהר הקדוש תרומה. (ועיין בא"ז בשם המדרש טעם לזה, וכן באבודרהם. ועיין עוד בלבוש. סידור של"ה ויעב"ץ עוד טעמים לכל מזמור ומזמור שהוסיפו).

(טז) אמירת הלל הגדול, והוא הודו לד' וגו' יש מקומות שאומרים אותו פסוק בפסוק ש"ץ וקהל. (ומקורו טהור בסידור האר"י ושל"ה שכל פסוק אומר מלאך אחר, עיין שם). (יז) באמירת "כי לעולם חסדו" צריך להדגיש ולהתיז "כי לעולם" דלא לשתמע "כל עולם" וכן סמ"ך של "חסדו" דלא לשתמע "חזדו" או "חשדו". (א"ר סימן נ"ר בשם ירושלמי, ורשב"ם פרק ערבי פסחים).

(יח) יזהרו בכוונת אמירת "האדרת והאמונה" שבפיוט זה משבחין המלאכים להקדוש ברוך הוא בשעה שישראל אומרים ברוך שאמר. (סידור ר' שבת. ס' אור צדיקים).

(יט) הטעם שאומרים גם ביום-טוב מזמור שיר ליום השבת דגם יום-טוב נקרא בקרא "שבת". (באה"ט סימן נ"א בשם ל"ח ופרי חדש).

ובס' שבתות קדושים פ"ה כתב טעם נכון לאמירת מזמור שיר ליום השבת ביום השבת (וטעמו שייך גם ליום-טוב), דהנה מזמור הלזה בא ללמדינו מעלת בוטח

בד' ואשר לא העניות מן האומנות כי הסברא הי' נותן שישראל שאינם עובדים בשבת ישתכרו פחות מעכו"ם שעובדים בכל יום, כמו שאמר ר' ראובן בן איסטרובלית (במעילה יז.) ולבסוף המציאות מכחיש את זאת, כי העשירות מצאה קן לה אצל ישראלים שומרי תורה ומצות לא פחות מאצל שאר האומות, זאת אומרת כי הכל בידי השם ולא יעלה ביד המהיר יותר ממה שיעלה ביד העצל, והעד על זה המן. ועל כן מזמרים שיר זה וצועקין "להגיד בבוקר חסדך" וכו', ומסיימין בפרח רשעים כמו עשב, פירוש ואם רואים דרך רשאים צלחה תדעון שהכוונה לשמדם עדי עד, על דרך משלם לשונאיו אל פניו להאבידו לעולם הבא.

כ) נשמת כל חי. פיוט זה כבר מוזכרה בזוהר הקדוש (תרומה, ויקהל) לאמרה בשבת (ועיין בתוס' פרק ערבי פסחים דף קיח. ד"ה ר' יוחנן דנוהגין לאומרה בשבת אחר פסוקי דזמרה, ומוזכרת גם כן בברכות נט. ופרק קמא דתענית), ויש אומרים ששמעון בן שטח תיקנה. (בספר מגיד תעלומה בברכות שם ששמע כן).

ומי שאיחר לבא לבית הכנסת וצריך לדלג מוטב שידלג מפסוקי דזמרה ואל ידלג נשמת. (ח"א כלל י"ט דין ו' ועיין בביאור הלכה סימן ר"פ דכן העיקר ולא כמו שכתב בשערי תשובה היפוכו, וגם לנוסחת השערי תשובה עדיף נשמת מאשר מזמורים שמוסיפין בשבת, עיין שם). **כא) מי ששכח לומר נשמת ואמר ישתבח כבחול יאמר נשמת אחר ישתבח ולא אחר התפלה** (ברכי יוסף סימן רפ"א בשם מכתב לדוד, שע"ת א'), **ואם שכח לאמרו וכבר התחיל ברכת יוצר שוב לא יאמרנו** (רמ"א רפ"א, מ"ב סק"ג), **מכל מקום מי שנפשו חשקה לאמרו אחר התפלה יאמרנו.** (שאלות ותשובות דברים כהלכתן חלק א' סימן כ').

כב) חזן (ובעל תפלה) **לאחר שגמר חרוז שבת נותנין לו וכו' לא ימתין עד שיגמרו הקהל כדי להתחיל עמהם בשווה "לקל אשר שבת" אלא יתחילו מיד** (שאלות ותשובות הנ"ל שם, וכן נראה קצת במשנה ברורה רפ"א סק"ג דצריך להסמיכן דמישך שייכי אהדדי, כמובן).

כג) מי שלא אמר לקל אשר שבת ונזכר אחר שכבר סיים ברוך אתה ד' יוצר המאורות יאמרנו אחר שמונה-עשרה (רמ"א רפ"א), **אבל אם נזכר קודם לזה אפשר דצריך לחזור ולהתחיל מלקל אשר שבת** (פרי מגדים ומשנה ברורה ג') **וכשחזר אחר שמונה-עשרה יתחיל מחרוז "שבת נותנים לו".** (משנה ברורה שם).

כד) מי שאיחר לבא לבית הכנסת שדינו לדלג, מכל מקום מתחלת ברכת יוצר אור ולהלן לא ידלג כלום אפילו אותן הזמירות שניתוספו שבת כמו "הכל יודוך", "קל אדון" וכיוצא. (משנה ברורה בשם ח"א).

כה) ויש להאריך ולהנעים בזמירות ואין למחות במאריך בהם אף על פי שהמוחה מכיין בשביל ביטול תורה (רמ"א סימן רפ"א), והיינו לאמרם בניגון שיש בו נעימה כעין שעושין בפסוקי דזמרה. (משנה ברורה שם).

כו) ומכל מקום לא יאריכו יותר מדאי כדי שיאכלו קודם שעה ששית (רמ"א שם), ודבר פשוט דאין הכוונה שיתחיל להתפלל במאוחר ולחטוף התפלה למחצה ולשליש ולרביע, אלא שיקדימו להתפלל ויקבעו הזמן באופן שיוכלו להתפלל במתינות מהחל ועד כלה בנעימת שפתי נועם. (שאלות ותשובות דברים כהלכתם, שם).

כז) עוד יזהרו שלא לאחר בשביל זה אמירת קריאת-שמע ותפלה בזמנה. (משנה ברורה סק"ה).

כח) אף על גב שבשבת מאחרין לקום בבוקר מכל מקום יזהרו שלא לעבור זמן קריאת-שמע (משנה ברורה רפ"א א), והתולין קימתם המאוחרת ברמ"א סימן רפ"א טועין הן, כי שם אינו מוזכר רק טעם לאיחור ביאה לבית הכנסת. (וכמבואר במ"א וש"א, ורק טעמו של הב"ח מתאים למנהג איחור קימה, כל זה בשאלות ותשובות דברים כהלכתם סימן כ"א).

כט) הטעם שמתחילין יום-טוב מהקל בתעצומות וכו' מפני שהרגלים זכר ליציאת מצרים המורה תעצומות עוזו ויכולתו הגדולה. (לבוש סימן תפ"ח).

ל) בענין הפיוטים. עיין אורח חיים סימן ס"ח, וכבר נתפשט ברוב וכמעט כל התפוצות שמדלגין על הפיוטים שבאמצע ברכת קריאת-שמע, ואומרים אותן שבתוך חזרת הש"ץ, עיין היטב ברמ"א שם דאין לאדם לפרוש מן הצבור במקום שנהגו לאמרם, והאריז"ל כשהי' מתפלל לפני התיבה (במקום שאומרים) הי' אומר כל הפיוטים (שערי תשובה שם), ואם יש לחוש שיבא על ידי כן אפילו לאיסור קל כדאי לוותר על אי אמירתן. (שם).

וכתב הב"ח (בשם הג"ה אשר"י) שגדול אחד בזמנו התחיל לבטל מלומר קרוב"ץ בקהלתו ולא הוציא שנתו רחמנא ליצלן. (שם סימן ס"ח. ועיין נימוקי אורח-חיים שם).

לא) המנהג שנוהגין כמה קהלות לנגן "הכל יודוך" כבר מוזכר בקדמונים. (עיין מהרי"ל הלכות ימים נוראים).

לב) ישמח משה במתנת חלקו. עיין טור סימן רפ"א שביאר המלות הללו דכשהי' אבותינו במצרים ביקש משה מפרעה שיתן להם יום אחד בשבוע שינוחו בו ונתרצה לו ובחר להם משה יום השביעי, וכאשר נצטוו על יום השבת שמח משה שבחר בו (ובספר קדושת השבת בהקדמה תמה על דברי הטור דהרי מבואר

בחז"ל דהאבות ידעו והשיגו כל התורה והנחילום לבניהם, אבל לא היתה עליהם חוק חיוב לקיים מצותי, ובודאי גם משה ידע ממצות שבת, והאיך שייך לומר שנתגלה לו רק אחר שצוה עלי' השם. ותיירץ שם באופן נפלא, דהלא מבואר בסנהדרין עכו"ם ששבת חייב מיתה, ועל פי ביאורו של הפרשת דרכים נחלקו השבטים אי יצאו ישראל מכלל בני נח קודם מתן תורה (אם מקיימין המצות) **גם לקולא, ונפקא מינה לענין שמירת יום השבת דאם לא יצאו אז אסורין לשבות בו, ומבואר עוד בהקדמונים דזמן יציאתן מכלל בני נח בהחלט היתה במעמד הנבחר אצל הר סיני, ועכשיו כאשר בחר משה רבינו עליו השלום להם יום שביתה חש דאולי הלכה כמאן דאמר שלא יצאו מכלל בני נח, ואם כן שביתה זו למה, אבל כאשר צוה הקדוש ברוך הוא לשבות בשבת במרה, קודם מתן תורה, נוכח לדעת דיצאו מכלל בני נח (במצות שמקיימין) גם לקולא שהלא עדיין לא יצא מכלל בני נח ואף על פי כן ניתן להם השבת, וזו היתה שמחתו של משה רבינו עליו השלום, ומובן גם הסיום "כי עבד נאמן" שהרי הגרעון בשמירת שבת לעכו"ם על שמשמש בשרביטו של מלך (כמבואר בספה"ק), ומאחר שתיארו הקדוש ברוך הוא "עבד נאמן" שמע מינה שלא פגם כלום, ואם שגיתי ד' הטוב יכפר. עד כאן דבריו שם).**

לג) ומדי דברי בו אציג פרפרת נאה וקצרה שראיתי בספר תורת ישרון, לפרש פתגם "ישמח משה". דאמרו חז"ל נדרים לח. דפלפול התורה נתן הקדוש ברוך הוא למשה והוא נהג בה טובת עין ונתנה לישראל. והנה בסתם מתנה שאדם נותן לחבירו שניהם שמחין הנותן והמקבל, אבל מתנה כזו הלב נוקף עלי' דהלא קיימא לן כמו שכתב בשאלות ותשובות חו"י מובא בבאה"ט סימן רמ"ב דהנותן מתנה לחבירו לאכול בשבת אסור להניחו לימות החול, וכן להשתמש בו בשאר אופן, ואם כן מתנה זו שנתנו הקדוש ברוך הוא למשה מנא לי' שהותר לו למסרה לישראל. אבל אחר שכתבה עליו התורה "בכל ביתי נאמן הוא" (בהעלותך) זאת אומרת שלא מעל כלום בגנזי המלך, וזהו פירוש הדברים, ישמח משה במתנת חלקו, פירוש בחלקו שנתן במתנה והוא הפלפול, וכי תימא לשמחה מה זו עושה ודלמא לא הותר לו, על זה מסיים "כי עבד נאמן קראת לו" פירוש על ידי שקראת אותו עבד נאמן היתה שמחתו במתנתו בשלימות.

לד) בתפלת שחרית אין לומר (על פי האריז"ל) זכר למעשה בראשית. (שערי תשובה רפ"א. משנת חסידים. סידור האריז"ל).

לה) בכל ג' תפלות היום משנין באמירת ויכולו, בלילה אומרים וינוחו "בה", בשחרית ומוסף וינוחו "בו" ובמנחה וינוחו "בם". (שערי תשובה בשם כנה"ג. וכן נדפס

בכל הסידורים. וכבר נאמרו טעמים שונים, וטעם נאה ראיתי על פי מה שכתב במט"מ בשם ר' קלונימוס דא"תה קדשת - נגד שבת בראשית (דכל הענין מיירי ממעשה בראשית) **ישמח משה - נגד שבת מתן תורה** (דמיירי מעניני קבלת התורה) **ואתה אחד - נגד שבת לעתיד** (דאז יהי' ד' אחד ושמו אחד), ועל פי זה הרווחנו טעם מספיק לשינוי הלשון. השבת נקראת "כלה" ועל כן בתפלה ראשונה אמרי' "בה" לרמז על גוף קדושת שבת, בתפלה שני' שעוסקין במתן-תורה ואז כבר ניתוסף בת זוג להשבת כמו שדרשו חז"ל דכנסת ישראל בת זוג להשבת, אמרי' "בו" לרמז דאז בעת מתן-תורה כבר הגיע השבת להמעלה להקרות בה וגם בו, שכבר הי' השבת זוג, במנחה אמרי' "בם" לרמז על העתיד לבוא דאז יכירו וידעו כל הגוים ברוממות קל וקדושת השבת, ועל כן אומרים בם לרבות על הריבוי.

לו) מנהג דידן לומר שיר של יום אחר תפלת שחרית (ומקורו בשאלות ותשובות הרמ"ע כמבואר במגן אברהם סימן קל"ב וכן כתב בסידור יעב"ץ), אבל מנהג המתפללין בנוסח אשכנז לאמרו אחר תפלת מוסף. (עיין מגן אברהם שם).

לז) בשעה שהש"ץ אומר שמע ישראל, אחד הוא אלקינו, גדלו, עם הספר-תורה בידו מגביה הספר-תורה קצת. (ד"מ סימן רפ"ב בשם א"ז. ומגן אברהם סימן קל"ד. ומט"מ סדר קריאת התורה, וכן המנהג).

לח) השליח-ציבור נוטל הספר-תורה ופניו כלפי העם ואומר בקול "שמע ישראל" וכו', והעם עונים אחריו, אחר כך אומר "אחד הוא אלקינו גדול אדונינו" וכו', אחר כך מחזיר השליח-ציבור פניו כלפי ההיכל ושוחה קצת למולו ואומר גדלו לד' וכו'. (ערוה"ש סימן רפ"ב).

לט) בשערי תשובה סימן רפ"א מעתיק הרבה תיבות שצריכין לדקדק לאמרם כהוגן ונלאתי להעתיקן אבל כל החש לנפשו שיעלה שיח שפתותיו לרצון לפני אדון כל, ימחול לעיין שם.

מ) המקבל הספר-תורה והנותנו לו יהי' דוקא בימין, ואפילו איטר. (סימן רפ"ב מ"ב סק"א).

מא) כל זמן שנושאים הספר-תורה אסור לישיב או לסמוך על איזה דבר, עד שיגיענו המוליכה למקומה. (קמ"ו מ"ב י"ז).

פרק ה

מענין קריאת התורה ותפלת מוסף

(א) אפילו אותם המקפידין שלא להוסיף (או לפחות שלא להרבות בהוספות) מטעם טירחא דציבורא, או סרך ברכה שאין צריך, מכל מקום באם יש לחוש לתרעומות איזה אנשים כשלא יקראו אותן לתורה אין צריך לדקדק בזה. (רפ"ב מ"ב סק"ה).

(ב) בזמן הזה אין קורין קטן לשום עלי' לבד ממפטיר. (משנה ברורה רפ"ב י"ב בשם האחרונים).

(ג) מי שנעשה בר מצוה אף על גב שאין ברור שהביא ב' שערות מותר להיות בעל קורא. (רפ"ב בפרי מגדים ומחצית השקל).

(ד) באם ליכא היודע לקרות בתורה רק קטן ואם הוא לא יקרא יתבטל הקריאה יש מחמירין ויש מקילין (עיין מגן אברהם רפ"ב בשם הפוסקים להחמיר וכן בשולחן-ערוך הגר"ז, והפרי מגדים מסופק, ובדה"ח מקיל), ועל כן אפילו במקום שמקילין אין לעשות הוספות (שאלות ותשובות דברים כהלכתן סימן כ"ה). ולכתחילה ינהגו בכהאי גוונא כמבואר בשולחן ערוך (סימן קמ"ב) שיעמוד אחד לקרות בתורה הבקי על כל פנים בצורת אותיות של ספר תורה, ובצדו יעמוד אחד שבקי בקריאת הטעמים ויקרא לפניו בלחישה מתוך החומש התיבות נקודתן וטעמן ואחריו יענה בעל קורא בקול רם, ועל כל פנים יהא העומד מבין ויודע הנקודות. ואם אי אפשר גם בזה אז די במה שיעמדו אחד לקרות בתורה ואם יטעה אז יגיהו אותו השומעים. (שם).

(ה) החזן הקורא צריך (לכתחילה) לחזור מתחלת הסדרה שתהא שגורה בפיו כל הדקדוקים במתגין לעיל ולמרגע, ימין ושמאל, ויקרא במתון ולא במהירות דאולי יבליע שום אות או תיבה. (א"ר סימן קמ"ב, ומשנה ברורה שם סק"ו).

(ו) בענין טלטול ספר-תורה מבית לבית יעשו שאלת חכם כי הרבה חילוקי דינים איתנה ב'. (עיין סוף סימן קל"ה ובאחרונים).

(ז) מי שטעה בברכה ראשונה ופתח "אשר נתן לנו" וכו' אם נזכר קודם שאמר השם מהחתימה יתחיל עוד הפעם מאשר בחר בנו, ואם כבר אמר ברוך אתה ד' אף שעדיין לא גמר נותן התורה יסיים הברכה, ולאחר הקריאה יאמר אשר בחר בנו. (מגן אברהם. פרי מגדים. דה"ח. ח"א. ושלחן ע"ש. וכן הכריע המשנה ברורה קל"ט ט"ו נגד א"ר, שע"א, עיין בשער הציון מילתא בטעמא).

(ח) מי שטעה בברכה אחרונה והתחיל אשר בחר בנו, כל זמן שלא סיים ברוך אתה ד', יתחיל מאשר נתן לנו. אבל התחיל ברוך אתה ד' יאמר מיד אחרי זה אלוקינו מלך העולם אשר נתן לנו, ואם כבר גמר נותן התורה, יתחיל הברכה עוד הפעם מתחלתו. (משנה ברורה שם. עיין שם).

(ט) בברכת אשר נתן לנו יכון "תורת אמת" זו תורה שבכתב, "וחיי עולם" הוא תורה שבעל פה. (סימן קל"ט סעיף י').

(י) בין הבעל קורא בין העולה צריכין לעמוד בעת הקריאה לבלי לסמוך אפילו על השלחן שקורין עליו וכיוצא, אלא אם כן הוא בעל בשר, חולה, זקן, שקשה לו העמידה בלי סמיכה, וגם בזה יכוון לכתחילה שיהי' הסמיכה באופן שאם ינטל השלחן לא יפול. (סימן קמ"א ובמשנה ברורה).

(יא) חס וחלילה להתקוטט עבור עלי' חשובה, שכל אותיות התורה כולם קדושים וטהורים. (משנה ברורה רפ"ב ח"י).

כתוב בשערי אפרים: ראוי לציבור שלא יהרהרו אחר הסגן וידונו אותו בכל ענין לכף זכות, והדבר אשר יקשה בעיניהם עליו, יתלו כי משגה היה וטעה בשיקול הדעת, ואף אם אירע שקרא לאחד שלא לפי כבודו וחושד להסגן שעשה במתכוין להכעיסו אם נגע יראת ד' בלבבו יש לו להתאפק ולא יאמר לו דבר וישא קל וחומר בנפשו, אם קרוץ מחומר (כמותו) תפעם רוחו בנוגע בקצה כבודו כחוט השערה על אחת כמה וכמה יש לו לחוש לכבוד המקום ברוך הוא ולכבוד תורתו הקדושה שלא לעשות שערורי' על ידי זה, והמעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו. (מועתיק במשנה ברורה קמ"א ט"ז).

(יב) עוד בשערי אפרים שם: ואם אחד בגובה אפו עשה מריבה עם הסגן אף על פי כן חובה על הסגן להיות מן הנעלבים ולא יניח מקומו, ואם הסגן הניח הספר-תורה והלך לו לפי שזה הקניטו בדברים ראוי לענשו כי אם אדם חטא ספר-תורה למה בייש, עד כאן לשונו. (מובא במשנה ברורה שם).

(יג) העולה לספר-תורה ילך בזריזות אבל לא ירוץ (משנה ברורה קמ"א כ"ה בשם האחרונים) וילך בדרך הקצרה וירד בדרך הארוכה. ואם שני הדרכים שוין ילך דרך ימין וירד דרך שמאל. (קמ"א ס"ז).

(יד) מי שעלה לספר-תורה פעם אחת אסור לו לעלות בספר-תורה השני באותו הציבור כגון יום-טוב או שבת ראש-חודש שמוציאין ב' ספרים. (קמ"ד ס"ז).

(טו) מיד שפתחו הספר-תורה על מנת לברך עלי' כבר אסור לצאת מבית המדרש (קמ"ו ס"א, ועיין ביאור הלכה), אבל בין גברא לגברא שפיר דמי (שם), ודוקא

בהני תנאים: א) שנשארו עשרה בבית הכנסת. ב) כשכבר שמע קריאת התורה או שדעתו לחזור מיד לשמוע להלן. ג) לצורך גדול. ד) באקראי בעלמא ולא בתדירות. (עיין היטב משנה ברורה וביאור הלכה שם).

טז משנפתח הספר-תורה לברך עלי' אסור לספר אפילו בדברי תורה (קמ"ו ס"ב) וכן לפרש דבר תורה או להורות הוראה לאדם השואל (מ"א ומ"ב שם) ולאפרושי מאיסורא מותר לומר בדרך קצרה אם אי אפשר להפריש על ידי רמיזה (שע"א. דה"ח. משנה ברורה שם), וכן במקום שיש לחוש דשאלת השואל לענין הנוגע לפקוח נפש שרי גם כן. (שאלות ותשובות משיב כענין או"ח סימן ל' על פי מה שכתב הפרי מגדים דטעם איסור הוראה דיכול להורות אחר כך, אבל בפקוח נפש אסור להשהות, וכן על פי מה שכתבו הפוסקים דלאפרושי מאיסורא שרי, וחמירא סכנתא מאיסורא כידוע, ואין לך דבר העומד בפני פקוח נפש).

יז דברי תורה בן גברא לגברא שרי רק באחד האופנים דלהלן: א) בינו לבין עצמו. ב הוראה לפי שעה. (משנה ברורה בשם הפוסקים שם).

ח בשעת אמירת ברכו וברוך ד' המבורך, צריכין העם לעמוד שהוא דבר שבקדושה. (קמ"ו מ"ב ס"ק ח").

יט אסור לנגוע לספר-תורה ביד כשהוא ערומה. (מגילה ל"ב. אורח חיים קמ"ז, והאחרונים).

כ מה שאמרו חז"ל דהגולל ספר תורה נוטל שכר נגד כל הקוראים, הכוונה לבעל הגבה. (משנה ברורה קמ"ז ה').

כא יזהר הסגן שלא לכבד במצות הגבה למי שידי רותתין הרבה, או לזקן ותש כחו שידוע שמגביהו לשבת מיד כי אין לו כח להחזיקו זמן מה כלפי העם שיוכלו להסתכל היטב (שהוא עיקר מצוה זו), וגם האיש המתכבד (המכיר מקומו וגבורתו) צריך למנוע נפשו מזה. (שע"א מובא במשנה ברורה קמ"ז ז').

כב הגולל ספר תורה יעמידנו כנגד התפר, שאם יקרא יקרא התפר (קמ"ז ג'). פירוש הדברים שבעל הגבה יכין הספר תורה קודם הגבהתו שיהי' תפירה באמצע, ואחר כך בעת הגלילה יזהרו שניהם המגביה והגולל שבעת גמר הגלילה יהי' התפירה באמצע. (האחרונים שם).

כג אין המפטיר מתחיל עד שיגמרו לגלול הספר תורה כדי שלא יהא הגולל טרוד ויוכל לשמוע ההפטרה (קמ"ז ז'), והמנהג להמתין עד עצם גמר גלילת הספר לבד אף שלא כרכו עדיין המפה עליה (פרי מגדים ועיין לקמן אות ל"ד), ובחול שאומרים יהי רצון אין צריך האומר להמתין כלל. (מ"א. מ"ב).

כד) ביום שיש ב' ספרי תורה (או ג') לא יפתחו הב' ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון (קמ"ז, ח) פירוש במפה שלה. (משנה ברורה שם).

כה) אין מסלקין ספר תורה הראשונה עד שכבר הניחו השני על השלחן, שלא יסיחו דעתן מן המצות (רמ"א שם), והסדר הוא כך: ביום שמוציאין ב' ספרים - מניחין שני' על השלחן לפני קדיש כדי שיעלה קדיש משניהן, מגביהין הראשונה וגוללין אותה, ואחר גלילתה במפה פותחין השני'. וביום שמוציאין ג' ספרי תורה - אחר גמר הראשונה מניחין השני' אצלה אין אומרים קדיש, מגביהין הראשונה וכו' כנ"ל, ואחר גמר קריאת שני' מניחין השלישית אצלה ולא הראשון ואומר חצי קדיש מגביהין השני' וכו' ופושטין השלישית. (שע"א. משנה ברורה שם כ"ז. וש"א).

כו) ביום שיש ב' ספרי תורה (או ג') מסדרין קודם הגבהת הראשונה קודם שקורין לעלות לספר תורה הב', וכן מסלקין הב' קודם שקורין לעלות להג' (כך נראה בשערי אפרים, ובמשנה ברורה קמ"ז כ"ז, וכן כתב בשאלות ותשובות השיב כהלכה סימן מ' מכמה טעמים, חדא דכמו דקיימא לן בסימן קל"ט ס"ה לגלול הספר תורה בין גברא לגברא דגמא להניחה פתוח, ובדאיכא זמן ארוך של הפסקה כגון שמזמירין לחתן או שמאריכין במי שבירך מכסין בסודר וזהו כבודו של תורה, הוא הדין וכל שכן שכבודה של תורה היא באם גמרו לקרות בו לגללה ולכסותה במפה שלה, וכעין זה מצינו בהפוסקים האחרונים לענין תפלין אחר התפלה ואין כאן מקומו להזכיר. ועוד טעם דהלא המנהג שמאריכין במי שבירך ואף על גב שיש לגמגם בה מחמת טירחא דצבורא מכל מקום כבר נתפשט להקל שמוותרין הצבור כדי שירוויח הקופה על ידי זה, אבל פשיטא דכל מקום דאפשר למעט עדיף, והגע בעצמך הלא כל ענין הוצאת ב' וג' ספרי תורה לעת הצורך רק בשביל למעט בטירחא דצבורא שלא יצטרכו לישב ולצפות עד שגוללין הספר תורה ממקום למקום, ועל כן אם יקראו ויעשו מי שבירך (שעושין יחד) לפני הגבהת הספר תורה יתארך הרבה יותר ממה שיקרא להגבה קודם, דאז ישאר פנאי בעת הגלילה לקרות העולה ולעשות מי שבירך, אבל אם קורא קודם ההגבה אז יצטרכו כל הקהל להמתין עד שיגלול הגולל הספר תורה כדי שיוכל גם הוא לשמוע הקריאה, עיין שם שהאריך).

כז) הרבה נמצא בתי מדרשים שיש להם ספר תורה אחד מהודר ביופי הכתב ושני' שכשר בדוחק, צריך עיון גדול ושקול הדעת סופר מומחה ומבין והוראת חכם אם להדר להוציא ב' ספרים או מוטב שיגללו הראשונה גם לקריאה השני', דכמו שהצבור מוותרין על טירחתם על אמירת מי שבירך וכיוצא, הוא הדין בזה אולי מוותרים, ואי אפשר לומר מילתא פסיקא בזה, ואין לך בכזה אלא מקומו ושעתו וכפי ראות עיני המורה הבקי בעניני סופרות. (שאלות ותשובות הנ"ל שם).

(כח) יזהר האוחז הספר תורה על הבימה שלא לישב אחורי הקוראים בתורה. (משנה ברורה סוף סימן קמ"ז).

(כט) מצוה לכל מי שהספר עוברת לפניו ללותה עד לפני הארון (רמ"א קמ"ט), וכן בעת הוצאה מהארון מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללותה עד הבימה (משנה ברורה סק"ז), וכן הגולל ילך אחר הספר תורה עד לפני הארון ועומד שם עד שיחזירו הספר תורה למקומה. (רמ"א שם).

(ל) מביאין התינוקות לנשק התורה כדי לחנכם ולזרזם במצות (רמ"א שם) ופשוט שהגדולים ודאי צריכין ליזהר בזה (כן כתב בשאלות ותשובות הנ"ל סימן מ"ב, מטעם דכוונת הרמ"א שיחנכו הקטנים למה שמצוה להגדולים, ועוד דאם לא יעשו הגדולים כן לא יועיל פעולתו לחנך הקטנים לחיוב אחר שאין רואים כזאת אצל הגדולים, ועוד דאיתא בסימן כ"ח ס"ג דמנהג החכמים לנשק התפלין בשעת הנחתן וחליצתן, וכעין זה בסימן כ"ד ס"ד ברמ"א דמנהג לנשק הציצית משום חבוב מצוה, וכן בבאה"ט הלכות סוכה בשם השל"ה לנשק דפנות הסוכה, וכן עמא דבר בעת התפלה כשממשמש בתפלין, וכן נהגו כל הגדולים וצדיקים ואין להרהר, עד כאן תוכן דבריו).

(לא) אין לבעל הפטרה לסלק ספר הנביאים או החומש שקרא בו ההפטרה עד אחר ברכות הפטרה כדי שיראה ויברך על מה שהפטיר (סימן רפ"ד ס"ו במ"א, ומ"ב) ויניח הפטרה פתוח אז לפניו (שע"א שער ט').

(לב) המפטיר לא יתחיל הברכות של הפטרה אחר ההפטרה עד שיפסוק קול ההמון שישמעו כל הקהל ברכותיו, וכן הקהל מיד ששומעים המפטיר מברך יפסקו אמירתו ויכולין לגמרו אחר גמר ברכותיו. (שערי אפרים שער ט' סל"ג, ביאור הלכה סוף סימן רפ"ד).

(לג) וכן ברכות הפטרה שלפניה יזהר בעל ההפטרה להמתין באמירתה עד שיפסוק הבלבול הנעשה בעת הגבהת התורה, וירויח גם כן לצאת פשטות הלכה בסימן קמ"ז, וסימן רפ"ד ו', להמתין באמירת הברכות עד גמר גלילת הספר תורה עד מטפחתה, כמבואר במשנה ברורה שם. (שאלות ותשובות הנ"ל שם).

(לד) המנהג שאין אומרים "אב הרחמים" כשמברכין החדש, אבל בימי הספירה אומרים ואפי' בדאיכא מילה, זולת כשחל ראש חודש אייר בשבת. (רמ"א סוף סימן רפ"ד, ומשנה ברורה שם).

(לה) מנהג העולם שהשליח ציבור של מוסף מחזיר הספר תורה, אבל בפוסקים מבואר שזה שייך לבעל השחרית ובעל מוסף מתחיל קדיש ומתפלל מוסף. (כן כתב בא"ר רפ"ד בשם הכלבו).

פרק ז

קידוש וסעודתא דצפרא דשבתא

(א) על פי האריז"ל גם שבת קודש בבוקר כשבא לביתו מבית הכנסת יאמר שבת שלום. (ליקו"מ דף ס"ט).

(ב) כשמבקר או פוגע בחבירו מברכין זה לזה בברכת "גוט שבת" ולא "גוט מארגין". (א"ר ש"ז בשם של"ה הקדוש).

(ג) טוב ללמוד קצת תורה קודם הסעודה (א"ר רפ"ט, ומובא במשנה ברורה שם), וילמוד קצת אבל לא עד ו' שעות, דאסור להתענות. (זכ"א אות קידוש).

(ד) על פי האריז"ל יש לברך גם בבוקר בסעודה על הדס. (מגן אברהם רס"ג).

(ה) בענין החרוז של אתקינו סעודתא, באמצעו יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי דאינון אות בשמי' כפילא וקלישא, דהנה השם הוי' ב"ה כאשר תצרפנו למספר היותר קטן, אז כל מה שאתה כופלו פוחת והולך. פירוש הדברים, השם הוי'-ה ב"ה בגימט' כ"ו, וכאשר תצרף מספר קטן של הכ' עם הוא"ו יהי' ח', וכאשר תכפלו אז יהי' ב' פעמים ח' וסך הכל י"ו ויעלה למספר ז' וכן להלן. והנה ידוע שי"ב חלות מרמזין על הי"ב אופנים שאפשר לסדר שם הוי'-ה ב"ה ב"ה (י"ב צירופים), וזהו הכוונה יגלה לן טעמי דבתריסר נהמי שהם אות על שמו (הוי'-ה) כפילא וקלישא, שכל מה שתכפלו יקלש יותר.

(ו) קידוש של בוקר נקרא קידושא רבה, וטעמו: יש אומרים משום דכל הקידוש ברכת בורא פרי הגפן וזה מברכין בכל מין קידוש (רש"י ורשב"ם פרק ערבי פסחים - מקור האי דינא), ויש אומרים משום דאינו עיקר כקידוש הלילה והוא קצרה ברכת היין לבד לכך קורין "קידושא רבה" על דרך שקורין לסומא סגי נהור. (ר"ן שם).

(ז) טעות גדול שוררת בין שדרות העם שראוי ומצוה לפרסם: בקידוש היום, כשאחד רוצה להוציא בני ביתו או אחרים, וכפי הנהוג בכל דבר שיוצאין בשמיעה אז קרוב להגמר כבר מסיחין דעתן ממנה, ומתחילין כבר לעסוק בצרכי וחפצי עצמן, ובפרטות מתלבט חסרון זה בקידוש של שחרית לאחר ששומעין כל הנוסח (שאינו יותר ממנהג) מתחלת "אם תשיב משבת רגליך" עד הברכה סוברין שכבר עברו העיקר ובאמצע ברכת בורא פרי הגפן כבר מסיחין דעתן, כאילו לא בא ברכה זו רק להתיר השתי' ועיקר הקידוש כבר נגמר, והוא טעות גדול. (שאלות ותשובות דברי יושר סימן ל').

(ח) וכמו כן מצוה לעורר בני ביתו בקידוש הלילה שבל יסיחו דעתו עד גמר אמירת מקדש השבת וכן בהבדלה עד תומם. (שם).

(ט) וכן יזהיר לבני ביתו שיכוונו לצאת בשמיעתו, וגם שלא יסובבו אנה ואנה רק יעמדו על מקום אחד, וזהו לקידוש, לחם משנה והבדלה. (שם).

(י) הנשים חייבות בקידוש היום כמו האנשים (פרי מגדים רפ"ט במ"ז, משנה ברורה סק"ו) ויש מבוכה בפוסקים אם רשאית לשנות אפילו מים בבוקר אחר שאמרה בקשה אפילו קצרה (עיין פרי מגדים שם), ובהיות שברוב בתים נשים מקדשות לעצמן שקשה עליהן להמתין לביאת בעליהן צריכין ללמדן כמה דינים הנחוצים לה לידע, כמו "קידוש במקום סעודה" ושיעור שתייה מן הכוס וכיוצא. (שאלות ותשובות הנ"ל שם).

(יא) בענין קידוש על יין שרף האריכו הפוסקים הרבה, ולא אכניס ראשי להכריע, אבל דא פשוט לכולי עלמא שאם רוצה לצאת לכל הדיעות יקדש על יין דוקא, או על יין שרף שיעור רביעית וישתה מלא לוגמיו ובאי אפשר לו יצרף שתיית כל המסובים. (שם).

(יב) בשערי תשובה סימן רפ"ט בשם ברכי יוסף דמספר הכונות (להאריז"ל) מוכח דקידוש היום הי' אומר מיושב ושכן נהגו רבני קשישאי בירושלים תובב"א, ובסידור ר' שבתי כתב לאמרו מעומד.

(יג) בסידור ר' שבתי (להאריז"ל) לומר פסוקי ושמרו בני ישראל וכו' אחר שלקח הכוס בידו, וכן פסוק "אז תתענג על ד'", עיין שם.

(יד) העושים עירובי חצירות בכל ערב שבת יבצעו שבת שחרית על פת העירוב. (רמ"א שצ"ד. סידור האריז"ל לר"ש).

(טו) מהרש"ל לא אכל דגים בליל שבת רק ביום השבת להראות שכבוד עדיף מדלילה. (האחרונים).

(טז) מנהג ישראל תורה לאכול ביצים עם בצלים, וכן אוכלין קטניות הנקרא "טשאל"ט באַנדלע"ך (מקורו מפרי מגדים סימן ר"צ בשם תוס' שבת בשם שכנה"ג זכר לאבלו של משה. עוד אמרו בטעם הקטניות שמרבה השינה כמבואר בירושלמי יומא פ"א, ורוצים לקיים עונג שינת השבת).

(טז"ב) לענין צירוף ללחם משנה פת הבאה בכיסנין יש מבוכה בהפוסקים, יש מחמירין שלא לצרפו (תוס' שבת סימן רע"ד) ויש מקילין ומתירין (קצוה"ש סימן פ"ב אות ה').

יח קבלתי שטוב לבצוע בפרט בשבתות וימים טובים על לחם העשוי באורך כדמות וי"ו, דבציעת המוציא כדמות יו"ד, ושתי ידיים מה' אצבעות שני ההי"ן, ולחם כדמות וי"ו ונשלם השם (א"ר סק"ז סק"ב בשם השל"ה דף פ"א), ויש אומרים שיהיו הלחמים ארוך דעל ידי זה יהיו ב' ווי"ן והם כנגד י"ב חלות. (ליקוטי מהרי"ח בשם הק' משינעווע זצ"ל).

יט בענין אמירת אתקיננו סעודתא ביום השבת אם לאמרו לפני קידוש או בתוך הסעודה מצינו חילוקי דיעות. האריז"ל הי' אומרה בתוך הסעודה (שער הכוונות דף ע"ד) ויש אומרים לאמרה קודם. (סידור הרש"ש).

כ האומרים לשם יחוד לפני קידוש יאמרו כן: "לשם יחוד קודשה בריך הוא וכו' הריני בא לקיים מצות קידוש של יום השבת קידושא רבה, וסעודת שחרית של שבת לתקן שורשה במקום עליון ויהי נועם וכו'". (כף החיים רפ"ט ד').

כא מותר לשתות טע"י וקאו"י בשבת לפני התפלה בלי קידוש, וכן המנהג בירושלים עיה"ק. (שם ט"ז).

כב מי שלא קידש ליל שבת אסור לו לשתות מים בבוקר עד שיקדש. (שנות חיים סימן ג').

כג הרגיל בשינת צהרים אל יבטלנו בשבת כי הוא עונג לו (ר"צ ס"א) וגם האיניו רגיל לישן בחול ישן בשבת אחר האכילה, וכן הי' נוהג האריז"ל (שער הכוונות דף ע"ד, וכף החיים ר"צ ו). אבל לא ירבה בו יותר מדאי שלא יביאנו לביטול תורה. (א"ר שם ב' וש"א).

כד מן הראוי לישן גם ערב שבת בצהרים, וכן מנהג כל הצדיקים (שלחה"ט סימן רנ"א, ובדברי תורה ח"ט אות י"ג בשם המגיד ממעזריטש זצ"ל דברים נפלאים על זה) ואמר הצדיק (הרה"ק) ר' משה ליב (מסאסוב זצוק"ל) דמי שיש לו נשמה כשירה ישן ערב שבת. (שלחה"ט שם).

פרק ז

סדר אחר צהרים דשבת

א פועלים ובעלי בתים שאין עוסקים [באופן קבע] בתורה כל ימי השבוע, יעסקו יותר בתורה בשבת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השבוע

(ב"י רפ"ח בשם ירושלמי. רמ"א ר"צ), ויש המוסיפין לזה גם ליל ששי וליל ערב ראש חודש אשרי חלקם. (כף החיים ר"צ ט"ו).

(ב) הגם שצריך הדורש לעם לדרוש קצת דברי חכמים (מהר"ם אלשיך על הכתוב אך איש אל ירב) מכל מקום העיקר יהי' להורות העם הדרך ילכו בה (מגן אברהם והגר"ז סימן ר"צ) והיינו להזהיר להמון ישראל את כל תוקף פרטי העבירות שאדם דש בעקביו ועונשן וכמה דינים שנכשלין בהם (כף החיים שם) והאריז"ל הי' מזהיר (לאחר פטירתו) לתלמידיו מהרח"ו ז"ל בחלום הלילה שירבה לדרוש ולהוכיח העם להחזירם בתשובה ובזה תלוי' הגאולה. (ספר החזיונות כתב יד מהרח"ו זצ"ל).

(ג) ומקורב נתפשט לדרוש כל הדרשות באגדות ולא בדינין והלכות כל עיקר, נגד דת תורתנו הק' דעיקר הדרשה צריך שתהי' ללמד את חקי האלקים ואת תורותיו להורות הלכות שבת והאסור והמותר לפי מה שקורין שבת בספר תורה, וגם להמשיך לב השומעים באגדה המדריכים ליראת השם למנעם מחטוא לפניו, ולא יכוין להראות את עצמו שהוא חכם ויודע לדרוש פסוק או מאמר בכמה פנים. (ב"ח שם, ושכנה"ג).

(ד) כשהאדם מחדש דברי תורה בעולם הזה בשבת מעטרין לאביו כמה עטרות בעולם הבא (זוהר הקדוש שלח סוף דף קע"ג) ומי שאינו יודע לחדש ילמוד חדשות שלא למד עד הנה. (מחב"ר ר"צ ה' ושערי תשובה שם).

(ה) יזהר מאד לקיים סעודה ג' ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה בכביצה, ואם אי אפשר לו כלל לאכול אינו חייב לצער עצמו, והחכם עיניו בראשו שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר כד ליתן מקום לסעודה שלישית. (שולחן ערוך רצ"א א').

ודע לך דאף על גב שעל פי הלכה המצער עצמו פטור, מכל מקום ידחוק עצמו לקיים ג' סעודות כי מבואר בזוהר הקדוש (יתרו דף פח.) דהמבטל אחד מג' סעודות עונשו גדול והמקיימו שכרו מרובה, עיין שם.

(ו) בסעודה ג' ניכר אם כוונתו גם בסעודה ראשונה ושני' לשם מצוה, והזהיר לקיימה הנה שכרו גם על סעודת הלילה וסעודה שני' כאילו עשאם לכבוד שבת דוקא, אבל המבטל סעודה ג' מורה דגם ב' סעודות ראשונות לא עשה לכבוד השבת. (מחב"ר רצ"א א').

(ז) על פי זוהר הקדוש והאריז"ל סעודה ג' צריך להיות אחר תפלת מנחה דוקא (כף החיים רצ"א ב' ט"ו), וכן נוהגין לכתחילה בכל מדינות אלו (רמ"א רצ"א ב').

(ח) וצריך לזהר שלא לשתות מים מן הנהרות בין מנחה למעריב, אלא מים שנשאבו קודם לכן מהנהר או שאר משקים. (רמ"א וגר"ז ב').

ט) ויש לזהר גם בערב שבת. (תו"ש אות ח', לכו"ש. ב"ח. והגר"ז).

י) מורי הזהירונו מאד שלא אשתה מים קודם הבדלה, ואמר לי כי השותה מים בין השמשות של מוצאי שבת ימות באסכרה אבל ביושב בשלחן בסעודה ג' ונמשכה סעודתו שראוי לומר הבדלה יכול לשתות בתוך הסעודה קודם הבדלה אין בכך כלום. (פרי עץ חיים שער ח"י פכ"ד).

יא) גם נשים חייבות בסעודה ג'. (סוף סימן רצ"א).

יב) אין אנו מכסין הפנים בטלית במנחת שבת לרמוז כי אז מתגלה המצח, וגם כן אנו מגלין המצח שלנו מעם הטלית. (פרי עץ חיים שער ח"י פרק כ"ב, מובא בשערי תשובה א').

יג) נהגו לקום באמירת "ואני תפלתי" (עמק ברכה דף סז, ושם דמזוהר הקדוש מוכח דהוא ענין יחוד ומעורר הרחמים והרצון, ועל כן מן הראוי והחיוב לעמוד בו, עד כאן לשונו. (מחב"ר א', שערי תשובה א', שער הכוונות דף ע"ה).

יד) עיקר אמירת "ברוך שמיה" בהוצאת ספר תורה בשבת מנחה כמבואר במקובלים. (שערי תשובה אות א').

הוראה לחיוב חשבון תורם יקר אנא מלא במקומות הלבנים

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון									
בנק	סניף												

קוד מוסד										אסמכתא/קוד מזהה של הלקוח בחברה			
4	7	6	9	5									

לכבוד בנק _____

סניף _____

כתובת הסניף _____

אני/הח"מ _____ (שם בעל/ החשבון כמופיע בספרי הבנק) מס' זהות _____

רחוב _____ עיר _____ מיקוד _____ טלפון _____

נותנים לכם בזה הוראה לחיוב את חשבונו/ הנ"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיופצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מנגטי, ע"י "גן עדן התחתון" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".

2. ידוע לי/לנו כי:

א. הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה מפורטת בכתב לבנק ול"גן עדן התחתון" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתן ההודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.

ב. אהיה/נהיה רשאים/ם לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידי/נו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.

ג. אהיה/נהיה רשאים/ם לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכזר/נוכח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.

3. ידוע לי/לנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעלינו להסדיר עם המוטב.

4. ידוע לי/לנו, כי סכומי החיוב עפ"י ההרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לי/לנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.

5. הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב ההרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו.

6. הבנק רשאי להוציא/נו מן ההסדר המפורט בכתב ההרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לי/לנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.

7. נא לאשר לי/גן עדן התחתון" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה מספר פעמים _____ מתאריך _____ עד תאריך _____

חתימת בעל/י החשבון _____

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון									
בנק	סניף												

קוד מוסד										אסמכתא/קוד מזהה של הלקוח בחברה			
4	7	6	9	5									

אישור הבנק

לכבוד "גן עדן התחתון" (עפ"י זוהר פ' לך)

רח' נחשון 10 בית שמש 79099

בית שמש

קבלנו הוראות מ _____ לכבוד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מנגטי שתציגו לנו מדי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/נס כבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצועו, כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב על ידי בעל/י החשבון, או כל עוד לא הוצא/י בעל/י החשבון מן ההסדר. אישור זה לא יפגע בהתייבותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על ידיכם.

בכבוד רב,

בנק _____

סניף _____

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____